Domnului Flueraș
=
M. H. Maxy
Cu aceeași nestrămutată
prietenie
Sadoveanu
10.IV.36

SADISMUL ADEVĂRULUI

www.dacoromanica.ro

DE ACELAŞ AUTOR:

P O E M E

RĂBOJUL UNUI MURITOR. Fără editură, 1925. **Epuizat.**

CUVÎNTUL TALISMAN (cu un desen de Marcel Iancu). Editura Unu, 1933.

CĂLĂTORIE CU FUNICULARUL (cu un portret de M. H. Maxy). Editura Unu, 1934.

PROZOPOEME

DIAGRAME (cu un portret-copertă şi desene de Victor Brauner). Editura Unu, 1930. **Epuizat.**

ECHINOX ARBITRAR (coperta şi desene de M. H. Maxy). Editura Unu, 1931. **Epuizat.**

VIAŢA ROMANŢATĂ A LUI DUMNEZEU (cu un desen de Jean David). Editura Unu, 1932.

E S E U

INSURECŢIA DELA ZÜRICH (Postfaţă la Primele Poeme ale lui Tristan Tzara). Editura Unu, 1934.

VOR APARE:

ATENTAT LA BUNELE TABIETURI.

MIŞCAREA DELA UNU.

www.dacoromanica.ro

SAŞA PANĂ

SADISMUL ADEVĂRULUI

Ilustraţii de Victor Brauner, Marcel Iancu, Alfred Jarry, Kapralik, S. Perahim, Picasso, Man Ray, şi Jacques Vaché.

Editura Unu
Bucureşti 3 ● Str. Dogari 36

www.dacoromanica.ro

EDIȚIA UNICĂ ȘI ORIGINALĂ A ACESTEI CĂRȚI A FOST TRASĂ IN TREI SUTE ȘAPTE ZECI EXEMPLARE DINTRE CARI DOUĂSPREZECE EXEMPLARE PE VELINĂ ORANGE NUMEROTATE A—L NEPUSE IN COMERȚ. TOATE EXEMPLARELE CUPRIND AFARĂ DIN TEXT UN COLAJ DE VICTOR BRAUNER DIN FOTOGRAFII DE MAN RAY.

Copyright by Editura Unu, 1936.

www.dacoromanica.ro

VIAŢA DE DUPĂ MOARTE

www.dacoromanica.ro

Un creier dinamitează prin veacuri spiritul și la apariția lui, dinastia platitudinei de bărăgan se revoltă și scuipă mucigai peste fruntea înroșită de chin ca o nicovală. E coaliția celor mulți: spumegînd de neînțelegere și dispreț, vor ei să ucidă balaurul care le turmentează reumatismele. Asemenea găinilor la apropierea în rotiri a uliului, se presimt exmatriculați depe toboganul actualității. Dar gâleții de ozon proaspăt nu se mai lasă de ei ridicate, colacele de salvare ale vîrstei și titlurile devin cîrpe; justiția imanentă cere vînjoșenia degetelor de trandafir roze ale celor în cari pleznesc de viață muguri pînă ieri nebănuiți. Instinctul de conservare în actual al scriitorilor-moaște devine, pe acest stadion al luptătorilor cu peniță, periculos și măsurile se cer luate preventiv ca și contra sgîrieturilor dobitocului înfierbîntat de turbare. Altfel cintecul nou al viorilor s'ar rostogoli lîngă lestul naufragiilor. Pentru meserioșii cu experiență (deci facilitate) ai scrisului de cărți, decorați pentru cultură și pentru senilitate, se impune o pensionare odihnitoare în țarcuri de unde miazmele creierilor să nu poată fi flux asasin al autenticului în devenire. Imaginea unei leprozerii departe de zgomote și șosele ar da fidelă reprezen-

www.dacoromanica.ro

tare gîndului. Dar și academiile sînt binevenite.

De strajă vor rămîne și ghid prin secole cei cîțiva cari au crestat în mingea universului cu daltă mai dură, cari au semănat vulcani în erupție continuă și flori fără ofilire : Omer, Dante, Shakespeare, Swift, Daniel de Foë, Cervantès și puțini alții de după aceștia. Pe unii îi bănuim și îi prezintăm, deși le lipsește concluzia timpului.

www.dacoromanica.ro

ALFRED JARRY

Ubu Roi şi Alfred Jarry se vor refuza totdeauna creierului monstru de neînţelegere şi sterp pînă la stafidire al oricărui Gheorghe Adamescu sau René Doumic şi vor trăi fără greaţa impunerii oficiale.

La 15 ani, în 1888, Jarry s'a anunţat publicului (atît de iubitor de salamalecuri) fără genuflexii. Printr'un zdravăn swing între ochi : Ubu Roi.

Aliaj de sinceritate şi mistificare, inventator de minciuni artistice cu uşurinţa unor lebede trecînd cerul prăvălit în limpezimea lacului, iubitor al replicelor şi situaţiilor absurde, Jarry se plimbă prin catacombele lor fără lanternă, pieton pe o canava de contradicţii şi ciudăţenii şi ucigaş al simţului practic. În 1918, în timpul războiului, Jacques Vaché, personajul cel mai reprezentativ al acelei epoci de „nihilism filozofic şi pesimism universal" (E. Bouvier), era doar legatarul moştenirii lui Jarry. Cei cari i-au cunoscut strălucirea şi apoi destrămarea fizică (1) au observat puterea de autoînşelare spre optimism, desbărarea de tot ce era contrar firii sale, ingeniozitatea şi izvorul artezian al fanteziei. In clepsidra unui sfert de oră, pe linia vieţii sale se ciocniau polii temperamentelor extrem contrarii: cinic şi imediat delicat pînă la petala unui fluture; plin de tact, de corectitudinea unei ecvaţii şi

(1) Mai sînt mulţi în viaţă. Ar fi putut trăi şi Jarry şi ar fi împlinit abia 60 de ani: vîrsta sărbătoririlor indigeste, cu discursuri oficiale şi împroprietăriri.

www.dacoromanica.ro

gata de cele mai neverosimile prostii (din cauza cărora, atunci cînd sufletul nu-i trecuse dincolo de ghiventul trupului bondoc, a avut de suferit), oricînd dispus să atace.

Dar cum să refaci un om din cărămizile cuvintelor. Aceleaşi adjective pot identifica atîţi anonimi palizi, cu mustaţa de funingine şi un apostrof de barbă, cu sprîncene sălbatice peste „ochii negri găurindu-i larg faţa, ochi de o stranie fosforoscenţă, priviri de pasăre de noapte totodată fixe şi luminoase" — scrie cineva care l-a avut aproape în redacţia unei reviste. (Imi place să nu-i pomenesc numele.) Chiar în anul eliberării din colegiul unde era intern şi unde s'a născut Ubu, el se „eliberează" şi de părinţi. Amîndoi mor în aceiaş săptămînă de boala mai tîrziu botezată gripă spaniolă. Banii moşteniţi, aproape o sută de mii de franci, îi risipeşte admirabil rupînd dintrînşii săptămînal atît cît cerea imprimatul unei reviste de artă şi literatură. Şi după ultimul pumn de monete dus tipografului, revista şi-a gîtuit apariţia, iar pentru Alfred Jarry a început traiul de lipsuri, de superlativă mizerie, de viscole sufleteşti suportate fără cea mai măruntă încovoiere a minţii sau a trupului. Mult timp a refuzat colaborări la cotidiane pentrucă nu-şi îngăduia obligativivitaten scrisului la comandă, zilnic.

In zdrenţe, prin cafenele unde plămînii se îmbibau de bălăriile fumului puturos, avea prestanţa unui cîrmuitor. Se alcooliza justificînd oroarea de apă, acest „lichid atît de impur încît o singură picătură ajunge să tulbure un pahar de absint". Camarazii, *noua boemă*, Apollinaire, Paul Fort, André Billy, Salmon, Jean Saltas, Fernand Fleuret, A. Rouvèyre veniau în atmosfera de mucigai acru să asculte pe Jarry cel cu spiritul mereu incandescent, neastîmpărat cum e mişcarea browniană a ionilor: vorbele mici incendii, anecdotele şi povestirile paralogice — toast al unui

www.dacoromanica.ro

Picasso

ALFRED JARRY

www.dacoromanica.ro

Alfred Jarry GRAVURĂ IN LEMN

www.dacoromanica.ro

răsturnat şi seamănă trupului nostru dela piept pînă'n tălpi. Legenda că mătrăguna încolţeşte din sperma svîrlită în ultimul spasm al spînzuraţilor fecundînd pămîntul a turmentat pe mulţi poeţi. Prin paginile scrise de Jarry treci cu neliniştea unei călătorii printre vegetaţii tropicale, cu ciocniri neprevăzute şi lunecări spre libertăţi cari încătuşează.

Jarry era şi un erudit, dar fără urmă de pedantism. Fiu risipitor de extravaganţe, se cheltuia în butade (1) şi hohotia executînd tumbe de spirit pe un trapez prins în cuiele fanteziei. Expediţiile sale prin ţinuturi neverosimile prindeau povestite, coaja adevărului, chiar pentru inventator. Nu ajunsese doar frate siamez lui Ubu?

Spiritul său n'a stat cu braţele încrucişate nici cînd plin de bonomie şi calm se urmăria cum eşuează în lut, cum bătăile inimii plecau pe un funicular fără întoarcere. Prietenul (2) Saltas l-a întrebat ce i-ar face plăcere să-i aducă şi ochii lui Jarry străluciră şi ceru... o scobitoare. I se aduse o cutie. Luă între degete una şi luminat de o subită bucurie, cu pometii mai viu colorati, muri. Era ultima butadă. Calendarul anunţa 1 Noemvrie 1907. Făcuse o agonie lucidă. Cu puţin înainte declarase confidenţial şi grav veci-

(1) Şi pentrucă această carte poate nu va adăposti şi pe alt neconformist, Rimbaud, prezint aici două glume cari prin răutatea lor amintesc pe Jarry.

Rimbaud se afla în cafeneaua Rat Mort la aceiaşi masă cu Verlaine şi cu soţia acestuia. El le zice să întindă mîinile pe masă spre a le arăta o experienţă. Crezînd că e vorba de o glumă, aceştia se execută. Rimbaud scoate din buzunar un cuţit deschis şi taie adînc mîna lui Verlaine la încheitura pumnului. Soţia lui Verlaine retrage mîinile. La plecare Rimbaud mai înfige de două ori cuţitul în coapsa lui Verlaine.

Charles Cros se afla la o masă într'o cafenea alături de Rimbaud. Părăsind masa un minut, la întoarcere observă că paharul său conţinea un lichid ce fierbea. Rimbaud îi turnase acid sulfuric.

(2) Şi scriitorul care printre primii n'a ezitat să dea lui Jarry, încă din viaţă, fotoliu lângă Aristofan, Shakespeare, Rabelais,

www.dacoromanica.ro

nului de pat „voi muri exact de ziua Tuturor Sfinților". Tuberculii lui Koch însămînțaseră colonii în pluşul meningelor şi în creierul scăldat în alcool şi eter al lui Père Ubu. (Noua boemă poreclise pe Jarry cu numele care identifica chintezența grotescului din lumea întreagă.)

Germenele suprarealismului a fost mai tîrziu descoperit în l'Amour en visites, l'Amour absolu şi Minute de sable-Memorial. Asasin al liricei epocei sale, titlul cărții de vizită este *Premergător*. A susținut revolta cu pumnii strînşi şi sub haite de săgeți n'a cedat un centimetru de personalitate. Avea replici fără reverențe. O scriitoare, nepricepînd nimic din *Cèsar-Antèchrist*:

— Totuşi, Père Ubu, dacă ai vrea să scrii ca toată lumea..

— Învățați-mă !

Chiar Speculațiile, simple note din Revue Blanche, au găsit continuatori şi succes de public. Vezi Clément Vautel în rubrica Mon film din Le Journal, G. de la Fouchardière în recentele Propos du Huron din hebdomadarul Marianne şi acea savuroasă Chronique de l'œuil de bouif din satiricul Canard enchaîné. Dar nici unul n'a dezghiocat atîta vervă şi atîtea lecții de drăcesc absurd şi n'a reuşit să inoculeze frazei acel vîrtej de palat din oglinzi în care te ciocneşti cu cît ieşi mai multe măsuri de prevenire, ca straniul Jarry.

Şcoala Doctorului Faustroll a creiat numeroşi „patafizicieni". Am resimțit această influență (binefăcătoare) în paragrafe din Manualul de morală practică şi unele Tablete (cele mai bune, dar absente din cartea Țării Kuty) semnate în urmă cu 4—5 ani de Tudor Arghezi în foile de plăcintă ale Adevărului literar.

Pe manuscrisul curioasei cărți Gestes et Opinions du Docteur Faustroll, Pataphysicien,

www.dacoromanica.ro

Jarry menționase : „această carte va apare cînd autorul va fi în vîrstă s'o priceapă".

Meteorul Guillaume Apollinaire (1) a trecut întîi pista incoherențelor Ubu-ene pentru a scrie Les Mamelles de Tirésias. Dar fantezia de umor nihilist a lui Cocteau din Potomak ?

Alfred Jarry n'a fost numai inventator în literatură. Dintr'o hoinăreală pe meterezele Parisului s'a întors cu vameșul pictor Henry Rousseau. Descoperirea echilibrează talgerul cu Ubu Roi.

1935

(1) Intru a cărui amintire André Breton și Ph. Soupault au botezat, ceiace atunci nu li se părea decît *procedeu*, suprarealism, scrisul automat, asociație de cuvinte lipsite de control.

www.dacoromanica.ro

LAUTRÉAMONT

A cette heure, de nouveaux frissons parcourent l'atmosphère intellectuele. Il s'agit de savoir les regarder en face.
Lautreamont

O draperie împletită din grei ani se destramă cu creşterea decenilor. Un destin, sonor ca un izvor miraculos, se desluşeşte din beznă. Şi bezna e pătată de constelaţii, ciuruită de vulcanii cari svîrlă foc atunci cînd tolănit pe pajiştea siestei te credeai suveran. Liniştea aparentă poartă în braţe de azbest electricităţile incendiilor ce vor isbucni. Buimăcirea va fi exacerbată.

Act de deces. **„Joi 24 Noembrie 1870. Isidore Lucien Ducasse, literat, în vîrstă de 24 ani, născut la Montevideo (America meridională), mort azi dimineaţă orele 8, la domiciliul său din mahalaua Montmartre, nr. 7. Fără alte lămuriri".**

Nimeni n'a asistat la înmormîntare. Şi-a compus în zadar două epitafe: *„Aici zace un adolescent care muri bolnav de piept: ştiţi de ce. Nu vă rugaţi pentru dînsul".* **Şi celălalt, care pentru Soupault e testament literar şi profeţie:** *„Si la mort arrête la maigreur fantastique des deux bras longs de mes épaules, employés à l'écrasement lugubres de mon gypse littéraire, je veux au moins que le lecteur en deuil puisse se dire: „Il faut lui rendre justice. Il m'a beaucoup crétinisé. Que n'aurait-il pas fait, s'il eut pu vivre davantage! c'est le meilleur professeur d'hypnotisme que je connaisse!" On gravera ces quelques mots touchants sur le marbre de ma tombe, et mes mânes seront satisfaits!"*

www.dacoromanica.ro

„Lautréamont a depus o maşină infernală în drumul gîndului". (L. P.-Quint). Sînt *Cîntecele lui Maldoror*. Sînt cîntecele în cari cuvintele despletesc vălvătăile revoltei pure. Pagini lampioane de adevăr nedisciplinat. Un adevăr urlat din toate fibrele în delir. O locomotivă trece peste încheieturile minţii fragile şi stoarce imprudentului pecinginea cu care se amalgamase. Poetul rămîne nabab, fiindcă la pocnetul său din bici planetele se adună într'un conglomerat docil.

Zadarnic vei voi apoi să uiţi universul din cuvintele poetului; zadarnic adevărurile sadice şi sarcasmul bîntuind cîntecele ca o endemie; nici un lacăt nu va putea încuia sertarele pline de crimele eroului. Noaptea ca şi ziua vor continua să-ţi gîtuie liniştea verde, şerpii lor vor încolăcii seninul neputinţei tale cititor jurat satisfacţiilor de fiecare clipă şi ochiul tău, buimac de ciclonul dezlănţuit, zadarnic se va închide acum cînd îl cunoaşte pe Maldoror, pe Lautréamont.

O pagină despre Isidore Ducasse ar trebui să fie un imn. Un imn ce să treacă prin flacăra vie a cuvintelor, magia şi vitriolul îmbrăţişaţi în cîntecele lui răscolitoare ca un plug.

Poetul a rămas poet şi a rămas o potenţă secretă încă pentru public şi tălpile lui continuă plimbarea printre demonii dintru început şi îngeri. Cuvinte fără sbîrcituri — pentru a adopta o imagine a unui poet iubit. Inepuizabile lunete, le apropii le sucești şi cîmpul gîndului se măreşte în lumina descompusă. Le citeşti şi scapără scîntei. Nu e spermă ejaculată pe duşumea. Inteligenţa nu s'a depus lavă. Cîntecele lui Maldoror trec ca Isus pe ape, peste imondicele succeselor de efemer cotidian şi anii înzorzonează numele poetului, precum la ghitarele amanţilor se înmulţesc panglicele iubitelor, cu ozon proa-

www.dacoromanica.ro

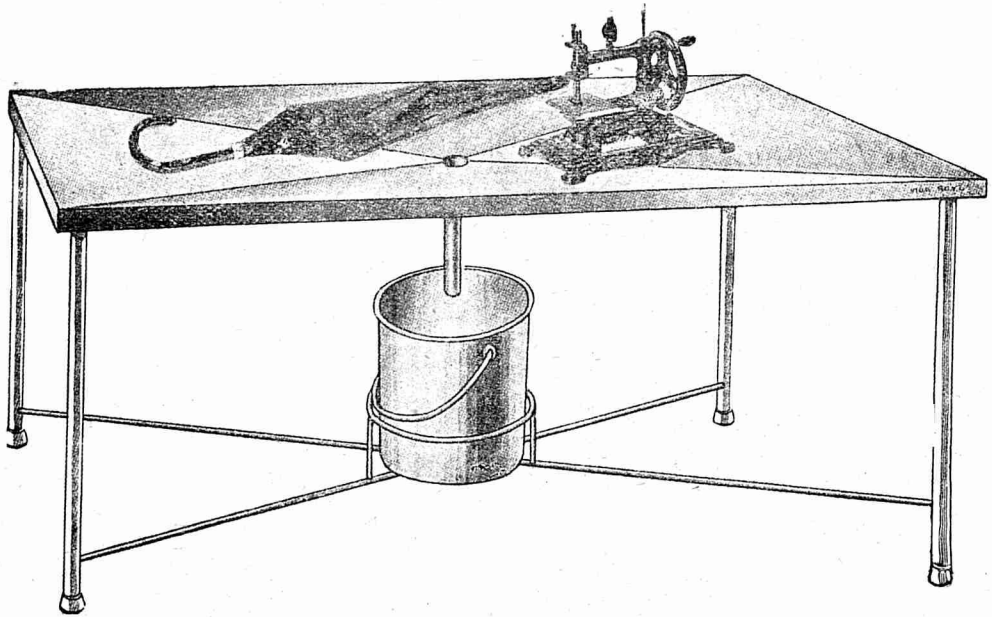

Man Ray

«Beau comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie» (Lautréamont).

www.dacoromanica.ro

spăt. Cuvintele se umplu de un sens nou care intrigă pe cititor.

Era Lautréamont un neasimilat epocei, un dezlănțuitor de dazastre sufletești, un POET. Fiecare deceniu ce desparte lutul lui mucezit de generațiile succesiv prezente ale poeților depe baricadele de hîrtie, adaugă bicepși de nouă înțelegere poeziei lui; fiecare deceniu distilează dintr'însa sevă vie, fără a o depune cristal în muzeu.

Poetul supremei revolte nu răstoarnă cu Maldoror diguri: le distruge, pentrucă bucuria i-o dezlănțuie distrugerea. Iar rîsul lui Lautréamont e rîsul care sgîrie ridicolul „literaturii" indiferent căror idoli și școli e îngenuchiată și țărcuită de legile unei prozodii crezute tabù. Nu pentru iubitorul de poezie-siestă a scris poetul. Acesta va resimți o zgîlțîială neașteptată citind paginile bogate în diatribe sau în texte pe cari nu le va înțelege și pe drumul cărora — *abrupt și sălbatec* — va sîngera..

Lautréamont este autorul frazei „Frumos ca întîlnirea fortuită pe o masă de disecție a unei mașini de cusut și a unei umbrele". Frază delirantă din care s'a cioplit și una din principalele porunci ale decalogul suprarealismului.

Iată urmașii: In colaje, Max Ernst a fost tentat să exploateze „orice întîlnire din întîmplare a două realități depărtate pe un plan care nu le convine". Deci generalizarea observației lui Lautréamont. Iar André Breton e pentru o „dezrădăcinare sistematică" astfel lămurită în în avizul către cetitorii cărții *La Femme 100 Têtes*: „Suprarealitatea va fi dealtfel funcție de voința noastră de rătăcire complectă de tot (și bine'nțeles, se poate merge pînă la înstrăinarea unei mîni izolînd-o de un braț, această mînă astfel cîștigă în valoare ca mînă) și, de-asemenea vorbind de rătăcire, nu ne gîndim numai la posibilitatea de a lucra în spațiu". Astfel „o realitate gata făcută, a cărui destinație naivă are aierul

www.dacoromanica.ro

să fi fost fixată odată pentru totdeauna (o umbrelă), găsindu-se deodată în prezența altei realități depărtate și nu mai puțin absurde (o mașină de cusut), într'un loc unde amîndouă trebuie să se simtă rătăcite (pe o masă de disecție), va scăpa prin însuși acest fapt destinației naive și identității sale ; ea va trece din falșul său absolut, prin ocolul unuia relativ, la un absolut nou adevărat și poetic: umbrelă și mașină de cusut se vor drăgosti". Citatul acesta cristalin, pentru exemplificare, e din Max Ernst.

Lautréamont e PREMERGĂTORUL chiar prin enunțarea acestui procedeu întrebuințat atîtea decenii după, de pictorii și poeții generației suprarealiste. Această mișcare a revoluționat o formulă, care eliberîndu-și virulențe potențiale a devenit cerc generator de unde-surprize: frotajul obiectele suprarealiste, textele lui Jehan Mayoux.

Sînt în Lautréamont pagini scrise AUTOMAT și pline de o poezie copleșitoare. Pagini atît de noi, de revoluționare pentru epoca aceia de înflorire a parnasianismului și a simbolismului! După 1920, André Breton va reveni cu înțelegere la textele premergătorului care cerea lectorului „îndrăzneț al filelor sumbre și pline de otravă să aducă măcăr în citit o logică riguroarosă și tensiune spirituală cel puțin egală neîncrederii sale, altfel emanațiile mortale ale acestei cărți îi vor îmbiba sufletul precum apa zahărul".

Lautréamont presimțise că puțini vor fi apți să savureze fructul amar din cîntecele sale fără pericol.

E veșnicul opoziționist și cîrtița nesupunerii sfredelește continu pe cutezătorul creator de valori poetice precursoare.

„Acestui om dela care nu avem ca și dela Marchizul de Sade, decît portrete aprocrife, incumbă poate în cea mai mare parte răspunderea de starea lucrurilor poetice actuale, dacă se

www.dacoromanica.ro

poate astfel vorbi" (André Breton). Suprarealiştii descind din Lautréamont, s'au călit în retorta poeziei lui unde halucinaţiile iscă din ciocnirea realităţilor acel romantism nou al pletorei de imagini: binele gestează răul. Nu e viitorul lor scris automat acea cavalcadă de imagini şi truvaiuri de neaşteptată diversiune, acel miraj neprevenit prin care treci ca pritr'un palat de oglinzi, acel mister cînd fruntea prăvălită în prăpastie se izbeşte de un lampion de păpădie?

Şi zefirul prelungeşte fantasmele în cîmpiile elizeie ale Infernului.

1932

www.dacoromanica.ro

RIMBAUD, GENIUL
RIMBAUD, PRIBEAGUL

Intre genii, Arthur Rimbaud este unicul. Viaţa lui de haimana este tot atît de turburătoare ca şi halucinantele şi profeticele saie versuri scrise la 16 ani. El este neconformistul cu morala şi estetica unei societăţi şi a unei literaturi. A intrigat pe contimporani prin actele sale de cinism şi a rămas vagabondul uluitor al cărui scris s'a adeverit după decenii deschizător de căi şi distrugător de mituri. Existenţa sa cvasi supranaturală este azi tot mai cu luare aminte cercetată, tot mai cu pietate, mai cu uimire asemenea unui minunat, dar şi cotropitor fenomen seismic necunoscut pînă atunci. Pentru Paul Claudel, Rimbaud este copilul-minune care la „şaisprezece ani e înzestrat cu facultăţile de expresie ale unui om de geniu", „luminătorul tuturor căilor în artă". Victor Hugo l'a poreclit „Shakespeare copil". Jacques Rivière a preamărit într'însul pe „trimisul teribil care coboară pe un fulger; port sabia". Taberile erau însă împărţite; aprecierile înverşunat de contrare. Pentru Remy de Gourmont era „broască rîioasă", iar uitatul lacrimogen François Coppée vedea într'însul doar un „mistificator reuşit, un spiriduş cinic". (Lipsa spiritului critic sau bunul simţ pus la loterie a jucat din totdeauna penibile renghiuri. Pentru Hajdău, geniu era Rădulescu Niger, iar Eminescu bun să fie împroşcat de zor cu zacherlina distihurilor gen „Romînii s'au ales cu / Puţin din Eminescu". Speranţa lui Neculai Iorga dela Semănătorul era Vasile Pop!...)

www.dacoromanica.ro

Arthur Rimbaud, patru ani după ce pusese iremediabil punct activității de literator, nu admitea nici să i se reamintiască de acea epocă a cărei scurtime (1870—1873) este în raport invers cu cicatricile lăsate în evoluția literaturii de pretutindeni și cari continuă să crească asemeni monogramelor zgîriate în coaja arborilor. „Absurd! Ridicul! Desgustător!" exclamă el cu disperare. La apariție nebăgate în seamă, scrierile lui Rimbaud n'au cunoscut beția marelor tiraje. Cînd au apărut *Les Illuminations*, Rimbaud era absorbit exclusiv de afaceri comerciale. În acel an, el vindea puști, ca reprezentant al unei întreprinderi de armament, negusului Menelik. De apariția cărții nu știa. Intors acasă a dat foc întregii ediții. De altfel încă din 1871, la 17 ani renega o parte din versuri (Rages de César, L'éclatante Victoire de Sarrebrück) într'o scrisoare: „Ardeți, *o vreau* și cred că veți respecta voința mea ca pe aceia a unui mort, toate versurile pe cari *am fost destul de prost* — să vi le dau în timpul ședерii mele la Douai." *Reliquaire* apare chiar în anul morții poetului. *Une Saison en Enfer*, după un an, în 1892 și prima ediție complectă a poeziilor apăru în 1895 cu o prefață și un desen de Verlaine. Sufletește fiind despărțit de mult de opera sa și de orice activitate poetică („Je ne m'occupe plus de cela)", putem privi întreaga lui operă drept postumă.

Douăzecișicinci de ani după moartea poetului cînd scriitorii contimporani lui, profitori ai succeselor facile treceau în emisfera umbrită a neinteresului, paginile lui Rimbaud ajung la lumina înțelegerii și învie pentru virtuțile fosforoscente împiedicate să fie văzute de ieftina strălucire a vînzătorilor de știas. De atunci anii trec peste ele ca un fier încălzit peste misterioasele scrisori cu cerneală simpatică. Rimbaud enigmaticul, satanicul, parcă a făcut o baie de apă vrăjită. Intinerește. „Și tot mai iremediabil trec în

www.dacoromanica.ro

umor nou. Absurde poate ca şi baraca susţinută pe patru picioare, ce-şi construise la periferia Parisului. („De aceia îi zic tripodul".)

Operele lui sunt multe, dar grifelul a fost diamant numai cînd l-a creiat pe Ubu, père Ubu. Piesa aceasta tăvălită prin fantezia de nabab a lui Jarry e plină de un comic neprevăzut şi de esenţă distrugătoare. Gloria lui père Ubu s'a început clădi pe temelia scandalului iscat în prima seară a reprezentării, atunci cînd Gémier, interpretul regelui Ubu, a rostit primul cuvînt, îmbogăţit — pentru amplificarea sonorităţii — de o a patra consoană, merdre. Şi repetarea cuvîntului repeta pietrele spre interpret. Cu fluierături a fost primită satira care trecea sub furcile caudine ale grotescului imbecilitatea, laşitatea, depravarea.

Parcă azi n'au rămas subversive cuvintele

„Voyez, voyez la machin'tourner.
Voyez, voyez la cervell-sauter.
Voyez, voyez les rentiers trembler".

Ubu Roi rupea tradiţia menajării spectatorului şi aducea ca o prevestire viziunea războiului care trebuia să izbucniască după trei decenii. Reţelele de ghimpi ale neînţelegerii au fost distruse. Ubu a sosit la potou şi a rămas pe poziţie: doar şi moravurile au rămas locului! Replicile au trecut depe scenă în stradă.

Iată una: „Maică Ubu, astă seară eşti foarte urîtă. Oare pentrucă avem invitaţi?".

Ubu Roi a făcut şcoală prin Potomak-ul lui Cocteau, plachetele de lux ale lui Vollard.

Culeg din capitale de sidef numele poetului, azi în mizerie, *PAUL FORT*, care după scandalul din seara premierei a susţinut încrederea în caratul de radium al operei lui Jarry, cu pieptul dezvelit şi cu amprenta unui fluid al devinaţiei în convingere. Acelaş poet (identificat odată prinţul poeţilor) a apărat în articole, în cari argumentul amintirilor personale era fără recuz, paternitatea

www.dacoromanica.ro

lui Jarry asupra lui Ubu Roi. Fiindcă a existat şi un atare scandal. Cu timpul, însuşi Jarry începu să semene eroului său, copiindu-i întîi graiul, apoi portul. Philippe Soupault repetă fraza lui Wilde : Jarry şi-a întrebuinţat tot geniul în viaţă.

Premergător, a inundat clorofilă peste foile palide ale unei literaturi de apă stătătoare. Devenise curînd celebru, dar o celebritate mai mult pentru felul lui de a trăi : pentru cursele de bicicletă, în tricou, pantaloni de călărie, desculţ, (pantofii luciau agăţaţi la spate, ca două amulete congoleze). Astfel gonia de cîteva ori pe zi sub răpăiala ploii, dela Paris la tripod şi înapoi. Curtea din jurul tripodului era înecată în bălării şi urzici pentrucă aceste plante „sînt mai uşor de îngrijit". La o reuniune literară a doctorului Saltas, el apăru cu haina sdrenţuită, o căciulă mare trasă peste urechi, o bîtă plumbuită şi două revolvere gata să le descarce. Cum făcuse cu puţin timp în urmă, cînd încercase prin tragere la ţintă să stingă o lumînare depe creasta unui zid. Impuşcăturile ţeseau aierul. Vecina îl anunţă speriată că în grădină se joacă, şi sînt în pericol să-i fie ucişi, copiii. Ea primi răspunsul grav, dela înălţimea unui tron imaginar : „Nu vă neliniştiţi de asta, doamnă. Vă voi face alţii !". Alfred Jarry era imitat în felul de viaţă, iar imitatorii operei au urmat ca un alt tren, la distanţă. Poemul de mai tîrziu va fi impregnat de un umor straniu şi diformant ca o oglindă de bîlciu, sau va rămîne spin naufragiat într'un havuz de umbre. Pe banderola cărţii sale Minute de sable—Memorial, Jarry propunea „să sugerezi şi nu să spui, să faci în drumul frazelor o răspîntie din toate cuvintele". S'ar crede că e un citat din manifestele avangardiştilor dela 1920 pînă azi !... Memorialul e cartea mătrăgunei, rizom cărnos şi plin de suc, creşte cu rădăcina un y

www.dacoromanica.ro

rafturile interesului de istorie a literaturii Verlaine, José-Maria de Hérédia, Victor Hugo.

După subiect de articole polemice, Rimbaud e azi discutat în monografii. Bibliografia Rimbaud cunoaşte un Rimbaud profet, un Rimbaud înger, un Rimbaud diavol, un Rimbaud haimana, unul cinic, altul blestemat. Pentrucă Arthur Rimbaud a fost locuit cîţiva ani de un geniu. Zarul cîştigător al literaturii ce trebuia să vină, dînsul l-a zvîrlit: sămînţă într'însul rodită.

Impreună cu Lautréamont, Baudelaire, Apollinaire, Rimbaud este premergătorul poeziei noi. La început a fost Rimbaud — pot susţine poeţii cei mai diferenţiaţi prin şcolile create sau căror aparţin simboliştii, simboliştii - obscuri, suprarealiştii. Şi să le spunem pe nume: Paul Claudel, Verhaeren, Francis Jammes, Mallarmé, Apollinaire, Jean Cocteau, André Breton (cutreierat din tinereţă de poeziile şi atitudinile neconformiste ale lui Rimbaud), Philippe Soupault. Precum viitorul rod zace în viermuşul germinativ al sămînţei, Les Illuminations şi Une Saison en Enfer îi conţine. Sînt acolo metafore cari pot fi numai instinctiv simţite şi cari evadează din controlul raţiunii pentrucă sînt încărcate cu senzaţii ce pornesc deodată dela mai multe simţuri. Cititorul obişnuit cu poezia-discurs şi cu proză (chiar filozofică) versificată a reacţionat. El cerea şi mai departe poezia-siestă. Acum citia un rînd şi se întreba speriat *ce înseamnă asta? ce vrea să spuie?*

Cu Rimbaud poezia începe să devie obscură. El singur a descoperit locul unde izbind, stînca va elibera versul care „din mai multe cuvinte reface un cuvînt cu totul nou şi fermecător" (Mallarmé). Fugind cu bună ştiinţă de metafora comparaţie aidoma realităţii, poetul a creat din cuvinte senzaţii necunoscute. A transformat elementele lumii adăugîndu-le obiecte şi fiinţe noi. Un cadril de bizarerii „monstruos de frumoase"

www.dacoromanica.ro

pe care l-a botezat *Alhimia verbului*. Este, după Paul Claudel, cea de a doua epocă din activitatea lui Rimbaud. Este a poetului-profet la 18 ani. Prima epocă, dela 16-17 ani fiind a „violenței, a masculului, a geniului orb". Rimbaud scrie opere subversive („Paris se repeuple", Les premières Communions), invectivează forțele constituite ale statului. Scrie poezii cinice și ocări antireligioase, Scrisul lui iconoclast și portul neglijent cu părul exagerat de lung și în dezordine, cu luleaua spînzurînd între buze și o căutătură provocătoare indignau pe trecători și mai cu seamă familia suferia crunt. Copilul dintr'o casă de drept credincioși scria cu cretă pe zidurile bisericilor, cu litere de o șchioapă „MOARTE LUI DUMNEZEU". In ultima perioadă, poetul are 19 ani. El „stăpînește cu desăvîrșire arta sa, proza minunată; este perioada unei bogății de modulații și a hotărîrilor neasemuite" (Paul Claudel).

Prin inventivitatea metaforică, desăvîrșită în această ultimă fază, Rimbaud este creatorul unei realități *suprapămînteşti*. Condus numai de considerente artistice, provocase și executase cu migală un amestec de straniu și luminos, montagne-russe magic prin lumi halucinante. Fără să fi văzut marea, încă la Charleville, scrie *Le Bateau Ivre*, poema plină de minunate bogății, plină de cutezanțe poetice și indisolubil legată de numele și faima lui Rimbaud.

Paralogisme voronofizează cuvintele anemice de senzul unic și uzare. *Bateau Ivre* este o poemă amețitoare de frumusețe. Mișună imagini cum numai somnul ni le poate dărui în vis. Aici „peștii sînt de aur" dincolo poetul vede cum „circulă seve nebănuite". Să scrii la șaisprezece ani

J'ai rêvé la nuit verte aux neiges éblouies
Baisers montant aux yeux des mers avec lenteur,
La circulation des sèves inouies,
Et l'éveil jaune et bleu des phosphores chanteurs.

www.dacoromanica.ro

şi în 1870, este înndrăzneală îngăduită geniilor.

Din aceiaş epocă dăinuieşte şi înfiorătorul sonet *le Mal:* In timp ce mitralierele scuipă roşu peste albastrul nesfîrşit al cerului şi batalioanele trec spre front prin faţa regelui vesel...

...Il est un Dieu qui rit aux nappes damassées
Des autels, à l'encens, aux grands calices d'or,
Qui, dans le bercement des hosannas, s'endort

Et se réveille, quand des mères, ramassées
Dans l'angoisse et pleurant sous leur vieux [bonnet noir,
Lui donnent un gros sou lié dans leur [mouchoir.

Les Illuminations escaladează realul. Avangardiştii de mai tîrziu... (pentrucă fiecare coloană trimisă în foc îşi are antegarda ei), mai cu seamă suprarealiştii, vor grava numele autorului lor pe placa din dreapta dela intrare. Dar pînă la dînşii acest act îl îndepliniseră şi simboliştii şi dadaiştii. Care poet autentic nu poartă cu dînsul poezia care începe

Oisive jeunesse
A tout asservie.
Par délicatesse
J'ai perdu ma vie. (1)

sau

O saisons, ô châteaux,
Quelle âme est sans défauts?

(1) Cît de mult le iubia Zaremba şi cum de cîte ori ne vedeam în Iaşi, prin 1928—1930, aducea discuţia la poetul său preferat, la Rimbaud acest „raccourci violent de l'histoire des littératures", după definiţia lui Georges Duhamel. Debutul lui A. Zaremba la *Unu* a fost o coloană intitulată *18 carate*. Vedea dînsul în Rimbaud „terenul unui permanent duel între satană şi înger, între ideal şi real, între cuvinte şi sunete". Aurel Zaremba a murit la 21 de ani. Tuberculoza l-a frînt în mijlocul prologului.

www.dacoromanica.ro

sau aceste fragmente din *Solde*

. . . . . .

A vendre l'anarchie pour les masses, la satisfaction irrépressible pour les amateurs supérieurs ; la mort atroce pour les fidèles et les amants !

A vendre les habitations et les migrations, sports, féeries et conforts parfaits, et le bruit, le mouvement et l'avenir qu'ils font !

. . . . . .

A vendre les corps, les voix, l'immense opulence inquestionnable, ce qu'on ne vendra jamais. Les vendeurs ne sont pas à bout de solde ! Les voyageurs n'ont pas à rendre leur commission de si tôt.

Pe zona *halucinațiilor verbale* **există suprapunerea Rimbaud-suprarealiști. Dar nu de tehnică. Aceasta pentru suprarealiști se reduce la automatism psihic. Acolo unde sînt eliberate elaborările fruste ale subconștientului, nu se poate concepe vre-o alhimie, fie doar a verbului. Filmul oniric al textelor suprarealiste se captează liber de orice constrîngere. Autorul caută să se afle în condițiile optime izbucnirii iureșului verbal. Cenzura rațiunii e îndepărtată. Considerînd literatura (dela poezie pînă la eseu) mijloc de expresie, suprarealismul respinge efectele tehnicei, a migalei artistice. Versurile nu trebuiesc înzorzonate cu rime. Scrisul să exprime personalitatea și starea poetului (sau a pictorului, pentru un desen) din acel moment. Intervențiile ulterioare de înfrumusețare falsifică, literaturizează textul primitiv, obținut spontan. La Rimbaud halucinațiile sînt — AȘA LE-A VRUT — artistice. Cu premeditare dînsul ne exilează în ținuturi necunoscute, de el INVENTATE. Acesta pare să fie și senzul profetic (dar abscons pentru contimporani) al sublimului certat cu academicul ros de molii :**

„Un coup de ton doigt sur le tambour décharge tous les sons et commence la nouvelle harmonie.

www.dacoromanica.ro

Un pas de toi, c'est la levée des nouveaux hommes et leur en-marche.

Ta tête se détourne : le nouvel amour. Ta tête se retourne : le nouvel amour.

. . . . . .

Arrivée de toujours, tu t'en iras partout".

De secole, poezia franceză se dematerializa, dar cu Arthur Rimbaud dematerializarea face un salt revoluţionar.

„Poetul — susţinea acesta — devine profet printr'o deranjare lungă, imensă, raţională a tuturor simţurilor sale.... el ajunge printre toţi marele bolnav, marele criminal, marele blestemat — şi savantul suprem".

De aceia se va intoxica bînd absint (asemenea lui Baudelaire şi prietenului său Verlaine) şi fumînd haşiş; apoi va descrie viziunile nebănuitelor paradisuri:

„Je voyais... une école de tambours faite par les anges, des calèches sur les routes du ciel, un salon au fond d'un lac ; les monstres, les mystères, un titre de vaudeville dressait des épouvantes devant moi.

Puis j'expliquai mes sophismes magiques avec l'hallucination des mots.

Je finis par trouver sacré le désordre de mon esprit..."

Poetul blestemat Arthur Rimbaud a tăcut pentru literatură la nouăsprezece ani. Numai viaţa literatorului revoluţionar încetă la 1874. Puţine la număr şi de firavă dimensiune, cărţile poetului s'au adeverit asemenea unei mine cu preţioase minereuri şi inepuizabile. Rimbaud şi-a împlinit misiunea în trei ani. Fiorul şi scrîşnetul iscat de peniţa unui copil continuă să neliniştească. N'a fost un profesionist al scrisului, n'a vrut să dea lecţii de estetică literară, sau să se bănuiască un creator de „şcoală" literară. Poate nici n'a

www.dacoromanica.ro

avut suficientă încredere în scrisul lui. Pata neagră o poartă contimporanii surzi. Pentru ascensiunile temerare, epigonii l-au luat toiag de sprijin. Pentrucă pregătise materialul, deschisese tuneluri acolo unde şoseaua se împiedica. Pălmuise literatura de pas pe loc.

Ceilalţi şaptesprezece ani au fost de hoinăreală. Dromomaniacul Rimbaud se simte rău stînd locului. Continentele dela un capăt la celălalt devin cartierele unei metropole pe care le străbate cu dezinvoltură şi mai cu seamă apostoliceşte. E stăpînit de o singură dorinţă să devie bogat, un bussines-man. Nimic nu-l poate readuce (nici melancolia amintirii) la anii 1870-1873. Dispreţ? Blazare? Absorbit de negustorie sau de alte ocupaţii lucrative, Rimbaud activa „serios, cu energie". Justă e împărţirea vieţii sale aventuroase de către biograful Jean-Marie Carré în *Aventurierul idealului* şi *Aventurierul realului.* Şi-a consumat geniul cu repeziciune de fulger pentru a se dărui pasionat jumătate din viaţă pribegiei şi comerţului. Problema Rimbaud îşi mai păstrează secretul.

Filmul fantastic al peregrinărilor emoţionează prin ritmul său accelerat şi prin itinerarul de neprevăzut.

Născut la Charleville, orăşel pe Meusa lîngă frontiera spre Belgia, la 20 Octombrie 1854, e al doilea fiu al unui căpitan aventurier. După o fugă în Septemvrie 1859 la Douai, comună lîngă Lille şi alta la Bruxelles, Rimbaud soseşte la Paris. Fotografia popularizată şi mărturiile celor cari l-au cunoscut îl prezintă ca pe un copil frumos, cu ochii albaştri vioi, cîrn, fruntea bombată şi buzele groase. Spre Paris îl atrăgea mişcarea literară, cafenelele boemilor. Aici soseşte însoţit de o copilă fugară dela părinţi. In locul actelor

www.dacoromanica.ro

de legitimație, un carnețel suspect măzgălit cu ieroglife (erau poeme). Face repede cunoștință, chiar la coborîre în Gara Răsăritului, cu reprezentanții ordinei publice și cu închisoarea.

La a doua venire la Paris, în toamna lui 1871, va frecventa pe numeroși poeți (Verlaine, Camille Pelletan, Charles Cros, Théodore de Banville, Hérédia, Copée). Îl vor îndrăgi cu toată firea lui de copil răutăcios, exasperant și gata de ceartă cu oricine se apropia. E Rimbaud al baricadelor poetice, antidotul unei literaturi ankilozate și Rimbaud al baricadelor Comunei; iubitorul celor mulți, umili și năpăstuiți, tovarășul revoluționarilor.

Iulie 1875. La Bruxelles, într'o cameră de hotel. Verlaine împușcă în umărul drept pe frumosul efeb de care era îndrăgostit. Pentru bandajatul care revine la Charleville, himerele încep să se întunece. Nu va mai lua stupefiante, nu se va mai îmbăta cu absint, va cunoaște mizeria, va ajunge bogat și va muri tînăr. Verlaine va trece pentru doi ani în pușcăria din Mons.

Deși iscălesc integral alături de André Breton mărturisirea că „se observă din ce în ce mai mult că orice reconstituire este imposibilă" și că „pe de altă parte, e dela sine înțeles că nici un adevăr nu merită să rămînă de exemplu", încerc salturi discontinue pe urmele marelui călător. (E numai coincidență că moartea lui Arthur Rimbaud, va începe dela obositele-i picioare în oasele cărora vor dospi cancere și înfiorătoare dureri?) Dar această viață trebuie urmărită — măcar schematic precum diafragma unei foi de observație clinică — și integrată fertilei opere a poetului.

1875 Ianuarie. Stuttgart.
Aprilie: Străbate pe jos Elveția, Italia.
Mai: Ajunge la Brindisi. E repatriat de consulul francez din Livorne.
Noemvrie: Hamal în Marsilia.

www.dacoromanica.ro

Decembrie: Acasă, la Charleville. Studiază limbile rusă, olandeză şi spaniolă.

1876 Fevruarie: In Olanda. Se angajează în armată.

Iunie: Trimis cu unitatea în Jawa, colonie olandeză.

Iulie: Dezertează după patru săptămîni. Rătăcitor prin insulă. Ajunge la Batavia.

August: Un vapor pleacă spre Europa. Se îmbarcă.

Septemvrie Octombrie Vaporul trece pela Capul Bunei Speranţe, apoi pe lîngă insula Sf. Elena. Cere comandantului vasului să facă o escală spre a vedea locul unde Impăratul a suferit exilul. La refuzul acestuia, sare în apă şi ajunge vlăguit pe insulă. Deunde pleacă imediat spre Liverpool.

Noemvrie: Stokholm şi alte oraşe din Norvegia; apoi spre Olanda.

31 Decemvrie: Se întoarce la Charleville.

1877 Primăvara: Soseşte la Viena şi e expulzat repede. Traversează, mereu pe jos, Germania pînă la Hamburg. Aici se angajează interpret.

Vara: Se alătură unui circ şi rătăceşte cu saltimbancii prin Danemarca şi Suedia.

Toamna: Bolnav. Este repatriat. Soseşte la Marsilia deunde intenţionează să plece la Alexandria. Dar ajunge numai pînă la Civitta Vecchia. Apoi, Roma.

Iarna: Din nou acasă, la Charleville.

. www.dacoromanica.ro

1878: Pieton spre Hamburg; prin St. Gothard la Genua; cu vaporul spre Alexandria.

1879 Primăvara: Şef de carieră în insula Cipru.

Iunie: Bolnav de febră tifoidă. Insănătoşit se face fermier.

Iarna: Tot la Charleville. (Stă mai mult într'un grajd cu o turmă de berbeci, „să se încălziască"...)

1880 Primăvara: Vizitează Alexandria, Cipru pentru a doua oară. Străbate Egiptul.

Iunie: Hoinăreşte prin porturile Mării Roşii: Djeddah, Soukin, Massaouah. Harrar (Abisinia), ca reprezentant al unei firme de import-export. Cumpără cafea, mosc şi vinde stofe, mărfuri ordinare, sticlărie. E prea murdar Harrarul şi rătăceşte mai departe.

1883: Tot ca reprezentant de mărunţişuri explorează deşertul şi podişul dela sudul Harrarului: Burbussa, Ogaden şi Goddoa (nici un european nu ajunse, pînă la Rimbaud, în acst punct geografic). Cumpără piei de rinocer şi crocodil, fildeş. E nabab: posedă avere 40.000 de franci aur.

1885 Octomvrie: Duce lui Menelik, pe atunci rege în Choa, cîteva mii de puşti. Cu ele, Etiopienii vor zdrobi la Adua pe Italieni.

1877: E la Addis-Abeba. Prezentat negusului negusilor — Menelik, al cărui confident va deveni, deşi la

www.dacoromanica.ro

început acesta îl primise cu dușmănie.

1888: Se instalează la Harrar. Iubit de indigeni. Se ocupă de comerț cu pasiune. Vinde arme, orez și sare. Cumpără fildeș, mosc și aur.

1890: Obține decretul de furnizor al regelui Etiopiei. Acum simte nevoia să înceteze tribulațiile. Va face — își propune — o călătorie în Franța, se va însura și se va reîntoarce în Etiopia să-și mărească averea,

1891 Fevruarie: Cade de pe cal și i se formează la genunchi un sarcom. Urmează ankiloza și atrofia întregului membru inferior. Suferă dureri atroce, suferă și moralmente pentrucă trebuie să-și întrerupă activitatea comercială și să plece pentru tratament.

7 Aprilie: Pleacă spre Adua purtat pe targă de indigeni. Durerile în picior sînt înfiorător de ascuțite.

9 Mai: Negăsind aci chirurg, pornește spre Marsilia.

20 Mai: Se internează în Spitalul Conception unde i se amputează gamba.

Iulie: Incearcă să meargă cu picior ortopedic. Dar metastazele, acești avangardiști ai deznodămîntului, încep să-și arate prezența în piciorul celălalt și în brațul drept.

August: Acasă la Charlevile. Dar se simte tot mai rău.

www.dacoromanica.ro

28 August: **Intoarcerea la Marsilia însoţit de soră-sa Isabela. Ea îl va îngriji două luni şi jumătate de înfiorătoare chinuri.**

28 Octomvrie: **Rimbaud se converteşte la catolicism sub influenţa sorei-sale.**

10 Noemvrie: **Sfîrşitul, al doilea sfîrşit şi totuşi marele început al acestei „mari existenţe".**

1935

www.dacoromanica.ro

URMUZ*)

De vreți cu toți, în timpul nopții, un
somn în tihnă să gustați,
Nu faceți schimb de ilustrate cu cel
primar din Cîrligați.

Urmuz

Un glonte a pus benevol punct unei vieți și gardianul din preajma Bufetului tuturor juisorilor a găsit într'un kiosc, în dimineața zilei de 23 Noemvrie 1923 (o zi înainte și cincizeci și trei de ani după moartea lui Lautréamont) lutul cu o mușcată la tîmpla dreaptă — ca la o butonieră a vieții, a lui D. Demetrescu-Buzău, Grefier la Curtea de Casație.

Ziarele au relatat că „necunoscutul era bini-șor îmbrăcat. După înfățișare pare să fi fost un mic slujbaș". Acest *necunoscut* era magistratul Demetru Demetrescu-Buzău, acelaș cu vizionarul menit să continue a trăi sub pseudominul (dăruit de T. Arghezi) Urmuz, viața de după moarte a premergătorilor. Un prieten artist, copleșit de durerea morții violente a lui Urmuz și revoltat de textele din ziare cari relatau *faptul divers*, a scris în aceleași ziare că „ar fi meritat o soartă mai bună și cu deosebire o moarte mai bună, sau chiar mai rea, dar nu așa, de rîsul celor cari nu l-au cunoscut, cari nu l-au înțeles și cari nu puteau să înțeleagă un suflet atît de complicat ca al lui".

*) Conferință rostită la postul de radio București, la 23 Noemvrie 1933.

www.dacoromanica.ro

Intr'unul din caietele lui Urmuz, am găsit aceste cuvinte adresate „revolverului aproape de sinucidere : Suveran al lumii, trebuie să mă închin ţie, căci fără un creier care s'o ceară Divinitatea nu mai poate avea rost, iar tu eşti cel care poţi dispune cum vrei de acel creier. Tu eşti deci zeul cel mai puternic!"

Urmuz s'a născut la 17 Martie 1883, la Curtea de Argeş unde tatăl său, doctorul Demetru Ionescu-Buzău, era medicul spitalului. Dar cînd l-a înscris la şcoală, poate printr'o sugestie dela obiceiul ţăranilor de a se numi cu un nume derivat din cel de botez al tatălui, la trecut Demetrescu ; şi aşa a rămas. A urmat un an de medicină, iar după stagiul militar s'a înscris la facultatea de drept. Cîţiva ani a fost judecător în diferite orăşele din judeţele Argeş, Tulcea, Dîmboviţa, iar în 1913 e numit grefier la Inalta Curte de Casaţie.

A făcut, ca ofiţer, campaniile din Bulgaria şi războiul pentrŭ întregire. Demetrescu-Buzău ducea o viaţă de sihastru. Marea lui pasiune erau concertele simfonice unde îşi ocupa hebdomar locul. Au rămas printre manuscrise şi compoziţii muzicale, schiţa unei simfonii. Compoziţiile aşteaptă pe cercetătorul de specialitate.

Primele bucăţi publicate sînt „Pîlnia şi Stamate", Ismail şi Turnavitu". Au apărut, prin stăruinţa naşului său literar, în Cugetul Romînesc din 1921. Restul operii a cunoscut tiparul după moartea autorului (1). Dar dacă abia în 1921 a fost publicat întîia oară, el plăzmuise aventurile groteşti ale eroilor săi încă pe vremea cînd era judecător exilat la Gherghani, adică ÎNAINTE DE 1912. De acolo le trimitea prietenilor, artiştii Gr. Mărculescu şi Ciprian cari le citiau la cafe-

(1) In Bilete de papagal, Contimporanul, Punct şi Unu.

www.dacoromanica.ro

S. Perahim

URMUZ

www.dacoromanica.ro

neaua Capșa unde se făcea mult haz... Trebuie deci reținut că textele lui Urmuz sînt anterioare mișcării Dada. El este printre alți cîțiva vizionari, premergătorul ignorat al literaturii noi, al umorului de contra sens, al liricii descătușate de tirania subiectului și de logică. Intîi Urmuz, apoi Dada.

Opera complectă a tulburătorului Urmuz, apărută în Editura Unu, în 1930, cuprinde — pe lîngă bucățile apărute anterior în reviste — o nuvelă de mari proporții *Fucsiada* găsită printre manuscrisele cercetate și o fabulă *(Pelicanul și Babița)* comunicată de d-l Grigore Mărculescu dela Teatrul Național. Tot în 1930, revista der Sturm, care apare la Berlin, în numărul consacrat mișcării noi literare din Romînia, a publicat în traducere germană, alături de alte pagini reprezentative, pe „Algazy și Grummer".

A fost un poet blestemat și a rămas premergătorul în care se zbăteau hăitașii buimaci ai eroilor pe cari i-a trimis vijelie într'un anotimp cînd contimporanii, la opaiț, citiau prin lentile de cîlți : acum 15 ani. L-au descifrat unii umorist, acolo unde paginile sînt corosive și ideile sintetizate asemeni arborelui în sîmbure. Un revoluționar.

Vrei să prinzi senzul cuvintelor și cînd îl crezi prizonier sub pălăria înțelegerii, vocabulele cu resort secret te ciocnesc și îți gestează imateriale cucuie. Înțelesul handicapează bariera noțiunilor. Logica scrisului lui Urmuz, răsturnată într'o fîntînă de oglinzi, e o proecție virtuală a rațiunii. Imprumut imaginea unui poet : „într'un turn resfrînt în apă, noi urcăm în el logic scoborîndu-ne". In scrisul acestui paralogic de geniu

www.dacoromanica.ro

trăiesc sublimate în scrişnete clocotul contra celor în mijlocul cărora trebuia să-şi mestece viaţa, contra profitorilor a căror mîini mucegăite trebuia — cu o grimasă a sufletului — să strîngă sau să-şi trăiască funcţia de scriitor de sentinţe însoţite de foarte logice expuneri de motive şi mai vieţuiesc dezesperările şarpelui care îi încolăcia creierii.

Pentru Urmuz, cuvîntul a însemnat piatră iniţială pentru plezuit în balta minţii. Concentrice şi TOT MAI DEPARTE undele urmară ca braţele miraculoase ale zeului hindus. Trecerea dela întunericul unui tunel lung la lumină se face cu sacrificiul cîtorva clipe de orbire ; urmează adaptarea pupilei. Din bărăganul unei literaturi fotografice, Urmuz — ca un magnific acrobat — a reuşit dublul salt mortal în imperiul fără sfîrşit al fanteziei.

Nici un lest nu încleştează pe eroii lui Urmuz. Şi degul înţelegerii absurde odată descuiat, începi a-i iubi prin ploaia de alice cu care te bandajează. Pupila se dilată să-i cuprindă, tîmplele se incinerează şi deschid tunele. Urmuz a ştiut ţine în mînă un condei cu care să iţie un univers halucinant, o teslă cu care ororile de plictisitor echilibru şi obişnuit au fost ciopîrţite. Clătinînd Creaţia, a schimbat rotirea floarei de turnesol spre beznă. Pe bărăganul gîndului a semănat pe prietenii fanteziei sale stranii.

A redat frazei himenul fecioriei de mult măcinate. Cînd e într'adevăr umoristic, umorul e apocaliptic ; un sfredel ce se înşurupează în teastă. Cei cari s'au apropiat de Urmuz au înregistrat seismele unui cataclism ; undeva în noi în ei un clopot subteran se mai sbate. Deatunci garderoba ideilor e răvăşită, ideile au schimbat cămaşa cuvintelor şi cuvintele nu mai sînt pe măsura creierilor de muci. Un macaz tragic îndrumează vocabula pe linie falşă : cuvintele se ciocnesc, senzul lor e schilodit la exasperare, înţelege-

www.dacoromanica.ro

rea comună ucisă. In locul liniei drepte, înjunghie colţurile zigzagului. (O reculegere e binevenită.)

„Dacă mişcarea dela Zürich, cabaretul Voltaire, l'ar fi avut acolo în pulsul propice lui, s'ar fi culminat în producţie, în curaj şi şi-ar fi desfăcut întreaga individualitate. Urmuz s'a născut şi s'a produs intr'o clipă improprie nervurei lui, lăsînd în pămînt numai rădăcinile cu suc virgin, deşi singur descoperise un plan inedit, construise un telescop pentru infern, un reflector pentru oamenii negri şi inventase un apocalips al burlescului. Lipsa însă al unui grup de aventură, care interioară exista cu el, inerentă oricărui focar fantezist, a făcut ca să nu ne fi rămas, bine impregnat, deci Urmuz — de proporţiile certe — un tip din cea mai autentică fizionomie a unui Jarry romîn; al unui premergător mai elocvent, al unui răsturnător mai temerar de calcule mondiale" (Stephan Roll).

A defini scrisul lui Urmuz e a închide între gratiile unei colivii un talaz. A iscat acest *halucinant* din absurd o lume şi a aruncat-o în absurd. Citind o pagină, oricare, te simţi alungat deandaratelea în balconul unui turn agăţat de colinele norilor. In această fugă apocaliptică întîlneşti oameni cari poartă numele concetăţenilor tăi, sînt din carne şi oase ca şi tine, utilizează de o mînă de simţuri şi totuşi te simţi pe o planetă stranie unde toate prerogativele le au Turnavitu, Ismail şi Stamate (ajutat de pîlnie). Planeta descoperită de Urmuz. „Oricît ar părea de paradoxal şi de trăznit, e totuşi impregnat cu filonul substanţial al unei eterne probleme şi eroii lui vor rămîne multă vreme în literatură aşa cum numai caraghiosul Don Quijotte a lui Cervantès a ştiut să rămînă şi cum din atîtea frumuseţi ale ecranului vor rămîne

www.dacoromanica.ro

deasemenea caraghioşii Buster Keaton şi Charlie Chaplin şi cred că nu ie greu de găsit corespondenţe suficiente între arta acestora şi aceia a lui Urmuz. Şarjată şi caricaturală la prima impresie, devine după un timp tot atît de simplă şi de tragic omenească" (Bogza).

Trecerea lui Urmuz în „literatura romînă" a însemnat un asasinat în plin centrul logicei, salamandrele absurdului inoculîndu-i venin indelibil. Un absurd totuşi altul decît măcieşul notaţiilor spontan paralogice : Am vagabondat în multe nopţi prin paginile pe cari s'a uscat cerneala cu care Urmuz şi-a desenat progeniturile. Aceiaş pagină a fost de patru sau cinci ori transcrisă, frazele reduse la pastile mai acide, mai neprevăzute, definitive. De multe ori reveniri la cuvîntul iniţial, după cîteva etaje de corectări. Sbuciumul iniţiatorului stigmatizează manuscrisele. Simţi tremurul peniţei înroşite atunci cînd hîrtia a suferit zîngănitul unui tatuaj straniu, pe creier parcă.

Cînd se culegea „Pîlnia şi Stamate" a revenit de nenumărate ori la tipografie exasperînd pe zeţari. De multă îndoială pentru locul nimerit unei virgule. Pînă tîrziu seara se învîrtia neliniştit pe trotuarul din faţa tiparniţei ca un îndrăgostit chinuit de zadarnică aşteptare. Il nemulţămia manuscrisul scris cu un deceniu în urmă şi de atîtea ori retranscris.

In viaţă, a suportat rîsul meschin şi bine hrănit al celor cari nu s'au descifrat în rîndurile scrise cu cerneală simpatică necunoscută pînă la dînsul, a rătăcit prin tîrguri noroioase deghizat cu masca judecătorului Demetrescu-Buzău şi cînd a vrut să evadeze din Bucureşti, a ajuns numai pînă

www.dacoromanica.ro

în inima şoselei Kiseleff. Acolo la miezul unei nopţi, acum zece ani, poate la ora impalpabilă 0, s'a despicat: Demetrescu-Buzău s'a întors pentru diversul faptelor de o zi din ziare şi cafeneaua Capşa, iar Urmuz A RAMAS cenuşă de stele.

1932

www.dacoromanica.ro

JACQUES VACHE

UN DADAIST DINAINTE DE DADA

Pentru ultimul drum, JacquesVaché şi-a dorit tovarăşi. A fost din teama de plictiseală sau un ultim truvai (şi cel mai cinic) ? Cert e că a venit la Hôtel de France în după amiaza de luni 6 Ianuarie 1919, însoţit de doi prieteni de arme. Tustrei într'o permisie de pe front, în urma armistiţiului. Erau aceşti „cheflii" — cum i-a numit faptul divers al cotidianelor de a doua zi — nişte obişnuiţi ai paradisului prin opium ? vroiau ei să se sinucidă sau a fost cursa unui spirit nihilist, dezabuzat din adolescenţă, de a depune în braţele lui Nemesis şi pe alţi tineri? Se pare că adevărul e acesta, fiindcă Vaché cunoştea uzajul stupefiantului şi luînd 40 de grame de opium nu comitea o imprudenţă. Cîştigă moartea, cine riscă. Din simplu hazard, unul din adolescenţi — american de origină — s'a trezit. A dat alarma ; medicul a găsit doi tineri nuzi dormind spate la spate. Unul deja rece şi cu trăsături calme în obraji. Era Jacques Vaché, acelaş care în Iunie 1917 scria lui T. Fraenkel. „.. les Allemands nous ont envoyé des boulets encore ce matin, bien qu'à 12 kilos de la ligne — Je serai ennuyé de mourrir si jeuneeeeee — Ah puis MERDRE".

Adolescentul de a cărui prietenie André Breton se lăuda, discuta prin corespondenţă (el, atît de avar în scrisori, când nu avea un interes: să ceară bani mamei sale) de pe front cu proaspătul student mobilizat ca intern provizoriu la centrul de neurologie din Nantes, asupra umorului. Pe

www.dacoromanica.ro

care-l definia o senzație „j'allais presque dire un SENS — aussi — de l'inutilité théâtrale (et sans joie) de tout.

QUAND ON SAIT.

Nu-l mai interesa Gide, nici Apollinaire căruia nu-i contestă oarecare talent, îi recunoaște că *marchează o epocă* dar „nous n'aimons ni l'ART ni les artistes (à bas Apollinaire) ET comme TOGRATH A RAISON D'ASSASSINER LE POETE)", dar iubia pe Ubu Roi („il y a beaucoup de formidabile UBUQUE aussi dans l'humour").

Timpul pe care André Breton l-a trăit lîngă adolescentul de 20 ani, adus la spitalul din Nantes pentru tratamentul unei răni la pulpă, a fost hotărîtor în viața șefului de mai tîrziu al mișcării suprarealiste. Aici s'au cunoscut. Un student în medicină la patul unui rănit de război.. Jacques Vaché a fost un acar la o răspîntie de linii sufletești, de neliniști, de căutări. Și a îndreptat pe André Breton pe linia unde nu sînt ambiții literare. Poate fără el, Breton ar fi fost un poet din nesfîrșita familie a celor ce se recomandă predestinați profesiunii de a scrie cărți. *De atunci* însă, Breton știe și mărturisește că se „publică pentru a căuta oameni, și nimic alt. Oameni, sînt din zi în zi mai curios să descopăr."

Lîngă desenele cu indivizi în atitudini hieratice, cu legende stranii, pe cari fostul elev al școalei de Arte Frumoase le depunea zilnic pe noptiera cu leacuri și lapte, venia zilnic de cîteva ori, Breton. Inepuizabilă era fantezia rănitului, o fantezie umoristică, gen Ubu. In discuții, un comic din ciocniri de cuvinte neașteptate; uși secrete și trape prin care te prăvăliai, din situații stupide și totuși generatoare de lovituri mortale. Un umor care urca gama neliniștei insesizabilă — distrugere. Cum va scrie mai tîrziu chiar lui Breton „Former la sensation personelle à l'aide d'une collusion flamboyante, de mots rares — ou bien dessiner des angles ou des

www.dacoromanica.ro

JACQUES VACHÉ de el însuşi

www.dacoromanica.ro

carrés nets de sentiment — ceux-là du moment, naturellement".

Astfel, prietenia începu între cel cu piciorul imobilizat în bandaj şi un Breton cu şorţul alb pătat de sîngele operaţilor şi mîinile asprite de uzajul antisepticelor şi al fierăstrăului. Vaché cunoştea poemul proaspăt al lui Rimbaud; pe André Salmon îl aprecia (greşeală mare) superior lui Apollinaire; pe Jarry, pentru care avea un cult. Afinitatea structurală între două spirite distructive prin aceleaşi elemente. Breton care pe vremea ceia compunea poeme mallarmeene, suferi atunci criza decizivă care îl făcu să vadă că nu scrie ceiace ar fi vrut. Fitilul care o încinse: Vaché. Acesta va rămîne şi pentru restul anilor puţini, acelaş filozof al dezolantului care nu va scrie nimic, — doar un manifest program (după multe insistenţe) pentru Nord-Sud, revista lui Pierre Reverdy.

Dece să scrii? „Viser si consciencieusement pour rater son but". Nimic nu-l interesa prea mult. A fost proleclit maestru al atitudinei dusă pînă la artă şi pe care singur a numit-o „a da foarte puţină importanţă la orice". Deci, la gunoi sentimentalitatea!

André Breton ne-a dăruit filmul trecerii prître vii a tînărului fiu de ofiţer superior, elegant (moda masculină îl preocupa şi în desen) cu părul roşcat şi în veşnică goană după sgomot, după altceva, pentru care „arta e o prostie", care se doria membru într'o societate chineză fără scop şi secretă activînd în Australia, care scria prietenului său că e fericit ştiindu-l cam bolnav, care din spital se angajează hamal într'un port. In locul acestei hîrtii pe care conduc peniţa văd trupul zvelt, pieptul conturat de un pulover negru — da, îl văd negru — şi braţele agită frenetic lopeţile grele de cărbune. E cel mai cu tragere de inimă muncitor din docurile Marsiliei. Dar noaptea e elegantul: un dandy flanînd pe

www.dacoromanica.ro

bulevarde, silueta taie fumul şi mirosul acru al cafenelelor. Ia la rînd cinematografele, alternînd actele cu barurile. Mişcare, numai mişcare. Deloc manuscrise, deloc hîrtie tipărită. Mitoman, recomandă prietenii cu falşe nume ale aureolaţilor timpului, iar dînsul schimbă cu dezinvoltură gradele şi uniformele diferitelor arme, tot mai strălucitoare în fireturi şi decoraţii autodecernate. Dimineaţa e întîlnit pe stradă ca ofiţer de aviaţie şi seara medic militar. Trece pe lîngă cunoscuţi fără a-i recunoaşte. Nu dă cu nimeni mîna. Codul manierelor sale a desfiinţat pe bunăziua şi pe la revedere. Numai Luizei, fata încremenită cuminte şi mută din supunere tot timpul cît avea în vizită pe cineva, îi sărută mîna după ce servia ceaiul. Alte raporturi nu erau între ei: îi plăcea să *doarmă* lîngă ea.

Din nou pe front; alte reveniri scurte la Paris. Odată la premiera piesei lui Apollinaire „Les Mamelles de Tirésias", apăru la sfîrşitul primului act în uniformă de ofiţer englez, ameninţă publicul cu indicatorul pe trăgaciul revolverului. Iscase vacarm enorm, pentrucă piesa e prea literară.

Şi cîte alte atitudini deconcertante; privirea sfredelitoare, inteligenţa fosforescentă. Vaché n'a cunoscut mişcarea Dada, pentrucă întîlnirea cu Breton la centrul de neurologie din Nantes se întîmpla la începutul anului 1915 şi expatrierea lui Tristan Tzara se produce abia în vara aceluiaş an sîngeros. Dada izbucnise anterior printre exilaţii din Zürich; Jacques Vaché demult era Dada pe front, în permisie la Paris, în spitale şi porturile Loirei. Dada este însăşi existenţa acestui spirit negativist. La rîndu-le Tzara, Huelsenbeck, Hans Arp şi toţi ceilalţi dinamitarzi ai insurecţiei spirituale dela Zürich ignorau existenţa lui Jacques Vaché. Temeinică dovadă că în aier era şi oricine respira Dada; măruntaiele erau chinuite de un alt vultur. Dada nu era o inven-

www.dacoromanica.ro

ţie, ci botezul unei *reale stări a spiritului de pretudindeni* (în America, Marcel Duchamp) în anii universalului măcel de vieţi şi avuţii ale civilizaţiei. Stare ce a cuprins la paroxism cîteva minţi.

Jacques Vaché n'a teoretizat nici în cărţi nici în manifeste. Dadaiştii şi-au manifestat şi prin ele dispreţul pentru public şi literatură. Cînd peste cîţiva ani se va încerca şi în Romînia a înoda firul carbonizat în Cabaretul Voltaire, prin *75 HP.*, Mihail Cosma — mai tîrziu Claude Sernet — va svîrli acea apoftegmă: Littérature, le meilleur papier higiénique. Dar revistele şi manifestele se placardau pentru public! Jacques Vaché, dada prin construcţie, prin acutul, dizolvantul nihilism filozofic n'a scris nici o frază pentru public. Scrisorile publicate în *Littérature* şi apoi adunate şi prezentate cu o introducere de Breton într'o plachetă, nu sînt operă hărăzită unor cititori (1). Opera lui s'a desfrunzit în acţiune, în apoftegme, în discuţiile spiritual corosive. Placheta e actul de pietate al unor răsvrătiţi la rîndul lor, cari totuşi păstrează, subzaua de rebeli, o inimă ce a vibrat la moartea prea timpurie a celui care abia le devenise necesar în proaspătă aventură (aventură în senzul cel mai luminos, mai plin de hazard şi posibilităţi) după Dada. Chiar ancheta cu care debutează *La révollution surréaliste* pornia de unde pusese punct — adică semn de întrebare — Jacques Vaché: „Sinuciderea este o soluţie?" Fapt remarcat de criticii mişcărilor literare de după 1914.

Acest om ne rezerva numeroase surprize. Grave.

Dar la 23 de ani, aştepta pe marmora unei săli de autopsie.

(1) LETTRES DE GUERRE. Ed. Au sans pareil, 1919 (Collection de littérature) din care sînt luate textele fragmentelor de scrisori citate. (N. A.)

www.dacoromanica.ro

REPORTAJ

www.dacoromanica.ro

IN SUBCONŞTIENT

„În fiecare dimineaţă, în toate familiile, bărbaţii, femeile şi copiii, DACĂ N'AU NIMIC MAI BUN DE FĂCUT, îşi povestesc visele" sînt cuvintele cari inaugurează prefaţa primului număr al revistei *La révolution surréaliste* (decembrie, 1925). Sublinierea e a autorilor (1). Dar cît de palidă e povestirea faţă de minunea din activitatea subconştientului: Cine va inventa cinematografierea viselor? Astă-zi doar textele — cavalcade de imagini şi filmele — coşmare şi vrăji ale suprarealiştilor sînt mai vecine cu realitatea visului. Iar uleiurile şi desenele unor Salvador Dali, Yves Tanguy, Victor Brauner, hîrtiile lipite ale lui Max Ernst sînt fotografii INSTANTANEE ale visului. Aidoma lor prezintă un conţinut ignorat în automatismul creaţiei de autor şi care poate fi adus prin analiză, la suprafaţă.

Nici o închisoare nu poate stăvili evenimentele la cari luăm parte în timpul somnului (o treime din viaţă) şi cari continuă libere, pline de surprize şi satisfacţii. Pentrucă visul este şi realizarea unor dorinţe. (Adevăr asupra căruia se trece azi prea repede şi prea superficial. Poate pentrucă poporul de mult închegaşe observaţia într'o metaforă glumeaţă în care visătoarea e o vrabie.) Şi din această satisfacere fără îngrădirile şi convenienţele scrobitului eu moral rezultă caracteristica de subversivitate a visului (despre care s'a scris şi în paginile *Unului*). Oglinzi ascund trape ingenioase şi străbaţi ki-

(1) J.-A. Boiffard, P. Eluard, R. Vitrac.

www.dacoromanica.ro

lometrii cu vitesă neverosimilă, pentrucă visul nu recunoaşte, nu respectă spaţiul şi timpul din veghe. Ceiace se întîmplă cu aceste două elemente în timpul visului—cînd TOTUL este posibil — a provocat numeroase controverse filozofice. Durează visul numai cît secundele trezirii şi e provocat de un agent extern? Se desfăşură în tot timpul somnului? Inclin spre ultima ipoteză. Visul este mai mult decît *realitatea psihică* a lui Freud. E necesară o revizuire a teoriei acestuia. „Inconştientul trebuie curăţat de orice caracter metafizic prin critica radicală a eului" (Carlo Suarès).

Moartea îl înspăimîntă pe Hamlet numai la gîndul că va urma un somn cu vise chinuitoare:

„...A muri — a dormi;
A dormi, — poate a visa? — Ah, iată nodul!"

Scriam acum cîţiva ani într'o prozopoemă(1).

Peste mlaştină poetul va trece uşor ca Isus pe ape. Va adormi la umbra turturelor în fiecare zi virgine şi totuşi similare

Ajuns în parcul cu păuni şi cadavre, va escalada ridicolul din platitudinea adevărului şi va visa. Vis — bijuterie încuiată în caseta somnului. Vis — singura REALITATE pe care nimeni nu ne-o poate fura. O disperare înfloreşte în vis ca o rană şi sîngele picură libelule dintre coaste; un munte se dărîmă fără zgomot pentruca pe creştetul lui să crească corăbii cu bufniţe şi victime.

(1) *Inima de pică*, Unu IV, 34 (Martie, 1931), republicată în ECHINOX ARBITRAR, Editura Unu, 1931.

www.dacoromanica.ro

Peste doi ani, aflu dintr'o carte a lui André Breton (Les Vases communicants, 1932) următoarele cuvinte ale lui Nietzsche : „Nimic nu vă aparţine mai mult decît visele voastre. Subiect, formă, durată, actor şi spectator în aceste comedii sînteţi numai voi, înşivă".

Chinuitoarea problemă a visului a trecut din paginile de poem în laboratorul de meditaţii al filozofilor şi numai sfîrşitul ultimului *secol* şi începutul celui contimporan cuprind observaţiile, ipotezele şi concluziile unor Haffner (pentru care visul n'ar avea nici timp nici spaţiu), Delage care interpretează visul ca o veghe redusă, Stekel, Freud — al cărui nume singur umple problema INTERPRETĂRII sale, al conţinutului latent mascat de conţinutul manifest. Pentru acesta visul e realizarea unei dorinţe cenzurate în timpul zilei de eul social. Freud şi psihanaliza razĕ X a sufletului, sondă înşurupată în subconştient, mi-au sugerat cîteva pagini pe cari le-am publicat într'o carte mai veche sub titlul *Oglinda dindărătul frunţii* (1) din care transcriu cîteva paragrafe :

Şi vijelia care a desvelit acoperişul, a lăsat libere ochiului mişcările ipocrite dintre ziduri şi sexul frumos şi fără frunza imorală de viţă. Din fiecare ungher al sufletului pornesc sutaşii dorinţelor refulate şi sub coloanele lor de samsoni descătuşaţi pămîntul pendulează rezistenţa zadarnică. Sigiliile cari ferecau sufletul sînt smulse. Visul şi viaţa de fiecare zi merg de mînă şi explicaţiile frauduloase din cărţile de morală bleagă şi poveşti au rămas destrămate fără recurs. Un stilet al unei certidudini alte e adînc înfipt între vertrebe. Cineva coboară cu salopeta şi lampa minierului în noi.

Visul e un spasm care te întregeşte, care te verifică. Sprijină capul pe această pajişte stelară care poate fi şi pernă! Priveşte cum fără ţintă noi alei se deschid. Buimac sari din

(1) Unu, V, 43 (Martie 1932), republicată în VIAŢA ROMANŢATĂ A LUI DUMNEZEU. Editura Unu, 1932.

www.dacoromanica.ro

balustradă în cutele inepuizabile ale acestui atlas inedit și magic. Continente pînă aseară intangibile, se descoperă singure și fără rațiune. Un falus e o lumînare iar sexul iubitei e mirișlea peste care te trînteșli să-ți scarpini — ca un animal — pîntecele. In loc să o îmbrățișezi o urmăreșli în goană, gîfîi și urci serpentina unei scări fără început și la pocnetul revolverului te trezești din bizareria filmului pentru a continua ziua care te așteaptă desculță la fereastră odată cu zorile. In vis ard flacăra poemului și flacăra adevărului contopite într'un film cu cheie.

Infirmierul sufletului, Freud a sfîrtecat precum un obuz subconștientul nostru, a violat expoziția polimorfă ascunsă în potire necercetate, a topit la incandescență cangrene mascate de pansamentul strălucirilor artificiale pentru a deschide cramele camuflate după temporali și începe din corn orchestrații nebănuite — nebănuite din lașitate convenabilă.

Există păduri virgine cu stele la căpătîi și fiecare stea un demon sau un soare.

Cînd psihanaliza a deschis ușa, răspunsul a fost un chenar de ironie, un zîmbet de superbie : atîtul savanților : „voința". Dar invincibila platoșă de rezistență de astă dată a cedat. Arcurile încrederii au scăzut pînă la anihilare și landoul hodorogit a rămas pată în noroiul bulevardului. Zîmbetul a devenit grimasa savantului cu lavaliera mimetizată în șireang în trecerea cu surprize prin codru. Noua învățătură a opus adevărul *altei* voințe. Voința pe care o *executăm* ; voința teatru la care omul e doar spectator ; voința rezultantă a unui scurt circuit de *dorințe*. Atît.

Impotriva teoriilor filozofului vienez s'a ridicat Hawelock Elis, teoreticianul visului frică și astfel continuator a lui Hildebrandt, precursor al concepției dialectice a visului deoarece elementele sale sînt scoase din viața reală. Apoi Jung și Adler cari au fost acuzați de acesta „a văzut că părăsesc, pentru cele mai aventuroase speculații abstracte istoria *reală* a individului" (André Breton).

Cît de departe sînt aceste controverse de cărțile tălmăcitoare de vise cari năpădesc bîlciurile și cari impun oamenilor prin autoritatea hîrtiei tipărite că „brînză ori caș de vei visa — nenorocire ți se va întîmpla".

André Breton a studiat timp îndelungat activitatea onirică. Concluziile sale privitoare la timpul

www.dacoromanica.ro

şi spaţiul în vis contrazic şi teza lui Fechner, pentru care scena reprezentaţiilor din timpul visului diferă de cea a veghei şi afirmaţia lui Haffner care neagă existenţa acestor elemente în timpul visului. André Breton susţine că în vis se petrece o operă de *condensare, de mărire* (mai precis *măreţire*) şi *dramatizare.* Visul e o acţiune dramatică respectînd regula celor trei unităţi din tragedia clasică, dar ele însăile foarte mult scurtate. Acest caracter s'a transmis şi poeziei noi (1). Şi citîndu-l pe Hawelock Ellis „Totdeauna, în stare de veghe precum şi în vis o emoţie puternică *implică* pierderea noţiunii timpului". Densă de adevăr e observaţia lui Feuerbach pe care deasemeni André Breton o aduce mărturie afirmaţiei sale despre identitatea spaţiului şi timpului din timpul visului şi cele din realitate: „În spaţiu, partea e mai mică decît totul, în timp, din contra, ea este mai mare, cel puţin subiectiv, pentrucă partea în timp este singura reală, în timp ce totul nu e decît un obiect al gîndului şi că o secundă în realitate pare că durează mai mult decît un an întreg în închipuire."

1) Intr'un caiet mai vechi am regăsit poema telegrafică.

ECARISAJ

Monumentele oraşului au pornit la plimbare
Spre groapa de gunoi de lîngă cimitir
Şi nu s'au mai întors.

Despre geneza acestei strofe am găsit în jurnalul aceiei zile următoarele lămuriri: Conţinutul strofei era încheghat din clipa în care mă trezisem şi m'a obsedat toată dimineaţa, precum unele melodii. In ajun luasem parte la o discuţie despre lipsa de gust artistic sau simplu bun gust în care se bălăcesc caraghioasele monumente şi statui, prolifice ciuperci la răspîntiile ulifelor bucureştene. E o poemă — obsesie elaborată în subconştient, în timpul somnului. Poate a existat şi un vis (imagini) dar conţinutul s'a şters în schimbul trecutului cu care m'am trezit în minte.

www.dacoromanica.ro

Menţionînd că sinceritatea trebuie să fie condiţie esenţială în transcrierea şi tălmăcirea viselor şi că lipsa curajului este primul şi cel mai puternic impediment, voi expune două observaţii personale.

VISUL DIN NOAPTEA DE 9 IANUARIE 1933 (transcris dimineaţa imediat ce m'am trezit).

Seară. Mă aflu cu mai multe persoane necunoscute într'o curte, local de vară sau grădină de spectacole, în provincie. Imi dau seama după cum stau înşirate scaunele. Pe jos, în rîndul spre care mă îndrept să ocup un loc, zăresc numeroase monete de 2 şi de 20 lei. Caut să par cît mai calm, să nu atrag atenţia asupra mea şi să nu se ştie dece nu mă aşez pe primul loc liber. Mă opresc la scaunul sub care văd mai multe monete, cu intenţia să le ridic şi să mi le însuşesc în timpul spectacolului. Imi aşez aşa fel paltonul pe spateaza scaunului ca alţii să nu observe nici banii nici manevrele mele cari vor urma. Dar totuş îl aşez aşa fel ca să nu se tîrîie pe jos pentruca (îmi fac raţionamentul) să nu provoace atenţia gentilă a cuiva tocmai cînd voi fi ocupat cu ridicarea banilor şi să fiu astfel descoperit. Aştept momentul şi cînd mă simt neobservat ridic o monetă de 20 lei, cîteva de 2 lei şi vreo trei a cîte 5 lei (pe cari abia acum le văd, cînd mă aplec). Le pun în buzunar unde rămîn cu mîna mai mult timp şi îmi şterg degetele de căptuşală: Imi intrase sub unghie pămînt. Mi se pare că am atras asupra-mi atenţia. Totuş cum în faţa mea se produsese o învălmăşeală **(pauză? treceau oameni la bufet sau intrau alţii să-şi ocupe locurile?),** *mă aplec şi mai ridic o monetă de 20 lei. Are efigia Voevodului*

www.dacoromanica.ro

Mihai. Regret că am riscat pentru un ban fără valoare de circulație. In acel moment se apropie de mine un domn. Cred că e un plasator sau un supraveghetor care semăna cu portarul hotelului. Am timpul să introduc și această monetă în buzunar. Cel sosit mă întreabă cum mă numesc. Ii răspund: Alexandru Bindea. Acesta repetă interogativ: Bineac? Nu-l contrazic pentrucă nici numele pe care il dădusem nu era cel adevărat și mai ales pentrucă mi-am zis: Un om pe care-l contrazici îl indispui. Ori eu trebuia să-i cîștig bunăvoința. El mă acuză ca am ridicat de pe jos bani. Simulez surprindere aflînd că sub mine ar fi bani răvășiți și îl invit să-i caute. Dacă au fost, vor fi. Dînsul cu superioritate și siguranță de sine mă avertizează că pe jos nu e pămînt ci o dușumea pe care s'a întins un strat subțire de țărînă, anume ca să fie descoperite urmele degetelor cari ar bîjbîi să ridice monetele. Parcă s'ar fi bănuit atitudinea mea la ocuparea locului (sau e o înscenare de tentații). Intre timp, în jurul scaunului meu cineva a săpat un șănțuleț și acum anunță că n'a mai găsit nici o monetă. (In gînd) nu-mi explic faptul, deoarece îmi amintesc precis că sub scaun rămăseseră destule. In timpul discuției am amestecat discret, cu mîna în buzunar banii găsiți cu acei cari erau ai mei, pentruca la o eventuală percheziție să nu poată fi deosebiți. (Deși nu prea eram lămurit cum s'ar putea aceasta.) Cer să mi se arate pămîntul găsit sub scaun, caut printr'însul și aflu două monete mai mari și totuși de 100 lei. Le arăt triumfător și ușurat celor cari se adunaseră în jurul meu. Ei susțin că sînt două medalii fără valoare. Mai caut și găsesc o monetă de 20 lei. Le-o arăt rostind răspicat: „Iată deci dovada că nu lipsește nimic. Dacă luam, nu lăsam nici de sămînță — (și mă gîndesc în aceiaș secundă cît de bine e spus „sămînță" deoarece banii au stat în pămînt), luam totul!" Ei nu par totuși convinși și încep o vagă și discretă anchetă. Intîi despre nume pe cari l'aș fi dat fals.

www.dacoromanica.ro

NOTĂ. Visul s'a desfăşurat într'o noapte trecută într'un hotel de provincie într'o localitate unde sosisem cu trenul în aceiaşi noapte. Cu o seară înainte luasem masa într'un restaurant care avea şi grădină pentru sezonul verii şi prin care am trecut pentru a intra în „local".

La complectarea fişei am declarat portarului numele Alexandru Bindea. Din simplu amuzament. Găsisem ziua în jurnal, la cronica sportivă, acest nume. Funcţionarul a înţeles Alexandru Bineac şi n'am vrut să-l contrazic. Mai precis, nu mai stăpîneam automatismul necesar să spun cu convingere o minciună. Pasager fără bagaje am plătit preţul camerii pentru acea noapte, anticipat. Printre banii oferiţi, portarul descoperi o monetă de 20 lei cu efigia Voevodului Mihai, pe care mi-o refuză deoarece nu mai avea valoare de circulaţie. Nu ştiam că posed atare monetă şi am rămas neplăcut impresionat. Am senzaţia (explicabilă pentru cine se ştie vinovat) că portarului i-a părut suspectă atitudinea mea chiar dela declinarea numelui pe care l'a bănuit de împrumut. (Ceiace pentru un hotelier nu e un eveniment rar.) Cred că la origină stau slabele mele resurse de a minţi chiar inofensiv în glumă.

La restaurantul unde luasem masa cu o seară înainte am căutat în portmoneu o monetă de 5 lei pentru a da unui lăutar şi am găsit-o cu oarecare dificultate prizărită printre altele de 10, 20, şi 100 lei. Noaptea, la hotel am cercetat cu cîţi bani rămăsesem la mine (m'am gîndit că abia voi avea pentru o zi) şi dacă nu mai am monete cu efigia nevalabilă. Mi-am pus, la culcare, portmoneul în vestă şi totul sub pernă.

Paltonul pe care în vis l'am aşezat pe scaun în aşa fel ca să nu fie văzute de alţii monetele de pe jos, l'am luat depe cuier şi l'am întins pe cuvertură.

In aceiaş jumătate de noapte, (sosisem cu trenul la 2 după miezul nopţii) în timpul călătoriei cu trenul îmi învelisem cu el picioarele de

www.dacoromanica.ro

la genunchi şi din cînd în cînd îi trăgeam mai sus poalele ca să nu şteargă duşumeaua care era atît de murdară încît am întrebat glumind pe un controlor : Unde sînt scîndurile ?

In vis acest fapt a luat interesante intortochieri. Mi-am mai amintit a doua zi, gîndindu-mă la cele visate şi pe cînd le transcriam, o scenă din copilărie. Aveam 6 ani. Intîmplarea făcuse să fiu de faţă la povestirea a două scene similare întîmplate la distanţă de 4—5 zile la doi din membrii familiei. Găsiseră pe stradă unul 10 bani, altul o „băncuţă". Am simţit atunci o intensă dorinţă să găsesc şi eu bani, să mă pot şi eu lăuda de noroc. In aceiaş zi trimis să cumpăr gazeta, am luat la mine (cred că-i păstram totdeauna asupră-mi) banii economisiţi din leafa săptămînală, o monetă de 10 bani şi două de cîte 5 bani şi în stradă, cînd m'am simţit neobservat, i-am ascuns sub puţin prundiş. Eram vesel că la întoarcere voi găsi şi eu bani. Sfîrşitul a fost dureros. Am găsit („regăsit") n'-mai o monetă de 5 bani. Acasă n'am povestit niciodată întîmplarea.

Găsirea monetelor de 100 lei în pămîntul în care anchetatorii nu găsiseră nimic şi prin aceasta socotindu-mă scos din încurcătură o asemăn şi după senzaţia precisă din timpul visului — cu falşul deus ex machina care rezolva tragediile clasice.

Intre timp în jurul scaunului meu cineva a săpat un şănţuleţ, e o inadvertenţă, pentrucă abia fusesem avertizat că sub mine e o podea acoperită cu un strat subţire de pămînt, deci imposibil să fie săpat. (Podeaua acoperită cu pămînt e duşumeaua jegoasă din compartiment). Dar inadvertenţele măresc posibilităţile imposibilului în vis.

Faptul că spre sfîrşit am avut impresia că abia INCEPE *o vagă şi discretă anchetă* mi l-am lămurit chiar în timpul visului : In acel moment am fost acuzat de falş în declararea numelui. Ori plasatorul (cu chipul portarului) în primul

www.dacoromanica.ro

rînd mi-a cerut numele şi de aici porneşte primul fals şi în realitate şi în visul din aceiaş noapte.

Cînd înainte de culcare m'am uitat în pungă am reflectat şi la puţinii bani cu cari am rămas, făcîndu-mi şi o socoteală mintală de cheltuelile minime ce mai am de suportat pînă la înapoierea acasă. Visul avînd ca subiect găsirea unor bani e tocmai realizarea nevoilor pecuniare la care mă gîndisem imediat înainte de culcare. Şi acest mijloc de îmbogăţire („de-aş găsi o pungă cu bani!") fiind numai pe jumătate în conflict cu eul moral e foarte frecvent exprimat.

VISUL DIN NOAPTEA DE 13/14 DECEMBRIE 1932 (transcris noaptea, cînd m'am trezit).

Sînt la Iaşi. Par'că bolnav într'un pat de cameră mobilată. Intră E. O recunosc şi-mi recapitulez în clipa cît e în pervazul uşii tragica aventură din adolescenţă la care şi-a avut părticica ei morală. Nu e schimbată la înfăţişare deşi n'am văzut-o de vre-o şase ani. Ii observ întîi nasul mic şi-mi reamintesc versul pe care mi l'a sugerat. Imi vine în minte gîndul: Chiar nu ne-am văzut de atîţia ani? Nu sînt atît de emoţionat cum bănuiam că voi fi la revederea ei. Mă bucură că nu e supărată pe mine. S'a apropiat de pat şi simt cum aduce de afară un aier rece proaspăt. Are obrajii îmbujoraţii de ger. Se apleacă, eu mă ridic anevoie, puţin (da, simt că sînt bolnav sau îmi convine această situaţie) şi o sărut pe frunte, apoi pe bărbie, pe obrazul stîng, pe cel drept. La fiecare sărutare i-am apăsat mult obrazul de buzele mele (scena s'a petrecut ca într'un film cu încetenitorul). Am întrebat-o dacă mai citeşte aşa de intens ca pe vremea cînd ne vedeam zilnic. Mi-a răspuns „da").

— Dar pe Proust?" am replicat.

— L'am terminat şi nici nu-mi mai place."

www.dacoromanica.ro

Am simțit în răspunsul ei dorința de a fi cît mai pe placul meu. Și ea știa că nu sînt din admiratorii lui Marcel Proust. După aceste cîteva cuvinte mi-am schimbat poziția trecînd cu capul în partea opusă a patului. Deodată simt mîncărimi pe corp și privind cu atenție și totuși discret am zărit pe manșeta cămășii un păduche, apoi un al doilea.

I-am îndepărtat așa fel ca E să nu observe și mulțămiam în sine-mi bunei inspirații de a-mi schimba poziția în pat. **Apoi a urmat o scenă care mi-am dat seama că e vis (am visat că visez)** : *Purtam sub cămașă o flanea groasă și mi-am zis că din cauza ei am căpătat păduchi. Dar cum știam· că e vis am rîs și mi-a venit în minte cum sfaturile mamei mă urmăresc și în vis : „să nu dormi cu flaneaua!".*

Am revăzut-o lîngă mine pe E care în timpul visului din vis se ștersese depe ecran. M'am dat jos din pat și trecînd în camera alăturată am lepădat cămașa și flaneaua, le-am făcut pachet și mi-am pus o cămașă de noapte „proaspătă". In timp ce-mi scoteam izmenele a intrat în cameră E și s'a apropiat fără să pară cu nimic stingherită. In colțul unui divan pe care nu l-am observat cînd am intrat în odaie citea ziarul „Lumea" mătușea mea L. A observat cum se învîrte o fată în jurul meu în timp ce-mi schimbam rufăria. Cred că am schimbat tustrei cîteva vorbe.

NOTĂ. Acest vis mi l-am lămurit în fiecare cută. Noaptea în care a avut loc am dormit-o *la Iași,* **la mătușa L și** *eram ușor răcit,* **mai mult cuprins de frigul în care călătorisem. Gazda îmi pregătise ca de obiceiu cînd veniam prin Iași și dormiam acolo, o** *cămașă de noapte,* **în care dormisem în noaptea de 13/14 Decembrie 1932.**

Tragica aventură **a cărei cicatrice de Steyer o port pe obraz a existat precum și E. Versul pe care mi l'a sugerat** *nasul ei mic* **există în prima mea culegere de poezii. Camera în care eram bolnav semăna cu odaia ei unde am găsit-o de multe ori gripată sau vorbindu-mi de oficiul**

www.dacoromanica.ro

ei de infirmieră (specialitate în ventuze) pe care-l îndeplineşte pentru rudele ei bolnave.

In ultimul timp fiind hebdomador şi chiar bihebdomadar prin Iaşi mă gîndiam dacă întîlnind-o aş recunoaşte-o după *şase ani* de cînd n'am mai văzut-o. Şi chiar doriam s'o revăd, printr'o întîlnire fortuită. Aflasem că duce un menaj de nemulţumire sufletească şi informaţia m'a durut.

Sărutările apăsate au fost în vis aşa cum ne plăcea să facem schimb. *Lecturile* ei dense şi abodente precum şi *discuţiile în jurul lui Proust dintre admiratorii căruia mă ştia că nu sînt,* au existat aevea acum 13 ani.

In dimineaţa aceleiaş zile găsisem păduchi la nişte oameni murdari şi bolnavi. Unuia i-am atras luare aminte să-şi scoată cămaşa mai departe de mine şi la plecare am rugat pe un infirmier să observe dacă nu a trecut vreunul pe pe haina mea.

Partea de *vis în vis* (1) mi s'a descifrat cu tot conţinutul ei latent chiar atunci. Sfaturile mamei au existat. Imi plăcea să dorm în nopţile de iarnă geroasă cu flaneaua spre a evita dimineaţa cînd mă sculam pentru şcoală, senzaţia neplăcută de frig. Ea mă avertiza *„Să nu dormi cu flaneaua* ai să capeţi păduchi !"

In vis întîmplări din aceiaşi zi s'au combinat cu scene din copilărie, care a apărut ca un intermezzo.

Mătuşa L mi-a atras de multe ori atenţia prin locul totdeauna acelaş pe care-l ocupă pe divan cînd se odihneşte sau citeşte ziarele dintre cari nu lipseşte *Lumea.* Despre colţul ei preferat mi-a vorbit cu vreo 2—3 ocazii. Uneori şi foarte superficial m'am gîndit dacă ea cunoaşte aventura trecerii mele de altă dată prin Iaşi.—

(1) Extrem de interesantă prin senzaţia subiectivă a celui care visează, dar mai ales prin discuţiile psihologice suscitate în ultimul sfert de veac.

www.dacoromanica.ro

Astfel conținutul acestui vis e o desfășurare de fapte consumate și apare luminos chiar în forma lui manifestă. Prin analiza la care l-am supus s'a putut observa cum visul a apropiat persoane și evenimente consumate de la distanțe de decenii și a satisfăcut dorința unei revederi. Visul răscolitor de funduri asemenea valurilor uriașe.

1935

www.dacoromanica.ro

MOTOCICLISTUL MORŢII

Te cobori din tramvaiul îndopat cu inşii într'un holocaust de trupuri lichide. Cîrciuma din colţ se numeşte *la Aristotel* şi proprietarul ei a fost asasinat frumos, izbit cu capul de cassa de fier a banilor. Ziua toridă a rămas în spate ca o rufă muiată în zăpuşală, după ce ţi-a lăsat pe piele amprenta mirosului de urină uscată. Incă un pas şi erarhia socială e anihilată ca şi cantităţile neglijabile din cîtul fracţiilor periodice. Domnii cu servietă şi morgă circumstanţială acum cîteva ore, s'au amalgamat la un semn nevăzut şi se lasă ghiontiţi, ghiontînd la rîndul lor. Cuvintele nu mai sînt alese cu furculiţa de desert, chiotele se busculează cu tonele de praf de-avalma şi trompetele de carton cu bărbi de hîrtie simulează zbierete de metal coclit. Iluminaţia e a unui tîrg de provincie sub zodia unui continu zece mai. Iată Moşii, iată patria fenomenelor, generatorul vacarmului cu ridicata.

Intîlneşti, pentru doi lei, un om care a dospit — cum spre lauda gospodinei cozonacii atleţi cu bonete de şofran rumenit, un prieten ca un vegetal din regiunea equatorială. E Nae Olteanu. Editorului în romîneşte, testat de Swift reclamă vie pentru Guliver. E omul care nu are nevoie de estradă, oratorul predestinat de cei 2,42 m. Urarea mea *la mai mare* i se va îndeplini: e încă minor. Un sentiment de stîrpitură, o anchiloză ascunsă dublată de ruşine te îmbracă pe dinăuntru ca un deget de mănuşă şi te crezi cel mai nenorocit (mic) om pînă cînd, pentru restaurarea

www.dacoromanica.ro

încrederii progresive ca o paralizie generală, vei lua o porție din antidotul Ilie Dobrogeanu pe care îl desfințezi ca un hap, cu o singură privire de superioritate.

Lionela e un scrin căzut pe pîntece, are și opt degete cît patricienii la mîinile cu cari își cîștigă onest existența. Se tîrîie animal apocaliptic și între picioarele păroase ca labe de urs bănuești sexul firidă care își dorește dintre vizitatori masculul. Lionela e femeia-leu, e *fea* sau Ileana Cosînzeana, e femeie și iubește sau poate a și iubit, iar azi trăiește din amintiri retrasă în Cernica ei cari sînt Moșii.

Inscriu cu penița tremurătoare numele lui Harry Guyler. E omul care portă cămașa din zale a curajului dublată de o apariție fără infatuare, o apariție simplă — simplă ca și rotirea pămîntului, și fără prezentarea deșuchiată de bîlciu. Un cap mîncat pa'că de un vierme care e pasărea phoenix a chinului, un cap semănînd cu a lui Geo Bogza. Harry Guyler a învins paragrafele călătoriei obișnuite și pornește cu motocicleta în unghiu drept, perpendicular pe verticala pereților. In interiorul de scînduri al unui imens trunchi de cilindru, se plimbă ca o muscă înregistrată cu acceleratorul unei motociclete în vitesă de 80 și 120 km. pe oră. Zigzagurile de fulger par ireale, decupate dintr'un coșmar de sub tîrnăcopul căruia te-ai vrea cît mai repede liberat. Acestei curse ce sfidează la fiecare clipă moartea, motociclistul presară valențe fanteziste precum rotiri călare de o singură parte, cu piciorul pe ghidon, cu mîinile încrucișate pe piept. Pe pieptul spre care bibeloul blond din fundul acestui sicriu circular îndrăznește să ridice ochii. Un ghețar îi minează încheiturile, un vid îi zdrențuiește sufletul care se surpă la fiecare uruitură ca un tunel din bîrne putrede la trecerea unui fulger. In jurul ei un om crează miracole, cu moarte pre moarte călcînd. E poate soția, e poate

www.dacoromanica.ro

logodnica şi amuleta exhibiţiilor sale. E palidă ca o beteală de crini. Cine îi usucă lacrima cristal subţiat pînă la firul filiform al emoţiei fragile, atunci cînd după fiecare întrecere cu moartea îi şterge, cu prosopul rece, broboanele de sudoare mai limpezi decît poemele cele mai pure, iar el îşi aprinde ca după un ospăţ ţigara pe care o va sfîrşi în plimbarea pe pereţi într'un coridor din ochii publicului care l-a plătit cu un pol.

Acesta e, în vara lui 1932, cumulul de emoţii cari Moşii îl aruncă să vibreze în clientul hrănit cu mititei ardeiaţi şi care va găsi explicaţia în magnetism sau în titlul academic de inginer al eroului şi va pleca satisfăcut. Iar Harry Guyler, temerar somnambul treaz cu arterele eprubete de sevă miraculoasă, va continua aventura pînă în secunda accidentului.

Moşii sînt un birou de înregistrare a populaţiei Capitalei. Altădată erau şi al provinciei. Cu fiecare an linţoliul tristeţei acoperă bîlciul, acest premergător al jazzului. E o veselie de manechin a unui public sărăcit, care revine anual în moşi din inerţia altor vremi şi pentru parastasul lor. Pentru fiecare seară a săptămînii, altă categorie de vizitatori. Cei cari vin marţi, nu vor fi găsiţi joi şi cu atît mai puţin dumineca. Şi totuşi distincţiile dispar. Aprovizionarea cu floricele e un ritual dela care nu se va abate nici servitoarea domnului magistrat nici domnul magistrat. E o chetă de cocarde albe cu care ţiganca le va umple pumnii.

Apoi *lanţurile* îţi încheie scaunul ca un căpăstru. Intr'o pîlnie de frenezie, picioarele vîslesc în vid şi braţele aleargă insuficiente după ajutoare vecine. O flacără de extaz îţi dilată obrajii. Ca o cucoană îţi sboară părul în vînt în această clipă cînd te svîrli în aier şi eşti dincolo de sbaterile cotidiene, deasupra barierelor acelor nimicnicii crescute între tine şi alţii, între tine şi tine. Amnezie. Porţi o lentilă proaspătă care nu pri-

www.dacoromanica.ro

meşte raza nici unei mîhniri, nici unei pilule otrăvite. O lentilă care desfiinţează prin încandescenţă dimensiunile euclidiene. Prezentul rămîne în urmă ca o eră cu animalele preistorice izbăvite în fosile. Pecinginea din suflet se va despleti în fanfara unui turburător parfum, te vei simţi mai anonim, şi deci mai înfrăţit adevărului imanent cînd vei mesteca văzduhul fără limite şi mîinile vor urca din el o cupă şi un toast spre stele. O cură de lanţ e o bună psihoterapie.

Pentru a distruge imaginile greţoase ale Peştişanilor handicapaţi de osînză sau destinul omului născut numai trunchiu sau a copilului de alături, al cărui cap de viţel îi anticipează inteligenţa (Acest copil putea fi şi al tău, scumpă duduie) revino din cîmpul lui Heliade în Luna-Park. La fiecare două minute porneşte pe serpentina montagnului-russe un cvartet generator de chiote, se aprind ca lămpile confetilor cînd cometa va trece vijelios cascadele. Strînge inima în pumni. Un brici de ghiaţă aproape ghilotinează pîntecele închircit pe brînci şi deodată urcuş în sbor de rîndunică, dematerializat, răvăşit ca un prundiş nespus. Infiorări se consumă robuste într'un torent de curcubeie. Respiraţia seacă o clipă două gîtlejul şi ajuns la potou, visul se sinucide între liniile ferate ale vagonetului, dar inima mestecă mai departe bătăile accelerate. Cîteva clipe mintea rămîne de marmoră apoi rîsul desface coada de păun a muşchilor zigomatici într'o autentică lepădare de tine.

Intind braţele mele saltimbancilor. Fachirii aceştia autohtoni consumă o pădure de artificii. Gîtlejele sgrunţuroase ca un coş de uzină dărăpănat, zăgăzuit de funingine. La un semnal, cuvintele pornesc în libertate ca în poemele futuriste, trompetele anunţă ultima reprezentaţie (după care va urma alta, alta cu spectatorii mereu puţini ca un spic fără rod legat). Iţi plesnesc timpanele ca vitrali.

www.dacoromanica.ro

Te iubesc, luptător perseverent care nu ți frîngi aripile. Urletul tău mai îmi stăruie ca un dinam grefat pe canalele semicirculare. Iți iubesc pieptul foale uriașe și mă dezorganizează miracolul foamei tale hrănite cu grimase numai.

Inghițitorule de cuțite și tu care calci pe cioburi de sticlă cu seninătatea lui Isus pe ape și tu care frîngi lanțuri sau ești femeia-pește ne înșelați și vă înșelați. Fiecare clipă vi se împleticește în nesiguranță și sub perna încertă a fiecăruia, acasă, stăruie otrava lentă a mizeriei fiziologice cu precizia unei comete pe care calculele nici unui astronom nu o va putea abate din orbită. Saltimbanci peste cari timpul svîrle bolovani dar voi rămîneți copii.

O piatră se împrăștie în scîntei mate și pudrează clownului cearcănele tristeții.

Ce epolet nerostit va înflori peste sărăcia la care sînt condamnați pe viață, peste promiscuitatea acelui șopron beteag unde se iubesc și zămislesc pentru tăcerea de rouă a lacrimilor și pentru nemurirea poemului zdrențuit al existenței?

1932

www.dacoromanica.ro

ŞORICELUL MICKEY

Pagini şi tomuri de erudiţie în cari savanţii (sic), maniacii diferitelor institute de literatură, fonfii şi tîmpii îşi expun teoriile şi le demonstrează, rămîn dincolo de puntea suplă ce o aruncă între adevăr şi creier cele două linii sublimate într'o caricatură şi subliniate cu tot atîtea de text. E o sinteză, e o concentrare ca o reducere de numărător şi numitor pînă la fracţia cu cei mai mici termeni şi totuşi egală cu aceia dela care a pornit. Deaceia şi pentru satisfacţia rîndurilor inutile ce vor mai urma reproducem din *Simplicissimus* desenul unui expatriat benevol, convinşi că nici unul din cuvintele noastre nu vor înfinge atît de sugestiv şi nici nu vor complecta adevărul aşa cum trăieşte în caricatura lui Kapralic.

Adevăr suprem. Dela primul film al cărui vedetă era şoricelul Mickey, am plecat despicat de întensă turburare. In zece minute am trăit o înlănţuire discontinuă de imagini neaşteptate, o dezordine ritmică în care năzdrăvanul Mickey şi fraţii săi, cîmpia, cîini, instrumente, bănci de şcoală, o bucată de caşcaval şi întreg decorul erau o dezlănţuire în frenezie de transformări miraculoase, neaşteptate. Se deschide o gură de crocodil şi între dinţi se întind coarde şi în loc să fie înghiţit, Mickey cîntă la harpă, pînă cînd de dincolo de zid o cămilă îşi creşte gîtul cu doi stîlpi de telegraf şi Mickey e furat pentru ca să devie cocoaşă şi imediat din gîtul cămilei să-şi facă o coardă şi să joace în sărituri

www.dacoromanica.ro

Desen de Kapralik

VEDETELE ECRANULUI: „E nemai auzit! Acest minuscul Mickey împinge în umbră toate celebrităţile noastre!"

ca fetele din pension, în pauză. Şi cu o nesfîrşită ingeniozitate, truvaiurile nebănuite continuă ritmic. Nu imitînd natura, ci inventînd una.

In a şaptea zi a cinematografului, Ub Iwerks a creiat pe Mickey şi printr'însul viaţă nouă, plină de fantezie, de vis, de prospeţimea surprizei. Desenul inteligenţei spumoase, vesele, prodigioase.

www.dacoromanica.ro

Şi îmi venia să-mi chiui bucuria pentrucă filmul figurilor însufleţite nu ie vorbit. Mickey tace. Muzica, sonorizarea acestor filme e cel mai irefutabil triumf, poate singura justificare pînă azi a filmului sonor ca arta. Nu mai auzi nici ciocăniturile în uşe ale lacheului, nici oftatul albastru al domnului Petrovici, nici cîntecele cu mîna pe stînga vestei a feluriţilor moscopoli găzduiţi la Hollywood. In filmele şoricelului Mickey, sunetele nu sînt elementul de clişeu naturalist pentru sgomotele materiale din fuga, plînsul sau tumbele eroilor manevraţi de peniţa lui Ub Iwerks. Fiecare rînd din metamorfozele eroilor e complectat de o muzică suprapusă stărilor sufleteşti pe cari acestea le provoacă. E muzica din *echivalenţe sonore* (S.-M. Eisenstein).

Iată dar filmul în care strigă neliniştea paralogismelor, viselor — în sălile de proecţie e noapte — filmul în inextricabilă contingenţă cu poemul suprarealist. E scurt cît un jazz pe placa unui patefon. Poate pentrucă e mult anevoioasă creiarea lui, poate pentru sfîrşitul ca o trezire neaşteptată din vis.

1931

Au trecut aproape cinci ani dela publicarea rîndurilor de mai sus. Senzaţia încercată la vizionarea primelor filme cu Mickey s'a amplificat. Ceva atunci bănuit intuitiv s'a adeverit cu fiecare proaspătă „complectare" sau la spectacolele exclusiv din desene însufleţite oferite de sala Femina. Figurile însufleţite sînt o izbutire în stilul cinematografic. Cu atît mai magică cu cît de cele mai multe ori însufleţirea e a meselor şi a scaunelor, a tobelor sau a copacilor meduzaţi, a munţilor şi insulelor prodigioase. Tot mai mult

www.dacoromanica.ro

a substantivelor despre cari gramatica ne învățase cu totul altceva.

Invenția lui Ub Iwerks a atins apogeul sub penița și fantezia fraților Max și David Fleisher și a minunatului Walt Disney. Șoricelul bogat în inițiative, Mickey a făcut pui din flori nu mai puțin legitimi pentru artă: pe Betty Bööp, vedeta cea mai plină de sex-appeal (cum a diagnosticat-o Stephan Roll), apoi broscuța Flip, pe cei trei purcelușI și fermecătoarele Silly Symphonies, beții polichrome. Posibilitățile cinematografului pentru transpunerea în film a mirificelor legende, a poveștilor balsamul copilăriei, a atîtor suprarealități deschizătoare de lăzi cu himere și a inefabilului poetic au căpătat prin desenele însuflețite o nouă dimensiune. Singura valabilă. Azi cinematografia nu mai poate fi înțeleasă fără existența neverosimilelor vieți desenate, fără delirantele acțiuni iscate.

Spirituale, baie de umor, alteori acide și bogate în țepi camuflați, totdeauna îmbelșugate de neprevăzut, desenele fraților Fleisher și ale lui Disney țîșnesc din confluența inteligenței și îndrăznelei cu tehnica devenită virtuozitate. Pentru Mickey, și pentru colegii săi imposibilul nu există.

Copiii din cele cinci continente se amuză, se entuziasmează urmărind peripețiile vedetei iubite; părinții deasemenea, dacă marginea cenușie a creierului nu este inoculată cu virusul rezistent al prostiei.

Desenul însuflețit tinde să devie intrumentul de propagandă al realităților și adevărurilor cenzurabile în forma lor brută, asemeni genului literar azi în reînviere al fabulei. Contigențele sociale de azi provoacă un Mickey subversiv. Explicația e prea la îndemînă.

www.dacoromanica.ro

THE REVELLERS

Un peuple naît, se prolonge,
soit dans une plainte, soit dans
un cri de joie inimitable.

Pierre Mac Orlan

I-am auzit miercuri 22 august în Grosser Konzerthaus-Saal. O revelaţie. Deşi cîntăreţii americani de jazz sînt cunoştinţe mai de mult recomandate de His Masters Voice şi de Columbia.

Cinci bărbaţi tineri revărsînd zvelteţa prin toţi porii au prins imensul public în menghina entuziasmului secătuindu-l de aplauze cari s'au prelungit jumătate oră după terminarea concertului. Publicul nu părăsia sala chiar după invitaţia pentru evacuare a lampadarelor stinse. Numele lor trebuie însemnat — poate mai mult pentru mine, pentru a mi-l reaminti în ziua cînd va fi uitat şi jazzul lor vocal, „demodat"... James Melton, Levis James, Elliot Shaw, Wiefred Gleen sînt cîntăreţii şi pianistul Frank Black. Fiecare se întrece în bunăvoie şi veselie crescendo. Humorul trăieşte în modulaţii spumoase. Teme, armonii fără pretenţii, un plîns ce vine din depărtări „asemeni vîntului care trece gemînd dealungul liniilor de căi ferate". Reveria pudrează şi încălzeşte cîntecul lor de lumină şi frişcă. Mr. Melton e demonul efectelor de falsetto şi toate reverenţele unor ascultători îngenunchiaţi de bucurie şi turmentări sînt prea puţină răsplătire. Ultimul cuvînt lipseşte, ultimul acord se risipeşte ca nişte rădăcini cari continuă să crească în sufletul celui ce le primeşte „la fel arborelui care nu aude niciodată sfîrşitul cîntecului vîntului. Aventura nu există decît în imaginaţia celui care o urmăreşte".

www.dacoromanica.ro

Darnicul program a cuprins 27 creaţii (da, creaţii pentrucă executarea lor e o recreare a melodiilor ascunse în tactul notelor). După concert creierul e un film cu un vîrtej de supraimpresiuni.

De gospel train, proaspătul negro spiritual adevereşte observaţiile unui scriitor călător prin continente: Negrii se impun occidentalilor răpuşi, slabi şi cu nervii obosiţi, prin vitalitatea lor formidabilă şi intactă.

In a little spanish town te învăluie dela primele acorduri în melancolia nostalgiei, te poartă prin văzduhul ţărilor-poeme. In două glasuri plîng ecouri din iremediabile răni.

Mary Lou melodie de glume, rîs şi plîns amestecate în cristalul unei clepsidre minunate, amalgam de sunete sau de metale cari nu oxidează.

Dinah, frumoasa Dinah, copilul brun, plin de soare, pe care florile îl sărută şi-i binecuvîntează diamantinul glas. „Toată fantezia sentimentală anglo-saxonă se găseşte în cîntul acestor Revellers şi Dinah, fata neagră, mai înseamnă dockurile din Surrey şi din West-India unde zidurile sînt negre şi miroasă rom. Dinah, fata neagră, dezrădăcinată, suferă după ţara natală, aşezată pe un balot de lînă" sînt cuvintele înţelegătoare ale lui Pierre Mac Orlan.

Ramona poartă în fraze parfum de tuberoză.

Oh, miss Hannah! mărturisire de lacăt secret. O antenă înfiptă într'un azur de înfiorări bucleză simţurile şi aduce clandestine lacrimi, lacrimi cari sînt nici de bucurie nici de tristeţă.

Ständchen, Liebestraum cîntat de cvartetul prodig au voronofizat pe Schubert şi Liszt.

www.dacoromanica.ro

Ritmul muzicii populare americane rostite în occident după război, ritmul jazz-bandului e un acumulator de uriaş dinamism. Are viteza sîngelui din arterele noastre fiind însuşi viteza acestei epoci. Concertul Revellers pare o butadă din improvizaţii nepretenţioase. Totuşi e şea năzdrăvană.

In pauze altă minune: solo de pian. Fiecare deget a lui Frank Blak e din argint viu. O prestidigitaţie în care jucăria e piano-ul.

Doll dance, Dancing tambourin, Dainty miss. Cîteva titluri cari au metamorfozat uriaşul negru (ce albi sînt dinţii pianului) în banjo cu cel mai compact tremolo. Taifun de opale, culade cromatice.

„Merge ca o maşină de cusut", cuvintele lui Strawinsky despre un quartet, se potrivesc şi aci. In ele nu există nici urmă de blam — domnilor romantici. Medalion de laudă pură, îl prind de reverul acelora cari în epoca preciziunii şi energiei, ni-au adus din patria lui Lindbergh RITMUL unei muzici populare nebănuite.

Inimile auditorului uluit şi-au schimbat în unanim ritmul în contra timp.

Miercuri seara am cunoscut panica freneziei.

Viena, August 1928.

www.dacoromanica.ro

TREI PREZENTĂRI

www.dacoromanica.ro

lui Arthur Cravan, „fenomenul" premergător dadaismului.

Pe cartea lui de vizită ar fi putut scrie

POET, CRITIC, BOXER, CONFERENȚIAR,
DANSATOR, CĂRUȚAȘ ȘI BEȚIVAN

Critic periculos de violent și tot atît de sincer. A străbătut în turneu două continente (a fost și la București, în epoca neutralității) cu un program mixt de box, dans și conferințe. In timpul războiului, la New-York, urma să conferențieze despre Umorul modern. Adus cu sila pe scenă, a început să sughițe și să se despoaie, revoltînd publicul numeros și provocînd intervenția forțelor publice.

Dacă valorosul său Jurnal încă n'a fost găsit, ne-au rămas poemele și prozopoemele pe cari le-a publicat în cele 5 sau 6 numere cîte au apărut din revista pe care a redactat-o, *Maintenant* (1914—1915) și pe cari orice istoric al mișcărilor și revoluțiilor estetice și literare de după război trebuie să le cunoască și măcar pentru valoarea lor documentară să le menționeze. Prospețimea lor se păstrează pînă azi întreagă.

Cartea de poezii a lui Arthur Cravan trebuia să se numiască

LES TRICOTS
ATMOSPHÉRIQUES DE LA MORT DE
COULEUR À TA HITI

și să apară în 1916
dacă în timpul unei gîlceve într'o cîrciumă din Mexic, poetul cu nume sonor ca un bici n'ar fi fost ucis.

1936

www.dacoromanica.ro

INSURECŢIA DELA ZÜRICH

Et puis produire, viser si consciencieusement pour rater son but.

Jacques Vaché

O soluţie de continuitate ca o scufundare uriaşă de teren în urma unui cataclism desparte literatura şi istoria ei. Un hiatus peste care s'au ridicat baricadele minţii precum o grădină suspendată a unei semiramide răsturnătoare de valori şi principii şi de pe care totul a fost trecut prin ochiurile unui ciur inedit. DADA. Există o literatură dinainte şi alta după Dada.

Dada n'a fost, n'a vrut şi n'a trebuit fi literatură, deloc şcoală literară, ci numai dadaism. „O puşcă încărcată cu sgomot pur" (F. Brunea). Dada atotştiutorul a aruncat la gunoi logicul şi arta iar locul lor l-a revendicat pentru *idioţia pură*. Dada, acest inventator al *telefonului cu spiritele*, a sfîrticat ca un fulger planeta unei arte facile şi a unei literaturi în care creierul se mozolia ca într'o baie de gelatină şi care asemenea sosului de sgîrciuri mai putea fi conservată doar în răceala de cavou a bibliotecilor cărora hîrtia imprimată se trimite din ordinul unui articol de lege şi unde, din ceasul sosirii, i se pecetluieşte fişa de încetare din viaţă.

Dada, anunţă unul din manifestele comune ale grupării (1), este amărăciunea care îşi cască rîsul peste tot ce a fost *făcut consacrat uitat* în limbajul nostru în creierul nostru în obiceiurile noastre. El vă zice: iată umanitatea şi frumoasele prostii

(1) DADA SOULÈVE TOUT, Paris 12 janvier 1921.

www.dacoromanica.ro

cari au făcut-o fericită pînă la această vîrstă înaintată".

Epicentrul cataclismului a fost Cabaretul Voltaire din Zürich, în 1916, anul cînd alt cataclism, pregătit în cancelariile legațiilor și ale fabricanților de tunuri, sfîrtica prin continente intestine de pămînt prin cari trebuiau să șiroaie sîngele și 30.000.000 de vieți. Această Europă care ardea ca o romă în jurul Elveției și-a găsit pe planul spiritual corespondență într'un tineret de toate naționalitățile (1) doldora de revoltă, refugiat atunci în țara care pe hartă pare o mînuță de copil așezată liniștit pe inima continentului.

Ignorînd valorile (așa zise) inamovibile și realitatea și iubind paradoxul. Da da consemna logica și nesiguranța unor ani și anarhia unui început de ev cu spiritele la paroxismul dezechilibrului. Revolta contra viziunii tradiționale și normale a lumii și a realităților, credința că universul e mai miraculos. Astfel mișcarea își avea un ciment bine turnat prin sinceritatea explozivului din temelii: omenirea își trecea letopisețiii pela cea mai abruptă cotitură a vieții.

In anul 1916, Tristan Tzara părăsește Romînia. Pînă atunci redactase, în 1912, revista *Simbolul* la care colaborau Ion Vinea, Emil Isac, Marcel Iancu, A. Solacolu, Adrian Maniu. Tzara era la fragedul 16 ani.

Urmează un intermezzo. Numele lui apare abia peste trei ani tipărit sub o poemă din *Noua Revistă Romînă* condusă de Rădulescu-Motru și

(1) Manifestul apărut doi ani după transplantarea grupului la Paris, recomanda pe semnatari că „locuiesc în Franța, America, Spania, Germania, Italia, Elveția, Anglia, etc... dar n'au nici o naționalitate". America trimisese pe minunatul Marcel Duchamp.

www.dacoromanica.ro

Marcel Iancu

TRISTAN TZARA
EMMY HENNINGS
HUGO BALL

www.dacoromanica.ro

încă de două ori, tot în 1915, în revista lui Ion Vinea, *Chemarea.*

Pe cer păsările nemișcate
Ca urmele ce lasă muștele
Stau de vorbă servitorii în pragul grajdului
Și-au înflorit pe cărare rămășițele dobitoacelor (1)

Printre manuscrise, mai lasă limbii romîne, înainte de plecare, cinci strofe de pătrunzător și personal Glas

Zid dărăpănat
Eu m'am întrebat
Astă-zi că dece
Nu s'a spînzurat

Lia, blonda Lie
Noaptea de-o frînghie
S'ar fi legănat
Ca o pară coaptă (2)

Dar abia de acum înainte Tristan Tzara trebuia să însemne pentru slova scrisă piatră de hotar.

La Zürich, în acest sfîrșit de vară se afla o echipă cosmopolită de tineri a căror conștiință interzicea ideia de război. Prin acest veto antirăzboinic, se găsesc uniți dintr'un început. Domnia spiritul lui George F. Nicolai care în exil își scria de mult răsunet urmata *Biologie a războiului.* Acești pacifiști fugiți de ororile cari înecaseră continentul erau poeții și pictorii Hans Harp, Hugo Ball creatorul Cabaretului Voltaire, Fritz Baumann, Emmy

(1) Prima strofă din *Vacanță în provincie*, publicată în *Chemarea* I, 1 din 4 Octombrie 1915.

(2) Primele două strofe din *Glas*, publicat în *Contimporanul* III, 45 din Aprilie 1924.

www.dacoromanica.ro

Hennings care era şi talentată „diseuză" (calificativul nu conturează îndeajuns pe această poetă prietenă a lui Hugo Ball şi animatoare a ideilor acestuia), Richard Huelsenbeck, Marcel Iancu aflător acolo pentru studii (anterior exodului), Max Oppenheim, Sophie Tauber, Tristan Tzara, H. Zlotky. Dela primul şoc de apropiere, evadaţii s'au îmbrăţişat cum după o cunoaştere dintr'o existenţă anterioară.

Hugo Ball (poreclit Rimbaud; va trăi şi muri în mizerie) a închiriat o sală într'un local din vechiul Zürich, în Niederdorf. Un local unde burghezul cumsecade (pleonasm...) nu intra. Alegerea s'a făcut sub degetul ajutător al providenţei; patronul cu care încheie contractul de preluare artistică a localului — denumit imediat Cabaret Voltaire — era un om călătorit mult prin Africa. Revenise cu o valiză mintală de poezii, cîntece negre şi de ritualuri ale triburilor de cari s'a apropiat şi cu altă valiză de concrete măşti africane. Aceste valize vor fi „materialul de consultat" la alcătuirea programului de cabaret de către poeţii entuziasmaţi pentru o artă pînă atunci după cortina ignoranţei. Ball acoperă pereţii cu tablouri trimise de Picasso, Arthur Segal (originar din Romînia) şi cu altele luate dela prietenii de acolo Marcel Iancu şi O. van Rees.

5 Februarie 1916: seara deschiderii. Emmy Hennings citeşte versuri simultaneiste de Richard Huelsenbeck, Tristan Tzara şi poeme trimise de Blaise Cendrars. O orchestră de balalaici cîntă arii populare şi dansuri ruseşti.

In acelaş an, la 15 mai, apare prima publicaţie, *Cabaret Voltaire*, redactată tot de Hugo Ball şi aidomă celor cari îi vor urma — apare la date sporadice. Revistele mişcării au fost discontinue, cîteva numere, câteva titluri.

Muzica neagră şi variaţia celor mai nebănuite improvizaţii aduceau cu fiecare seară următoare, un public mai dens. Manifestaţiile din

www.dacoromanica.ro

mîneca de prestidigiator a Cabaretului dospiau în amploare.

Acum trebuia grupului acestuia de entuziaşti o firmă. Misiune ce şi-au luat-o iniţiatorii Hugo Ball, Tristan Tzara şi Hans Arp. Trebuia un cuvînt cît mai pe măsura manifestaţiilor alogice, cuvînt cu sonorităţi de tam-tam, cuvînt ce să intrige şi să însemne indiferent ce şi să se pronunţe cît mai indentic la Paris, Bucureşti, Viena sau restul lumii. Degetul lui Tzara a pipăit vorbele dicţionarului, s'a oprit şi a aprins firilul uneia. Cuvîntul a rămas DADA. „Se pretează la calambururi — spune Breton. Chiar deaceia întrucîtva l'am adoptat". Da, da deşi pentru Dada, nu era egalul lui da

oui-non

pentrucă cele mai absurde idei obţineau permisul de circulaţie al acestei mişcări. „Admirabilul spirit de revoltă al lui Tzara"(1) era dinamul manifestărilor de la Cabaret Voltaire. Dupăce se citiau acolo, erau publicate împreună cu picturile cari înoiau pereţii, în buletinul *Mouvement Dada*, prima revistă după botezul mişcării.

Grupul mai organiza spectacole încheiate cu conferinţe, expoziţii de pictură şi desen cubist. Versurile noi, poemele simultaneiste cresteau minţile ascultătorilor nedumeriţi cu apa tare a noutăţii. Conferinţe explicau tendinţele tineretului în febră. Se însămînţa entuziasm pentru muzica şi dansurile negre. Dragostea pentru arta primitivă a negrilor, înţelegerea şi perseverarea întru răspîndirea ei, e una din temerarele contribuţii ale dadaiştilor. Influenţa a fost covîrşitoare: curentul pentru arta primitivă a făcut şcoală. Descoperirea filonului revine lui Dada.

Tot în 1916 Tristan Tzara tipăreşte prima carte din Colecţia Dada: *La première aventure*

(1) Expresia lui André Breton.

www.dacoromanica.ro

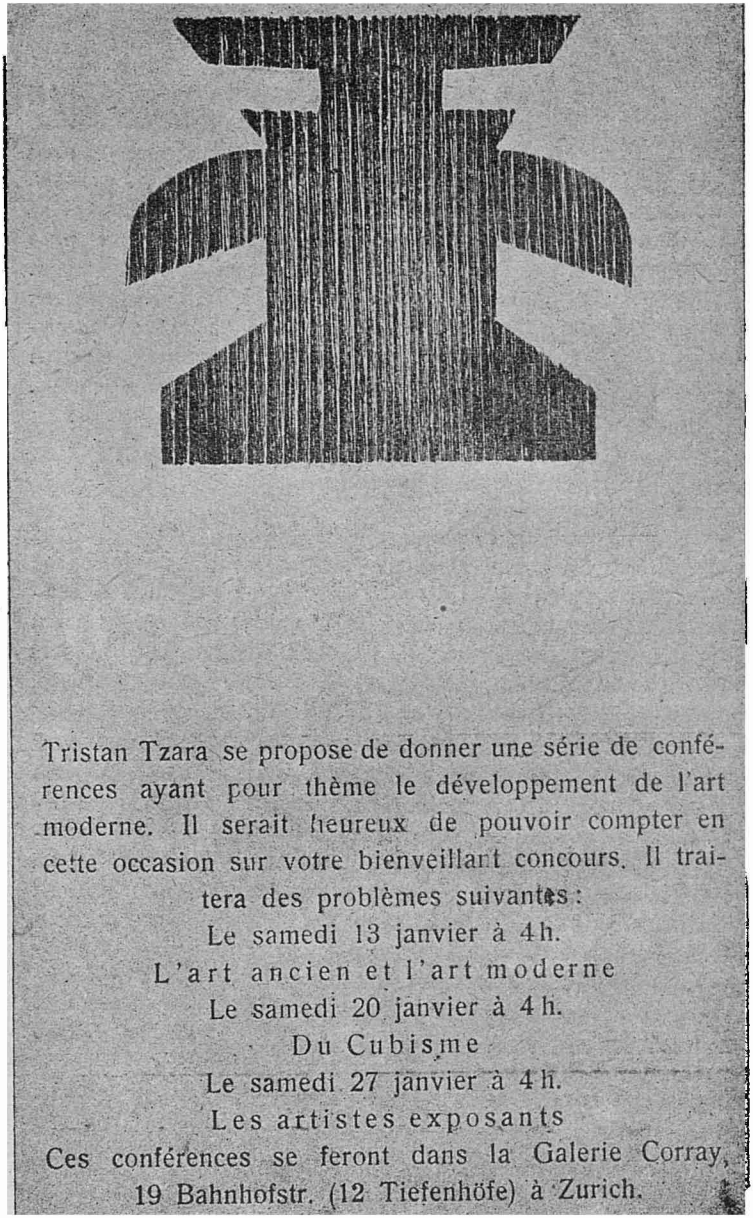

Tristan Tzara se propose de donner une série de conférences ayant pour thème le développement de l'art moderne. Il serait heureux de pouvoir compter en cette occasion sur votre bienveillant concours. Il traitera des problèmes suivantes:

Le samedi 13 janvier à 4 h.

L'art ancien et l'art moderne

Le samedi 20 janvier à 4 h.

Du Cubisme

Le samedi 27 janvier à 4 h.

Les artistes exposants

Ces conférences se feront dans la Galerie Corray, 19 Bahnhofstr. (12 Tiefenhöfe) à Zurich.

Facsimilul unei Invitații

www.dacoromanica.ro

céleste de Monsieur Antipyrine, ilustrată de Marcel Iancu.

In anii 1917, 1918, cu acelaş braţ ferm, Tzara agita ca un toreador flamura Manifestelor grupării. Cuvintele metal incandescent culegeau efervescente aplauze. El era „cîntăreţul plin de farmecul teroarei, oferind licherul poemului în cupa granatelor, explodînd în mîna lumii, statuia ecvestră a unui nou destin... Loviturile de bici pe hoitul unei literaturi înfloriau cicatricele de sidef ale unui trup nou. Fără sinchisire distrugători ai senzurilor, nişte porcidecîini, nişte adorabili" (Stephan Roll).

Grupul s'a mărit cu Wiking Eggeling creatorul primelor filme cubiste, Otto Flacke, Augusto Giacometti Hauser, Oskar Lüthy, Mary Wigman. Prin colaborări aderară Guillaume Apollinaire, Pierre Reverdy şi Pierre-Albert Birot — autorul „poemei de urlat şi de dansat", poemă generatoare a unui lirism al faptei — adică poeţii cari în *Soirées de Paris*, *Nord-Sud* şi *Sic* au precedat Dada cu o poezie zisă „cubistă", pentru a se recomanda echivalentă picturii lui Picasso. Tristan Tzara redactează Buletinul aproape în întregime şi virulente Manifeste „pe cari nicio istorie a literaturii oricît de ostilă mişcării nu le va putea ignora. Profetul Dadaismului apărea la Cabaretul Voltaire cu ochiul impasibil apărat după transparentul monoclu cu panglică lată de moar, sfinx al unei legendare blîndeţi" (1).

Buletinul îşi schimbă titlul cu numele străzii unde locuia Arp: *Der Zeltweg*. Tzara tipăreşte a doua şi ultima plachetă din Collection Dada care va mai apare la Zürich, *Ving-cinq poèmes*. Hans Arp colaborează cu desene.

(1) ANTHOLOGIE DE LA NOUVELLE POÉSIE FRANÇAISE (Editions Kra, Pag. 423).

www.dacoromanica.ro

Poemul Dada ?

— Luaţi un ziar, luaţi nişte foarfece, alegeţi un articol, tăiaţi-l, luaţi apoi fiecare cuvînt, puneţi-l într'un sac, agitaţi... (1).

şi scoateţi ca dintr'un săculeţ de loton !

Poate pentru poemul Dada „absolut":

BOIS PARLANT OU INTELLIGIBLE
SIGNE DE L'ILE DES PAQUES

VIOLON LAMPES UNE QUEUE UNE LUMIÈRE BLANCHE TRÈSBLANCHE FUIR SOLEIL ET ÉTOILE ESCARGOT OU POISSONS VOLANTS DANS LA GARE UN PIED HUMAIN SALLE D'ATTENTE DES POTS DIFFÉRENTS EN TERRE CUITE DEUX COUTEAUX UN OISEAU SUR LE POT EN TERRE CUITE L'AXE 4 HOMMES POSITION DIFFÉRENTE UNE ECHELLE

ICI LA COULEUR (2)

Altfel reţeta mai pretindea degetele cu vîrf de retină şi cu predestinat magnetism poetic ale lui Tzara. Din urnă, fără accidente şi plină de măduvă creştea înecată în graţie

La chanson d'un dadaïste
qui avait dada au cœur
fatiguait trop son moteur
qui avait dada au cœur

l'ascenseur portait un roi
lourd fragile autonome
il coupa son grand bas droit
l'envoya au pape à rome

(1) Toate textele imprimate grotesc sînt traduse din cartea lui Tristan TZARA, Sept manifestes Dada, ilustrată de F. Picabia (Ed. Jean Budry et Co., Paris, 1924).

(2) Fragment din *Bois parlant ou intelligible*, în *De nos oiseaux*, ilustrată de H. Arp (Ed. Kra).

www.dacoromanica.ro

c'est pourquoi
l'ascenseur
n'avait plus dada au cœur

mangez du chocolat
lavez votre cerveau
dada
dada
buvez de l'eau

II

la chanson d'un dadaïste
qui n'était ni gai ni triste
et aimait une bicycliste
qui n'était ni gaie ni triste

mais l'époux le jour de l'an
savait tout et dans une crise
envoya au vatican
leurs deux corps en trois valises (1)

Incă şase strofe în acelaş pur limbaj complectează acest Cîntec Dada din carate inimitabile.

Prin Dada o literatură vetustă a fost sfîşiată, o literatură ce mai respira din inerţia de a reacţiona a publicului şi a literaturilor să-şi înşire altcum slova decît în aceleaşi batalioane de păduchi. Nimic nu mai sgîria sub căptuşeala creierul, nu-i punea nici un picior ascuns piedică. Era atîta facilitate în ceiace în anii cari au precedat războiul se numia artă, atîta peltea zaharisită încît azi, ca un alt ou turtit de Columb, insurecţia de atunci pare simplă şi conformă programului. Şi totuşi, fără ploaia din mitralierele spirituale dela Zürich, fără asasinarea tuturor

(1) Fragment din *Chanson Dada*, în cartea precitată.

www.dacoromanica.ro

principiilor tabù, a tuturor zeilor cu picioarele de lut văpsite cu alifii simulînd bronzul, fără acest Dada care n'a fost nici nebunie nici cuminţenie, gentilul meu burghez, sîngele care circula prin varicele artei s'ar fi sleit prin acea perseverare de a lipsi din cazanul în care fierbea contemporaneitatea, cum se sleieşte orice grăsime de porc cultural cînd manometrul personalităţii arată unul sau mai mulţi zero. Dada a lichidat vechile morale, a fost o reacţiune contra trecutului. N'a fost o formulă. André Breton i-a zis stare de spirit, iar inventatorul: dictatură a spiritului în contra artei „mijloc de expresie" (1) care se prostitua cu oricine în patul oricărei idei bune, rele, hidoase sau graţioase, necesare sau nu şi care nega poezia activitate a spiritului. A fost un veto pe care în anii de holocaust al continentelor şi din ei iscat asemeni unei unde sismice, cînd în restul lumii era interzis un cuvînt mai răspicat rostit, tineretul concentrat la Zürich îl svîrlia cu pumnul în fruntea ca o admirabilă felie de dovleac a Domnului Poet, a Marelui Romancier şi a Graţioasei Pictoriţe specializată în ochiul-boului şi auto-portrete languroase. Din aceiaş Elveţie care a gestat şi revoluţia socială, din aceiaşi Elveţie care mai tîrziu a cercat să adăpostiască o centrală a păcii, a pornit cu furie idoloclastă şi declaraţia de război contra artei de pastişă. A fost o revoluţie estetică, individuală — fără pseudopozi în massa cititorilor — fără menirea de a construi, ci doar a trece prin etuvă. Umbra unui nihilism: „cu unitatea de măsură Eternitatea, orice acţiune este zădarnică" (Tristan Tzara). Ideie de negaţie, logică în acei ani, pe care o regăsim mai dură şi la Breton: „E inadmisibil

(1) Intr'un articol apărut în 1920, Tristan Tzara îşi arată disprețul contra acestui fel de poezie scriind: „gîndul se face în gură".

www.dacoromanica.ro

că un om lasă vre-o urmă prin trecerea sa pe pămînt".

Supusă rœntgenului dadaiştilor, preacurvia artei a fost denunţată fără genuflexiunile adjectivelor gentile: ca pe o placă radiografică, sulimanurile cari ascundeau cabotinismul odată spălate, scheletul rămîne hidos de artificial. Dada? Reacţiunea unor temperamente cari aruncă lestul sfintei tradiţii în podul cu scaune scoase din uz. Cuvintele încep să fie alăturate rupte din chingile gramaticei şi goale de senz să activeze în poem „prin simpla lor putere evacatoare în lumina unei magii tot atît de dificilă de sezizat cît şi de exprimat" (1). In contra poeziei mijloc de expresie şi pentru poezia activitate a spiritului. Fiind dictată de spirit nu va putea fi explicată. „Ne repugna dealtfel a o explica" (1). Numai depărtîndu-se de limbaj şi de forma sa, poezia putea ajunge acolo şi tot Tzara adaugă „dacă Dada nu s'a putut lipsi de limbaj, el a constatat îndeajuns greutăţile şi piedicele ce pune la eliberarea poeziei". Iar André Breton acuză pe oameni de greşala monstruoasă care îi face „să creadă că limbajul e născut pentru a le uşura legăturile reciproce". Deaceia au apărut în *Cannibale* alfabetul sub forma unei poeme de Aragon intitulată Suicide şi un extras de adrese din cartea de telefon cu titlul Psst semnat de Breton.

Umorul componentă a dadaismului trebuie primit aşa cum l-a înţeles Jacques Vaché: „un sens de l'inutilité théâtrale et sans joie de tout, quand on sait" (2).

Aceste manifestări, „reţeta" poeziei Dada, „sînt afirmarea că, opera poetică n'are valoare

(1) Tristan TZARA: Essai sur la situation de la poésie în *le Surréalisme a. s. d. l. r.* Nr. 4 din Decembrie 1931.

(2) Şi nu paragraful unui asterisc, ci un platou de lumină ar trebui să cuprindă pe cei cari au fost dadaişti înainte şi independent de Dada: straniul Jacques Vaché şi, în Statele Unite, Marcel Duchamp şi Francis Picabia.

www.dacoromanica.ro

statică, poemul nefiind scopul poeziei, acesta putînd foarte bine exista aiurea" (T. Tzara). Drastică şi necesară luare de sînge din trupul pletoric la sufocaţie al Literaturii şi — pentru Artiştii ghiftuiţi cu Artă — cel mai de efect emetic. Emile Bouvier numeşte dadaismul „o criză de creştere". Dar Bouvier e universitar cu cîmpul vizual pătat de cenzura insuficienţei de a înţelege (ca şi un alt mîzgălitor pe hîrtie a unei Histoire de Dada) cea mai radicală mişcare, cel mai caustic burete.

Pentru noi, din perspectiva celor aproape două decenii, Dada se defineşte CHINTESENŢA SUPREMEI INTELIGENŢE DESLĂNŢUITĂ PRINTR'O SUPREMĂ LIBERTATE A SPIRITULUI.

Nu există început, nu tremurăm şi nu sîntem sentimentali; vînt năprasnic, sfîşiem rufele norilor şi ale rugăciunilor şi pregătim marele spectacol al dezastrului, incediul, descompunerea. Preparăm suprapresiunea unui dolliu şi înlocuim lacrimile prin sirene întinse dela un continent la altul. Revoltă totală pînă la anarhie, fără degetul pe buze al moralei: „Dada ştie tot Dada scuipă tot"(1). Nu se clădeşte pe un cuvînt sensibilitatea; construcţia toată, convergentă perfecţiunii care plictiseşte, ideii stagnante ca o mocirlă de aur, produs omenesc relativ. Opera de artă nu trebue să fie însăşi frumuseţa, fiind astfel un cadavru; nu trebuie să fie nici veselă, nici tristă, nici clară, nici obscură, nici să bucure sau să maltrateze individualităţile servindu-le budinca aureolelor sfinte sau sudoarea unei curse cabrate peste atmosferă. O operă nu e niciodată frumoasă prin decret.

(1) V. nota (1) pag. 97.

www.dacoromanica.ro

Armistițiul. Sfîrșitul războiului. Ultima tipăritură în Elveția a grupului s'a numit *Anthologie Dada.* I-am văzut coperta de sînge; sus la stînga, cununã o gravură de Hans Arp. Elegant tipărită, ca și precedentele. Din străinătate trimeseseră pentru prima oară colaborări Aragon, André Breton, Cocteau, Chirico, Hausman, Paul Klee, Radiguet, G. Ribemont-Dessaignes, Ph. Soupault. O antologie — nu cîntec de lebădă, ci cortina după primul act Dada (1).

La Paris, Dada continuă după dislocare prin revistele *Cannibale*, prima serie din *Littérature* (așa numită prin antifrază) cerînd „independența artistului și opere pentru totdeauna neînțelese". Se convoacă conferințe-întruniri cu programul

Antiliteratură Dada
Antimuzică Dada
Antipictură Dada

Organizatorii cîntau, vorbiau, ciocniau talgere și publicul aștepta, aștepta altceva decît vacarm. Or, programul Dada se consumase. Din aceiaș linie de demonstrație a caducității unei anume poezii (poezie-artă, poezie-frumusețe statică, poezie raft de băcănie sau chiar de farmacie), la un matineu (galeria Montaigne) al revistei *Littérature*, Tzara citește un articol de ziar în timp ce o sonerie îi acoperă glasul și Picabia expune pe o tablă neagră un desen pe care îl șterge în fața publicului nedumerit. Revolta auditoriului contra unor inși pe care îi socotia la locul lor într'un ospiciu, acoperia manifestațiile Dada ca o mănușă degetele. Intervenția poliției era uneori epilogul. Alteori un public în majoritate de literați era apostrofat dela tribună: Sînteți toți niște dobitoci!

(1) Hausmann și Huelsenbeck se vor înapoia după armistițiu în Germania și Dada va provoca, la amintirea profesiunii lor de pacifiști, o interpelare în Reichstag. Volanul mișcării e în mîinile poetului, atunci și tînărul deputat, Bader.

www.dacoromanica.ro

Sînteţi toţi preşedinţi ai mişcării Dada! Prima manifestare din această serie s'a ţinut la Salonul Independenţilor, la 5 Fevruarie 1920. Un neofit al dadaismului, medicul neurolog André Breton, întors de pe front spunea:

„Cubismul a fost o şcoală de pictură, futurismul o mişcare politică; Dada este o stare de spirit. A opune unul altuia înseamnă ignoranţă sau rea credinţă.

Libera credinţă în materie religioasă nu seamănă unei biserici. Dada e libera gîndire artistică.

Cît timp se vor recita în şcoli rugăciuni sub forma explicărilor de texte şi se vor face plimbări în muzeie, vom striga contra despotismului şi vom căuta să turburăm ceremonia.

Dada nu se dă nimănui, nici iubirii, nici muncii".

Familia Dada crescuse. Manifestul *Dada soulève tout*(1) din 12 Ianuarie 1921 e semnat de E. Varèse, Tristan Tzara, Ph. Soupault, Soubeyran, J. Rigaut, G. Ribemont-Dessaignes, Man Ray, F. Picabia, B. Péret, C. Pansaers, R. Huelsenbeck, J. Evola, Max Ernst, Paul Eluard, Suz. Duchamp, M. Duchamp, Crotti, G. Cantarelli, Marg. Buffet, Gab. Buffet, A. Breton, Beargeld, Arp, W. C. Arensberg, L. Aragon.

Lipsesc André Gide şi Paul Valéry cari în urmă cu doi ani colaborau la *Littérature*. Acesta din urmă cu aforisme perfect mulate pe spiritul Dada, precum „cea mai mică ştersătură violentează spontanul", iar perturbatorul Gide, se întreba: „Ah! Cine va libera spiritul nostru de lanţurile greoaie ale logicei?"

(1) Iată un ciob din care se află că
DADA EXISTE DEPUIS TOUJOURS
LA SAINTE VIERGE FUT DEJA DADAISTE

www.dacoromanica.ro

„Adevăraţii Dada sînt contra lui Dada", sau cum scria J. L. Blanche „Dada ne subsistera qu'en cessant d'être". Nevrînd nimic, dispreţuind toate sistemele „literare", vor dispreţui şi propria lor revoltă cînd va deveni reţetă. Se auto-intoxicaseră devenind proprii lor sclavi. Lui Philippe Soupault îi plăcea mai mult să i se spună Philippe Dada.

La Weimar, într'o conferinţă rostită în 1922, Tristan Tzara declară: „Ne separăm, demisionăm. Primul care îşi dă demisia din mişcarea Dada sînt eu". Declaraţia, s'ar părea de deces, e scrisă şi rostită de însuşi şeful mişcării într'un oraş din Germania, după-ce — simplă coincidenţă — la strămutarea grupului de pe malurile lacului Zürich la Paris, s'a susţinut cu o adorabilă rea credinţă că mişcarea de libertate artistică sintetizată în Dada e instrumentul finanţei germane pentru destrămarea Franţei victorioase (1).

La 1 Decembrie 1924 apare primul număr din *La révolution surréaliste*. Un nou grup, o nouă antegardă. Porţile i le deschisese Dada: după negarea logicului, sentimentalului, dictatura spiritului lăsase singură realitate subconştientul, acel lacăt secret, nebănuit, acea ţesătură care nu minte şi în care suprarealiştii îşi vor cufunda găleţile de exploratori ai unor forţe ignorate. Nu scrisese deja Dostoewsky în „*Vocea subpămînteană*" sau în alt roman al său: „Admit că de două ori două patru e un lucru excelent, dar ca să laud totul, vă voi zice că de două ori două fac cinci e deasemenea un lucru fermecător".

(1) Jacques RIVIÈRE în *Nouvelle Revue Française* IX, 72, 1920 Dar va reveni asupra acuzaţiei, în numărul pe August 1920 din aceiaşi revistă, în articolul *Reconnaissance à Dada*, ca urmare rioostei şi unei scrisori deschise adresată de Tristan TZARA (Littérature I, 8 şi 10, 1920).

www.dacoromanica.ro

Textele suprarealiste vor fi într'un limbaj evocator, sudat din însăşi materia din care sînt plăsmuite visele. Paşi inconzistenţi pe trepte suspendate printre insule neverosimile cu faună şi fructe magice. Invulnerabile rostogoliri în abis în secunda plină cît un ev de peripeţii mai mult decît reale. Imponderabil kaleidoscop; mereu improspătat vocabularul de nabab risipitor, un „talaz de vise" (1). Va fi o nouă ofensivă, individualistă la începutul ei, fiindcă de braţele noilor chinuiţi ai spiritului, cari în parte erau cei de eri, au crescut în primii ani de pace, dezordinea şi nesiguranţa.

Dar în revista aceleiaşi grupări, peste un deceniu, Tristan Tzara, care se va afla acolo pentrucă între Dada şi suprarealism e continuitate şi întrepătrunderere (nu o continuitate flască, ci de swinguri uneori violente şi determinante). termina un tablou al poeziei actuale adoptînd fraza lui Lautréamont: „l'art doit être fait par tous, non par un".

(1) *Vague de rêves*, titlul unui manifest al lui L. ARAGON, apărut în 1925 în Nr. 2 al revistei *Commerce*.

www.dacoromanica.ro

SUPRAREALISMUL

Le réalisme, c'est émonder les arbres, le surréalisme, c'est émonder la vie.

J. A. Boiffard
P. Eluard
R. Vitrac

Un poing sur la réalité bien pleine.

Pierre Reverdy

Aş putea începe ca o poveste:

Trecuseră patru ani dela moartea dadaismului; dar umorul său distructiv continua să existe ca un microb sub forma latentă şi de rezistenţă a sporului. Era într'un zi 'ntîi decemvrie 1924, cînd după cornea vitrinelor principalelor librării din cartierul latin şi la chioşcarii de ziare apăru primul număr al revistei „La révolution surréaliste". O copertă de cărămidă bine încinsă şi sub fotografiile în trei grupe a colaboratorilor următorul text :

IL FAUT ABOUTIR A UNE NOUVELLE DECLARATION DES DROITS DE L'HOMME

Dintre cei 25 colaboratori însemn pe Louis Aragon, Antonin Artaud, André Breton, Georgio de Chirico, René Crevel, Joseph Delteil, Robert Desnos, Max Ernst, Paul Eluard, Max Morisse, Marcel Noll, Benjamin Péret, Pablo Picasso, Philippe Soupault. Termenul suprarealism a fost pentru prima oară întrebuinţat de Guillaume Apollinaire în 1918, pentru drama sa Les Mamelles de Tirésias. Poetul Caligramelor fiind şi întîiul care a emis ideia operii de ne-artă, André Breton l-a numit „ultimul poet". Manifestele (1) şi numele

(1) André BRETON, MANIFESTE DU SURRÉALISME (Editions Kra, 1924).
SECOND MANIFESTE DU SURRÉALISME (Editions Kra, 1930).

www.dacoromanica.ro

lui André Breton vor creşte deseori în aceste pagini, dar suprarealismul nu poate fi despărţit de viaţa şi numele acelui despre care Maxime Alexandre scrie :

„André Breton! Nu se vorbeşte de André Breton, şi mai întîi, nu se vorbeşte niciodată de un corp. André Breton a trecut într'o zi pe lîngă abisul insondabil al miracoalelor şi al vedeniilor. El n'a închis ochii. El singur a văzut. Dar drumul vieţii e plin de curse ridicole, draperiile cad grele pentru vecie, peste real, liniştea se risipeşte; ce e de făcut? Ce e de făcut? André Breton păstrează amintirea acestei treceri, nimic din această lume nu-l atinge. André Breton trăieşte în altă lume. Cîteodată ne vorbeşte. El este acela care ne-a învăţat puterea imaginaţiei, acela care a descoperit urmele fantomelor pe pămînt".

Şi totuşi nu poate continua ca poveste. Mişcarea suprarealistă franceză, după 16 ani — pentrucă şi anii 1919—1924 contribuie la ceiace André Breton a numit epoca pur *intuitivă* a suprarealismului (1) —e acelaş vulcan în efervescenţă continuă. Certuri, eliminări, dezbinări urmate de manifeste şi scrisori publice, foi volante cu „lămuriri" se continuă la intervale rareori mai mari de şase luni. Cea mai recentă scrisoare de părăsire aparţine lui Tristan Tzara şi e adresată unui oarecare Lapic. A apărut în numărul pe martie 1935 din „Les Cahiers du Sud", elucidînd astfel echivocul din frazele părţii întîia a ultimei sale cărţi (2).

Pentrucă acuzînd „tendinţa metodelor de investigaţie să devie un scop în sine, politica neînţelegerilor sentimentale a căror, singure, obişnuinţa şi oboseala pot să se potrivească pentru a face să se creadă în existenţa reală a unei şcoale",

(1) Totuşi în 1921 (12 Ianuarie), André Breton semna Manifestul *Dada soulève tous.* Pentru mine, decesul lui Dada este anunţat de Tzara în conferinţa rostită la Weimar, în 1922.

(2) Tristan Tzara, GRAINS ET ISSUES (Editions Denoël et Steele, 1935).

www.dacoromanica.ro

acuză fără să numiască suprarealismul. La fel, atunci cînd în aceleaşi pagini cere „să se considere poezia şi proza, în temeliile gîndului, ca discipline esenţiale actului de gîndire, şi nu tehnice particulare, succesiv întrebuinţate". Astfel pînă în 1935, Tristan Tzara n'a fost de trei ori şi de alte trei ori a fost alături de André Breton.

Am numit pe cei cari au pornit alături la revista condusă de André Breton şi Philippe Soupault. Vom vedea cum se va modifica diagrama colaboratorilor. Insă permanent pe metereze vor fi André Breton, teoreticianul mişcării şi Paul Eluard poetul. Dar aceştia sînt identificaţi suprarealismului.

„Beau... comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie". Este definiţia frumosului, pentru genialul premergător Isidore Ducasse (care iscălia Comte de Lautréamont) pe care am imprimat-o ca frontispiciu la o carte de poeme (1). Frumos ca hazardul, ca neprevăzutul, cuvintele libere aleargă, se întîlnesc şi pleacă mai departe spre nuştiuunde. Acest frumos e rezultatul în mare măsură a unei bizarerii de incoherenţe. Ţîşneşte din ciocniri fortuite şi întru aflarea lui nu cere mînă judecăţii. Lautréamont trebuie aşezat pe cele mai de sus trepte de unde, 50 de ani dela moartea lui, va coborî urcînd suprarealismul. „Suprarealitatea va fi dealtfel funcţie de dezorientarea noastră de tot" subscrie André Breton în prefaţa romanului din hîrtii lipite La femme 100 têtes (2).

(1) Saşa Pană, CUVINTUL TALISMAN. (Editura Unu, 1933).

(2) Max Ernst, LA FEMME 100 TÊTES (Editions du Carrefour, 1929).

AVIS AU LECTEUR par André Breton.

www.dacoromanica.ro

Asociaţiile fortuite au născut metafore prin ciocnirea senzaţiilor diferite şi cari nu mai pot fi controlate după regula de trei simplă a logicei susţinute de cele cinci sau mai multe simţuri. Lectura lor generează stări de magie, de inefabil şi de adevărul cărora nu ne mai sinchisim. Le iubim sau nu, ne turbură fără să ştim dece, dincolo de orice analiză. Filiaţia se poate face cu poeţii dela sfîrşitul secolului al XIX, Rimbaud, Mallarmé, Jules Laforgue şi prin cei dela începutul celui de al XX-lea, cu poeţii crescuţi la şcoala acestor simbolişti *obscuri* (1), adică Paul Valéry, André Gide (2).

Jean Royère, conducătorul revistei simboliste La Phalange, scria în urmă cu trei decenii „ma poésie est obscure comme un lys". Paul Claudel în versuri cu înţelesul transparent înşira totuşi metaforele fără legătură. Nu voi omite numele lui Baudelaire, numele care pentru numeroşi critici şi iubitori de poezie — şi ce mare iubitor era însuşi poetul — înseamnă azi « noului ev poetic (3). Despre imaginile lui dense de vrăji şi bizare, Jacques Rivière (iată-mă cu zece ani mai bătrîn de începutul de primăvară cînd inteligentul Jacques a fost dus la cimitir!) scrisese dreptele şi dureroase cuvinte: ne sfredelesc blînd secretele, evocă prin farmecul lor viaţa pe care n'am trăit-o şi caută învierea a ceia ce n'a fost vreodată.

(1) A nu înţelege necunoscuţi sau pigmei.

(2) Da! Gide: „Avant d'expliquer mon oeuvre au public, j'attends que d'autres me l'expliquent" (în prefaţa cărţii sale Paludes). Iar în 1917, cînd fusese invitatul revistei dadaiste Littérature, visa la „armonii noi şi la o artă a cuvintelor mai subtilă, mai sinceră, fără retorică şi care nu vrea nimic să dovedească" (Nouvelles nourritures).

(3) Marcel Raymond, DE BAUDELAIRE AU SURRÉALISME (Editions R.-A Corrêa, 1933).

Jean Cassou, POUR LA POÉSIE. (Editions R.-A. Corrêa, s. a.). Primul articol e intitulat Actualité de Baudelaire.

www.dacoromanica.ro

Rimbaud văzuse în Baudelaire „le premier des voyants".

Intîlnirea dintre André Breton şi Jacques Vaché, dintre internul serviciului de neurologie din Nantes şi voluntarul de război depe masa de operaţie a fost în viaţa celui dintîi de importanţă superlativă. Nu odată a însemnat el episodul din iarna lui 1916. Revărsînd de fantezie umoristică, nihilist în artă, leneş din convingere, ridiculizînd totul ce şcoala şi societatea învaţă şi pretinde, ar fi în cuie sinoptice arta poetică a lui Jacques Vaché. Artă pe care André Breton a simţit-o vie lîngă dînsul şi influenţa săvîrşită asupra poetului pe atunci adolescent şi malarmean(1), a schimbat macazul unei activităţi poetice. Poetica lipsei de logică, a paradoxelor, a truvaiurilor, necesitatea unor creaţii în cari prin alăturarea de „cuvinte rare şi în flăcări", să fie exprimate senzaţii personale. Pierre Reverdy definise imaginea „o creaţie pură a spiritului" rezultată din „apropierea spontană a două realităţi" cari o vor face cu atît mai puternic emotivă, cu cît vor fi mai depărtate.

Nu imaginea rezultanta unei comparaţii. Astfel porneşte cărarea spre o scriere în care frumuseţa construită cu uneltele de măsurătoare ale logicei este exilată. Inspiraţia e lăsată la voia întîmplării şi poemul creşte din sosirea legiunilor de cuvinte din subconştient. Fără vreo siluire a ritmului sau ordinei. Doctor în medicină (specialist neurolog), pe André Breton l'au frămîntat de timpuriu studiul şi experimentarea fenomenelor de provenienţă subconştientă, efectele lor asupra

(1) Poemele acelei epoci, publicate întîi în La Phalange, au fost adunate în cartea MONT DE PIETÉ (Edit. Au Sans-Pareil, 1919).

www.dacoromanica.ro

vieții cotidiane. Pe atunci cercetările psihanalitice ale lui Freud și ale elevilor săi erau la apogeu.

Suprarealismul a fost la început un procedeu nou de scriere poetică. In ce a constat truvaiul inițial, André Breton a lămurit în articolul *Entrée des Mediums* prilejuit de cercetări în cazul Robert Desnos și apărut în Littérature, iar după doi ani republicat în Les Pas Perdus (1924) și în același an, în Manifeste du Surréalisme (după care transcriu în romînește paragrafele revelatoare):

„Intr'o seară deci, înainte să adorm, percepui atît de net articulat încît era imposibil să schimb un cuvînt, dar totuși sustras de zgomotul vre-unei voci, o frază destul de bizară care îmi parvenia fără să aibă vreo urmă din întîmplările la cari, cu consimțămîntul conștiinței mele, mă găsiam amestecat în acea clipă, frază care îmi păru inzistentă, frază despre care aș îndrăzni să spun că *bătea la geam.* Luai repede cunoștință și eram gata să trec mai departe cînd caracterul ei organic mă reținu. Intr'adevăr această frază mă minuna; n'am reținut-o din nenorocire pînă azi, era ceva parcă: „Se află un om tăiat în două de fereastră"; dar nu putea suferi echivoc, așa cum era însoțită de slaba reprezentare vizuală(*) a unui om în mers și îmbucătățit la jumătatea înălțimii de o fereastră perpendiculară pe axa corpului său. Fără îndoială era vorba de o simplă ridicare în spațiu a unui om care stătea aplecat la fereastră. Dar această fereastră urmînd deplasarea omului, mi-am dat seama că aveam de face cu imaginea unui tip destul de rar și n'am

(*) Pictor, această reprezentare vizuală, ar fi primat pentru mine cealaltă. Sînt desigur dispozițiile mele prealabile cari au decis. Din ziua ceia mi s'a întîmplat să concentrez voluntar atenția asupra aparițiilor asemănătoare, și știu că ele nu cedează deloc în preciziune fenomenelor auditive. Cu un creion și o foaie de hîrtie mi-ar fi ușor să le urmez marginile. Și aici încă n'ar fi vorba să desenez, ci doar să decalc.

www.dacoromanica.ro

avut imediat alt gînd decît să-l încorporez materialului meu de construcţie poetică. Nu i-aş fi acordat acest credit, cînd dealtmintrelea ea făcu loc unei succesiuni abia întrerupte de fraze cari nu mai puţin mă surprinseră şi mă lăsară sub impresia unei gratuităţi, aşa că stăpînirea ce luasem pînă atunci asupra mea însuşi îmi păru zadarnică şi acum nu mă gîndiam decît să pun capăt nesfîrşitei certe ce se petrecea în mine.

Ocupat cum eram încă de Freud, în acea epocă, şi familiarizat cu metodele de examen ale acestuia pe cari avusei ocazia să le practic puţin asupra bolnavilor în timpul războiului, mă hotărîi să obţin dela mine ceiace se cearcă obţine dela ei, adică un monolog cu debitul pe cît de repede posibil, asupra căruia spiritul critic al individului să nu poată face nicio judecată, căruia să nu-i pese, prin urmare, de nicio reticenţă şi care să fie exact pe cît posibil *gîndirea vorbită*. Imi păruse, şi îmi pare încă — felul cum îmi parvenise fraza omului tăiat în două mărturisia — că vitesa gîndirii nu e superioară celei a vorbirii, şi că nu desfide cu forţa limba, nici peniţa care aleargă".

In aceiaş zi, André Breton a comunicat lui Philippe Soupault concluziile şi pînă diseară înnegriseră fiecare cîte cincizezi de pagini cari prezentau asemănare prin aceleaşi vicii de construcţie, iluzia unei verve mari, numeroase imagini de calitate deosebită de cele scrise cu intervenţia voinţei. Astfel au scris împreună Les Champs Magnétiques (1) după ce s'au exercitat pentru căpătarea maximei repeziciuni scriind o serie de poeme Dada. Transcriu în forma originalului, pentru a nu contraface prin colaborare, un text în care nu trebuie schimbat nici locul unei virgule:

„I'ai toujours eu pitié des plantes qui se reposent au haut des murs. De tous les passants

(1) André Breton et Philippe Soupault, LES CHAMPS MAGNÉTIQUES (Ed. Au sans pareil, 1920).

www.dacoromanica.ro

qui ont glissé sur moi, le plus beau m'a laissé en disparaissant cette touffe de cheveux, ces giroflées sans quoi serais perdu pour vous. Il devait nécessairement rebrousser chemin avant moi. Je le pleure. Ceux qui m'aiment trouvent à cela des excuses fuyantes. C'est qu'ils ne me voit pas mal parti pour une éternité de petites ruptures sans heurts et m'accompagnent de leurs vœux. Je suis menacé (que ne disent-ils pas ?) d'un rose vif, d'une pluie continuelle ou d'un faux pas sur mes bords. Ils regardent mes yeux comme des vers luisants s'il fait nuit ou bien ils font quelques pas en moi du coté de l'ombre. Je suis parvenu à la limite de cette connaissance aromatique et je guérirais les malades s'il me semblait bon. C'est dit: j'invente une réclame pour le ciel!".

Impresiile sînt transcrise direct şi cu repeziciune de stenograf. Aproape că nu-i timp pentru o gramaticală punctuaţie. Dar nu gramatica putea opri în loc acest torent oniric, acest film cinematografiat cu acceleratorul şi care trebuie să cuprinde cît mai complect ideile, fie cît de neînsemnate, cari în acel moment din viaţă se proectau prin vîrful peniţei. Aceasta este condiţia textului suprarealist.

Epoca 1919-1925 a *Manifestului suprarealismului* urmat—pentru exemplificarea teoriei—de *Peştele solubil*, a romanului *Nadja* (1) cartea cru-

(1) Din informaţie superficială şi probabil nu din neonestitate profesională pentru a-şi susţine premizele articolului «Despre poeţi şi poezie, II» (Vremea VIII, 401. 18 August 1935), d. Pompiliu Constantinescu afirmă că „André Breton a început să scrie romane cari nu mai sînt suprarealiste". Am la dreapta mea cele nouă cărţi cîte a publicat André Breton după *Nadja*. Sînt numai de eseuri şi poeme. Toate se menţin estetic în linia ideologiei celor două manifeste suprarealiste.

Aceiaş explicaţie îmi dau şi pentru eroarea d-lui Nicolae Roşu, care în articolul «Zăpăceala modernistă, II» (Curen-

www.dacoromanica.ro

cială a suprarealismului și a lui André Breton pînă la apariția *Vaselor comunicante*, cartea reîntoarcerii la dialectică și alături de cărțile de poeme ale lui Paul Eluard: *Capitale de la Douleur*, cumul poetic de vis și durere, *L'amour la poésie*, *La vie immédiate* și a primelor 10 caiete din *La révolution surréaliste* constituie epoca intuitivă a mișcării, a cărui sentiment dominator — pe care André Breton l'a găsit după aceia supărător, este *întîietatea gîndului asupra materiei*. Deci funcție de metafizică. Epocă în care se uza și abuza de gîndirea automată eliberată de controlul rațiunii și de „orice preocupare estetică sau morală". André Breton complectează azi: „Cel puțin ar fi trebuit zis de orice preocupare estetică sau morală *conștientă*. Este perioada în care suprarealismul este agentul *ne-conformismul* integral.

Cuvintele combinate bizar din simplu hazard și starea de neliniște consecutivă acestei lecturi la fel acelei provocate din răsfoirea hîrtiilor

tul VIII, 2699. 10 August 1935), printr'o aluzie care se vrea grațioasă, dar e numai străvezie precum mîna unei femei sub o mănușă de rețea, după ce denunță pe corifeii modernismului romîn că fac parte „cu deosebire dintr'o categorie etnică" îi înșiră, și din cei cinci „anatemizați" doi sînt Stephan Roll și Geo Bogza, pe creștinescul lor nume Gheorghe Dinu și George Bogza. Iar imediat mai la vale, în lotul artiștilor plastici, lîngă Marcel Iancu, M. H. Maxy și Victor Brauner, sub acoperămîntul aceleiaș fraze — care se referă la aceiaș idee... etnică — sînt adăpostiți D-na Milița Pătrașcu și gorjanul C. Brâncuși.

Iar, azi după o lună, cînd revăd paginele manuscrisului însemn similara rea credință sau proastă informație, amîndouă la fel de reprobabile, de care se face vinovat d-l Șerban Cioculescu (criticul și bibliofilul Șerban Cioculescu) cînd scrie în numărul pe Septemvrie 1935 (II, 9) despre „revista *Unu* a d-lui Ilarie Voronca" (*Aspecte lirice contimporane*). Adevărul: Cînd am creiat împreună cu Moldov, în Aprilie 1928, revista *Unu*, Ilarie Voronca se afla la Paris. A devenit colaboratorul ei din Septemvrie 1928 și a rămas — cu intermitențe — pînă în Octomvrie 1930, cînd a fost eliminat din grupare. Pentru detalii se poate consulta numărul pe Noemvrie 1930 (IV, 40) al revistei.

www.dacoromanica.ro

lipite de Max Ernst *(La femme 100 têtes, Rêve d'une jeune fille qui voulait entrer au Carmel* și elegantele albume *Les sept éléments de la vie)* devin opere și obiect de cercetări psihologice. Prin automatism verbal și plastic, la eliberarea subconștientului de sub tirania refulărilor, la captarea din fundul nostru a realităților, a suprarealităților. Acolo, în bezna voluntară a subconștientului sînt înghesuite în forma originară nu idei ci realități, adică antipozii intelectualului. Acolo e sursa poemului autentic și locul unde trebuie să cadă miraculoasa lovitură de toiag. „Totul — scrie André Breton în al doilea manifest al suprarealismului — ne face să credem că există un punct oarecare al spiritului de unde viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și viitorul, comunicabilul și necomunicabilul, susul și josul încetează să mai fie percepuți contradictoriu. Or, în zadar s'ar căuta activității suprarealiste un alt mobil decît speranța să determine acest punct".

Punct de care ne simțim aproape cînd ne lovim de cohortele imaginilor din operele poetice ale scriitorilor suprarealiști. Ele sînt dintr'o lume care a învins timpul și granițele cunoscute sau bănuite ale spațiului.

Imaginile și metaforele vechi și învechite sînt acceptate unanim. Suprarealismul ca și întreaga literatură de după război a găsit un vocabular nou pe măsură sensibilității contimporane.

Aceste imagini neașteptate deconcertează și se văd supuse unei carantine, pentrucă tot ce e nou nu poate trăi decît la vîrsta rațiunii, cum atît de plastic și aritmetic se exprimă Léon Paul Fargue. „Dar atunci nu mai e nou". Sau parafrazîndu-se: Dacă noul vine înainte de termen, trebuie pus într'o clocitoare. Atunci la ce bun?".

Suprarealismul a inundat cu imagini noi, neașteptate, cu senzuri plurale și turburătoare ca o femeie frumoasă într'un amurg de toamnă.

www.dacoromanica.ro

Amour rose de quatre saisons

Guy Rosey

Entouré des affreux dimanches de bandages et des layettes de haillons...

Tristan Tzara

Ces beaux murs blancs d'apothéose

Paul Eluard

Dans la forêt incendiée,
Les lions étaient frais

Roger Vitrac

Le rubis de champagne

Lautréamont

Sur le pont la rosée à tête de chatte se berçait
Les coqs de roche passent dans le cristal
Le soleil prenait au lasso leş plus belles aventures
Les comètes s'appuieront tendrement au forêts avant de les foudroyer.

André Breton

Dans le ruisseau il y a une chanson qui coule
Le monde rentre dans un sac

Pierre Reverdy (1)

Il y a un espoir d'étoiles dans la transparence des larmes

(1) Sînt citatele din epoca în care Pierre Reverdy făcea parte din gruparea suprarealistă. La fel şi pentru Roger Vitrac.

In paginile cari urmează vor fi citate texte şi menţionate nume de poeţi cari azi nu mai sînt alături de suprarealişti. Mă voi referi numai la acea epocă. Aceste foi nu vor să fie un istoric al mişcării. A făcut acest oficiu cu multă competinţă Guy Mangeot. Iată totuşi un pomelnic de nume cari au fost ai unor pînă nu de mult leaderi ai suprarealismului:

Louis Aragon cu 11 cărţi şi în fruntea lor Paysan de Paris, în care umorul şi jongleria filozofică au diformat pînă

www.dacoromanica.ro

Aragon, prozator de valoare (automatism-debit bogat—proză), dar poet mediocru, utilizînd cu aceiaş intensitate inteligenţa şi agresivitatea, definia suprarealismul: un viciu prin întrebuinţarea cu pasiune şi 'ntraiurea a stupefiantului imagine. („Creaţiune a spiritului" despre care mai adăuga Pierre Reverdy că „simţurile dacă o aprobă cu totul, ele o ucid în spirit". Trebuie să însemn admirabila (cea mai admirabilă?) definiţie a imaginei care aparţine lui Pierre Guéguen: „Imaginea nu-i decît o formă magică a principiului identităţii. Unitatea spiritului regăsită în multiplicitatea materiei".

Dar frumos e numai minunatul (cum atît de just s'a exprimat André Breton) şi aceste forme ma-

la suprarealitate locuri cunoscute şi realităţi de fiecare zi; Aragon al manifestului din Commerce (1925): Une vagues de rêves. *Pierre Reverdy*, poetul din generaţia Max Jecob-Guillaume Apollinaire, exegetul unui rou crez estetic care propusese scriitorilor, încă din 1909, într'un articol intitulat Introduction à la métaphisique du rêve, cercetarea subconştientului. Influenţa lui s'a manifestat de timpuriu asupra treimii dela marele cartier al suprarealismului: André Breton, Philippe Soupault şi Louis Aragon. *Robert Desnos* din Deuil pour Deuil şi magic autor al unicului Corps et bien; poetul visărilor lucide, al călătorilor fără itinerar spre mirificile nouă mări şi ţări. Desnos at experienţelor mediumnice atît de exploatate în primii ani ai suprarealismului. *Joseph Delteil* din urmuziana Choléra. *Roger Vitrac* cu minunatele Humoristiques. *Philippe Soupault* cel mai vechi colaborator al lui André Breton. In primăvara anului 1930 au ieşit din grupare *G. Ribemont-Dessaignes, André Masson, Georges Limbour, Dida de Mayo, Antonin Artaud, Jacques Prévert ş. a.* tipărind o broşură de lămuriri şi invective, Le cadavre. Ultima oră ne aduce plecarea după o revenire definitivă... a lui Tristan Tzara. Alături de acest nume, trebuie amintit adevărul că suprarealismul n'ar fi putut apare fără preexistenţa insurecţiei Dada. Dadaismul a eliberat cuvintele din menghina sensului unic, pentru unul care nu concordă „cu etimologia şi sentimentele obişnuite", permiţînd lui Léon-Paul Fargue să spuie „le lecteur croit que les mots ont un sens". Dada a introdus hazardul şi a declarat sintaxei război.

Nu voi discuta nici furibundele atacuri iscate dela apariţia acestei mişcări pînă la paginile nedemne de un scriitor prob cum este Ilya Ehrenbourg, cînd politica îi pune degetele în ochi.

www.dacoromanica.ro

gice inundă textele suprarealiştilor. Se urmăresc într'o cavalcadă de vise şi coşmare. Şi nesfîrşite sînt cîmpiile fermecate şi nimănui nu poate fi povestit în toată minunăţia lui visul pentrucă imposibilele imagini trăiesc doar secunda trecerii pe ecran. Un vis povestit e un vis devitaminizat. In paginile lui Paul Eluard, de pildă, visele nu sînt povestite ci feeric retrăite. Poemul nu trăieşte decît în lectură. Imaginele se succed capricios şi dispar la fel de dezordonat, se săvîrşesc ca un fum. E în acest somn lucid, în acest vis treaz poemul care nu poate fi cercetat cu obişnuitele unităţi de măsură. El se petrece în acel punct nedifinit către care aleargă suprarealitatea. Acolo carnea e dematerializată şi spiritul capătă consistenţă parcă; acolo sentimentul iubire se pipăie cu nevăzute antene, totul e din cristal, chiar bucuria îmbrăţişărilor:

Elle avait dans la tranquillité de son corps
Une petite boule de neige couleur d'œil
Elle avait sur les épaules
Une tache de silence une tache de rose
Couverclre de son auréole
Ses mains et des arcs souples et chanteurs
Brisaient la lumière
Elle chantait les minutes sans s'endormir.

(L'unique) (1)

Une femme au cœur pâle
Met la nuit dans ses habits.
L'amour a découvert la nuit
Sur ses seins impalpables.

(Au cœur de mon amour) (1)

(1) Paul Eluard, CAPITALE DE LA DOULEUR (Ed. N.R.F., 1926).

www.dacoromanica.ro

Voyage du silence
De mes mains à tes yeux

(Premièrement XXIII) (1)

Et je ne sais plus tant je t'aime
Lequel de nous deux est absent

(Premièrement, XXII) (1)

Şi mereu alte frumuseţi stranii, neliniştitoare cari se petrec în „marile reflectoare ale viselor".

Imaginile sînt spontane, proaspete, culorile lor nu s'au spălăcit la soarele mult întrebuinţării. Ele relevă viaţa subconştientă a spiritului. Dela Marcel Proust pornind, atenţia romancierilor, pentru „ţinutul înconjurat de tăcere" a crescut. Frumuseţi necontrafăcute, obţinute prin dictare automată, cari sînt oglinda interioară a poetului. A poetului secretar al subconştientului, sub peniţa căruia cresc neîncolonate după grad şi mărime, texte cari turbură pe cititor fără să i se adreseze raţiunii, înainte chiar de a fi *cercetate* de aceasta. Provoacă starea de inefabil şi asemenea unui nor a cărui imagine lunecă dela lebădă la batistă şi îndată e harta unui continent necunoscut (2) va

(1) Paul Eluard, L'AMOUR LA POÉSIE (Ed. N. R. F., 1926).

(2) Scriu această comparaţie pentrucă din subconştient, unde se află grefat, mi-a revenit după aproape două decenii, dialogul citit într'o traducere a Bibliotecii pentru toţi:

Hamlet:

Vedeţi acel nor care are aproape chipul unei cămile?

Polonius

Pre legea mea, seamănă într'adevăr cu o cămilă.

Hamlet

Imi pare că seamănă cu o nevăstuică.

Polonius

Are un dos ca o nevăstuică.

Hamlet

Sau ca un chit.

Polonius

Foarte mult cu un chit.

www.dacoromanica.ro

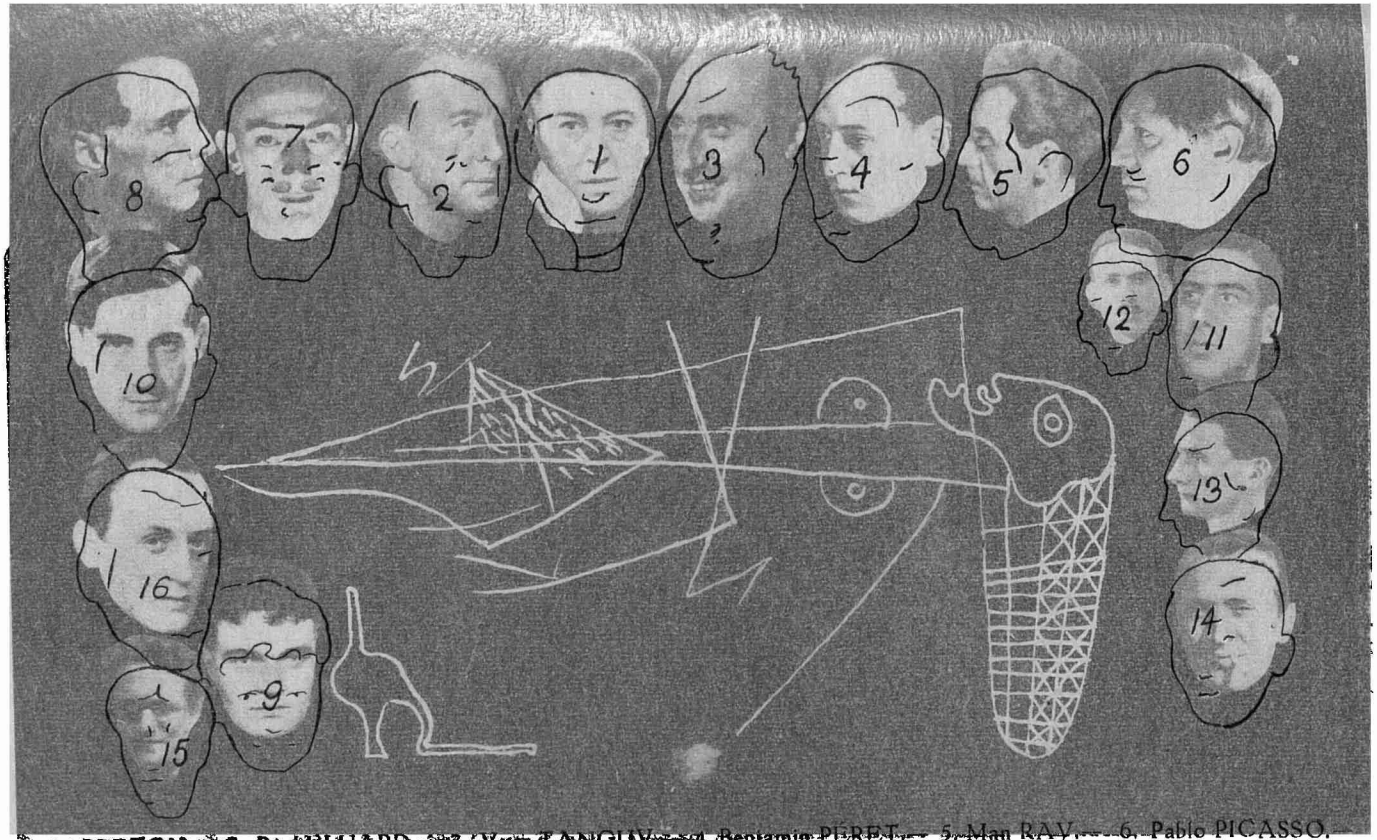

1. André BRETON.— 2. Paul ELUARD.— 3. Yves TANGUY.— 4. Benjamin PÉRET.— 5. Man RAY.— 6. Pablo PICASSO.
7. Salvador DALI.— 8. Max ERNST.— 9. René CROEVEL.— 10. Georges HUGNET.— 11. Oscar DOMINGUEZ.—
12. Marcel JEAN.— 13. Maurice HENRI.— 14. Jack HEROLD.— 15. Léo MALET

www.dadamovement.com

aduce ploaie binefăcătoare sau o neverosimilă grindină. Stare generală sau teinta de fond a unei pagini de Max Morise sau René Char sau a oricărui alt scriitor de suprarealităţi. Nu e un anume subiect, dar e culoarea din acele clipe a subconştientului.

Iată această pagină din Roger Vitrac. Ii zice

PRIVILÉGE

Qu'as-tu fait des lentilles teintées de bleu, de la plus grande merveille, de cette procession d'air vierge qui passe dans l'ombre des prairies à la recherche de la solitude.

Je me souviens d'un champ de poitrines où des hommes élevaient dans des seins coupés des liqueurs fortes.

Je me souviens d'un essaim de mouches vertes et d'un raisin écorche.

Je me souviens d'une montagne en grande tenue pour la revue des courbures du ciel.

Je me souviens des courbures du ciel. Elles descendaient dans des entrelacs de lait en vapeur où des nouveau-nés d'or massif tendaient des bouquets de poissons.

Je me souviens des plus grands portails écarlates qui se balançaient sur une pelouse de marguerites et d'épaules endormies.

Je me souviens du tourment de l'ogre et de celui de la terre.

Je me souviens des arbres qui tiraient sur le mors et qui rongeaient leur frein.

Je me souviens des arbres qui dévoraient leurs feuilles pour laisser à la contagion de la lumière le squelette de la ville.

Je me souviens des grands battements des vitres qui ne contenaient plus les battements du cœur.

Je me souviens d'une femme possédée par les démons d'un arbre fruitier blanc. Elle était plus pâle que le journal au petit jour.

www.dacoromanica.ro

Je me souviens de ses yeux, ils avaient l'aspect des oiseaux décapités.

De ce să căutăm sens şi claritate acolo unde e prestidigitaţia spiritului, deşi „nimic nu-i de neînţeles" (Lautréamont). Despre fraza clară dela prima lectură, nu spune Léon-Paul Fargue că mulţămeşte ca o femeie uşoară şi la a doua citire se goleşte? Prin apropierea de realităţi cît mai depărtate, imaginile suprarealiştilor au ajuns cît mai greu şi cît mai plural explicabile. Opere ale fortuitului, cu cît mai puţin motivate cu atît mai mult se dovedesc adevărate (scoase de sub controlul eului moral). Dincolo de aparenta lor absurditate, ele creiază în lector acea turburare nelămurită prin învierea imaginilor. Pentru André Breton imaginea cea mai puternică e aceia care prezintă mai mult arbritar (1).

Automatismul psihic nu a fost şi nici nu este pentru suprearealişti un scop în sine, ci un procedeu tehnic de investigaţie, un procedeu de eliberarea inconştientului. Cum de nenumărate ori a repetat André Breton: Suprarealismul caută să obţie din partea poetului revelaţia instantanee a unor urme verbale. (Pentru un pictor urmele mnemice sînt de ordin vizual.) Asupra acestora

(1) In viaţa de toate zilele, abundă imagini create de popor. Ele circulă fără a fi supuse unei judecăţi, dintr'o inerţie de vorbire. Sînt acceptate deorece nu cer efortul de a fi silabisite.

Mioriţa cunoaşte acest început de imagini superlative

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai

lar domnii critici nu se întreabă: decînd plaiul are picior şi raiul gură?

Sau acest distih popular:

Aşa merge de frumos,
Gîndeşti că scrie pe jos.

Din pămîntul dela Pietroasa şi nu din vreun cotet s'a scos o tavă şi cîteva farfurioare de aur. Acest tezaur s'a numit printr'o admirabilă imagine, *Cloşca cu puii de aur*. Cacofonia de care suferă e o infirfmitate care a făcut-o aptă să treacă titlu la o carte de acum doi ani premiate poezele.

www.dacoromanica.ro

urmează să se efectueze un travaliu secundar al amalgamului emoțional și al trecerii dela inconștient la preconștient. Acesta e rostul automatismului; singurul.

Abatele Bremont scrie în una din cărțile sale de inițiere în tainele poeziei, a unei poezii, între virgule fie scris, deși cu totul alta decît poemul suprarealist, că „tot ceiace se poate exprima, tălmăci ori explica din poemul cel mai poetic este proză"(1). Pentru acest îndrăgostit de inefabil, poezia „începe tocmai în clipa cînd critica nu mai are nimic de spus, și cînd totuși înțelege că totul ar mai fi de spus". Considerente valabile și tezei suprarealiste, întrucîtva.

In 1924, André Breton a definit astfel noțiunea *SUPRAREALISM:* „Automatism psihic pur prin care se propune a exprima, fie verbal, fie prin scris, fie prin orice alt fel, funcț'-nea reală a gîndirii. Dictarea gîndirii, în lipsa oricărui control exercitat de rațiune, în afară de orice preocupare estetică sau morală.

ENCICL. Filoz. Suprarealismul sălășluiește pe credința în realitatea superioară a unor forme de asociații neobservate pînă la el, pe atotputernicia visului, pe jocul dezinteresat al gîndirii. El tinde să dărîme definitiv toate celelalte mecanisme psihice și să se substituie lor în rezolvarea principalelor probleme ale vieții. Au făcut act de *suprarealism absolut* domnii Aragon, Baron, Boiffard, Breton, Carrive, Crevel, Delteil, Desnos, Eluard, Gerard, Limbour, Malkine, Morise, Naville, Noll, Péret, Picon, Soupault, Vitrac".

(1) *Racine et Valéry*, Avant propos (Ed. Grasset, 1929).

www.dacoromanica.ro

Mişcarea nouă, viţă tînără dar bine musculată chiar cînd scheletul e de vis şi de undeva de departe (Mă gîndesc în astă clipă la fiecare rînd al lui Robert Desnos, poetul ecourilor misterioase, a regretelor nelămurite :

Loin de moi volontaire et matériel mirage si tu savais,
Loin de moi et semblable aux étoiles, à la mer et à tous les accéssoires de la mythologie poétique
Loin de moi, mon joli mirage et mon rêve éternel, tu ne peut pas savoir.
Si tu savais.
. . . . . .
Toi quand tu seras morte
Tu sera belle et toujours désirable.

Şi enigmaticul Desnos continuă să circule ca un protozoar al chinului prin sînge), a constituit imediat un birou de cercetări suprarealiste, a zăpăcit pe cititori, a înfuriat pe publiciştii înecaţi pînă 'n buze în tradiţie şi sedentarism cerebral. Steaguri albe n'au fost din nicio parte.

Prima problemă a fost dacă Sinuciderea este o soluţie. Au urmat apoi cercetări despre sexualitate, drama iubirii, „ce fel de speranţă puneţi în iubire?", obiectul fantomă, cercetări experimentale despre cunoaşterea neraţională a obiectului.

Discuţii consemnate în procese-verbale de sedinţă, reportaj de vise — în cari autorii se oferiau nuzi cititorului; încercări de simulare a diferitelor deliruri de manie acută, demenţă precoce de interpretare, paralizie generală, debilitate mintală (1), discursuri improvizate, desene şi acte spontane, construcţii de obiecte suprarealiste.

„Il faut désensibiliser l'univers" era lozinca lui Paul Eluard. Frazele se menţineau corosive. Cu mîinile imune, André Breton răsturna acid

(1) André Breton et Paul Eluard, L'IMMACULÉE CONCEPTION (Ed. Surséalistes, 1930).

www.dacoromanica.ro

prusic. Ironia lui Aragon nu cunoştea graniţe nici piepteне, cuvintele erau acele cari se cereau rostite, indiferente la patrafirul convenţionalului, trimis din ziua descoperirii sistemului, la canal. Suprarealiştii se manifestară în hipocritoclaşti; spadasini întru sondarea din străfunduri a adevărului — prin experimentarea metodelor lui Freud — şi dărămătorii de larusuri artistice şi literare. Mai multă sinceritate, deci cît mai puţină „literatură". In acelaş an (1924), la Bucureşti, Claude Sernet iscălia (Mihail Cosma) în unicul număr din *75H.P.* apoftegma „Littérature: le meilleur papier higiénique du siècle".

Suprarealismul n'a produs numai poeme şi proză de esenţă automată, scrise sub dictarea unei *voci*, cînd acela — îl voi numi numai poet — care primia mesajul era în favorabila izolare de mediul înconjurător. Mai tîrziu, primelor texte automate, André Breton a recunoscut că există o oarecare conducere prin voinţă, există mai ales în privinţa aranjării materialului în poem. Dar pînă la această scrisoare de mărturisiri (1932) cîte atacuri a primit mişcarea relativ la imposibilitatea unui automatism deplin. In 1928, Claude Sernet, în unicul număr apărut al revistei al cărui redactor era, *Discontinuité*(1) învinuia pe suprarealişti (fără a-i numi) de nesinceritate: Nu ne putem detaşa de mediu şi la rîndu-le nici aceştia nu se află sub tutela subconştientului, măcar în clipa cînd iau stiloul între degete şi se aşează în faţa unei hîrtii albe. Există o premeditare. „Discontinuité, urăşte specticismul, dar şi dogma, premeditaţia. Nu crede în idei abstracte".

Pentru Marcel Raymond, „dacă se examinează textele suprarealiste din punctul de vedere al literaturii sau al psihologiei, eşti condus să le priveşti ca produse ale culturii, şi ale culturii celei mai înaintate — cu totul altceva decît

(1) *Discontinuité*, Nr. 1, Iuin 1928.

www.dacoromanica.ro

rezultatul liberului exerciţiu al unei facultăţi de invenţii verbale mai mult sau mai puţin darnice.... tuturor oamenilor". Acest critic bănuia memoria unor Aragon, Breton, Eluard... plină de amintiri romantice şi post romantice. Ei n'ar fi dat imaginea adevăratei gîndiri automate, „din contră, pare să nu fi provocat decît dezlănţuirea unor mecanisme destul de superficiale, propagarea unui curent de gîndire *literară* şi aproape totdeauna „condusă" fără voia autorului". Fără a subscrie întru totul la părerile criticului, am transcris paragraful din cartea acestuia, pentru că le cred expresia unei sincerităţi, deşi prezintă vicii în concluzii.

Dacă pînă în 1925, „adică pînă la izbucnirea războiului din Maroc" — subliniază André Breton, mişcarea suprarealistă franceză nu prezenta nici o componentă politică sau sociala coherentă, cu acel prilej, revoltaţi de soarta hărăzită omului de războaie, protestară alături de alţi intelectuali printr'un manifest în fruntea căruia scria *„La révolution d'abord et toujours"*.

Treptat mişcarea trece în faza *gînditoare*. Futurismul trecuse de la început în solda fascismului; cel rusesc — în frunte cu Maiacovski — aderă la revendicările proletariatului, încă sub cnutul ţarist. Expresionismul german s'a dezvoltat în anii de triumf ai republicii social-democrate de după Weimar. Suprarealiştii francezi inversează termenii lozincii prime şi ajung la *primatul materiei asupra gîndului.*

In conferinţa pronunţată la Bruxelles, la 1 iunie 1934, André Breton a declarat că „ea (gîndirea suprarealistă n. a.) a venit normal la Marx prin Hegel, cum venise normal la Hegel prin Hume" şi consideră rezultatele anilor precedenţi ca *material*

www.dacoromanica.ro

de la care să porniască de acum în colo problema cunoașterii. Al doilea manifest al suprarealismului (1930) înseamnă această dialectică. Lupta lui André Breton a fost să apere suprarealismul contra devierilor de dreapta și de stînga: contra lui Desnos, Artaud, Ribemont-Dessaignes, Vitrac cari amenințau să-l lunece pe un plan artistic și pe de alta contra celor cari căutau să-l bage în slujba materialismului făcînd din el un instrument de propagandă comunistă: Aragon, Pierre Naville, Georges Sadoul. Și unii și alții au fost exmatriculați. André Breton a avut, decîte ori era nevoie, nu numai obișnuita atitudine leală, ci hotărîri repezi: ideii suprarealism au fost sacrificate prietenii și amintiri comune (1).

Suprarelismul se poate pune în cazuri anumite în serviciul unei idei politice determinante. Dar odată actul care a făcut necesar aceasta fiind îndeplinit, artistul trebuie să-și reia independența. „Trebuie visat", cum a spus Lenin. Divorțul iremediabil dintre acțiune și vis e una din antagonismele contra cărora luptă André Breton. Deaceia girează dînsul cecul puterii de emancipare a spiritului. Pentru Breton cuvintele lui Marx „Să transformăm lumea" și ale lui Rimbaud „să schimbăm viața", fac un singur cuvînt de ordine.

Mai jos transcriu în romînește ultimile paragrafe din Certificatul oferit de Paul Eluard lui Aragon, cu ocazia trecerii acestuia pentru anumite beneficii, în partidul comunist și alături de acel pe care pînă eri îl invectivase cu bale, Henri Barbusse:

„O îndeplinì cu aceiaș dezinvoltură cu care scrie, a doua zi după moartea lui Lenin, „*Moscova-Infirma*". Înțeleg să fi fost mereu ispitit să justifice în ochii noștrii principiul unei evoluții *în salturi* (*) care i-ar fi proprice și care n'ar permite să-mi

(1) Cu acest prilej au apărut și plachetа lui André Breton, MISÈRE DELA POÊSIE și o broșură PAILLASSE! semnată de cei rămași în grupare.

(*) Pe cînd viitorul salt? Și unde? (Nota lui P. E).

www.dacoromanica.ro

pară îngrijitoare. Abia azi mi-a fost dat să văd într'adevăr, ce contraziceri mizerabile înțelege să treacă în ajutorul pretinsei sale concepții dialectice a vieții.

Incoherența devine calcul, dibăcia devine intrigă, Aragon devine un altul și amintirea să nu se mai agațe de mine".

Și ca un sigiliu de încheiere, îi aplică fierul roșu al frazei lui Lautréamout:

„Toată apa mării n'ar ajunge să spele o pată de sînge intelectuală".

Nu scrisese elasticul Aragon abia în decemvrie 1933, într'un amplu eseu (1): „Aceasta e ceiace noi numim suprarealism, care este metoda cunoașterii mecanismului *real* al gîndirii și al raporturilor reale dintre expresie și gîndire, și raporturilor adevărate între gîndirea exprimată și lumea asupra căreia agită real. Că suprarealismul, în cadrul materialismului dialectic, este singura metodă prin care ne dăm seama de raporturile reale dintre lume și gîndire, o cred mai mult ca totdeauna eu care am văzut dialectica materialistă îngrămădind pietre și pentru că am văzut pe oameni transformînd lumea cu dialectica materialistă". S'ar cuveni în paranteză un *sic.*

Actuala poziție a suprarealiștilor este tot a unor izolați. Politiceşte tot poeți au rămas, poeți ai dialecticii materialismului istoric, fără legătură (dimpotrivă), în neînduplecată divergență cu direcția oficială a extremei stîngi, combătînd creația artistică a unei literaturi proletariene denumită „realism socialist". Nu este și L. Trotski, vizionarul revoluției permanente, un poet alungat din toate țările în cari cere acoperiș? Pentru suprarealiști valorile spiritului n'au murit. Gruparea lor nu e sinonimă unui club politic.

Suprarealismul a căutat să provoace mai cu seamă din noțiunile intelectual și moral *o criză de*

(1) LE SURRÉALISME ET LE DEVENIR RÉVOLUTIONNAIRE (Le surréalisme A. S. D. L. R. Nr. 3).

www.dacoromanica.ro

conștiință (André Breton) cît mai generală și mai gravă. El leagă — anunță al doilea manifest — soarta mișcării de obținerea acestei crize sau nu. Punctul spre care tinde este acela unde nu există contrariile, deci suprarealismul nu e neapărat constructiv sau distructiv.

In ultimii ani, unul din cei mai entuziaști suprarealiști care a luminat puternic, după părerea lui André Breton, perspectivele și scopurile suprarealismului, este pictorul și eseistul Salvador Dali. El a găsit activitatea *paranoiaco-critică*, care după definiția sa este o „metodă spontană" de „cunoaștere nerațională bazată pe obiectivare critică și sistematică a asociațiilor și interpretările delirante" (1). Pentru suprarealiști, mereu în căutarea și perfectarea posibilităților de eliberare a conștiinței din chingile judecății și de tirania voinții falșificatoare a eului individual, toate stările de alienare, delirurile în special le-au fost totdeauna aliatul necesar. Sînt stări în cari controlul rațiunii e nul și astfel adevărul din subconștient apare în mărime naturală. Metoda lui Salvador Dali aduce ciment nou întru dovedire *atotputerniciei dorinței* care este dealtfel și singurul act de credință, decît ființează suprarealismul. Intreprinderea lui Salvador Dali este vastă și temerară e simpla încercare de a o rezuma în cîteva linii așa cum a reușit, în conferința din iunie 1934, André Breton:

„Il s'agit de speculer ardemment sur cette propriéte du *devenir ininterrompu* de tout objet sur lequel s'exerce l'activité paranoiaque, autrement dit l'activité ultra-confusionelle qui prend sa source dans l'idée obsédante. Ce devenir ininterrompu

(1) *Provocations philosophiques (Documents 34 — Interventions Surréalistes*, Juin 1934).

www.dacoromanica.ro

permet au paranoïaque qui en est témoin de tenir les images mêmes du monde extérieur pour instable et pour transitoires, sinon pour suspects, et il est, chose troublante, en son pouvoir de faire controler aux autres la réalité de son impression. Un état, par exemple, de l'image *multiple* qui nous occupe pouvant être un âne pourri, la „cruelle" putréfaction de l'âne peut être tenue pour „le reflet aveuglant et dur de nouvelles pierres précieuses".

Salvador Dali a aplicat metoda sa la toate artele inclusiv cinematograful, construcțiile de obiecte suprarealiste tipice, la modă, fie la istoria artei. A definit paranoia „un delir de interpretare comportînd o structură sistematică".

Situația obiectului suprarealist (obiect oniric, obiect cu funcție simbolică, obiect real și virtual, obiect mobil și mut, obiect fantomă, obiect găsit, etc.) a fost mult discutată în ultimii ani. Filosofare cu rădăcinele în Hegel. Subiectul a fost dezvoltat și într'o conferință rostită de André Breton, în martie 1935, la Praga. Dar aceasta problemă filozofică ar necesita pentru prezentarea ei singură, jumătate din paginele cari le-am destinat suprarealimului. O voi încerca în altă parte, cîndva.

Am scris mai sus cuvîntul „subiect" și totuși demult acesta a încetat să mai poată fi pus *a priori*. Incă din 1869, Lautréamont scria în Cîntecele lui Maldoror: „C'est un homme ou une pierre ou un arbre qui va commencer le quatrième chant". André Breton revendică pentru suprarealism această frază.

Intr'un recent articol intitulat *Psychologie non-euclidienne d'une photographie* (1), Salvador Dali încheie turburătoarele considerente sufletești is-

(1) *Minotaure*, Nr. 7, Juin 1935.

www.dacoromanica.ro

cate de prezența unui mosor fără ață prizărit fortuit în colțul de jos al unei fotografii de familie, cu această frază — fraza care adevereşte cît de intense au rămas preocupările suprarealiştilor şi astăzi pentru metafizică: „Tocmai aceste mosoare fără ață, aceste obiecte fără însemnătate sînt, în acest moment, acelea care ne fac să pierdem, pe noi, suprarealiştii, cel mai mult şi mai bun timp şi cel mai mult şi mai bun din spațiul nostru, fiindcă scrierile noastre şi casele noastre sînt proba materială şi tangibilă de îmbulzeala în care ne-au năvălit asemenea obiecte şi de nenumăratele lor cereri stridente, pentrucă ele îşi strigă în sunet de trompetă, din starea lor neobservată, realitatea lor fizică evidentă".

In imediata vecinătate stă *L'Immaculée Conception*, cartea colaborării dintre André Breton şi Paul Eluard şi unde e pusă problema raportului dintre poezie şi nebunie.

Suprarealiştii n'au părăsit drumul cercetărilor originare. Nu s'au contaminat de poezia facilă şi fals proletariană. Ei folosesc moştenirile spirituale transmise ca unelte de cercetări tehnice aplicându-le unei activități revoluționare, nu unei activități politice supuse vreunui plan cinci-anual... Ci aceleia care, pe drumuri necunoscute, se desluşeşte numai celor *vizionari*. A pune mijloacele poetice direct în folosul propagandei înseamnă a face o poezie emaciată, fără putere de sugerare; a o deservi, deci. Suprarealismul caşi dadaismul, tinzînd la *DISTRUGEREA MITURILOR* artistice ale culturii contimporane, este cea mai revoluționară mişcare. Membrii lui n'au nevoie de cartea de legitimație a nici unui club sau coterie politică şi socială. Societatea actuală are la temelie mituri. Numai, după ce fragilitatea miturilor — cu cari cel dintîi la Zürich, dadaiştii şi imediat (sintetizați) după ei suprarealiştii în Franța au jonglat precum cu obiecte cari pot fi zvîrlite, odată sparte, la gunoi,

www.dacoromanica.ro

— va fi pătruns în sîngele maselor, va putea porni un nou ev. Acest aport mare al suprarealismului a început tot mai deplin să fie recunoscut. Anul trecut Claude Cahun, deşi nu face parte din gruparea suprarealistă, în broşura *Les paris sont ouverts*(1) scrie privitor la activitatea iscată de André Breton: „Lecţia pozitivă a acestei experienţe negative, adică transfuzia în proletariat, constitue singura propagandă poetică revoluţionară valabilă".

Această transfuzie poate fi făcută de cinematograf. Charlie Chaplin este un denunţător al cancerului hipocrisie şi un puternic distrugător de mituri sociale (Ilya Ehrenburg). Mişcarea suprarealistă a produs două filme cari n'au putut fi difuzate decît într'o săliţă de amatori. Erau realizate după scenariul lui Salvador Dali şi Louis Buñuel: *Un chien andalou* şi *l'Age d'or*. Una din pelicule a fost distrusă de agitatorii dela Action française, iar ecranul incendiat. Erau singurii nimeriţi pentru atare elan critic...

Acestei sumare şi discontinue prezentări—pentrucă suprarealismul nu e o instituţie publică al cărui itinerar să-l afli în diagrame sinoptice pe etaje — nu vreau să lipsiască măcar enumăraţi poeţii plastici al căror nume n'a fost încă pomenit aici: Hans Arp pictorul abstract, Victor Brauner, expatriat benevol din Romînia, Jack Herold al cărui întîi desen a apărut în *Unu* (1930), Valentine Hugo, Marcel Jean, René Magritte, Yves Tanguy şi nici Alberto Giacometti sculptor şi constructor de obiecte delirante. Deasemeni o nouă generaţie de poeţi a venit să se adauge celor puţin rămaşi din vechea gardă dintre cari a dispărut benevol la 35 ani, cu o zi înainte de

(1) Ed. José Corti, 1934.

www.dacoromanica.ro

aş pronunţa discursul la congresul pentru apărarea culturii, la 18 iunie 1935, René Crevel, autorul a nouă cărţi (1) pline de nelinişti sufleteşti, vervă inteligentă şi supleţă spirituală. (Imi amintesc o frază din Le Clavecin de Diderot: „Dieu c'est l'Immobile, par ce qu'il occupe tout le temps, tout l'espace, et n'a donc à se mouvoir ni dans le temps, ni dans l'espace".

De halatul în care a fost găsit în agonie, era prins cu un bold un bilet pe care scria „René Crevel". Adaug: Tuberculos, 35 de ani.

Tinerii poeţi cari s'au adăugat grupului suprarealist sînt numeroşi. Trec în catalog pe: Roger Caillois, Georges Hugnet alcătuitorul unei „Mici antologii a suprarealismului", Maurice Heine, Maurice Henry, César Moro, Guy Rosey, Pierre Yoyotte şi prea puţin amintitul, vechiul totuşi tînărul René Char.

Suprarealismul a germinat mişcări în cadrul manifestelor lui André Breton în Yugo-Slavia, Ceho-Slovacia (unde a apărut în 1935 primul număr din Bulletin International du Surréalisme (2), ultimul periodic al mişcării şi Suprarealismus redactat de poetul Vitězlav Nezval cu colaborarea viguroşilor Karel Teige, Toyen, Stirsky, Makovsky, Bronk, Honzl, Jezěk, ş. a.), în Belgia unde gruparea *Rupture*, desprinsă din Front littéraire gauche, simpatizează cu suprarealiştii. Anul acesta grupul a tipărit un caet anual *Mauvais temps*. „Reintegrînd omul în entitatea sa psihică totală, suprarealismul integrîndu-şi certitudinea poetică în viziunea dialectică a universului a realizat cea mai îndrăzneaţă, cea mai valabilă din sinteze" stă scris în prefaţa colectivă semnată de poeţii Achille Chavée, André Lorent,

(1) Printre cari: MON CORPS ET MOI. LE CLAVECIN DE DIDEROT, ETES-VOUS FOUS?, LES PIEDS DANS LE PLAT.

(2) Al doilea număr la Ténériffe şi al treilea la Bruxelles.

www.dacoromanica.ro

eseistul Marcel Havrenne) şi de ceilalţi colaboratori pentru cari mesajul lui André Breton „a căpătat valoarea unei certitudini". Din Belgia au aderat mai înainte la suprarealism Nougé, E. L. T. Mesens, René Magritte.

Nous voulons vous donner de vas es et
d'étranges domaines
Où le mystère en fleur s'offre à qui vent
le cueillir
Il y a là des feux nouveaux, des couleurss
jamais vues
Mille phantasmes imponcérables
Auquels il faut donner de la réalité
Nous voulons explorer la beauté de contrées
enormes où tout se tait

este un fragment din poema testament a lui Guillaume Apollinaire, creatorul între altele a cuvîntului suprarealism.

Hazardul îşi are legile, admirabilele lui legi. Apariţia numelui acestui poet se mulează admirabil pe pagina de încheiere a prezentării suprarealismului. Iscălesc din plin frazele lui Jean Cassou : „Cele mai noi tendinţe ale poeziei actuale se regăsesc înşile la Apollinaire. „Poemele-plimbări", „poemele converzaţii" sînt preludiile poeziei automate. Şi există o proză datată din 1908 şi intitulată *Onirocritique*, care ar putea fi semnată de un tînăr poet din 1930."

Vendémiaire, poema care închide ultimele din „Alcools" începe aşa

Hommes de l'avenir souvenez-vous de moi
Je vivais à l'époque où finissaient les rois

www.dacoromanica.ro

...„Apollinaire se simţia şi s'a voit profet".

Şuviţa de clinchet şi rouă care e izvorul îşi poate bănui destinul? După o sută de metri s'ar putea să devie anonimă într'un rîu. Fibra abia desluşită acum 15 ani a suprarealismului a ajuns fluviu. Dealungul şi peste tumultoasele cascade, după ocolurile şi zăgazurile de venin, asemeni fluviului care presimte că undeva îl aşteaptă marea de unde va fi înapoiat azurului, suprarealismul ştie dela André Breton, că va ajunge acolo unde „deosebirea între subiectiv şi obiectiv îşi pierde din necesitate şi din valoare".

1935

www.dacoromanica.ro

CUVINTE FĂRĂ FARD

www.dacoromanica.ro

BERLIN, 10 MAI 1933

Nu sîntem şi nu vrem să fim
fara lui Goethe şi a lui Einstein.
Tocmai asta nu.

Hussong
(în „Berliner Lokal Anzeiger"
din 7 V 1933)

Paginile cari vor evoca acea zi, le scriu doi ani şi jumătate mai tîrziu. Piaţa operii din Berlin, în faţa universităţii, nu fusese nici pînă atunci o preerie, pentruca rugul înălţat în frumoasa zi de primăvară să usuce deapururi sămînţa ierbii. Plăcile de bazalt au fost de multe ori spălate de maşinele civilizaţiei şi pietonii grăbiţi străbat locul barbariei fără memoria evenimentului. Dacă, pentru deplina sfidare şi beznei drept omagiu, iresponzabilii (în faţa cetăţenilor, nu a istoriei) conducători cu lobii cerebrali în cizme pintenate n'au fnălţat un mansoleu.

Atunci, de 10 mai 1933, mintea refuza să accepte —precum untdelemnul, apa—nici să înţeleagă senzul funebrei ştiri; deşi nici un fapt petrecut (adică întîmplat) în ultimele două luni nu justifica neîncrederea în posibilitatea oricăror aberaţii. Totuşi gîndurile de faţă, atunci nu se puteau organiza în fraze. Prea era acută plaga: cuţitul tocmai se răsucia în plagă. Judecată se risipia hemoragie violentă. Nici o forţă de stăpînire nu putea canaliza revolta exacerbată, prin vîrful peniţei. A te simţi contemporan evului mijlociu şi televiziunii: efort halucinant. Creierul era un tobogan pe care orice pauză destinată meditaţiei era iluzorie.

Odiosul rug îşi păstrează nedecolorat tragica lui însemnătate, dar azi senzaţiile de sufocare şi-au tocit vîrful şi se lasă prinse în chenarul de doliu al cuvintelor.

www.dacoromanica.ro

Camioanele serviciului de ecarisaj au strîns tot ce gîndirea nobilă a germinat cîteva secole. La volanul celei de a treia Germanii se aflau cîţiva piromani. (Dealtfel, chiar Statul naţional socialist s'a născut din vîlvătăile unui incendiu, pentrucă vremea divinităţilor cari se concretizau din spuma mării demult se perimase.)

Din ordin, bibliotecile publice şi cu forţa cele particulare, librăriile şi editurile au fost controlate şi s'a confiscat pentru foc operele tuturor autorilor nearieni sau chiar arieni, dar în dezacord de principii cu dictatura instaurată.. Proaspeţii monitori au simţit instinctiv pe marele duşman al ideologiei cafenii. Să ucidă deci cu vîrf de fosfor inefabilul din poeziile şi proza unor Heinrich Heine (1) Schnitzler, Thomas, Henrich şi Klaus Mann, André Gide, Emile Zola, Zweig, Wassermann, Barbusse, Şalom Asch, Iwan Goll, Blok, Blasco Ibanez, Feuchwängler, Remarque, Emil Ludwig, Upton Sinclair, Döblin, Anatole France, Sinclair Lewis, Jack London, Glæser. Să distrugă adevărurile imunabile sau textele generatoare de controverse spirituale şi progres pentru umanitate ale unor Rathenau, Vandervelde, Ehrlich, sau patrimoniul stiinţific dăruit lumii de Einştein! Dar catalogul e mult mai bogat şi pe foarte numeroşi slujitori ai muzicii, teatrului, artelor plastice, arhitectonice nici n'am început a-i pomeni.

In biblioteci şi librării a rămas o singură carte de literatură şi ideologie: *Mein Kampf* a obţinut ausvaisul de liberă circulaţie. Ridicolul acestui act e suficient de ucigător şi poate izvor de inspiraţie unei tragice epopei cu eroi pigmei, atunci cînd vor fi trecut în legendă (dar vor trece oare?).

(1) *Lorelei* se găseşte şi azi în antologii şi chiar în manualele didactice, cu menţiunea „Legendă de un autor necunoscut". Neputînd-o desfiinţa din conştiinţa poporului german, soluţia adoptată recomandă subtilitatea de şoric a culturalofobului dela ministerul învăţăturii.

www.dacoromanica.ro

Au fost confiscate zece mii de chintale de cărți și reviste, cum anunța a doua zi jurnalul oficios. Incinerarea s'a făcut în fața tiranului smochinit și șchiop care în calitatea de filozof și conducător al departamentului de propagandă a arbitrat lupta dintre flacări și hîrtia imprimată. A delirat o alocuțiune sincopată de chintele de tusă pricinuite de fumul gros și în uralele mulțimii înșelate a exaltaților cafenii. Iată dece dintre numeroșii asasini „purificatori" ai Germaniei dela 1933, doctorul Kulturii ocupă piscul odiosului și activitatea gînditorului arian cu chip de maimuță este cel mai trist paradox în acest început de ev deja plin de sîngeroase și grotești surprize. Asasinarea culturii, așa cum patru secole în urmă iureșul hoardelor teutone asasinau civilizația în Roma ocupată, omorînd și batjocorind populația de toate vîrstele, distrugînd și jefuind clădirile pline de comori de artă.

Cărțile s'au desfințat în sunetele imnului Horst Wessel-„eroul" și al megalomanului Deutschland über alles... (1). Flacări, imnuri și urale sardanapanice: pentrucă *dispărea...* o enciclopedie de gîndire filozofică, pentrucă se prefăceau scrum autori ce vor adeveri fabula pasării Fenix și pentrucă se îndeplinia un deziderat din principiile purificării rasei prin îndepărtarea publicului cititor de anumite cărți. Am trăit cea mai rușinoasă zi: n'au fost asasinați copii în teritorii ocupate, nici tunuri n'au dărîmat clădiri monumente, n'au fost

(1) Intr'o necesară broșură de curînd apărută (Doctorul Ygrec: *Rasa și Rasismul. Cea mai mare excrocherie a secolului*) găsesc următoarele cuvinte ce aparțin filozofului Friedrich Nietzsche, idolul „rasiștilor" nemți.

„Deutschland, Deutschland über alles, iată cuvîntul de origine cel mai stupid ce s'a lansat vreodată. Intreb! Pentruce Germania să fie deasupra, dacă ceiace reprezintă ea, nu are mai multă valoare decît ceiace reprezintă celelalte state? In sine, ea nu este decît un stat mare în plus, o stupiditate mai mult în lume". Sau „Acolo unde rasele se amestecă, acolo este sursa unei mari culturi". Și nenumărate apoftegme elogioase spiritului evreu și frumuseții „impunătoare" a femeii evreice.

www.dacoromanica.ro

măcelăriți oameni în uniformă; dar s'a înscenat autodafeul gîndului strîns între tartajele cărților, în colecțiile revistelor, în pagini de cari fruntea elitei spiritului s'a lipit în zile și nopți de veghe bogate în chin și frumușeți. Crematoriul a vrut să simbolizeze desființarea libertății de cugetare și a supremației ideii. Deaceia, la 10 mai 1933, durerea a frînt universul pe toate meridianele, pe toate meridianele pe cari Germania le reclamă heghemoniei sale.

Dacă prin absurd mintea ar primi arderea pe buștean a scriitorului, condamnarea hîrtiei la aceiași penaliiate apare (fără să excludă tristeța și revolta) la fel caraghioasă ca și condamnarea, în evul mediu, a pisicilor sau a găinilor infractoare, la moarte prin ștreang. Din secunda în care a părăsit tipografia, cartea intră într'o luptă asupra rezultatului căreia nimeni nu poate anticipa judecata numită — printr'o metaforă — a timpului. Soarta și valoarea ei sînt imanente. Focul, apa și satîrul pot ucide unealta de carne care le-a zămislit, dar nu și impune autoritatea lucrului judecat. Istoria civilizației e bogată în exemplificări. Deocamdată, rușinea de a fi om rămîne.

Forța cărților încinerate e fără hotar. Flăcările n'au distrus lentila psihanalizei, n'au ucis poezia marelui liric Heine (nici statuia dărămată în aceleași încîrligate zile negre și zvîrlită într'un hambar din Hamburg, nu a cășunat gloriei poetului autentic, nici i-a micșorat prezența), iar spațiul cu patru dimensiuni continuă să circule în ecvațiile învățaților și cuvîntul lui Einstein e reclamat simultan de cîteva universități.

Dacă paginile scrierilor condamnate au luminat pe incendiatori numai cîteva ore ca o noapte turmentată de fulgere și trăznete, cenușa lor risipită în toate vînturile continuă să strălu-

www.dacoromanica.ro

ciască. De această minune Mein Kampf va fi ferită.

Totuşi bilanţul zilei de 10 mai 1933 şi a celor cari au urmat dovedesc fragilitatea civilizaţiei şi posibilitatea omului să facă în durata cea mai nesperat de scurtă calea întoarsă pînă la grotă, a unei evoluţii dobîndite cu sîngerări de generaţiile precedente. In faţa acestei virtuţi negative mintea abdică dela căutarea explicaţiilor. Căile civilizaţiei sînt atît de sucite încît trec şi prin prăpastii. Pela atare cotitură a trecut Germania acum trei ani. Deatunci demnitatea individului e răsplătită cu ţarcuri de concentrare. In arena luptelor cu tauri bunul spirit n'are ce căuta. Cînd o ţară ajunge un atare stadion, la fiecare a doua casă ar trebui o firmă prevenitoare, precum pe unele porţi se semnalează prezenţa dulăilor, *OM RAU*. Nu e ironie. Mai curînd oglinda chinului şi planta amară a condiţiei omeneşti contimporane. Despre această condiţie a început să se scrie tot mai mult, dar încă foarte puţin.

1935

www.dacoromanica.ro

DENUNȚ(*)

Acest al cincizecilea număr încuie sertarul anului cinci.

Unu a pornit ca un izvor, fără să-şi bănuiască itinerarul, dar cu siguranța obstacolelor prin care va trebui să-şi sape tunele şi cu precizia că undeva îl aşteaptă oceanul care îl va înapoia cerului.

Primul număr a avut patru autentici cititori; numărul de față e aşteptat de cinci sute. Intr'o țară eminamente agricolă, am cîştigat derbyul poemului. *Nu l'am vrut* (1).

Pseudo-poeți — pentru ale căror elucubrații oferite grațios, coloanele acestea au întors cu greață spatele — ne-au invectivat în revistele în cari sub aceiaş semnătură pastişau (subconştient?) stilul poemului publicat aici. *Ne-a amuzat.*

Au început să ne viziteze tineri cu buzunarele doldora de pagini caligrafiate, să ni le citiască şi să ne ceară sfaturi. Fiindcă nu le ştiam nici vom şti da, fiindcă rețete de poem nu trebuiesc ordonanțate, atare vizite *ne-au durut.*

(*) A fost publicat în fruntea numărului 50 (anul V) al revistei *Unu.*

(1) On vous a dit qu'il était beau de remporter la victoire? Je vous dis aussi qu'il est beau de succomber, les batailles sont perdues dans la même esprit qu'elles sont gagnées (Walt Whitman).

www.dacoromanica.ro

Nu facem acum un bilanț. Nici o singură dată n'am avut coloane „de închiriat". De cîteva ori, măselariţa aciuită prin surprindere a cercat să stranguleze viţa. A fost repede svîrlită cu cleştele scîrbei la imondice. Şi neghina de adevăr s'a cernut cu fiecare număr nou apărut.

Dar sîntem surprinşi: *Unu* e la uşa anului şase. Şi pentru ca să rămîie tînăr, îl **asasinăm** azi, înainte de a începe şcoala primară.

Şi gîndul ne duce în urmă, la cele cîteva frunze căzute în răzleţe numere, intitulate unitorm „Deschidere" şi iscălite A. Zaremba. Poetul care s'a născut la nouăsprezece ani şi a murit la douăzeci. Curînd poemele lui vor închide o plachetă.

Apoi la Moldov, prietenul preţuit cu care am cr:iat *Unu* şi pe care azi mai mult decît eri, munca de hamal conştiincios al întreprinderii unde e salariat, îl opreşte să ţină condeiul între degete pentru a scrie altceva decît facturi şi bonuri de cassă. E primul rînd ce se scrie despre Moldov, în *Unu*.

Editura Unu rămîne şi va tipări bimestrial cărţi cu poemele, proza şi desenul celor cari formează şi continuă grupul, precum şi un caiet antologie, anual.

Oricine eşti
Dacă te vei rătăci prin nesfîrşiturile
de pampas ale poemului
Ne vom întîlni.

Decemvrie 1932

www.dacoromanica.ro

PAGINI DE JURNAL

Martie, 1935

M'a intrigat textul subliniat cu o scrijilitură de unghie din cartea pe care o citiam: Les cloches de Bâle. Pentru mine, era un pasaj anodin. Subliniem ceiace ne place, adică ne convine, am fi vrut să-l fi scris, am fost sau ne-am dori în situații similare conștientului. Conținutul lui mi-a tăiat pîrtie pentru cunoașterea unui paragraf din sufletul celui mai aproape suflet de mine și care citise cartea înaintea mea. Pentru ulterioară verificare verbală, mi-am însemnat pagina revelatoare 222. Scriind cifra, am simțit întrebarea cum creștea la cub. Erau parcă trei semne de întrebare sprijinite pe tălpițe. Restul lecturii din acea seară, au ciuruit-o obsesii vizuale. Se alungau triolete 222, 222, 222 și în pat cu ochii închiși, similare fosfene.

Adouazi, dimineața la slujbă, scrisesem pentru un bolnav un bilet de intrare în spital. Numărul de înregistrare, conform condiciide corespondență, era 222. Lângă pagina cărți lui Aragon, acum se adăogase numele Funingine Ion, al celui care pleca la spital cu scrotul înstelat de negi și bătături venerice. Sifilisul secundar își inscrisese pe fiecare un 2.

Curînd am uitat numărul care se juca fără voia mea. Trei săptămâni dela prima lui apariție, în dimineața de 2 martie, făceam parte dintr'o comisie. Pe fața mesei, mă așteptau o coală de hîrtie și un creion. Plictisit de zmîngălitul diagonalelor și romburilor, am trecut la lectura creionului. Din acea clipă, am devenit absent pen-

www.dacoromanica.ro

tru evenimentele din jur; alături de numele fabricii, pe coaja galbenă, era gravat numărul 222.

Aştept viitoarele apariţii ale cifrei care s'a integrat semnalmentelor de pe legitimaţie şi absenţa ei prea lungă din memorie mă doare precum o scrisoare nelatimp caligrafiată femei iubite.

Nu uit nici după amiaza în care am desfăcut un hebdomadar care prezintă în ultimile luni simptomele unei cretinizări în progresie geometrică şi preseverentă. (Il ţin sub observaţie.) Era acolo un reportaj al cărui titlu *Bursa neagră* privind, silabele primului cuvînt deveniseră sonore. Radio era deschis şi în acelaş fragment de secundă anunţa *Bursa-Efecte.* Suficient totuşi să mă rupă dela şirul logic, prea logic, al lecturii şi să deslănţuie o reţea de asociaţii mai puternică decît paginile revistei.

Timp de aproape o săptămînă, s'au succedat evenimente la cari anterior — cu o oră sau cu o zi — gîndisem. Unul le-a copleşit pe toate: Marea Actualitate Poetică, articolul lui André Breton.

E realitate — şi numai frica de adevăr face pe oameni să arunce pe seama basmelor — întîmplarea cu nesăţiosul care a avut latitudinea să invoace şi să i se împlinească primele trei dorinţe. Cu mirare gîndisem în ajun, în pat, cu ochii închişi (aşa cum adesea stau de vorbă cu acei pentru cari simt o necesitate subordonată altor ocupaţii), dece nu răspunde Breton acutelor divergenţe polemice şi teoretice asupra poeziei. Prea multe enormităţi, suficient cazanul de prostii răsturnat, ca un vagonet de gunoi, concluzii la condiţia poeziei actuale şi a „scopurilor" ei. Unele obligînd-o *să se declare* şi să aibă în poşetă condicuţă în regulă, pentru a şti în „slujba" cui militează. Poetul să-şi denunţe prin poezie

www.dacoromanica.ro

preferința socială: fascism sau Marx. Deci o activitate poetică electorală, cu semn înscris la tribunalul partidului. Cei cari în ultimul an nu tipăriseră obișnuitul și repetatul volum de poeme, alții numai ca să arunce un bolovan în fîntîna fără fund a sterilei vorbării, anunțaseră moartea poeziei. Au urmat polemici cu proaspete canibalisme literare privitor la acești „cioclii ai poeziei".

Fenomenul se petrecuse și în Franța, iar absența lui André Breton din discuție o simțiam, deși axul vederilor sale îmi era cunoscut. Meditam la un articol prin care urma să-mi lămuresc atitudinea, cu tot dezgustul îndelibil pentru teoretizare la capitolul poem. Pentrucă nu cunosc degetul expert care să știe mîngăia plasa întinsă de păiajen între doi muguri. Poatecă odată scris, l-aș fi trecut lîngă altele în sertar. Adouazi primii ultimul *Minotaure*, cu articolul lui André Breton imprimat pe hîrtie albastră azur. Textul calchia ciorna mea mintală din ajun: *In miezul și nu în jurul poeziei actuale* (rămas titlu și intenție) continuă deci contopit cu luminosul eseu al lui Breton, *La grande actualité poétique*.

Luminos, deci plin de înțelesuri și de bun simț poetic, plin de o lumină proprie care la rîndu-i luminează. La toate marile dezbateri asupra poeziei, din ultima decadă, suprarealiștii au fost pe linia de bătălie. Acum doi ani, Tristan Tzara a publicat o *Incercare de situare a poeziei* și mai de curînd, la plecarea din grup a lui Aragon, ample discuții urmate de broșuri („Misère de la poésie" de Breton) și manifeste ad-hoc, au apărut.

Pentru a-și susține teza, André Breton aduce de astădată judicioasele pînă la irefutabil mărturii, a doi scriitori englezi, publicate în numărul din 15 August 1934 al revistei Europe. C. Day Lewis se adresează sub formă de scrisoare, unui tînăr revoluționar:

„Comuniștii de azi ne înfățișează ca supuși formulei de artă pentru artă și poezia ca un fleac sau cel mult ca o nele-

www.dacoromanica.ro

giuire, cît timp ea nu-i în slujba revoluției. Nu credeți niciun cuvînt din toate acestea. Niciun poet autentic n'a scris vreodată pentruca să asculte de o formulă. El scrie pentrucă vrea să execute ceva. „Arta pentru artă" este pentru dînsul o formulă tot atît de goală de sens, pe cît ar fi în ochii unui adevărat revoluționar formula „revoluția pentru revoluție". Poetul acordă la universul său și traduce în vorbirea care îi e proprie — vorbirea adevărului individual — mesagiile cifrate ce primește. In regim capitalist, materialele sale nu se sustrag unei culori capitaliste Dar dacă acest regim e pe cale să moară, sau cum vreți, deja mort, poezia lui e datoare să le semnaleze: ea va exprima un sunet funerar, dar asta nu înseamnă că va înceta deaceea să mai fie poezie. Dacă sîntem în pragul unei vieți noi, fiți siguri că poetul își va da seama, fiindcă are simțuri ascuțite".

Și cîteva rînduri din esseul lui Stephen Spendler, relativ la antipatia extremei stîngi pentru arta burgheză, pe care o consideră propagatoare ideologiei acestei clase (ceiace nu întotdeauna e just):

„Cînd proletariatul va fi produs literatura sa pentru dînsul, va descoperi neapărat literatură perioadei actuale. Astfel în Rusia, Tolstoi găsește depeacum numeroși cititori și poporul nu va întîrzia să descopere pe scriitorii cari au fost contimporani, pentrucă nu ar putea să existe literatură fără legătură istorică cu literatura trecutului și chiar cu a unui trecut imediat. Își vor da seama, cînd va veni timpul, că arta burgheză, nu este propagandă burgheză, ci doar descrierea acestei faze a societății noastre cînd clasa burgheză poseda cultura".

Justă e deasemenea aserțiunea aceluiași, că e falșă tema extrem contrarie, că aceiaș artă a contribuit în Rusia la prăbușirea societății capitaliste. Forțele existau, arta le-a pus în legătură:

„Arta n'a jucat rol în propagandă, dar a contribuit la psihanaliză. Deaceia e foarte important să avem întotdeauna artiști buni și ca acești artiști să nu se rătăciască în politică militantă, căci arta poate să permită militanților revoluționari să observe în plină claritate, evenimentele istoriei cele mai pline de însemnătate politică în înțelesul profund al cuvîntului".

Politica culturală din U. R. S. S. a adus rezultate pe cari inițiatorii nu le doriau. „Tehnica

www.dacoromanica.ro

lui Maiacovski s'a banalizat" dovedindu-se prin stereotipizare nu „numai destul de nefastă, dar complect zadarnică", adaugă Breton după ce a cercetat și cartea lui Benjamin Goriely. Și mie acest studiu mi-a lăsat un gust amar și o tristeță pentru întregul pomelnic de poeți închiși în țarcul poeților proletariani. O am în față. Fiecare pagină subscrie eșecul poeților antiindividualiști. Poeții în revoluția rusă s'au dovedit poeți „*falși*". Imaginea imenselor transformări, nu s'a transpus în opere ca un facsimil. Fiorul marilor cuceriri nu reușește să se transmită cititorilor fiindcă s'a pretins poeților să se conformeze rețetei lipsite de tact a politicii culturale, la care au fost înjugați. Și conchide Goriely „individualismul și individualitatea sînt două două noțiuni contradictorii, neputîndu-se realiza decît una în dauna celeilalte".

O pagină, una singură, e altfel decît toate celelalte. Aceia pe care e scris numele lui Boris Pasternak. Liricul care a căpătat cele mai bogate sufragerii de admirație. Despre literatura acestuia, cu care se încheie — ca o verigă semnificativă de legătură cu poeții cari trebuie să vină — ciclul poeților analizați, Benjamin Goriely scrie:

„...Desigur, dă și el, tributul său epocii în care trăiește, publicînd două volume revoluționare: '*1905* și *Locotenentul Schmidt*, dar adevăratul chip al poeziei sale e aiurea. Amintiri și obiecte, iubiri și vise, cuvinte și meditații, natură și joc — iată elementele cari populează creația sa. Totdeauna irațional, adesea prețios, dar posedînd un dar fericit al spontaneității, Boris Pasternak nu fuge de realitate. Și dacă ține piept revoluției fără să fie transformat de ea, e pentrucă poezia sa nu e aceia a evadării și pentrucă lirismul său are încredere în viață, deși cu privirea întoarsă spre occident, fire nevăzute îl leagă de tînăra poezie franceză și germană.

...Mii de persoane năvălesc în circul unde Pasternak citește poemele sale lirice".

O scumpule, în numele celor cari te-au precedat
Și deastădată
Găteala ta ciripește ca un ghiocel:
Aprilie, bunăziua!

www.dacoromanica.ro

E păcat să te ignorez, vestală.
Ai intrat ţinînd un scaun,
Vei găsi viaţa mea pe etajeră
Şi vei sufla depe ea praful.

Falimentul poeziei oficiale, l'a discutat cu îndrăzneală André Malraux în congresul scriitorilor întrunit la Moscova, în 1934. Intrebîndu-se dacă imaginea Rusiei de azi ne-o exprimă literatura ei, şi-a răspuns cu lapidarul unor puncte de verdict: „In faptele exterioare, da. In etică şi psihologie, nu". Aceasta pentrucă nu s'a acordat de către conducătorii culturali — specia există peste tot — credit îndeajuns scriitorilor. Fotografiind o epocă mare şi numai prin asta, n'au creiat şi o literatură corespondentă. Inginerii sufletului, scriitorii trebuie în primul rînd să inventeze. „ARTA NU E O SUPUNERE, CI O CUCERIRE". Aceste opt cuvinte trebuiesc gravate în memorie. Arta cucereşte sentimentele şi mijloacele de a le exprima, asupra inconştientului aproape totdeauna şi asupra logicii foarte adesea. Şi rechizitoriul lui Malraux a continuat torent neîndiguit, cu violenţa unei vivisecţii.

La noi, aidoma curentelor din Franţa, se încearcă a se promova mentalitatea poetului înjugat unei acţiuni imediate, politice. Se încearcă a supune pe acest magician cu ascunse puteri de sugestie în pietricele slovelor, cu puteri divinatorii de cari nu-şi dă seama, unui regulament al poeziei şi al artei după modelul eşuat dincolo de Nistru. Nu articole de regulament cultural au creiat poemele cu forţă seismică ale bogatului în imagini Esenin (1) şi ale futuristului Maiacovscki. Poate au dus la sinuciderea acestor autentici poeţi; iar pe alţii similari nu găsim pînă la Boris Pasternak, poet nereglementar...

(1) „Era un liric şi un revoluţionar, şi epoca noastră nu e lirică" (L. Trotsky).

www.dacoromanica.ro

Precursor al nouei poezii e recunoscut azi Velemir Khlebnikov, mort în 1921. E creatorul literaturii paralogice. Pentru scrisul şi destinul literar din viaţă, îl asemăn cu Urmuz.

Despre Alexandru Blok, deşi autor al *Celor doisprezece* şi *Sciţii*, cine poate afirma, fără reticenţă, dacă era alături sau împotriva revoluţiei din octomvrie ?

Poezia n'a murit şi nu va muri cu toată munca celor cari vor s'o închidă între gratii, caşicum talazurile unui ocean pot fi arestate în cuşti. Lupingurile mortale şi cursele de asociaţii fortuite fără popas, cavalcade pe traseul subconştient — conştient, cu inerentele revelaţii, nu le poate opri un anacronic sanţ medieval.

Calea care s'a impus ocolită, demonstrează suveranitatea AUTOMATISMULUI. Cine este cît de sumar lămurit asupra suprealismului, cunoaşte rolul ce acordă el spontaneităţii în procesul creaţiei. Poetul e santinelă cu antene imateriale pe semnalul de alarmă al destăinuirilăr subite cari „seamănă elementele asupra cărora se poate îndeplini verbal munca secundară de amalgam emoţional şi trecerea dela inconştient la preconştient" (André Breton).

Să coboare poetul sau să se afle mereu în inima mulţimii şi să-şi puie în slujba ei spiritul de generozitate şi revoltă ; dar poezia — forţă perzistentă — s'o păstreze pentru orele cînd, fără „subiect impus" se va afla în faţa hîrtiei albe. Eliberat de raţionalul cotidianului şi parcă în stare de transă, scrisul său din acea clipă va trăi deodată toate timpurile. Numai acea poezie îl va reprezenta, ea fiind transfigurarea autenticei lui sensibilităţi.

Altfel poezia riscă soarta juisării de moment a epigramei sau a felicitărilor versificate,

www.dacoromanica.ro

oferite contra bacşiş, în ziua anului nou, de factorii poştali.

In plastică, simbolurile ieftine din braţele de atlet lîngă ciocane sau aureolate cruci gamate gîtuie această artă şi tind să învie greţoasa primă pagină cu „vezi explicaţia în text" a Universului Literar pe care servitoarele părinţilor noştri o afişau în bucătărie.

Astfel, da, poezia şi plastica riscă într'adevăr moartea.

www.dacoromanica.ro

POETUL

Il faut désensibiliser l'univers.
Paul Eluard

Nous demandons un suicide perpétuel de l'Art et une perpétuel renaissance de la Poésie.
Carlo Suarès

— Care vă este cartea de căpătîi ?

Intrebarea face miez în stereotipicul chestionar al reporterilor literari. Oare pentru a ispiti şi pe alţii să şi-o apropie ? Dar această carte nu este neapărat o carte „bună". Ceia ce a făcut-o prietena de fiecare anotimp, cărarea plină de turburătoare mistere, stă ascuns în mrene imponderabile. Poate în ziua cînd a-i cumpărat-o, te-ai întîlnit cu cineva mult dorit. De-atunci ţi-a rămas scumpă întocmai ca un talisman răscolitor de fericite coincidenţe. Bănuiesc demulteori întrebarea fruct vulgar al curiozităţii, indiscreţie prin gaura sufletului sau cheie care îngăduie să ţi se deschidă portiţa lui secretă. Deobiceiu e satisfăcută cu preveniri. Mi-am adresat azi întrebarea.

O carte de căpătîi şi numai una, îmi pare monomanie. Cartea nu este căţeluşul cu funtuliţă şi singură preocupare a cicantenarei virgine. Apoi, căpătîi se asociază patului şi altor voluptăţi calde. Sau o carte de căpătăi, siestă preventivă somnului ? Nu. Cititul nu mi-e distracţie, ci imperativ. Numai gîndul unei cărţi obiect de trecerea, de alungarea timpului, similară unei inutilităţi, mă înjunghie. Citesc pentru a opri timpul şi unele lecturi au această miraculoasă forţă, precum frumuseţea Cosînzenei opria soarele în loc. In bibliotecă, deşi alte cărţi aşteaptă pe masă cu prospeţime în filele netăiate, pasul se opreşte lîngă un anume raft, acelaş totdeauna şi mîna

www.dacoromanica.ro

execută un gest aproape medular cînd scoate una din cărţile pe fruntea cărora scrie Léon-Paul Fargue, Robert Desnos sau Paul Eluard.

Triunghi echilateral însumînd 180° ale poemului contimporan. Oricare din cărţile acestea mă chiamă aproape în fiecare zi cu un inefabil magnetism. In paginile intime, de cîte ori răsfoite pentru bucuria copilăroasă de a mă simţi lîngă obiecte dragi şi de cîte ori recitite, descopăr şi azi senzuri nebănuite, incendii sub cenuşa unui cuvînt rotund sau un obraz de piersică în locul unui poem. Ce admirabile sînt aceste poeme cari nu se pot memora, cari nu vor fi niciodată recitate la festivaluri (urmate de dans), cari nu vor fi cîntate de gurişti în localuri. Copii urcaţi pe masă nu vor fi chinuiţi să le declame musafirilor şi nici odată nu se vor odihni — sigure de ele — în cartea de şcoală între împăunaţii „Oaspeţi ai primăverii" şi lutosul „Conu Alecu".

Ultima carte citită poate fi Capitale dela Douleur, l'Amour la Poésie sau La vie immédiate; în altă zi Poèmes sau proza poetică şi de filiformă spiritualitate (duş de inteligenţă spumoasă) din Espaces şi din Sous la Lampe; alteori mă chiamă poema turburătoare a depărtărilor, a batistelor cari flutură în inimă şi în Corps et Biens.

Prin ultima carte citită, poezia se plimbă în mărime naturală. Cuvintele sînt aşa cum le vrea Léon-Paui Fargue, *arteziene*. Gingiile devitaminizate nu vor mesteca poemele fără sîngerare.

Aş vrea să iau azi la braţ pe unul din aceşti mirifici prestidigitatori ai cuvîntului. Fie el Paul Eluard. Dar cum să strîngi un braţ care e un nor! (Pentru inefabilul poeziei eluardiene, hiperbolele rămîn neîncăpătoare demulteori.) Poe-

www.dacoromanica.ro

mul lui Eluard e flacări de funigei. Cuvintele se urmăresc umbre dureroase şi la cea dintîi apropiere lectorul simte cum se condensează în picături sidefate, înfiorările. Poemele sale, mesagii cari au intrat prin ferestrele uitate deschise odată cu aierul proaspăt.

Tes yeux sont revenus d'un pays arbitraire
Où nul n'a jamais su ce que c'est qu'un
regard
Ni connu la beauté des yeux, beauté de
pierres,
Celle des gouttes d'eau, des perles en placards

Inlănţuit de algele fosforescente ale poemelor sale, accepţi (pentrucă te cutropeşte) senzul paradoxalei întrebări a poetului „cînd însăşi cărţile se vor citi fără ajutorul lectorului?" şi imediat ca o verigă necesară, „cînd se vor înţelege oamenii, ei înşişi individual?"

Poeme cu sunetul clar al paharelor de Baccarat; cuvintele se risipesc păpădie stelară, uşoară, transparentă, fără conzistenţă şi totuşi prezentă în fiecare ungher al fiinţei tale acum mai palide:

Sur la maison du rire
Un oiseau rit dans ses ailes.
Le mond est si leger
Qu'il n'est plus à sa place
Et si gai
Qu'il ne lui manque rien.

Acei cari neagă existenţa minunilor să nu se apropie de aceste poeme. Vor suferi decepţia convingerii sfărîmate. Pentrucă minuni sînt acele bijuterii însăilate pe slove de cari nu trebuie să apropii — ca şi de încarnările spiritiste — chibritul raţiunii sau alte unelte omeneşti: Dispar

www.dacoromanica.ro

precum oglinda iazului pentru orbitele seci ale orbului. Asemenea fantasmelor, paginile proliferează surprize. Deschizi o carte, citeşti:

D'une seule caresse
Je te fait briller de tout ton éclat.

Voyage du silence
De mes mains à tes yeux.

Elle s'allonge
Pour se sentir moins seule.

Le sommeil a pris ton empreinte
Et la colore de tes yeux.

Cred că numai după ce a citit poemele lui Paul Eluard, poeme a căror densitate în mistere şi frumuseţi e de multe ori invers proporţională lungimii lor, a scris André Breton: „Cuvintele au încetat să se joace. Cuvintele, însfîrşit, se iubesc. Cît de curioase prin noutatea lor, coborîte dintr'o imaterială cale lactee, par aceleaşi cuvinte pe cari cotidianul vieţii ne sileşte să le rostim de zeci de ori în douăzecişipatru de ore, atunci cînd le întîlnim într'o poemă.

A însemnat undeva Léon-Paul Fargue că „poetul şi lampagiul tot lampă spun".

O lacrimă e şi mărgăritar şi lentila unui telescop ascuns între coaste; iar petala unui ghiocel durează punte peste sufletul nostru chircit cîte o furnică. Sufletul — ţandără tremurînd în păiejenişul ucigaşei nelinişti. Aierul e mai albastru şi mările mai transparente. E de ajuns un vers să cenzureze respiraţia. Cei neobişnuiţi cu aierul ozonificat al marilor altitudini este preferabil să evite şocul aducător de fiori.

www.dacoromanica.ro

Poetul e cu luceferii în relații foarte bune. (Depărtările nu-l stingheresc.) Îi vizitează, iar dînșii înapoiază fără protocol vizita, pentru clara bucurie de a-l avea din nou printre ei. Din cozile cometelor, după ce au măturat firmamentul, Paul Eluard rupe un șomoiag și-i spune „La Rose publique" sau „Comme deux gouttes d'eau". Etichetele sînt trebuitoare pentru a fi mai ușor pierdute. Acumulatorul de inefabil, în loc să le scrie se descompune în poeme, fără să se sichisească, fără să-și dea seama

Les yeux cernés à la façon de châteaux dans
leur ruine
Un bure de ravins entre elle et son dernier regard
Par un temps délicieux de printemps
Quand les fleurs fardent la terre
Cet abandon de tout
Et tous les désirs des autres à son gré
Sans qu'elle y songe
Sa vie aucune vie sinon la vie
Sa poitrine est sans ombre et son front ne sais pas
Que sa chevelure ondulée le berce obstinement.

In ultima sa carte (1), titlul paginelor contureză tot atîtea poeme. Unul, la întîmplare :

JE NE CESSE POUR AINSI DIRE PAS DE PARLER DE TOI ET POURTANT J'EN AI TOUSOURS VITE FINI AVEC L'ESSENTIEL".

Descoperitor nu, inventator de continente. Fiu risipitor întors depe meleagurile visului cu geamantanele pline de amintiri orbitoare ca incendii de magneziu și cutreierat de ecourile unei muzici interioare. Paul Eluard există undeva în carne și

(1) LA ROSE PUBLIQUE, pe banderola căreia autorul a scris : „Le poète est celui qui inspire bien plus que celui qui est inspiré".

www.dacoromanica.ro

oase. Ţinuta simplă, naturaleţa atitudinelor sale e asemenea scrisului pe care îl văd cum înegreşte caietele spontan, fără să-i dea importanţă, aşa cum nu dă clopoţelul mărgăritărelului parfumului ce risipeşte; nici păiajenul, minunatului zaimf ucigător de gîze cînd şi-l întinde repede, repede.

Înţelegerea lui Pierre Guéguen pentru poezia lui Paul Eluard se mulează ermetic conţinutului acesteia cînd transcriind dintr'o culegere de poeme strofa

Réduites dans vos secrets
Etrangères délaissées
Mes lointaines compagnes
Aux chairs sentimentales
Belle à peine belles mais toujours belles
Plus simple que le malheur
Plus précieuses que la beauté
De vos lèvres abattues
Vous me confiez vos poisons
O mithridatisées

caracterizează pe autor „poetul unei iubiri deşarte şi arse de un foc atît de nobil şi din cristale de stîncă încît nu lasă nici cenuşă nici prundiş obişnuit".

Pentru André Breton, poema „Les maîtres" prezintă sentimentul profund, bogăţia intuiţiei şi verva combinării în cel mai înalt grad, pentru epoca noastră (1):

Au fort des rires secoués
Dans un cuvier de plombe
Quel bien-être d'avoir
Des ailes de chien
Lui tient un oiseau vivant dans sa guele

(1) Acelaş caracter îl mai atribuie la două poeme „Parle-moi" de Benjamin Péret şi „Brochure Bercée" de Salvador Dali.

www.dacoromanica.ro

Allez-vous faire l'obscurité
Pour conserver cette mine sombre
Ou bien allez-vous nous céder
Il y a de la graisse au plafond
De la salive sur les vitres
La lumière est horrible

O nuit perle perdue
Aveugle point de chute où le chagrin
s'acharne

Dela început şi fără vreo dezertare din albia tatuată cu vîrteje a suprarealismului, Paul Eluard a fost şi continuă să fie prietenul lui André Breton şi poetul de frunte al mişcării create de acesta. Pentru suprarealism, Paul Eluard este ceiace la noi Mihai Eminescu a fost pentru exemplificarea dogmelor de estetică literară ale lui Titu Maiorescu: Mulţi poeţi şi făcători de poezie, au cunoscut reuniunile de acum jumătate de veac ale Junimii. Poetul „direcţiei noi" (azi i s'a spus *modernism*) a rămas Eminescu. Ceilalţi au trecut în istoria literaturi doar numecuriozităţi. Eminescu singurul justifică şcoala literară a Junimii. Drept e că asemănarea nu e valabilă în toată fraza: Léon-Paul Fargue şi Robert Desnos, cărora trebuie adăugat un Pierre Reverdy, tustrei azi altundeva decît alături de André Breton, sînt poeţi de carate autentice, iar prezentarea lor cere efigii din metal nobil. Paul Eluard însă rămîne adeverirea practică şi irefutabilă a „direcţiei" suprarealiste în poezie. Fără să încline după verdictul schimbător al petalelor de margheritä: E consecvent cu sine, pentrucă structura sa intimă e crescută pe canavaua suprarealităţii. În poemele sale imaginile se alungă magice şi discontinue. Aceste poeme, Pierre Guéguen le-a numit (tot printr'o imagine) A la

www.dacoromanica.ro

manière de l'Inconscient. Ochii poetului frondeur nu au culoarea verzuie a bălților, ci limpezi și vii sînt, aidoma poemelor. Limpezi chiar acolo unde înțelesul nu se lasă ademenit de cititorul care amestecă în aceiaș tingire siesta cu poezia. Fiți binevenite atare imagini! Cu șase decenii în urmă, Lautréamont scrisese că *nu există nimic de neînțeles.* Iar — contimporan nouă — Pierre Reverdy observă că în momentul *cînd simțurile aprobă cu totul o imagine, o distrug în spirit.*

Aceste pagini nu sînt consacrate lui Paul Eluard. Asemenea unor flori cari ne-au înveselit ziua în grădină și pe cari le rupem ca să le păstrăm și mai tîrziu aproape, în intimitatea odăii, îmi pare că ondularea de vis a poemelor iubite trece prin vîrful peniței cînd repetă numele Paul Eluard Paul Eluard. Peste file se răstoarnă din nevăzut doniță ochi de imagini, de nestemate fărămițate. Umbrele foșnesc și înfiorarea crește precum o aleie de plopi migratori spre orizont, noaptea. Poetul a zămislit cu un descîntec gîngăniile unei zoologii necunoscute, a infuzat visului clorofilă fără moarte. Totul îi umblă pe dinăuntru precum oxigenul furat din aier odată cu respirația. Poate un fluture ce scrie din zbor monograme din imateriale volute este poetul. A lăsat doar amintirea ; totuși aierul e mai vesel, primăvara mai aproape și sufletul se dezgolește pentru plajă. Da ! acum îl poți pipăi. E oval, e trandafiriu, are și ghimpi, dar sînt atît de lucioși de proaspeți încît nici nu știi cînd te-ai înțepat și cînd în jurul tău fire roșii au scris ceva. Ceva care e propriul tău sînge. Poemul.

Spre scrierile lui Paul Eluard și a altor poeți din aceiaș făină stelară se pot și se vor îndrepta

www.dacoromanica.ro

cei mulţi ? Lor se adresează aceşti poeţi ? Da, lor. Dacă nu-l iubesc şi desigur nici nu-l citesc pe Eluard, nu lipsa de rafinament artistic le pune piedică, ci starea de abrutizare. Aceşti oameni au uitat să viseze. Nu pot visa. Somnul lor de chinuiţi e un buştean care cunoaşte doar coşmarul. Deaceia paginile cari i-ar zmulge diurnelor curele de transmisiune şi le-ar prilejui o călătorie de ozonare, le rămîn străine. Pentru muncitorul cu braţele, să viseze chiar prin filele unei cărţi, e un lux negăduit. Odată, ceasurile şi zilele hărăzite sufletului vor fi şi pentru ei aproape cît acele pentru muncă. Atunci vor visa şi vor citi ce au visat şi alţii. Pentru atunci, André Gide tipăreşte azi pagini cari din fericire peptru poezie nu sînt de propagandă politică. (In congresul scriitorilor ţinut la Moscova în 1934, însuşi Bukharin, dialecticianul materialist şi autorul formulei literare „realism socialist", a recunoscut că pot merge mînă 'n mînă „imaginea" şi „ideia", „noul erotism" şi „senzul colectiv al vieţii". Prin astfel de considerente, cari fac parte din obiectivele suprarealismului, palmarèsul poeziei, adevăratei şi unicei poezii — deci antagonice celei de propagandă — se prezintă îmbogăţit.) Acest fragment

C'est vers la volupté que s'efforce toute la nature. Elle fait croître le brin d'herbe, se développer le bourgeon et le bouton s'epanouir. C'est elle qui dispose aux baisers des rayons la corolle, invite aux noces tout ce qui vit, l'obtuse larve à la nymphose et de la prison chrysalide fait s'échapper la papillon.

este din ultima sa carte, Les Nouvelles Nourritures (Ed. N. R. F. 1935), din care primele fragmente au apărut în Littérature, ultima revistă dada, în 1922. Dintr'un recent discurs al aceleiaş ilustre frunţi contimporane, transpun paragraful :

www.dacoromanica.ro

„Cine zice literatură, zice comuniune. E vorba să știi cu cine împărtășește literatorul. Se întîmptă, în unele literaturi, și în literatura franceză în particular, cîteodată, un fenomen ciudat: un scriitor, de valoarea întîia și care, la timpul său, nu este deloc ascultat. Să se spună că nu scrie decît pentru el-însuși? Nu. Dar această înțelegere pe care nu o poate căpăta imediat în spațiu, nădăjduiește s'o capete în timp; publicul său e împrăștiat în viitor El rămîne, la prima aparență, bizar, ezoteric; virtutea sa rămîne nesimțită de alții, calitățile sale neobservate,

Deocamdată cărțile de poezii rămîn să și le schimbe poeții între ei sau să decoreze, frumos legate, bibliotecile cîtorva snobi.

Dece aprobarea publicului se îndreaptă spre mediocrități? s'a întrebat un poet cu prilejul unei dezbateri asupra cenușăresei poezia. Și răspunsul: pentrucă și publicul e mediocru, pentrucă prea multe urechi sînt astupate la mesajul poeților(1). Dezbaterea era anunțată prin titlul măcelăresc: „Trebuie ucisă poezia?" Poezia a supraviețuit simpoziomului... Poetul-apărător a

(1) Intr'un articol postum, privitor la Viața culturală europeană, subtilul Paul Zarifopol citind versurile de mai jos ale „poetului romîn Săbăreanu"

Am iubit odată o fată
Nevinovată
Ca un copil
Ea vede iubirea curată
Dar se crede cu sex-appel

cari circulă în ritmul un tango la modă, le comentează:

„Dar presupunem că sînt întrebat, de ce, ca exemplu de cultură, am ales, dintru început acele versuri lirice și dansante. Le-am ales pentrucă ele fac parte din acele produse de cultură care în grad eminent, plac unei foarte largi majorități. Ele satisfac deplin trebuințele poetice, muzicale și sentimentale ale unei mase mari de oameni — sînt dar prin aceasta, simptomatice și indicatoare mult mai presus decît altele cari convin trebuințelor unor minorități din ce în ce mai restrînse".

www.dacoromanica.ro

adus doi martori : întreaga lume atît de bogată în poezie şi civilizaţia epocilor din cari rămîn doar operile de artă şi gîndire. Henri Vandeputte a încheiat prin cuvintele pe cari i le împrumut :

„Poezia n'a murit, ea e mai vie ca oricînd în poeme !"

1935

www.dacoromanica.ro

SECRETUL PROFESIONAL

Tipografia unde s'a imprimat cei mai mulți ani *Unu*, „acest monitor al modernismului" cum l-au botezat cu șvichi de ironie atîți osîndiți să-și moaie penița în osînză și scrisul lor să murdăriască zăpada hîrtiei (și totuși am luat porecla în renume), e (1) la confluența acelei străzi cu dormitoare și sufragerii pe trotuar, cu nelipsiții Kiș, Odobești și Petre așteptînd lîngă camioane cu frînghia de hingher; acelei străzi cu pavajul scîlciat de pașii unor oameni grăbiți—fiindcă pe Bărăției pietonii nu merg să se supravegheze atent ca pe Calea Victoriei a vitrinelor fosforescente—cu bulevardul Regina Maria care, pornit din iureșul negustorilor ambulanți și a firmelor cu prețuri scăzute de faliment, va sfîrși undeva departe într'o aierată piruetă.

Unu a cunoscut și ateliere tipografice spațioase, cu biurou de primirea comenzii; „materialul" se depunea la secretariat ca la un ghișeu de percepție și tot acolo se primiau corecturile, accesul în ateliere fiind interzis.

Dar colaboratorii Unului iubiau să fie lîngă șpalturi și vingalace, să se joace cu ciolanele găunoase cicero, să absoarbă măcar cîteva zile în fiecare lună toxina lentă din plumbul devastator al gurii, să dea indicații extemporane cum să fie așezat în pagină textul, să schimbe litere și să caute singur în compartimente aldinele convenabile unei caligrame. Apoi afișele: fiecare lună trebuia să aducă un truvai pentru textul sau dis-

(1) A fost pînă în 1935. (N.E.)

www.dacoromanica.ro

poziția grafică. Afișul „original" al Unului a avut peste cîțiva ani imitatori servili în dispoziția materialului anunțat. Reviste de literatura, expoziții și conferințe au binevoit să se recomande prin afișe spre cari ochiul era atras ca într'o capcană, prin afișe „originale"...

Tipografia a fost descoperită de argintul viu al mișcării, Stephan Roll. Ea era cale de două minute dela *Secol*, unde cei dela Unu își făceau zilnic veacul, precis dela ora 4 pînă la ora cînd mîna care a scris poeme și represalii, a împărțit iaurt și a fiert ouă, trăgea oblonul. Atunci începeau flanările. Marele lor animator (pentrucă facilitau vaste discuții) era cel care scria tot mai rar, Claude Sernet Primul la Secol și la *borcan*, adică pe piatra de sub vitrina cu vaca ale carei țîțele făcuse mai bogate în lapte, era Victor Brauner. Dar să nu mă rătăcesc în pampasul unor amintiri cu puteri de liane cătușe și pentru cari spațiul unei cărți culeasă cu literă deasă și măruntă de dicționar abia ar ajunge. Se va întîmpla odată această carte de evocări.

Vecinătatea tipografiei cu Marele Cartier dela lăptăria din str. Băraților 37 era binevenită. Stephan Roll își termina articolele sub amenințarea de revolver a coloanelor rămase albe. Astfel în sîmbăta din ajunul apariției Unului se experimenta scrisul automat: fiindcă revista TREBUIA să apară în prima duminică a fiecărei luni (așa s'a întîmplat cinci ani încheiați) și timp de revenit asupra textelor de ultimă oră, nu era în acea noapte albă în tipografie.

Dacă distanța dintre Secol și Steaua Artei ar fost peste cinci minute dus-întors, nu mai experimentam micele vestigii dadaiste cari ne amuzau strînși în jurul mesuțelor cu marmora slinoasă, nu mai schimbam atîtea texte sau invective cu altele de acut imbold, nu mai exasperam pe zețari. Unu n'ar fi fost Unu.

www.dacoromanica.ro

Această tipografie cu geografie de plumieră intra cel puțin opt zile pe lună în efervescență. Se aduceau manuscrise, se retrăgeau, se făceau corecturi, fiecare aștepta aspectul în pagină. Vai, erau deajuns doi oaspeți pentru a nu mai fi chip să se scoată fagurii cu litere, să nu se mai găsiască cheia franceză, regleții sau dursușii utilizați cu cinci minute în urmă. Și totuși pe David Bercovici nu-l supăra acest tineret care astupa și restul de raze ce se filtra prin ușa-fereastră, din strada și ea săracă în lumină. Tot mai dificil devenia lucrul în atelier. Aceiaș îngăduință arătau și cei cîțiva zețari formați la școala lui, afară de unul — îl chema Beraru — figură strepezită, poate fiindcă scria epigrame fără haz, poate fiindcă ftizia îi picura porții zilnice în piept. Mereu alți zețari, pe lîngă inamovibilul Ionel: unguri, soldați în învoiri de 24 ore și basarabeni rătăciți în București își încropiau pîinea pentru o zi învîrtind o oră roata sau culegînd cîteva șpalturi. Bercovici împărția cu ei măruntul cîștig. Intind prietenească mînă intrepridului Weiss. Imi amintesc nedumerirea unui astfel de pripășit din Ismail care se nimeri să culeagă inegalabilul text al lui Urmuz. El cunoștea orașul și totuși cîtă deosebire! Deastădată Ismail creștea în grădina botanică, iar mai tîrziu se reușise să se fabrice unul pe cale sintetică și umbla însoțit de un viezure...

Această cutie de chibrituri a botezat-o cineva dintre Uniști, *Studio* grafic. Și deatunci așa a apărut firma pe revistă și pe cărțile editurii Unu. Cu frică a primit David Bercovici gluma, cu frică de... fisc. *Studio* e lux și acolo era murdărie, mizerie și bunăvoie pentru că în ochiul patronului se adunase toată bunătatea. Exegezele literaturii și plasticei noi continuau în tipografie, între corectură și revizie. Din ambianța tristă dela Steaua Artei, au pornit articole de leală revoltă, au pornit stoluri imagini și multe

www.dacoromanica.ro

binemeritate picioare în anatomii. Şi nu rareori constat că n'au fost uitate. Ceiace e un stimulent pentru a le continua în fiecare zi. Recitesc ultima pagină (totdeauna plină de violente puneri la punct) a oricărui număr din Unu. Nici o greşală, nimic de retractat. E prevăzut destinul multor scriitori cu burtă. A fost o luptă necamuflată. Unu a tras de urechi sincer, fără reticenţe — şi urechi lălîi bune de sgîlţîit, berechet.

De *acvariumul* Unului, unde s'au înecat atîţia pachidermi culturali şi tărtăcuţe de literatori, mă apropiu cu scîrbă ca de un hoit, dar şi cu satisfacţia actului util de ecarisaj, îndeplinit din plin.

Silueta scundă a lui David Bercovici apare din dosul maşinii. Eram acolo de un ceas şi nu-i auziam prezenţa. Firele rare de pe cap zburlite. Dreapta lui se oferă timidă să i-o strîng dela încheietură, parcă spre a-i lua pulsul (îl cunosc: e *au ralenti*) deşi mi-aş fi dorit mîna mîzgălită de tuşul care-i îneca degetele într'o a doua epidermă. Expresia e a unui om care aşteaptă să rămînă singur pentru a plînge. Alteori, cu bucuria de şcolar promovat la examen, anunţă procurarea de valuri noi sau găsirea unui sistem de a utiliza maşina lui plană cu funcţie de rotativă. Şi măcar pentru această invenţie ar merita un trai mai asigurat. Dar nu şi-o poate pune în aplicare pentrucă imprimatele care se pretează acestei tipăriri sînt pentru uzul ministerelor şi acestea 's obligate să imprime la tipografia Monitorului Oficial. Alteori — cele mai adesea — jena lui e a omului cinstit dus pe străzi pentru o cercetare poliţienească între sentinele: cînd vin agenţii fiscului cu hîrtii aducătoare de sechestre şi amenzi, cînd uzina îi trimite sigilii pentru comptoarul electric, cînd începe circulaţia de călăraşi cu schimbul a debitorilor. Unul mai ales, tînăr şi obez cu burta

www.dacoromanica.ro

UN AFIŞ AL REVISTEI

www.dacoromanica.ro

călare pe brăcinari și din portofelul jegos scoate un maldăr de hîrțoage.

Inainte de colțul străzii încerc fiorul să nu găsesc ușa încuiată de cheia atotputernicului creditor sau avizul unui sfîrșit nefiresc. Mă fulgeră imaginea copiilor blonzi și fără jucării, a fetiței bucălate și a soției firave ca o plantă legată sub arșiță și vînt.

Ca un fier roșu m'a cauterizat cartea poștală, învățată pe de rost, pe care l'am găsit într'o dimineață cu flori de ger pe fereastră, culegînd-o, cum și-ar fi scris testamentul. Îi bănuiam procesul sufletesc de reținută revoltă la fiecare *V* pe care îl alinia. Stîngăcia de umilit. Iată, în dureroasa lui goliciune de carne vie, textul în care cuvintele ard ca tot atîtea picături de acid prusic:

Față de criza care bîntuie și cu care de mult mă lupt, Vă invit în calitate de creditor, în ziua de Marți 10 Februarie 1931, ora 8 seara în localul tipografiei din B-dul Maria 2, pentru ca laolaltă cu ceilalți să Vă decideți a-mi da VIAȚA sau a mă DISTRUGE.

Sper că Veți răspunde la invitația de mai sus și Veți binevoi a lua decizia pe care o merit. Pentru care Vă salut,

„STEAUA ARTEI"
D. Bercovici

Nu știu cum au răspuns cei chemați. Probabil că au optat pentru calea de mijloc. Să-i prelungească agonia. David Bercovici a rămaș același luptător optimist. A continuat să înfrunte cu un zîmbet o poliță protestată. Un visător: își știe păstra un glas obosit, glas ce vine de departe, dar nu de învins.

Dacă nu mai tipăresc revista, cărțile editurii continuă să fie culese de Ionel, bronzatul Ionel de malarie pernicioasă și să fie revăzute în prima corectură de bunul Bercovici. Din mîinile sale pornesc plachetele în ținută decentă despre care prietenii mă întreabă admirativ unde le tipăresc,

www.dacoromanica.ro

deşi răräspunsul e totdeauna pe ultima filă pe care n'o citeşte nimeni. Iar acest om va continua să imprime doar cărţi de vizită, antete la hîrtie de corespondenţă sau eticheta unui unt presat sau al piperului Rozica.

O singură dată a făcut o reflecţie „critică". Îi dictasem un truvai pentru a complecta o albitură (mi-l sugerase, privindu-mă): „zeţarii trăiesc imaginea lumii virtuală, refectată în oglindă".

— Nu înţeleg toate cuvintele dictate, dar îmi dau seama că e un adevăr; şi-i spus altfel. Nuştiucum parcă şi la dumneata în cap să răstoarnă cuvintele. Imi pare rău că nu prind totul".

— Lasă, abia eşti la primul număr pe care-l tipăreşti. Vei „prinde" totul, fără să vrei, cu cît te vei gîndi mai puţin la înţeles. Pînă atunci primeşte-le ca un coşmar şi fi mulţămit că după'ce vei termina de cules vei merge la culcare şi la visele dumitale" — i-am răspuns contrariat.

Avea-voi tăria să-i înfrunt privirea de calm reproş cînd voi reveni mîine după corecturile acestor pagini ?

Acum mi-e doar de şase ani colaborator.

1935

www.dacoromanica.ro

„UN ASPECT AL PSIHOZEI LITERARE MODERNE"

„*Parce que médecins*, nous les tenons pour moins excusables encore que les autres d'assumer indirectement ces basses besognes exécutrice."

André Breton

In loc de prefață la *Al doilea manifest suprarealist* (1), Andre Breton reproduce din les Annales médico-psichologiques (2) cronica Legitimă apărare semnată de Paul Abély precum și rezumatul ședinței din 28 octomvrie a Societății medico-psihologice, cînd savanții medici francezi ceruseră ajutorul gardienilor publici împotriva autorului frazei din Nadja : „je sais que si j'étais fou et depuis quelques jours interné, je profiterai d'une rémission que me laisserait mon délire pour assassiner avec froideur un de ceux, le médecin de préférence, qui me tomberait sous la main. J'y gagnerais au moins de prendre place, comme les agités, dans un compartiment seul. On me ficherait peut-être la paix". Deși speciale măsuri de protecție nu s'au luat, cel țintit, profesorul Claude „avec son air buté" și atît de sincer invectivat în celebra carte a lui Breton, n'a fost nici măcar scărmănat.

Cotidianele și revistele franțuzești au zeflemisit precum se înțelege, caraghioasa sentință a lui Pierre Janet, că „operele suprarealiștilor sînt mărturisiri de obsedați și bănuitori".

Paul Abély declarase că a aflat de existența Nadjiei dela un bolnav internat în serviciul său, un „maniac revendicator, persecutat și în mod

1) Ed. Kra 1930.
2) 12-e série, t. I', novembre 1929.

www.dacoromanica.ro

special periculos". Care totuşi citeşte literatura de avangardă şi ştie sublinia exact paragrafele cari vor înspăimînta pe domnul doctor. Trei ani mai tîrziu (atît trebuie unei reviste străine să sosiască în Romînia?), la al XII-ea congres al Societăţii romîne de neurologie, psihiatrie, psihologie şi endocrinologie (1), domnii agregat Dem. Paulian şi Prof. (de liceu) Emilian Constantinescu (=Const. Emilian, antreprenorul Anarhismului poetic (2)) îşi băgau picioarele acolo de unde plecaseră lăsînd caraghioasă amprentă colegii francezi. Dem. Paulian — tot mulţămită unui bolnav—află de pericolul literaturii şi plasticei „moderne" şi dă fuga la Emilian, derivatul Casei Dragomirescu. Agregatul în medicină şi doctorul în litere + avocatul, amîndoi profesori universitari potenţial (poate, de atunci, au şi *ajuns*), găsesc pe loc denumirea comună tuturor mişcărilor literare din ultimii douăzeci de ani: dadaism. Unde eşti Dada, care n'ai fost, fiindcă nici nu ai vrut să fii, literatură? Dar Dada nu mai răspunde la apel de peste cincisprezece ani. Decе însă am pretinde diplomelor să fie altceva decît ingenioase catedernstockuri?

In alte pagini ale acestei cărţi — şi cu alt prilej, mai demult — am scris ce a fost Dadaismul. Această insurecţie spirituală, cu repercusiuni în toate literaturile, e opera unor exilaţi benevoli la Zürich, avînd în fruntea lor pe romînul Tristan Tzara şi a izbucnit în Elveţia, inima Europei, în anul 1916. A ţinut pînă în 1919, adică paralel cu războiul mondial. Era un act de răzvrătire al unor poeţi, pictori şi sculptori în contra chingilor tradiţiei. A fost un act conştient de oameni sănătoşi şi clarvăzători de dărîmare a idolilor de pe socluri, pentru a îngădui în anii ce i-au urmat o literatură şi o artă sincronă

1) La fundaţia universitară Carol I, între 16-20 octomvrie 1932.

2) Tip. Bucovinei 1932.

www.dacoromanica.ro

pulsului Europei de după marele măcel. Au urmat constructivismul, hermetismul, suprarealismul şi doi paşi de amplitudine tot nouă, dar pe drumuri cunoscute: neo-clasicismul şi neoromantismul. Măcelărind o spiritualitate anacronică, Dada a deschis calea acestori mişcări. La noi, o singură revistă a încercat (tîrziu) fitilul Dada. Dar *75 H. P.* a încetat dela primul număr, fiindcă flacăra ajunsese la o granată detunată.

Bolnavul care le-a slujit să facă dovada „precisă, palpabilă, categorică a elementului patologic care stă la baza celor mai multe din producţiunile de artă hipermoderniste, e unul din reprezentanţii cu renume ai curentului literar extremist". Or, mistificarea, îndrăzneaţa mistificare porneşte chiar dela această prezentare.

In 1932, singura revistă de artă şi literatură nouă era *Unu. Integral* îşi încetase apariţia în primăvara anului 1928, iar *Contimporanul* încetase de mult să mai fie ferment novator, deşi odată sau de trei ori pe an apăreau sub această firmă numere tot mai şterse şi deloc necesare, din cari se eschiva chiar fraza directorului ei absorbit de politică naţional-ţărănistă.

Acel „reprezentant cu renume al unei arte hipermoderniste" era conducătorul unei reviste craiovene, avînd colaboratori din fostele albine cari trimiteau pe cărţi de vizită articole Biletelor de Papagal. Consacra numere lui E. Lovinescu (preşedintele consiliului de revizie), lui Tudor Arghezi, Elenei Farago şi se numea *Radical*. Revistă simpatică prin frăgezimea textelor şi numelor din josul paginelor colorate, dar nu frondeură, ci aidoma tuturor revistelor ce au apărut în anii Unului (1928—1932) şi după aceia, din goana pela prieteni după material şi în loc de linie directoare, talentul ocazionalilor colaboratori. Dar talentul se dovedeşte foarte periculos şi pentru proprietarul acestei medalii şi

www.dacoromanica.ro

pentru publicația-gazdă. Directorul Radicalului, bolnavul inculpat (în care am bănuit dintru început un autentic poet în formație), scria — vai — strofe prea cuminți.

Tînărul poet nu aflase că este „victima" lui André Breton, pînă la relatarea din ziare a dezbaterilor congresului:

„...Unele exemplificări din domeniul sexualității evedențiază precis natura morbidă a acestor curente moderniste, căci acești pseudo-literați nu fac altceva decît să aducă în public — printr'o greșită înțelegere a teoriilor profesorului Freud — confesiunea tuturor invertirilor și pervertirilor erotice".

Nu cunosc nici o astfel de revistă fie ea modernistă sau mucegăită care să-și fi denunțat sau manifestat atare program.

„Pictura și sculptura timpului se resimt și ele de această tendință bolnavă". E vorba desigur de arta unor Picasso, Brâncuș, Milița Pătrașcu, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Victor Brauner!

„Toate aceste producțiuni sînt de altfel în concordanță cu unele doctrine estetice de avangardă. André Breton, șeful școalei suprarealiste franceze, nu se sfiește să declare textual că izvorul poeziei actuale este în stările onirice, în confidențele nebunilor și în excitantele stupefiantelor". Da, André Breton pentru „les confidences des fous, passerait sa vie à les provoquer." Dar cu cîtă sfințenie (nu bisericească) și dragoste se apropie de nebun și cu cîtă înțelegere de imponderabilele străfundului sufletului chinuit. Da, André Breton știe să interpreteze partitura absconsă a stărilor onirice și halucinante. Iată ce observă acesta în Primul manifest suprarealist:

„Totul ne face să credem că există un punct oarecare al spiritului de unde viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și viitorul, susul și josul încetează să mai fie percepuți contradictoriu.

www.dacoromanica.ro

Or, în zadar s'ar căuta activităţii suprarealiste un alt mobil decît speranţa să determine acest punct". Iar fraza iniţială a celui de Al doilea manifest suprarealist se traduce astfel:

„In ciuda demersurilor diferite a fiecăruia din acei cari au protestat sau protestează, se va sfîrşi totuşi prin a înţelege că suprarealismul nu tinde la nimic alta decît să provoace o *criză de conştiinţă* cît mai generală şi cît mai gravă şi că obţinerea sau ne-obţinerea acestui rezultat poate singură decide de reuşita sau de înfrîngerea sa istorică".

Corespondentul Dimineţii încheie astfel rezumatul dezbaterilor capitolului pe care l-a intitulat cu aleasă grosolănie *Literatură şi balamuc* (1): „Psihiatrii au datoria să denunţe (ceiace dealtfel cerea şi Paul Abély et Co. Nota lui S. P.) marelui public origina maladivă a acestor curente de artă ultramodernistă, împiedicînd procesul de dizolvare a societăţii contimporane şi dînd directive de viaţă spirituală normală şi sănătoasă". Sărmanul reporter a pierdut prilejul să se manifesteze mai pe placul stăpînilor recomandînd cu rabat la viitoarele cărţi ale editurii Adevărul: Dorina, Numy floare de cucută, Istoria literaturii romîne în două volume, Intr'un cămin de domnişoare.

In acel 16 octomvrie mă aflam în sala cu psihiatrii, neurologi, etc. Prezida şi — pentru ca durata comunicărilor să nu depăşească o clepsidră de cinci minute—teroriza pe referenţi Profesorul cu masca imobilă a unui protagonist din filmele de groază. A promis şi d-sa un studiu — atunci în lucru—asupra aceluiaş subiect: Dadaismul în literatură şi psihiatrie. (Grăbiţi-vă, să nu rămânem fără el.) Profesorul terminase de curînd experienţa cu injecţii de mescalină făcute lui Corneliu Michăilescu, care picta sub influenţa stupefiantului. A urmat şi o expoziţie de interesantă factură şi îndeosebi culoare.

1) *Dimineaţa*, Anul XXVIII Nr. de Joi 20 octomvrie 1931.

www.dacoromanica.ro

L-am văzut pe d-rul Paulian susținîndu-și filipica fără convingere, cu vocea monotonă de grefier: Un proces verbal despre *Ceiace n'am înțeles și unde nu trebuia să ne amestecăm.* Cînd peste o lună, în Fițuica Medico-terapeutică de reclame a produselor Iteanu (Crema Flora) (1), am citit studiul complect făgăduit la Congres, m'a cuprins întîi scîrbă imensă, apoi am pufnit în rîs. Lucrarea are o ținută de științifică lucrătură (am consemnat astfel o constatare, nu un calambur) și se numește *Un aspect al psihozei literare moderne.* Se poate citi Foaia de observații clinice în care autorii sau numai avocatul înseamnă victorios că „în timpul acceselor de malarie C. N. face și dictează poezii *ultra-moderniste*". Fiindcă așa le catalogheză domniile-lor. Apoi „se declară adept al poeziei moderniste dadaiste și consideră acest fel de a scrie cea mai superioară (sic) poezie de gîndire, fineță și simbolism. El însuși se crede unul din cei mai buni poeți de școală nouă și nu poate savura decît versul și poezia dadaistă".

N'am avut posibilitatea imediată să controlez aserțiunile savanților noștri, dar cînd peste doi ani am strîns pentru prima oară cu drag mîna fostului pacient și am discutat despre perioada trăită în ospiciu, am aflat cît era de constrîns să scrie, „să compuie poezii trăznite", cum din jumătăți de păreri erau trase concluziile necesare *lucrării.* C. N. nici nu cunoștea poezia dadaistă. Singura revistă de literatură nouă pe care o citia la Craiova era Unu. I s'au oprit cărți, manuscrise, a fost anchetat ca la o siguranță generală a literilor. In atare condiții multe declarații se ajustează pe placul călăilor și bolnavul avea nevoie de tratamentul lor. Foaia de observație încheie:

„După terminarea malariei, continuă tratamentul indicat.

(1) Anul IX Nr. 10—11, octomvrie—noemvrie 1932.

www.dacoromanica.ro

Revine la 1 octomvrie 1932. O nouă punctie lombară indică toate reacţiile negative în lichidul cefalorahidian. Odată cu negativarea reacţiunilor umorale, i-a dispărut şi inspiraţia poetică".

I-A DISPARUT ŞI INSPIRAŢIA POETICA ! A se observa satisfacţia de hingher al poeziei, valenţa îngustă a urletului şi sfînta suficienţă.

Ei bine, inspiraţia poetică NU i-a dispărut, domnilor învăţaţi şi iubitori de poezie vaselinată. Anul trecut a publicat în editura Unu cartea de poeme Metamorfoze. Se poate acolo citi acest poem (care a dat titlul cărţii) de suavă mirezmă şi care nu primeşte nicio silabă să fie corectată:

Veronique dansează pe parchetul inimilor
Uite acum este un fluture care se
Aşează pe o floare

Acum este un păun care se sbate
Să fugă dintre flacările penelor

Veronique striveşte notele sub picioare
Ca un înotător valurile
Melodiile o cuprind în braţe
I se aşează pe gît pe degete

Priveşte
Buchetul aplauzelor
A căzut voal
Peste trupul de algă

In aceiaş carte am făcut să apară şi poema Protozoar, scrisă de poet la „comanda" medicului curant (1), în timpul unui acces febril provocat în scop terapeutic.

1) Fapt consemnat într'o notă chiar sub poemul iscat de cavalcada protozoarelor prin singe. Poemul începe astfel:

Am în singe — un patruped
Cu trei plopi în barbă
Ziua paşte ca un ied
Soarele şi melcii în iarbă

Părul scurt prin pălărie
I se vede ca o sită

www.dacoromanica.ro

„Inspirația poetică" nu-i lipsia, amuzante și pripite domnule savant, nici înainte de tratament. Inspirația nu-i onanism pe cearceaful cu umbra poeților din cărțile de școală și pe cari i-ai învățat obligator. Inspirația poate fi și apă regală. Citește Cartea cu grimase (Editura Radical 1933). Atenție: pericol de desfigurare!

Calul s'a topit în aier ca un plumb în cărbuni
Dar călărețul a rămas suspendat de o stea.
I-am adunat măruntaiele într'un sac de păuni,
Copita îi devenise ochi, iar ochiul mărgea...

Sau începutul altei poeme, din aceiași Carte

Te simt în pupile ca pe un fluviu
Cum tresar degetele cînd îți ating glasul!
Ca două diamante sînt ochii tăi prin vitralii
Iar mîinile rîuri de-alungul trupului.

De ce această neapărată condiție de a găsi în ele germenele unei „epidemii împotriva căreia trebuiesc luate toate măsurile de izolare și combatere"... ?.

A scris C. N., în timpul reacției febrile malarioterapiei, o poemă care începe:

Lacăte
Ferecă-te și închide-te la porțile frigului
Să-mi împiedeci drumul dricului
Lasă-ți zăbrelele
Că mă dor măselele
Și mi-am ascuțit plăselele
Să tai printre zăbrele
Stelele

Imi place poezia (ar trebui în întregime s'o transcriu) și iubesc și Nadja împreună cu paragraful trecut sub furcile caudine ale vinovaților cari l'au provocat.

Ceilalți autori citați de domnii Paulian și Emilian drept dovezi ale caracterului maladiv al literaturii ce profesează, prin combinații agra-

www.dacoromanica.ro

mate şi abracadabrante, opere ale unor psihopaţi, nu reprezintă, prin poemele reproduse fresca literaturii moderniste ajunsă la maturitate. Sînt doar experimentări, reminescenţe din anii de revoltă aliteratură şi găsite uneori necesare pentru a elibera şi mai deplin spiritul din albia tradiţiei. Aceiaşi au tipărit şi tipăresc eseuri şi cărţi de poeme cari sînt discutate de criticii de literatură — cu afinitate sau nu — dar totdeauna cu seriozitatea (exceptînd pe emulii Dragomirescului) ce comportă fenomenul literar autentic. Literatura de notaţii, poezia hermetică şi suprarealistă există dintr'un imperativ nu al poetului care se vrea aşa, ci al contemporaneităţii de a-şi avea reprezentanţii. Ei şi nu stampele unei epoci îmormîntate.

Paradoxele şi incoherenţele numeroase, tumultul de imagini sînt —adică au fost— exagerări inerente premergătorilor unei literaturi care urma şi se indentifica acestui început de ev ce trăieşte sub zodia DISCONTINULUI. Azi, o neglijentă apăsare de deget aduce stridenţele unui jazz dela Londra în camera plină pînă acum o secundă de ariile Traviatei transmisă dela Opera din Milano. Dar ascultătorul fuge fără să aştepte punctul încheitor, fără necesitatea pauzei odihnitoare, dela o ţară la alta şi alungînd jazzul în toi, pune să-i lovească timpanul cu acelaş interes, un discurs într'o limbă necunoscută lui. Cuvîntul Patagonia nu-l mai sperie. Şi acolo există electricitate. Iar mîine, pe un ecran cît palma se va juca suprapunînd imagini din toată lumea. Poetul n'a aşteptat invenţia şi a ciocnit cuvintele ca un arhanghel prevestitor al acestui timp.

De prisos să mai spun cît de puţin mă interesează din unghiul literar de vedere, dacă pictura sau cartea e a unui om normal (sic) sau nebun, vegetarian sau care se tratează cu anumite hapuri

1934

www.dacoromanica.ro

NOTĂ. Pe aleile triste ale ospiciului se plimbă de ani cu privîrea absentă, trimisă departe spre coamele verzi ale dealurilor de dincolo de gardul înalt de închisoare și subțioară cu o carte, de preferință franțuzească, Petre Poppescu-Poetul. Vinde studenților cărțulii de versuri originale, scrise de mînă. Apariție detașată de realitatea înconjurătoare, mereu în căutarea hîrtiei necesare caietelelor pe care le umple cu epigrame-surprize și alte poezii corecte, proaste și DELOC dadaiste. Se întîmplă, deși e nebun! Revista Unu a sprijinit o ureche înțelegătoare de această inimă, a scris rînduri de simpatie și a reprodus o coloană din Epigramele lui Petre Poppescu-Poetul. Catrenele, deși mai bogate în neprevăzut, ar fi suportat și iscălitura răposatului madigalist și angrosist de epigrame, Cincinat:

Unui pictor

In loc de flori pictate
A omorît mușteie toate;
La urmă și-a'ntins creierii pe zid
Printr'un atroce suicid.

Unui lăptar

Frunză verde trei lăpturce
Jumătate lapte apă dulce,
Jumătate apă caldă caldă
De unde cai se scaldă!

In alte poezii „alese și patriotice" rimele sosesc ușor, topîrcean:

Trăiască Romînia Mare eternă!
Trăiască Ferdinand de Hohenzolern!

In același timp, pe strada Domnească a Galaților, se plimbă liber (de acord N. A.) rotofeiul director al marelui hebdomadar Steaua Presei Romînești (fost Steaua Galaților și Brăilei, dar era prea puțin), ziar „literar, politic, economic, social, polemic, artistic și moral", D-l A. Albu. Fiecare număr conține și o pagină de „Epigrame-Aforisme", operă personală a directorului. Din fericire nu sînt deloc caustice:

D-rei Doctor Schwartz.
E mignonă și place oricui.
E inteligentă.

E atrăgătoare
Și place unora
Iar altora
Nu displace.

www.dacoromanica.ro

D-rei Gisela Weiss. E foarte drăgălaşă ; cam prea grasă

E foarte spirituală
Face glume fine
Cu orişicine
Fără sfială.

D-lui Dimitrie Karnabatt. Simpaticul soţ al distinsei conferenţiare Lucreţia Karnabatt. E un om jovial, doct, filantrop şi sprijinitor al studenţilor.

Cînd îl vezi
Îţi face impresia
De-l crezi
Messia.

M'aş simţi vinovat dacă transcriind trei din cele zeci pe care le publică hebdomadar, autorul lor ar avea de suferit rigorile unor medici cari şi-ar manifesta sinistre aptitudini de temniceri. S'ar putea însă ca aceste „versuri" să fie pe calapodul creierilor speriate de modernism şi refractare comprehensiunii fenomenului estetic contimporan. Sînt chiar sigur.

La apariţia „Anarhismului poetic", în 1932, am scris în Unu:

După ce a moţăit aproape doi ani în biblioteca Academiei romîne, cercetînd reviste de cari degetele sale gelatinoase trebuiau să se păziască dintr'un bine meritat simţ de modestie, acele colecţii cari închid tumultul poemelor şi răzvrătirilor din anii de după război, contra unei literaturii care se crampona de contemporaniate, în stare de putrefacţie, d-l Const. I. Emilian a compus un volum de vreo două sute pagini fetide. E *Anarhismul poetic* al d-sale cel mai bun tratat critic pentru moaşele cari ar dori să practice şi literatura.

Toată cultura clasică de care autorul se laudă debordat şi plăcut încătuşat n'a putut să-i adaoge nimic, pentrucă zero înmulţit de ori cîte ori, tot zero rămîne.

E o carte de ramolisment precoce, a cărei prezentare de lux disimulează sub o armură falşă, conţinutul rînced.

I-am spune lamentabil, dacă debutul acesta n'ar fi inutil.

www.dacoromanica.ro

SCRISORI DE RĂSPUNS

www.dacoromanica.ro

DOMNULUI VIRGIL MONTAUREANU(*)

Toamna aceasta se vernisează, mulţămită d-tale, cu librăria pe care ai împlîntat-o ca o pană în buturuga acestui Bucureşti plin de automate... cu lăutari şi chiar de librării cari în curînd vor altera senzul prim şi unic al cuvîntului în cel de bazare la uşa cărora s'ar putea scrie, abia fără păcatul minciunii: „Cent mille chemises".

Un sfert de oră cîştigat într'o librărie, lîngă etajul de cărţi şi lîngă cuvîntul de informaţie justă şi de apreciere inteligent dozată, a fost — după mărturisirea multora — germenul din care înclinarea sporadică pentru cartea frumoasă şi rară ca o pasăre a neliniştii, a crescut obicei. Ai ştiut arunca rătăcitului lîngă d-ta un lasso din draperia cuvintelor alese. Ai ştiut pune cătuşe din petale cititorului diletant, utilizînd elanul veşnicei tinereţe, perseverenţa granitului şi astfel să creşti o punte indelibilă între cumpărător şi şeful de raion Virgil. Libelula siluetei d-tale se desprindea, în fragmentul din librăria pe care ai slujit-o pînă eri, ca un steag înfipt pe reduta cărţii. Acolo, cuvîntul ţi-era cald şi zîmbetul colorat de emoţia pe care o încercai cu fiecare carte ce treceai dintre degetele albe în mîinile cumpărătorului încă neîncrezător în magia cuvîntului imprimat.

Continuă-ţi în casa proprie rostul pentru care ai fost cu siguranţă predestinat şi împrăştie cu

(*) Cu prilejul vernisajului librăriei CULTURA POPORULUI.

www.dacoromanica.ro

dărnicie de maharadjah cărţile ca fructe. Să-ţi fie rafturile mereu neîncăpătoare şi mereu goale!

Permite-mi să trimit, tot de aici, un avertisment Bucureştenilor:

— Nu intraţi de formă în librăria „Cultura Poporului"! Riscaţi să plecaţi cu cel puţin o carte sub braţ".

10 septemvrie 1932

www.dacoromanica.ro

DOMNULUI POMPILIU CONSTANTINESCU

Cronica literară pe care o semnați în ultimul număr din VREMEA (334 din 22 Aprilie crt.) relativă la Primele poeme ale lui Tristan Tzara urmate de Insurecția de la Zürich prezentată de subsemnatul, cuprinde și următoarele fraze: „am fi voit să-i aducem antologistului aceleași mulțămiri și pentru informațiile asupra Insurecției dela Zürich, regretăm că n'o putem face, nu numai fiindcă este prea sumar prezentată, dar mai ales pentru faptul că nu-și citează cu probitate izvoarele de informație. Am identificat citatele din Gide, din Valéry, în senzul adeziunii la suprarealism, cași din Dostoiewski precursor al explorării subconștientului, traduse fără semnele citării cuvenite, din admirabilul studiu al lui Marcel Raymond „De Baudelaire au surréalisme", apărut în 1933.

Pentru restabilirea adevărului și prezentarea unui punct de vedere, țin să vă arăt că:

1) Toate citatele incriminate sînt imprimate așa cum se obișnuiește, adică INTRE GHILIMELE și cu numele autorului.

2) Prezența acestor citate și în studiul d-lui Marcel Raymond nu mă mă obligă și n'am menționat-o deoarece:

a) Nu d-sa e primul care a „descoperit" adeziunea primilor doi la suprarealism și în ultimul un precursor al metodei psihanalitice. Pentru cunoscătorii dela noi (puțini) ai mișcărilor literare

www.dacoromanica.ro

de după război, constatarea e şi veche şi elementară.

b) Cuvintele lui Valéry de pildă, au apărut în primul număr al revistei dadaiste (de acesta chiar botezată în derîdere) Litératture, în 1919. De atunci şi mai ales în urma virajului spre poezia ermetică, multă cerneală s'a consumat în jurul fostului dadaist Valéry.

La fel şi pentru Gide şi pentru alţii.

c) Nimic nu mă poate sili să înscriu numele tuturor comentatorilor şi infinit mai puţin al celui mai recent dintre aceştia, chiar dacă fraze, perfect cunoscute, mi-le-ar fi rememorat!

d) Cine vă poate învinui de plagiat pe d-vs.— critic prin vocaţie şi de meserie — pentrucă în aceiaş cronică literară aţi citat şi v'a reţinut mai mult dintre poemele lui Tristan Tzara, aceia intitulată „Indoieli", fără să pomeniţi numele altui critic (1) care a apreciat la fel, în altă revistă, acum cîteva săptămîni.

Vă rog a da publicitate acestei scrisori în numărul proxim al Vremii.

21 aprilie 1934

(1) Mihail Ilovici în *Timpul nostru* (I, 9 din 1 aprilie, 1934) (N. E.)

www.dacoromanica.ro

DOMNULUI
MATEI ALEXANDRESCU

Chestionarul, la care cu atîta afecțiune mă inviți să-ți răspund, este o abilă și teribilă cursă. A răspunde „ce înțeleg printr'o antologie", a înșira intimile aprecieri despre antologiile apărute la noi în ultimii ani, a scrijili „date biografice complecte" și a mai răspunde la alte nouă întrebări de aceiaș amplitudine, înseamnă să mă înham la o grea corvoadă (pleonasm). Nu-mi pot dirija ideile și să le dezvolt între chingile senzului unic al punctelor 1, 2, 3 pînă la duzină. Primește deci aceste file și din toată țesătura alege firele cari te pot interesa pentru cealaltă împletitură care va fi Antologia dumitale și a domnul Ștefan Mengoni.

Posed în bibliotecă o antologie. Nu-i cunosc autorul, nici anul apariției: primele 18 pagini lipsesc. Dar din prezența pe o pagină a iscăliturii unei rude cu numele ei încă de fată, o situez în prima decadă a veacului acesta. Răsfoirea ei amuză. (*Amuză* e cuvîntul anume ales.) Am găsit poezii de Grigore Grandea, Smara, am aflat că *Ne chiamă privighetoarea* și luna și stelele mii și alte romanțe, odată la modă, sînt de A. C. Cuza; Nae Bazilescu scria și el poezii, Brătescu din Voinești se inspira dela floarea caișilor, iar poeziile Colonelului Carol Scrob erau tot atît de prețuite ca și ale poetului vecin de antologie, Mihai Eminescu. Se pare că polcovnicul era considerat

www.dacoromanica.ro

cu o lungime de cap mai aproape de nemurire. Lanțul srprizelor în acea antologie e mare. Sînt sigur că întocmitorul a înscris numai pe acei poeți de al căror nume a fost încredințat că vor depăși în veac ora cînd a dus manuscrisul la cules. Era doar înarmat cu bunul gust poetic și pătrundere! — prefață subînțeleasă la atare misiune. Fii bun și trage singur învățătura.

Antologiile măgulesc pe cei invitați la ospăț. Absenții se împart în două tabere inegale: Cea mică, a indeferenților și una mare, plină de *enervați* și de calomniatori ai bunului spirit de discernămînt estetic al autorului. Și mai au un efect antologiile: adaugă întocmitorului un rînd pe răbojul „de acelaș autor".

Nu voi trage linia dreaptă între întrebarea și răspunsul la felul cum apreciez antologiile Pillat—Perpessicius și Z. Stancu. Pentr'un anume răspuns, aș fi acuzat de zăcășeală datorată absenței mele din sumarul acelor antologii sau de poză pentru eventuala indiferență ce aș mărturisi. A propos, ale cui au fost cuvintele de post scriptum la o operă încheiată: „*eu n'am fost eu*", ale politicului N. Iorga sau ale poetului Zaharia Stancu? Dar poate acele cuvinte sînt scormoniri de bîrfeală ale invidioșilor...

Prezența într'o antologie nu adaugă poeților autentici (ei vor trăi etern. „Etern se chiamă pentru multă vreme" (1)). Numai autorul antologiei are de cîștigat sau de pierdut prin prezența unor anume nume. Totul se resfrînge numai asupra lui, autor al unei cărți care va fi cercetată cu interes de generații sau va fi trimis cu ediția complectă în bărăganul uitării. Ce primitor e acel bărăgan!

Iată chiar întrebările 2 și 3 mă trimit la plimbare pe acolo. Debutul! Să numesc așa revista *Prietenul clasei* scrisă de mînă și redactată împre-

(1) Cont. Graur.

www.dacoromanica.ro

ună cu un coleg de şcoală. Revistă cu circulaţie clandestină printre elevii clasei a VI pentru cari compuneam poezii şi un roman de confesiuni imaginare.. „*Peripeţiile vieţii*".

Imi amintesc de o poezie apărută în Rampa (August, 1922) intitulată *Poveste simplă*. Trimisă ziarului prin poştă, am citit-o pe cînd mă aflam într'un sanatoriu, la Tekirghiol. M'a emoţionat intens, dar nu atît cît mă emoţiona — peste cîţiva ani — fiecare număr din *Unu* pe care scriam *bun de tipărit*.

In anii 1922—1923 am colaborat la Gazeta Dorohoiului cu portrete şi cronici literare. Primul a fost al lui Ion Călugăru. (Am fost coleg de şcoală cu Buimaş al Ţiprei. Ne despărţia zidul unei clase.) Tot în acei ani am colaborat cu foiletoane aproximativ hebdomadare la Opinia din Iaşi. In primul foileton am scris despre Panait Muşoiu. Il cunoscusem şi vorbele-i generatoare de optimism, îndemnul la o literatură născută din probleme de conştiinţă, viaţa frămîntată şi austeră printre colonade de cărţi şi manuscrise m'au turburat. Amintirea acelei vizite se păstrează indelibilă amprentă. După apariţia altui articol (Doliul culturii ieşene), am fost poftit să-l cunosc pe Conu Alecu Bădărău, fundatorul Opiniei. Era bătrîn şi mustaţa nu mai semăna celei cunoscute de copil în caricaturile Reformei sau ale Adevărului la „chestia zilei". Acum erau două lipitori flămînde. Totuşi, zdravănă a fost strîngerea lui de mînă şi nu uit nici cuvintele numărate, rostite domol, moldoveneşte: „Mult m'a bucurat şi mi-a plăcut articolul dumitale. Mai adă-ne bucăţi tot aşa bune."

Sporadic am colaborat la Dimineaţa, Adevărul şi Adevărul literar, Bilete de papagal.

Anii 1925—1927 au fost ani de frămîntare, de introspecţiune. Vizitasem una (şi unica) expoziţie internaţională de artă nouă şi îmi lăsase pe retină cicatrice obsedantă. Curînd m'am regăsit, adevăratul Saşa Pană.

www.dacoromanica.ro

In aprilie 1928, am creiat, împreună cu Moldov, revista Unu. Gîndul nostru inițial era să lansăm cu acest titlu manifestul unei arte descătușate de tirania vechilor clișeie, să cerem un scris echivalent timpului, să prezentăm o frază sincronă cu starea de după război. Acea stare de încertitudine, de neliniște. Manifestul trebuia citit și răspîndit în ambianța creiată de un festival de artă nouă. Trebuiau să urmeze manifestul Doi, Trei, Patru... după orașele cucerite! Prima manifestare urma să aibă loc la Dorohoi. Și a pornit o revistă, imprimată în primele luni — din motive pecuniare — la Dorohoi.

Firma tipografiei de provincie a gestat multe glume idioate și multe ironii („Revoluția dela Dorohoi"). Uneori reușite. Astfel, memorizez epigrama unui elev de liceu:

Nu voi să te înfep cu ură
Dar e lése—literatură
Să-ți pierzi timpul de pomană
Cu-așa gînduri ș'așa pană.

Curînd s'a format grupul Unu și Editura Unu, care pe lîngă cărțile colaboratorilor grupului a făcut să apasă postum operele complecte ale premergătorului Urmuz și ale firavului A. Zaremba precum și primile poeme — acele scrise înainte de benevola expatriere — ale lui Tristan Tzara, la cari am adăugat, sub titlul Insurecția dela Zürich, istoricul și o interpretare a mișcării Dada.

Dacă voi îmbătrîni și astfel devenì beneficiar al amintirilor, voi scrie — împăcat — ce a fost și ce n'a fost Mișcarea dela Unu. Cinci ani încheiați, cît am făcut să apară revista, n'am publicat (ca și ceilalți colaboratori ai revistei) decît la Unu, fronda excluzînd compromisul. Totuși trei excepții, pe cari le justific: Am colaborat la Opinia publică și la Prospect continuat de XX, în anii 1929—1930 pentrucă prima era redactată de Ion Călugăru (colaborator la Unu) și ultimele erau

www.dacoromanica.ro

copiii Unului. Se tipăriau la Iaşi, din puţinii banî ai lui Aurel Zaramba. (Aş vrea să întîlnesc în Antologia poetică 1919 – 1934 pe Zaremba (1).

De cînd Unu şi-a curmat apariţia, am colaborat destul de rar, la cîteva reviste din Bucureşti şi provincie. Dar peste tot m'am simţit străin (*depeizat* ar fi neologismul bun) şi odată manuscrisul furat de caseta poştală, am simţit durere. Mulţămesc revistelor cari nu mi-au cerut colaborarea sau nu m'au publicat.

Retrospectiv, viaţa mea viaţa oricui pare povestită „de o străină gură". Nu e aici locul s'o romanţez. Dealtfel romancierii răspund azi la apelul criticilor de ieri. Ultimul şlagăr: Eu sînt Titi Mateescu, romancier şi critic...

Să prind numai datele principale ca fluturi într'un insectar, deşi multe au fost coropişniţe. Le voi ocoli din drum.

Născut în Bucureşti, la 8 August 1902. Copilăria, şcoala primară şi gimnaziul petrecute (da, petrecute) la Dorohoi. Apoi un impuls de neînduplecat să plec la Bucureşti. (Şi pînă azi iubesc acest oraş în care serviciul mă sileşte să nu locuiesc decît musafir.) Termin liceul la Matei Basarab. In 1921 mă înscriu la facultatea de medicină, fiind totodată admis prin concurs elev al Institutului Medico-Militar. Repartizat la Iaşi, frecventez facultatea de acolo trei semestre.

Aici deschid o paranteză în inimă: gîndul poposeşte trist lîngă amintirea acelui bun, drept şi înţelept care a fost colonelul doctor C. Gorescu.

Revenit în Capitală, absolv cursurile în 1926 şi obţin diploma respectivă în 1927. In ultimii ani de facultate am fost intern al Sanatoriului Elena Eraclide.

La 26 Mai 1926 („date exacte") îmi trimit calm cinci sîmburi Steyer în cap, după ce tele-

(1) Această paranteză e rezolvarea întrebării nr. 9.

www.dacoromanica.ro

fonasem organelor anchetatoare de serviciu pe acea zi, ce voi face peste cinci minute. Capul a rezistat. Mulți ani am crezut că s'a întîmplat așa pentru ca să poată apare Unu. Abia la 18 Ianuarie 1931, mi s'a revelat adevărata cauză: Atunci am întîlnit pe aceia care trebuia să-mi fie nu simplă tovarășă, ci completare și contopire vieții mele: Mary-Ange. Scriind acest nume, orice cuvînt adăugat nu mai este dată biografică a entității Sașa Pană exclusiv.

„Ce poeme doriți să intre în antologie" Logic (1), întrebarea trebuia să urmeze acesteia: „doriți să figurați în antologie?" André Breton a refuzat cu dispreț să figureze în somptuoasa și utila Anthologie dela Nouvelle poésie française, editată de Kra. Nu cred în antologia factor de pătrundere a poeților în conștiința publicului. Tot numai poeții rămîn scriitorii și bîrfitorii antologiilor. M'ar interesa prezența mea în antologie dintr'un singur unghiu. Să aflu cari din poemele mele au plăcut mai mult unui cititor care se 'ntîmplă să fie poet care în chiar această *funcție* își denunță public preferințele, oferindu-mi pagini într'o carte a sa. Ori această curiozitate mi-e ratată. Și n'am timpul să pertractez, mi-am făgăduit să-ți răspund azi. Deci prompt și grav: Imi place tot ce-am scris; toate poemele au fost stări de suflet ale momentului cînd le-am scris. Proza mea la fel. Și cred nimerit să existe în antologie cîte o poemă din fiecare ciclu al cărților, oricare.

Poemele s'ar putea intitula: *Altceva, Manuela, Citește spațiile albe* și *Manifestație* (din „Cuvîntul talisman") *Palmarès, Evenimente fără stele, Stare de poem* (sau *Bilanț*) și *Moarte naturală* (din „Călătorie cu funicularul".)

(1) Deși legăturile mele cu această conițâ sînt numai protocolare.

www.dacoromanica.ro

Referințe critice, numeroase. Foarte multe „înjurături", multă neînțelegere și mai multă rea voință. Activitatea dela Unu a fost considerată la început elucubrație, expresia unei creații nesincere. Dar cu fiecare an, curagioșii belferi, fie ei bătrîni sau tineri cu strungăreață la creier, au făcut cîte un pas doi îndărăt la realitate, la SUPRAREALITATE. La început, ce adorabil se încurcau într'un amalgam de termeni dadaism, suprarealism, futurism (mai ales!...) constructivism, nebunism. Adevărul era numai Unu.

Acceptarea de azi e dureroasă pentru mine. Luasem acum șapte ani hotărîrea să nu mai scriu în ziua în care sepiile cari m'au invectivat, mă vor accepta. M'am ținut de cuvînt pe jumătate: Din 1933 nu mai tipăresc revista.

Cuvinteie criticilor, mentorilor, ale profesorilor și puțoilor le păstrez și odată voi fi și eu autorul unei antologii pe care o făgăduiesc interesantă.

Iată o mostră din sute. Amîndouă textele sînt din aceiași publicație ieșană. Primul a apărut în decemvrie 193?, al doilea ... e din aprilie 1928:

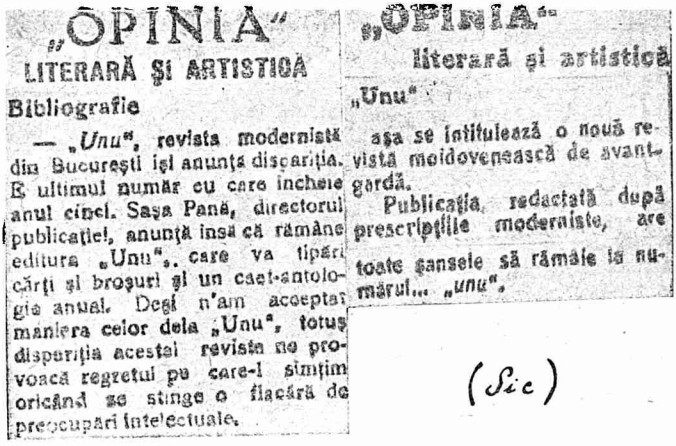

„OPINIA"

LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Bibliografie

— „*Unu*", revista moderniștă din București își anunță dispariția. E ultimul număr cu care încheie anul cinci. Sașa Pană, directorul publicației, anunță însă că rămâne editura „Unu", care va tipări cărți și broșuri și un caet-antologie anual. Deși n'am acceptat maniera celor dela „Unu", totuș dispariția acestei reviste ne provoacă regretul pe care-l simțim oricând se stinge o flacără de preocupări intelectuale.

„OPINIA"

literară și artistică

„Unu"

așa se intitulează o nouă revistă moldovenească de avangardă.

Publicația, redactată după prescripțiile moderniste, are toate șansele să rămâie la numărul... „unu".

(Sic)

www.dacoromanica.ro

Perspective. literare? Nici una închegată. Totuşi în manuscrise şi prin insomnii furnică „Sadismul adevărului", un „Atentat la bunele moravuri" urmat de „Patru profeţii", „Mişcarea dela Unu". Şi alte cărţi ale prietenilor din grup.

Iar la realizări, deşi ai vrea să trec titlul celor 7 cărţi pe fruntea cărora au pus numele meu precum şi pomelnicul editurii Unu, eu voi însemna cu litere pe cari le-aşi dori mărgăritare, întîlnirea mea cu Mary-Ange. Dar sînt eu vinovat de aceasta?

Domnule duhovnic, am ajuns la piele şi tremur.

Buzău 25 octomvrie 1934

P. S. Evrika un element bun al antologiilor: Peste cîţiva ani, fie ei cît de mulţi şi tibiile noaste demult pulverizate, cineva se va întreba răsfoind la un anticar o carte veştedă.

— Cine să fi fost Saşa Pană? Amuzante chestii în cartea asta cu poze şi poezii strînse de Alexandrescu acesta cu nume de evanghelist. Unde a aflat atîţia poeţi? Că trebuie om tare bun să fi fost!"

Şi dacă va adauga un .. *D nezeu să-i ierte*, rostul antologiei poetice se va fi împlinit.

www.dacoromanica.ro

LA O ANCHETA (*)

Un răspuns la o anchetă despre poezie. A chema poemul în faţa judecătorului de instrucţie ca martor al evenimentelor sau poate ca inculpat? Dece îmi ciocăneşte memoria un rînd scris cu ani în urmă: pentru prima oară luna observă cît e de singură.

Nu; iubirea mea pentru poeme nu cere, nici suferă o recuzită din harapnicele cazematelor. In faţa acestei hîrtii încă albă, e deajuns gîndul la poem şi vin cavalcadă miracolele. Corăbiile despică orizontul şi pîntecele lor e plin de surprize. Adevărul minunilor îl mărturiseşte fiecare dîră a peniţei. Poemul trece din vîrful ei ca o sevă profetică. Cuvintele capătă senzuri alte, în salba lor trece neliniştea fiecărei clipe, a clipei mai scurtă rostirii. Sînt pasări vii cari îşi zbat inimile în palma ghioc. Mereu alte inimi, alte disperări. Şi din această procesiune fără început fără sfîrşit, un foarfece taie în fîşii marele poem şi le prinde cu agrafa unui titlu într'o carte. Fiecare pagină îmbracă platină ireversibilă şi fiecare filă, deşi fosforescentă, va fi o cortină spre cititor.

Dintre realităţi numai visul (întregire a omului treaz) şi corolarul lui, poemul, nu ni le

(*) „In dorinţa de-a legitima valabilitatea aşa zisei poezii moderniste, nebuloasă de multe ori chiar pentru cei cari pretind că o scriu, revista noastră deschide ancheta de mai jos, ale cărei răspunsuri au fost primite la întrebarea: *Cum priviţi poezia modernistă? Este ea o întoarcere la primitivism, sau expresia unei acute avansări?*" (REVISTA SCRIITOARELOR ŞI SCRIITORILOR ROMINI.)

www.dacoromanica.ro

poate nimeni fura. Atunci dece senzul poemului meu ?

Cîteva din semalmentele acestei domniţe care e poema le-am denunţat altădată :

Domniţa e de jăratec : ia-o în braţe
Domniţa e de fum : sărut-o
Domniţa e sălbatecă : mîngăi-o
Domniţa e de vis : păstrează-i fotografia
Domniţa e virgină : fecundeaz-o

Poema e veşnic fecioară. Oricît vei căuta, cetitorule, să-i descui lacătul înţelesului, îţi lunecă atunci cînd îl credeai mai aproape, ca fata morgană. In poeme se ciocnesc destine. Frumosul doare fiindcă se mistuie sub degete bădărane, degete ce se vor lunete. Zadarnic. Poemul a izbucnit din mine, l'am *transcris* înainte să-l fi chemat. Şi odată transcris l'am uitat: va urma un altul şi nici odată acelaş, pentrucă şi starea din această clipă e alta decît a precedentei. Mintea rătăceşte pe potecile hazardului, sîngele zvîcneşte, e anotimpul de cutremure căruia în Călătoria cu Funicularul şi întodeauna îi urez bun venit

Peste sufletul întins coardă
E de ajuns arcuş umbra unui gînd (1)

şi dacă în faţa mea se află o foaie albă, toate aceste nelinişti vor căuta liman. Se vor limpezi într'un abscons poem. Ar părea paradox, totuşi cuvintele clare iscă din ciocnirea lor fortuită vrăji pe care nici un diamant nu le va putea tăia pe măsura unui singur înţeles. Deaceia cred inoperant avertismentul „citiţi aceste poeme numai cu lungimea de undă Saşa Pană" adresat cititorilor în pragul *Călătoriei cu furnicularul*, cînd însuşi auto-

(1) Iar mă citez, dar sînt prea aproape de mine poemele ultimei cărţi.

www.dacoromanica.ro

rul poemelor n'ar putea la recitirea lor realiza postulatul şi le va percepe ca *amintirea* unei revelaţii sau aceleaşi cuvinte vor naşte alte viziuni proaspete. Cu atît mai bine: poemul — asemenea vieţii — va fi mişcarea de înţelesuri, de fantasme. Asemenea valurilor niciodată obosite ale mării, poemul nu cunoaşte repaus, fiind o continuă respiraţie. Şi tot aidoma mării, ale cărei valuri schimbă culorile de cîte ori clipim, vor fi imaginile poemului. Cuvintele odată pornite la drum şi-au cîştigat majoratul. Cine mai îndrăzneşte să le puie sub interdicţie?

Fie aceasta o caracteristică a poeziei „moderniste" (cuvîntul s'a depreciat prin exces eronat de întrebuinţare şi îl folosesc pentru a fi în cheia întrebării) pe care eu n'o „privesc". Am iluzia că o trăiesc. Poezia este a tuturor timpurilor, fără să fie întoarcere sau înaintare. Lautréamont cerea să fie făcută de toţi oamenii. Eu cred că asemeni eroului lui Molière care făcea proză fără să ştie, tot omul face poezie cînd se minunează cu banalul „vai ce frumos" în faţa unui răsărit de soare sau a unui cer spuzit de stele.

L-am iubit de două ori mai mult pe Beaudelaire cînd m'am regăsit în fraza: Tout homme bien portant peut se passer de manger pendant deux jours, — de poésie jamais.

3 noemvrie 1934

NOTĂ. După publicarea răspunsului, am citit Cîntarea Cîntărilor în traducerea fără trădare a Pr. V. Radu şi a d-lui Gala Galaction. Iată doar cîteva răzleţe paragrafe, deşi eterna ei frumuseţă îmi dă ghes să o transcriu toată:

„Cît eşti de frumoasă, draga mea, cît de frumoasă eşti. Ochii tăi sînt porumbiţe, prin ma-

www.dacoromanica.ro

hramă. Părul tău pogoară-mi-se, ca pe coastele de munte caprele din Galaad.

„Dinții tăi asemeni sînt unei turme de oi tunse, care ies din scăldătoare, făcînd două șiruri strînse și cu nicio știrbitură.

„Ale tale buze cordelușe sînt de porfiră, gura ta-i încîntătoare, iar obrajii tăi: inima unei rodii despicate, sub mahramă-ți.

„Pîntecele tău e un potir involt și din care vinul nu lipsește și trupul tău e ca un snop de grîu, încins cu crini.

„Și sînii tăi alături, sînt ca doi pui de ciută, ca doi pui gemeni ai unei gazele".

Regele înțelept și poet, Solomon a trăit acum două mii de ani...

Cu același prilej mi-am amintit de un articol al d-lui Barbu Lăzăreanu apărut în 1929 în *Adam*, (I, 12), prin care răspunde astfel unui părinte cu doi copii care declarase că „*nu înțelege* defel poezia modernistă. (E un chip, travestit, de a mărturisi că e cu totul *împotriva* acesteia):

Eu pot să-ți dau însă numele unuia care a avut copii în număr de 12 și care, totuși ar fi pipăit cugetul intim al poeziei moderniste, poate pentrucă era însuși o fericită îmbinare de expresionism, suprarealism și imagism — într'un cuvînt de integralism (1). Unui băietan al său îi spunea că-și spală vesmîntul în sîngele strugurilor. Pe altul îl decreta măgar ciolănos care se culcă în grajduri. Unui al treilea îi anunța că va ajunge o năpîrcă pîndind în cărare ca să muște călcîiul calului și să răstoarne cu fața în sus pe călăreț.

Pe acest părinte îl chema Iacov".

Dacă în 1930 — doar cîteva mii de ani după cele mai sus consemnate — am scris

(1) E aici un fel personal și fals de a defini mișcarea dela Integral. Probabil mișcarea n'a murit..., altfel d-l B. L. nu greșia.

www.dacoromanica.ro

dovedește această imagine expresia unei „acute avansări"? Sau poezia tradiționalistă devenise expresia unei lente cretinizări prin stereotipie, iar cititorul indentificat a priori, bineînțeles de către acei scribi, un leneș mintal și un consumator de surogate?

Decemvrie 1934

www.dacoromanica.ro

LA ALTA ANCHETA (*)

Cunosc şi eu răsunătoarele anchete literare din Franţa. Acolo cuvintele poetului sînt comentate şi răspîndite măcar cît la noi ale ultimului vînzător de formule demagogice.

Intrebarea ce puneţi azi, a lansat-o revista dadaistă Littérature (numită aşa prin antifrază). Răspunsurile primite dela scriitorii din cele patru puncte cardinale au apărut în No. 10, 11 şi 12 din decemvrie 1919—martie 1920. Au fost multe butade şi puţine răspunsuri de reţinut pentru concluzii. Léon-Paul Fargue scria „pentru a pune ordine în sensualitatea sa"; Paul Valéry, „din slăbiciune", iar Knut Hamsun scria „pentru a scurta timpul".

Mai tîrziu, La révolution surréaliste pune chiar la apariţie (1 decemvrie 1924) întrebarea dacă sinuciderea este o soluţie. Primul răspuns a fost al lui Francis Jammes.

Iară acum un an, Commune a întrebat pe scriitoripentru cine scriu. O admirabilă chestiune care a provocat similare răspunsuri.

Sînt bune anchetele (cu toată asprimea titulaturii cu iz de consiliu de război şi judecător de instrucţie) cînd răspunsurile evită să fie literatură...

Scriu fiindcă simt nevoia să scriu. La fel cum simt imperioasa necesitate să dorm, să citesc, să iubesc.

Aud mesagii cari se cer exprimate; primesc un ordin şi nu-mi rămîne decît să-l execut.

(*) „De ce scrieţi?" (FACLA).

www.dacoromanica.ro

Un prieten care încercase să se lepede de buruiana diavolului, mi-a comunicat, întîlnindu-l cu ţigara între buze:

— Fumez din nou, pentru că în timpul abstinenţei sugeam toată ziua bomboane: mă costau mai mult... şi nu-mi plac dulciurile".

Aş încerca să nu mai scriu. Dar s'ar putea ca din acea zi să încep a fluiera. Şi fluier prost...

Cred în adeverirea cuvintelor lui Lautréamont: „L'art doit être fait par tous, non par un". Pentrucă viciul e mai tare decît viaţa vegetativă.

Scrisul are şi un revers. Transformarea manuscriselor în hîrtie imprimată. De-aici încep supărările şi greşelile de tipar. Iată una întîmplată mie în ultimile 12 ore: Intr'un articol publicat în numărul pe mai al revistei Azi, primele două paragrafe pe cari le cerusem culese cu petit au apărut iscălite Alfred Jarry, deşi erau ale subsemnatului şi prefaţau eseul despre marele Jarry. Dar minunile zeţăriei sînt fără sfîrşit.

23 mai 1935

Acest răspuns a apărut însoţit de un comentar şi sub un titlu în care autorul lor, d-l B. M. (=Badea Marinescu) încercase şi reuşise turul de forţă să alieze reaua credinţă şi suficienţa de care se arată deseori independent capabil. I-am adresat imediat scrisoarea de mai jos, din care n'a găsit leal să publice decît un paragraf.

Aţi publicat deasupra răspunsului meu din Facla de joi crt. titlul „Saşa Pană scrie..... ca să nu fluiere". Cele şase puncte de suspensie vă suspendă dintre cei cari au sezizat senzul frazei mele şi întreg răspunsul de onestă seriozitate.

Este în textul scrisorii mele fraza care-şi avea locul în fruntea celor trei coloane. De pildă „Saşa Pană scrie fiindcă simte această imperioasă nevoie".

www.dacoromanica.ro

Adept al teoriei sublimării, așa cum a expus-o Freud, cred că orice cîtime de energie peste ceiace este necesar funcționării mecanismului viață, își caută un debușeu. Scriam într'o pagină de acum cîțiva ani („Oglinda dindărătul frunții"):

„... incizia măiastră a chirurgului X sau Toma Ionescu ar fi fost lovitură de bardă a banditului X sau a aceluiaș Toma Ionescu fără studii universitare și deci fără cataplasma moralei societății, a eului social".

In răspunsul la anchetă am învelit în foița unei alte imagini tot atît de simple, aceiaș ideie. Scriind:

„Aș încerca să nu mai scriu. Dar s'ar putea ca din acea zi să încep a fluiera. Și fluier prost...", am convingerea că toți cititorii, afară de d-ta, m'au înțeles. Deaceia cu senz de abecedar trimit aste rînduri.

Imi place însă să cred că ați vrut să faceți o glumă. A fost o festă ce v'a jucat poate subconștientul. Fără această impulsie. nu s'ar fi născut — dintr'un om întreg — gluma oloagă care, asemeni unui bumerang, se întoarce și lovește pe cel ce a lansat-o. V'a izbit, prin părerea adecvată ce și-au făcut cititorii despre spiritul de discernămînt atît de miop, atît de cocoșat. Așa cum v'ați prezentat în mărimea naturală a omului ironic și plin de sine.

Chiar în anchetele cu subiecte copiate după reviste străine mai vechi, nu e obligator ca anchetatorul să rămînă străin de miezul răspunsului ce primește...

La un eventual comentar în marginea prezentei scrisori, anticipez: nu voi îmbogăți *Bazarul* cu alte rînduri.

14 iunie 1935

www.dacoromanica.ro

NOTA 1. Şi totuşi, în locul acestei scrisori, trebuia să te fluier, d-le B. M., care ai adăugat primei iniţiale pentru simetrie doar, cocoaşa de jos.

NOTA 2. Cîteva luni mai tîrziu mi s'a atras atenţia asupra răspunsului dat la anchetă de domnul Mihail Şerban şi care am constatat că e identic cu al meu: „De ce scriu? Pentrucă simt nevoia să scriu. Dacă n'aşi scri aşi face altceva asemănător, numai să-mi consum energiile primitive cari dospesc latent în mine" (1).

Deastădată comentariul era în linia bunului simţ; dar nu-l semna domnul B. Măscărici.

(1) Facla XV, 1398 din 26 septemvrie 1935.

www.dacoromanica.ro

UNUI PRIETEN VECHI

Privesc, de cîte zile, acest dreptunghiu alb, cu lene, cu indiferență. Acest dreptunghiu e o forță potențială, asemeni oricărui material sau gînd, pînă în secunda verificării experimentale. O balustradă în așteptarea unor oaspeți incerți.

Poate, peste puțin, va oferi cel mai crinial poem, poate va aprinde un luceafăr necunoscut în hărțile cosmografilor. Va fi stropșită de veninul invectivei sau o iarba fiarelor pentru lanțurile dela mîinile și inima chinuitului necunoscut.

Ar putea fi isvorul unei întortochiate confesiuni călătorite de departe, dela granița amneziei cu primele amintiri. Drum spintecînd viscole.

A înseila din vîrful peniței mărgele, pare unora — totdeauna oameni culți în proverbe pe cari le ajustează circumstanțial, ca hainele gata — mai puțin efemer decît graiul ignorant de temnițe. Totuș, acum aproape două milenii, un om n'a gravat decît pe nisip trei cuvinte de nimeni citite, pentrucă la apropierea apostolilor le-a măzgălit cu vârful bățului. Restul scurtei vieți a fost din vorbe hărăzite zborului. Zborul lor a înălțat coloane, a țesut dantele inefabile sufletelor. Și zborul lor continuă.

Acum această frunză palidă se cere denaturată. In schimbul unui conținut ireversibil, renunță la magia latentă a miilor de posibilități. E deajuns un cuvînt, primul. Am privit chiar în lumina hîrtiei sau cineva a șoptit *privesc*, și mîna a urmat murmurul desenînd convenționale alge?

www.dacoromanica.ro

Cuvînt inițial — comutator în beznă, deajunsă fulgerare de toiag în stînca din care slovele se vor rostogoli vrăbii fosforescente. Din care clipă frîul e în puterea lor. Cum le-aș putea duce de mînă în fraze cizelate și cu funtulițe pe frunte ori schimba o literă din zăngănitul de cristal pur, după prelungita lor carantină îndărătul minții. De după gratiile îndoite ca lujere, haita cuvintelor a evadat.

Acum vei înțelege (vei înțelege?), prietenul meu — pe care fiecare anotimp mi te rezumă mai puțin necesar, mai puțin vecin, mai mult indiferent (unde sunteți zile cu patru-cinci lacome revederi în cursul uneia? Poate ați fost dintotdeauna amintirea unei halucinații) — dece tăcerilor neprecupețite, au urmat scrisori pe o testea de coli sau o carte de poeme. Cînd orice dig rămăsese subit sub nivelul torentului. Dig egal siluire.

Ce lungi și mereu altele sînt călătoriile de fiecare clipă și cît de meschină respirația frazelor și ritmul lor de gasteropod. Dintr'un gheizer de vitriol rămîne o cicatrice vînătă, dintr'o stea căzătoare, o strîngere de inimă, o clipă de tăcere și nimic.

Sîngele de herald lasă coastele decojite în goana prin defileul de pumnale ca în torturile chinezilor. Și ce pripit se va plimba ochiul lectorului pe urmele chinului prefăcut în litere. Poate un fir de polen va îngloda arare pupila, dar catastrofa îi va sosi printr'un binoclu întors, pentru binele digestiei care trebuie să evite conflictele și să continue rînced.

Asemeni nebănuitelor și totuș peste tot imperii subterane de apă, zace undeva în poet, în orișicine, poezia. Erupțiile de clinchet limpede sau arteziene clocotinde sfarmă tot mai rar liniștea clandestină. Poemul, aidoma, va rămîne frecvent incendiu subteran tăvălit în jarul sîngelui și parcimonios va

www.dacoromanica.ro

rumeni şpaltul grafic. Se descuie arterele ca alămurile, cînd din nevăzut porneşte un îndemn, o stăruinţă repede schimbată în ordin. Rezistenţa se iroseşte ca un lampion de păpădie. Receptacolul necesar e hîrtia, iar timpul creşte cu viaţa fiecărui cuvînt nou născut. Ce admirabil iureş!

Plecat fără călăuza unui fir de subiect, eşti primul surprins de sarabanda iscată. Te reciteşti fără gîndul rectificărilor, pentrucă nu cercetezi autenticitatea actului de naştere a unei „realizări". Libere sînt cuvintele să plece la altă nuntă. In urmă, rămîne un talger de inefabil, o cochilie cu lăuntrică nelinişte ca însăşi viaţa.

Dacă am asculta pe Léon-Paul Fargue şi am duce în fiecare zi la cimitir un cuvînt?

Scria într'un eseu Tristan Tzara, că poezia tinde să devie o activitate a spiritului şi sa nege poezia mijloc de expresie. Şi aceasta se va întîmpla numai desfăcîndu-se de limbaj sau formă.

Scrisoarea ta mi-o amintesc revărsare de întrebări. Am citit-o sfîşiat: parcă în vederea unui rechizitoriu. Răspunsul mi-l asemăn unui examen.

Mă pipăi. Nicio floare la butonieră; simt fruntea tumefiată de izbitura de pragurile prea joase. Pragurile porţilor principale prin care era necesară intrarea în mîini cu torţele halucinante ale elanului. Pe buze, cu fanfara de apel a prospeţimii dimineţelor cu rouă. Să treci prin furcile caudine ale panicei hidrele cu loc rezervat din viaţă statuilor. Impinşi pe itinerarul implacabilului naufragiu, să-şi citiască destinul pe firme fosforescente.

Am cunoscut lectori cu garderoba noţiunilor răvăşită alergînd buimaci după colacul de salvare. Dar reţele de coşmar îi aşteptau în toate ungherele şi ca 'ntr'un castel de oglinzi capul se se izbia surprins de propria imagine. Pentru invective colecţie de laude, laude pentru „stilul"

www.dacoromanica.ro

tăişului lor. Am cercetat dicţionarele la Stil. Din fericire, poemul nu recunoaşte invenţia automatelor la cari apeşi buricul şi în dreptul cuvintelor zemuieşte senzul, unul şi rigid. Dacă un kodak poate răsturna peisajul, peniţa cunoaşte minuni superlative.

Oare acum răspund nedumeririlor cari încolăciau cele patru feţe de gresie ale scrisorii? Ar trebui s'o am de faţă ca pe un corp delict, dar demult s'a desfiinţat în fum. Tu—meticulos şi corect ca o imposibilitate, ecvaţie sărită dincolo de rosturile fireşti şi sacrificată identităţii—vei scoate din sertar ciorna şi vei căuta raspuns la punctele 1), 2), 3), toate). Păstrez imaginea numerelor cu pelerină dela fiecare început de frază. Eu voi fi uitat şi răspunsul de faţă. Ce ţară de ghiaţă ne desparte. Eşti conştient de rostul în societate şi disciplinat în sentimente ca un arhivar. Eu, repetent de cîte ori îmi anchetez anodine gesturi, măselariţa unor fobii sau tăcerea de zemnic părăsit care mă gîtuie deseori. Chinuit de traectorii interferente, de curse camuflate perfid. Neliniştit în tren pentrucă nu pot zmulge un braţ de margherite din marginea şanţului; mîine, tolănit pe pajişte, sfîrtecat de săgeata aceluiaş tren de care m'aş vrea agăţa şi duce repede altundeva, oriunde. In somn, alaiuri irizate şi grote inevitabile; restul zilei ros de realităţi aspre ca roţile dinţate.

Ducem povara rezistenţelor noastre. Orice dorinţă pe care căutăm să o înăbuşim cloceşte în spiritul nostru şi ne otrăveşte. Să păcătuiască corpul şi păcatul s'a consumat: acţiunea are o virtute purificatorie. Nu rămîne nimic, decît amintirea unei plăceri sau voluptatea unui regret. Singurul mijloc de a scăpa de tentaţie este a-i ceda. Rezistă-i şi sufletul va lîncezi, chinuit de dorinţa nesănătoasă de ceiace singur şi-a interzis, consumat de dorinţa aspră după ceiace legile sale de Procust au decretat monstruos şi ne-

www.dacoromanica.ro

permis. Marile evenimente ale lumei, s'a spus, se petrec în creier. Tot în creier, şi numai în creier, se petrec şi marile păcate ale lumii.

Prin poem se săvîrşeşte evadarea fățişă cu revolte şi tristeți de sub masca liniştii convenționale. (Necesară construcție din zîmbet şi trăsături corecte.) Acolo vei găsi răspuns mai puțin zdrențuit. Incerc, recitindu-mă, cunoaşterea de mine şi mă culeg din spuma de ecouri.

Priveşte, în această caligrafie întîrziată, începutul mosorului de răspuns. Reaminteşte-mi celelalte întrebări, care se întortochiază în mine ca rădăcini nedefinite şi vei verifica terapeutica promptitudinii la care m'am înhămat.

Criticii şi băieții de prăvălie ai cotidianelor vor afirma — din acest sfîrşit — un pretext de literatură cu „va urma". Amîndoi cunoaştem însă adevărul care tremură în fiecare filă ca un păiejeniş în care sufletele noastre din nou au căzut în cursă.

25 iunie 1935

www.dacoromanica.ro

UNUI ANONIM

Un răspuns la cele ce-mi scrii cere o zi altfel decît restul de treisuteşasezecişipatru. Poate azi să fie una atare. Să încerc deci cîteva buchii de abecedar poetic pentru nedumeriri şi glume la cari, zece ani în urmă, nu mi-aş fi îngăduit timpul teoretizării.

Erau anii de luptă, deci plini de absenţa altui timp decît cel necesar scurtelor ordine. Astfel se adăuga o bucurie: deconcertarea pipăită pe mutrele celor puţini cari urmăriau o activitate şi experienţă în protoplasma căreia îmi dizolvasem nucleul. Neteoretizarea era coaja de banană aruncată în drumul celui ce alerga cu plasa după fluturi.

Cuvîntul „modernist" s'a trivializat de mult. Totuş să-l întrebuinţez ca să nu te contrariez şi pentrucă va rămîne tinichea de coada activităţii poetice şi plastice a ultimului pătrar de veac. Au murit Junimişti la peste nouăzeci de ani şi atîţi poeţi de autentic filon au renunţat la anularea peiorativului „decadent" substituind poreclei înţelesul unei poezii şi a unor nume cari în antologia veacului îşi au fotoliu rezervat. Pentrucă beneficiarii posterităţii nu sînt neapărat primii ocupanţi ajunşi la vîrsta bărbii cărunte şi a cornetului acustic. Bine e să afli acum ceiace spiritul de observaţie n'a vrut: n'am întrebuinţat grafic nicio singură dată adjectivul care mi-a fost adăugat cînd în talgerul cu laude, cînd în loc de tirezie pentru ironii sau injurii mai totdeauna nu fără hoţeasca lipsă la cîntarul bunului gust sau

www.dacoromanica.ro

al sincerității, cum unele tîrguri se anină de numele pripășitului provincial la București.

Poate a fost o revoluție cum îi zici. Pentrucă prea au fost cîțiva fanatici și prea se încleștaseră dinți cariați de o temelie mucedă. Prin surprindere, covorul a lunecat de sub picioare așa fel, că proprietarul și-a simțit tălpile pe podea prea tîrziu pentru altă replică decît ochii zgîiți exoftalmici.

N'a fost numai formală, dar și aceasta s'a impus inerent, inexorabil. Șampania cere cupă. Crinolinele au avut pe bărbații cu peruci precum azi gulerul răsfrînt și gîtul liber au permis de liberă trecere. Dela sonet la caligramele lui Apollinaire și de acolo la inefabilul poemelor semnate Paul Eluard — dezlănțuire de imagini spontane și țesătură de visare trează, de la poeziile din subiecte ritmate și rimate după articole și paragrafe de prozodie pînă la poezia în care fiecare cuvînt să fie un poem și să dezlănțuie stări inefabile, pînă la exclamația de satisfacție a lui André Breton „les mots, les mots font enfin l'amour", poezia a făcut un dublu salt mortal care a surprins ca o furtună sub cer fără adăpost, pe cititorii pe puținii ei cititori.

Acest poem și-a cerut haină nouă. Adică poemul care începe înainte de primul cuvînt înscris pe pagina albă și continuă dincolo de ultimul tot atît de arbitrar ca și sfîrșitul visului din care ne-a trezit soneria perceptorului. Poemul e dezlănțuire de cuvinte, iar viermușii punctuației trec prin sită la canal. Obrazul paginei nu se lasă maculat de pistrui. Transcrierea poemului din existența subconștientă pe hîrtie, nu se împiedică de puncte.

Punctul are virtuți asasine. O mînă sare din umbră și strînge carotidele escursionistului avid de frumusețile peisajului. O suliță între coastele

www.dacoromanica.ro

diafane ale poemei, asemeni peniței care s'a răsucit pe loc înțepînd hîrtia.

Versul continuă cu întreruperea unor secunde parcă de absență. In acel timp tocul sare la stînga paginei albe. Acel spațiu lăsat dela ultimul cuvînt e pauza unei virgule (1), dar vibrionul gramatical a încetat să scîrțîie. Alteori, mai tîrziu, brațul obosit al poetului lunecă săniuță și un luminiș în pădure crește albă pata între strofe. Pauza se impune obligator pînă ochiul întîlnește cuvîntul următor.

Un strigăt din afară. Te oprești. Mîine alt cuvînt inițial, cuvîntul acelei secunde va aprinde fitilul altei pagine.

In acest iureș magic de stenografii subterane, orice felinar e o trezire din miraj, o turburare a efluviilor precum un spectacol de prestidigitație s'ar anula într'o peliculă de film proectată cu încetinitorul. Cititor, trăiește poemul cum ai trece cu valizele pline de nitroglicerină printr'o țară de foc.

Chiar fără această noutate în prezentare, impusă din felul de creiare și din pluralitatea amețitoare de interpretare (parcă ar fi vorba de „explicarea viselor" atît de felurită dela carte la carte), poemul acestui ev de după război e diferit de ceiace pînă atunci se numia poezie, deși recunoaște în ceață părinții cari de mult au lăsat-o orfană: Baudelaire, Lautréamont, Rimbaud. Dar despre acest miez nou, despre acest miraculos jucător pe un trapez suspendat în azur și fără plasă de salvare, despre poem văd că ești îndeajuns de lămurit. Înțelegerea ta se poticnește de o virgulă... Fiind de resortul retinei, aspectul te-a zăpăcit din clipa întîia; și totuși această haină se impunea alta. Ce ochi ar suferi cel mai greu de motive bizantine covor, într'un salon unde printre mobile șerpuie linia stilului Louis XVI?

(1) Ridică tonul, domnule G. Adamescu!

www.dacoromanica.ro

Cuvintele provoacă rezonanțe mai multe și mai pline de nuanțe decît le exprimă mecanica exclamare, virgulă sau chiar punctul peste virgulă care de altfel e un foarte frumos semn de logodnă între microbi. Cuvintele provoacă în lector alte poeme cari se alungă mute între limbă și cerul gurii, cari se colorează undeva dincolo de fundul ochiului.

Cuvintele călătoresc într'o goană fără soluție de continuitate, ca undele unui rîu. Prundișul e la fund. Scriu *umbră* sau *iarbă* și văd toate ierburile amare și plecate de vînt, văd cu lasso cum se străduiesc vînătorii să prindă fiare sălbatice prin pampas, văd legiuni de umbre jocurile din copilărie, umbra pasului femeii iubite și umbrele sub umbrele exagerate de plajă mă zvîrlă în altă albie și orice oprire e iluzorie sau voită, deci falșă.

Nu vedem verde pentrucă așa e culoarea peluzei. Precum în zemnic toate culorile sînt negre, adică pentru ochi nu sînt. Adevăr de text gimnazial care m'a minunat la timpul lui prin înfățișarea de paradox. Dar în ochii închiși formele și culorile sînt prezente mii.

Privește o pagină dintr' o carte de poeme din care punctuația a fost expulzată. Uneori lipsesc și majusculele cari se ridicau în picioare să impuie prin talie și epitet la începutul și uneori în mijlocul versurilor. Cînd au rămas, la stânga e coloană din litere mari ca un pilon de rezistență. Inaintea lecturii, ce admirabil popas pentru ochi. Asemenea liniei hodinitoare a caselor cu planul iscălit Marcel Iancu sau Horia Creangă. Cât de perfect se mulează această carte deschisă pe măsuța realizată în studioul M. H. Maxy. Peste dreptunghiul perfect al mesei, dreptunghiul nepătat de muște al poemului. (Care astfel va mai adăuga o panglică de hotar între el și procesele verbale rimate.) A dispărut punctuația odată cu

www.dacoromanica.ro

ghirlandele de basoreliefuri depe leproasele fațade. Beton și ferestre ; cuvinte și spații.

Nu voi ocoli răspuns nici ultimei fraze care abureşte pagina cu palida bănuială a unei contradicții. În goana de fantome unde nu există cortină pentru schimbarea decorului, în viscolirea de imagini pe cari le treci în revistă cu mîna la viziera-nălucă, înadvertențele ar interesa doar pe un colecționar. De astă dată nu există: Recunosc necesitatea punctuației în poeziile pe cari azi încă le compun sau publică din nou Stamatiad, Volbură Poiană Năsturaș și „poeții ermetici" (deși poezia lor secretă pune la îndoială prezența poetului): Renunțînd la cîteva semne, ar realiza caraghioslîcul din hibridul clădirilor din secolul trecut „cubistizate" cu rindeaua. Dubioșii ermetici își ordonează materialul strofelor precum sardele în cutii. Urmează fierberea la autoclav. Lectorul va deschide cartea de conserve. Nicio fîntînă arteziană nu va veni să-l surprindă. Cuvintele de mult nu mai conspiră. Lipsite de vitamina elanului, sentimentul fiert, cuvintele mutate cu cleştele şi bătute cu ciocanul, vor provoca iremediabil scorbutul poetic. Așa numitele poezii ermetice sînt ecvații, adică șarade din litere și semne, iar absența ori un semn greșit fac imposibilă rezolvarea unică, secretă și paremi-se mai de nepătruns decît întrebarea nefericitului voevod Nenoroc al Danemarcei.

8 august 1935

www.dacoromanica.ro

DOMNULUI PETRU MANOLIU

Am citit foiletonul matalei din „Credința" de Sîmbătă 8 crt., și mi-a plăcut pentru fraza cu perfidie de mreajă care te ademenește și te face prizonier, mi-a plăcut pentrucă m'ai alungat în amintire cu vre-o două decenii, în Dorohoiul copilăriei. (L'am văzut pe Domnu' Procopovici netezindu-și automat barbișonul, am retrăit miercurile cînd alergam la Bercovici după ultimul număr din firava bibliotecă „Scriitorii Români" diriguită de Al. Vlahuță. Pentru 20 de bani, am cunoscut într'o după amiază pe *Floricâ ceteraşul.* Cu viteza viselor, am trăit un roman de asociații.) Dar mai mult mi-a plăcut pentrucă îmi îngăduie să răspund public întrebărilor pe cari le pui în articolul „Burghezie putredă" și cari verbal mi-au mai fost puse de alții.

Dintru'nceput o mărturisire. La ora cînd am citit textul matalei, eu refuzasem — cu deajunsă mîhnire — să ridic dela librar placheta lui André Breton, *Au lavoir noir* (Ed. G. L. M., 1935), care urmează să fie înapoiată, iar eu să suport eventualele cheltueli de transport (deoarece amabilul Virgil Montaureanu o comandase la cererea mea, fără să fi cunoscut prețul). S'o înapoieze nu fiindcă n'ar valora 650 de lei, (și ca să te citez: „*nicio carte nu poate fi prețuită decît numai cantitativ*"), ci fiindcă nu-i aveam și mai știam că nu-i voi putea așa curînd avea. Caratele ei în poezie nu le cunosc. N'am citit-o deși mi-erau deajuns 10 minute, chiar în librărie. N'am procedat așa

www.dacoromanica.ro

pentrucă mă cunosc (întrucîtva): Sunt un bibliofil (capitolul manii, din psihopatologie) şi sufăr obsesiv cînd nu-mi pot procura cartea citită cu împrumut şi care mi-a plăcut. Nu împrumut dela nimeni cărţi de teamă să nu întîlnesc una de care să mă simt îmbrăţişat şi să mi se întîmple precum cu o cărţulie a lui Remy de Gourmont pe care o caut mereu de şaisprezece ani în Bucureşti şi străinătate.

Sînt de acord, domnule Petru Manoliu. *Arta trebuie să ajute pe om, pe toţi oamenii.* Dar vei concede că sînt arte cari prin însăşi materialul preţios în care şi-au găsit realizare, nu sînt, NU POT FI AZI accesibile oricui: Oare o sculptură, o pînză sau un desen este multor portofele accesibil? Trebuie acuzat pictorul sau sculptorul? Putem pretinde lui Brăncuşi să-şi toarne „pasărea măiastră" în cositor?..

La fel şi placheta lui André Breton, imprimată pe *velină normandy* (hîrtie căreia i-ai consacrat o diafană prozopoemă), culeasă cu o literă minunată din boabe de rouă şi dăruind — afară din text — un obiect suprarealist re-creat de autor de 70 de ori, adică pentru fiecare exemplar un original care deschide o FEREASTRĂ spre puţinele pagini volante pe cari le bănuiesc înecate într'un text de proaspete vrăji. Mîine acest text va împlini două pagini într'o carte de formatul obişnuit şi preţul „normal", aşa cum s'a întîmplat cu poema *L'Union libre* a aceluiaşi şi cu TOATE celelalte tipărituri luxoase tehniceşte, adică superlativ artistice, ale poeţilor suprarealişti. Dar în ediţiile obişnuite acelaş poem este totuşi ALTUL: Amalgamul a fost descompus şi redus precum în voltmetru sărurile de metale preţioase.

Da. E dureroasă condiţia umană în acest început de veac, e sfîşietoare mizeria atîtor oameni

www.dacoromanica.ro

cari trebuie să-şi caute hrana cea de toate zilele în lada de gunoaie a blokhausurilor; dar nu văd cum uciderea operei de artă scumpe, va tămădui marele rău ale cărui rădăcini, dacă le-am urmări, duc undeva departe. Absenţa plachetei lui André Breton nu va fi nici paliativ: Cei cari huzuresc de bine nu-şi cumpără astfel de cărţi, dar nici nu ajută — cu echivalentul în monetă mărunţă — spectrele cu stomacul lipit de vertebre; iar alţii poartă acelaş palton al nouălea an şi pantalonii străvezii cu jumătate lat de palmă deasupra gleznelor, dar subţioară strîng o carte în ediţie rară.

9 fevruarie 1936

www.dacoromanica.ro

EXTEMPORALE

www.dacoromanica.ro

ANTOLOGIE DE IMAGINI
DIN POEZIA NOUA *)

Aşa se întitulează cartea promisă acum trei săptămîni de poetul Teodor Scarlat şi prompt apărută în vitrina librăriilor în ajunul paştilor.

Fapta este a unui poet. Cine alt ar putea cîntări frumosul inefababil al unei imagini, vraja a două cuvinte spontan alăturate, mirajul şi tremurul sufletesc cînd în poeme te întîlneşti cu „obloanele cari dormiau în oraş ca vagabonzii sub streaşină" sau afli cum „tăcerea urcă'n melci spirale de amurg". Numai poetul spune iubitei că părul ei „e o caleaşcă de primăveri blonde" şi tot dînsul ştie că „ecoul tăcerii e luna". In alte pagini citeşti: „Zimbrii se decapitau pentru stemele Moldovei", iar autorul antologiei aude cum „norii se strigă scăpărînd din amnare".

Aceste creaţiuni pure ale spiritului (A. Breton) ne plac, le iubim, ne tulbură şi nu trebuie, asemeni unui bulgăre de zăpadă, să le frecăm prea mult între degetele simţurilor noastre. Unde sînt lîcuricii de adineauri ai zăpezii? Am rămas cu puţină apă murdară. *Dacă simţurile aprobă oricît de puţin imaginea, ele o omoară.* (Pierre Reverdy). Cum să supunem unor cercetări logice şi să explicăm — de pildă — imaginea aceluiaş poet. *Le délire aux doigts de cristal,* sau să'nţelegem *frumoasa întîmplărie* a somnului. Aşa l-a văzut André Breton.

O imagine dezlănţuie un şirag asociativ de sensuri, tulbură fără să ştim de ce, *ne chinuie şi*

(*) Editura Litere, 1934.

www.dacoromanica.ro

trăiește în noi. Există imagini sublimări ale experienței și spiritului unanim — zicători, idiotisme — a căror filieră logică nimeni n'o mai cercetează atunci cînd le pronunță.

Mai există și o poezie populară, care începe așa:

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai...

Dacă nu toți cei 75 poeți meritau să fie invitați în Antologie, replica ne-o dă chiar autorul: a invitat poezia și nu poeții, al căror loc rămîne în antologiile de poeți. Cîteva cuvinte incantatorii și prezența e justificată. Și chiar dacă nu toate acele imagini, paralogisme și metafore aluzive își îndreptățesc prezența în Antologie, nu acuz, pentru slaba lor potență, lipsa de gust a autorului; ci rezultanta unei buimăciri prin convietuirea în timpul cît pregătia cartea, în iureșul cîtorva sute de imagini. Ca pe un tobogan, ca într'un palat de oglinzi în care te lovești de propriu-ți chip și nu găsești decît anevoie și întîmplător ieșirea în strada cu sens unic, normală și fără surprize... Doritor să-ți procuri vinul cu cel mai gustos buchet, cobori într'o cramă și guști din cîteva butii. Cînd te-ai decis, mai ești sigur de alegerea ta? Chiar pentru acele prezențe facile, îi sîntem recunoscători: în lectura Antologiei ele devin hodinitoare ca refugiile din piețele metropolelor, unde pietonul își recapătă ritmul normal al respirației, după o goană întortochiată printre vehicule și accidente iminente.

11 aprilie 1394

www.dacoromanica.ro

CIRJĂ
LA OSPICIUL PANTELIMON

Teatrul *Regina Maria* reprezintă „*Manasse*", nume indisolubil legat de creatorul rolului principal, acum două decenii, artistul Cîrjă.

Azi, acel care a creiat rolul în una din cele mai bune drame romînești, ocupă un pat în spitalul Pantelimon din comuna Principele Nicolae. In mizerie fiziologică, septuagenarul artist este scos din cameră de infirmieri și așezat pe o bancă, unde rămîne toată ziua, înconjurat de-o armată de tabetici, paralitici, microcefali. Am vorbit cu dînsul. Păstrează trăsăturile clasice și cugetarea senină. Mi-a vorbit mult. De Ronetti-Roman, de Caragiale, de amintirile în manuscris luate aproape cu sila de-o rudă care vrea să dea „lovitura" svîrlindu-le în vitrină în ziua morții artistului. Mi-a vorbit cu ochii umezi de succesele de pe scenele romînești și străine. De florile și uralele ce'l baricadau și de tristeța prezentului.

Apoi l'au înconjurat sumedenie de copilași aciuiați prin curtea spitalului, și-au început cu drag să joace în juru-i. Ii sărutau obrajii, săltînd pe genunchi — romantică scenă delavranceană — cu strigăte nevinovate: „Moș Cîrje, moș Cîrje!..." Și din halatul în vergi de junglă, moș Cîrje scoase cîți-va lei și împărți. Copiii se împrăștiară după struguri: „Trăiască moș Cîrje!" Iar el, cu glas scăzut dar cald: „E singura bucurie ce-o am aici: ei singuri mă înconjoară cu drag".

Și iar lacrămează: „S'a dus și bătrînul ziarist Teodor Mănescu. Cu el mai vorbiam din cînd

www.dacoromanica.ro

în cînd... chiar aseară". Apoi ne strînse tremurînd mîna, — prietenului Panait Muşoiu şi mie. Mult şi fără alte cuvinte.

Coco dragă, nu sînt triste cele ce-ţi scriu? Scoate o planetă şi întreabă soc. *Scena*, soc. *Artelor Dramatice*, Teatrul care reprezintă azi Manasse, întreabă: „La Pantelimon trebuie să sfîrşească „moş Cîrjă"?. Dece nu-l trimiteţi pentru cele cîteva luni la un sanatoriu? Sau păstraţi fondurile pentru bustul lui în foyerul unui teatru?".

1928

www.dacoromanica.ro

COMEMORĂRI

AM fost pentru o zi la Iaşi şi am urcat dealul Tătăraşilor pînă la crucea de lemn de culoarea şindrilei plouate pe care părinţii au sgîriat cu un cui: AUREL ZAREMBA, Etatea 22 ani †9 august 1930.

S'au împlinit patru ani! Am plîns destinul acestui poet, am plîns pentru prietenul trimis pămîntului înainte de a fi putut aduce sufletelor dornice de poezie proaspătă tot inefabilul cu care a plecat. Deşi Aurel Zaremba a murit în acelaş an în care s'a născut *poetul* Aurel Zaremba, a avut totuşi timpul să redacteze — la Iaşi — două reviste de anvangardă: *XX, literatură contimporană* şi *Prospect.* Eram alături de dînsul printre cei cîţiva prieteni cari admirau elanul şi perseverenţa acestui copil bolnav, diafan de slab şi sărac (flămînd).

In zilele rare ca oazele, cînd cobora din mahalaua Tătăraşilor spre cafeneaua Palace, era cu profilul de trestie şi străve... pînă la spiritualizare.

Dar numele lui se uită, e uitat ca şi al altui viitor nuvelist (sau nuvelist de viitor) care l-a precedat cu o săptămînă la cimitir: Aureliu Cornea. Şi acesta un chinuit în viaţă de scrîşnitul cu înţelesuri al peniţei pe hîrtie şi doborît de bacilul Koch.

Iaşi, 9 august 1934

www.dacoromanica.ro

ÎNCĂ un coviltir de frunze veştede, al unsprezecelea, acoperă cu acest sfîrşit de toamnă mormîntul şi amintirea lui. Intr'o zi, cînd vieţile tragedii vor înlocui şuvoiul vieţilor romanţate. Se va citi şi cartea trecerii printre noi a răvrătitului Urmuz. Şi poate se vor face pelerinagii lîngă dreptunghiul de aramă pe care stă scris numele celui care în burniţa nopţii de 22 noemvrie 1923 a plecat din str. Apolodor, cu un revolver în buzunarul paltonului şi în ţeastă cu gîndul disparitiei. Ce s'a desăvîrşit într'un boschet din miezul şoselii Kiseleff.

Pe acest premergător al unei literaturi (a se citi *antiliteraturi*) scrise cu imagini de contra sens,— o cascadă văzută pe un tavan de oglinzi — pe acest chinuit şi nefericit Urmuz ni l-a prezentat într'o scrisoare una din surori, care l-a preţuit din chiar zilele cînd mîzgălea cu cerneală pe Ismail şi pe Turnavitu.

L-a preţuit şi a scormonit înţelesul ascuns în cutele paralogismelor cari maschează pe umilii eroi ai schiţelor sale.

„El, care pricepea atît de bine literatura clasică greacă şi franceză cît şi clasicismul etern şi senin al muzicii bethoweniene, a fost torturat totuşi de ce era simbol şi modernism în literatură şi muzică.

El, care îndeplinea funcţiunea de slujbaş al statului cu cea mai mare scrupulozitate şi cu toate acestea o ura, socotind micime şi meschinărie tot ce era administraţie, guvernare, societate.

El, care şi-a chinuit viaţa ca să nu turbure opinia publică şi totuşi dispreţuia alcătuirea societăţilor.

El, care din iubire de neam şi familie şi-a ales o carieră ce nu-i convenia, în locul celei potrivite temperamentului său: muzica, sunetele armonizate, sonoritatea cuvintelor.

El, care găsia meschin să trăieşti cu unicul scop de a-ţi perpetua speţa şi a educa massele...

www.dacoromanica.ro

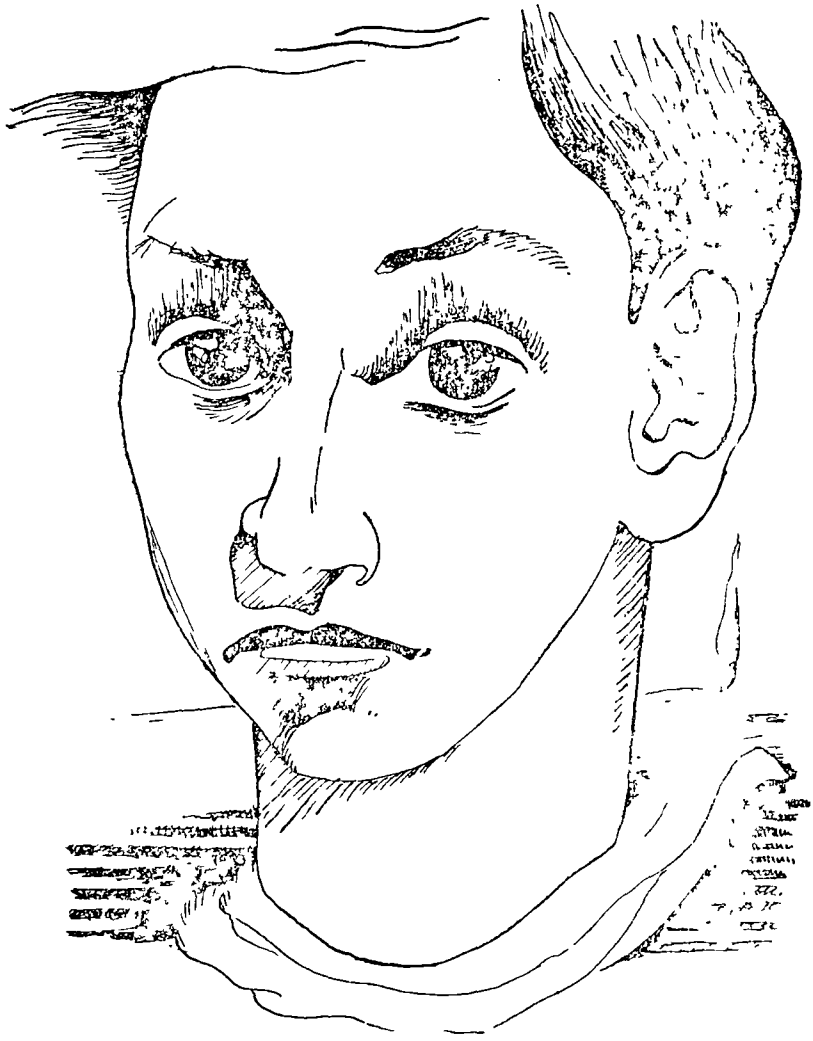

S. Perahim

A. ZAREMBA

www.dacoromanica.ro

şi cu toate astea era cel mai moral dintre oameni!

El, care—de mult încă—a ştiut să transpună în cuvinte pictura unui Pablo Picasso, unui Braque, a unui Joan Miro.

El, care s'a supus Destinului exterior şi a trăit cu totul altă viaţă decît aceia care era a lui... pornită dintr'un Destin ce trebuia să şi-l creieze".

Cît despre Neurastenia înscrisă, cauză a morţii pe dosarul morgii, aceiaşi peniţă adaugă: „Aceasta nu-i adevărat. Acestea sînt formele medicinei legale. E un termen medical ce rămîne mereu prea vag, prea general, prea atotcuprinzător. *S'a sinucis pentrucă era făcut dintr'o substanţă suprapămîntească ce a venit în conflict cu viaţa comună a tuturor muritorilor confortişti şi parazitari, îmbuibaţi de orbul FATUM cu toată grăsimea pămîntească".*

Sublinierea este conformă originalului scrisorii şi conţinutul pare rezumatul rîndurilor ultime găsite asupra sinucigaşului.

Dar nu Urmuz, ci Demetru Demetrescu-Buzău, grefier la Curtea de Casaţie s'a sinucis. Aşa ne-au vestit în lapidar tragism ziarele (1). Şi numărul celor cari cetind „întîmplările din Capitală"

(1) Azi la orele 7 dim., a fost găsit într'un boschet dela şosea, în apropierea colţului şos. Jianu cu str. Dem. Ghica, cadavrul unui necunoscut. Mîna dreaptă a acestuia era încleştată pe revolver, ceiace a dus la deducţia că e vorba de o sinucidere.

Cadavrul purta anumite semne cari arătau că moartea se produsese cu 7—8 ore mai devreme. Procedîndu-se la perchezitionarea corporală s'au găsit cărţi de vizită şi scrisori pe numele D. Demetrescu-Buzău, str. Apolodor, 13.

Făcîndu-se cercetările s'a aflat că sinucigaşul e Dem. Demetrescu-Buzău, grefier la curtea de casaţie. Motivul tragicului act e o boală gravă de care suferia sinucigaşul.

Lupta II, 586 (23 noemvrie 1923).

24 Noemvrie 1923

Sinuciderea unui grefier dela Casaţie. Eri dim. pela orele 7 jum. a fost găsit mort, de către sergentul din post, într'un boschet din dosul bufetului, în apropiere de şoseaua

www.dacoromanica.ro

cunoşteau identitatea, puteau fi număraţi pe degetele unei mîini.

Groteştii săi eroi continuă a trăi, a se plimba printre noi. Chiar eri l'am întîlnit pe Gayk, cu umărul drept mai ridicat, aşa cum ni l'a prezentat Urmuz pe „singurul civil care poartă susţinător de armă" şi presimţ că azi mă voi întîlni cu Dragomir. Deaceia privesc atent pe toţi oamenii înalţi, cîrni şi cu ochii rotunzi, pînă voi da peste acel care are „gîtul subţire de culoarea cafelei cu lapte şi fasonat ca la strung".

Pomenirea lui Urmuz o face şi o va face mereu — fără să ştie — strada.

22 noemvrie 1934

Jianu colţ cu str. Dimitrie Ghica, un necunoscut, binişor îmbrăcat. In mîna dreaptă încleştată, se afla revolverul cu care necunoscutul şi-a răpus zilele printr'un glonţ, tras în partea stîngă a pieptului, perforîndu-i inima şi eşind apoi prin spate. Asupra lui s'au găsit mai multe cărţi de vizită cu adresa: Demetru Demetrescu-Buzău str. Apolodor 13. După înfăţişare pare să fi fost un mic slujbaş.

Din ordinul procurorului de serviciu, cadavrul sinucigaşului a fost transportat la institutul medico-legal. Se crede că ucigaşul şi-a pus capăt zilelor astă noapte pela orele 12.

In ultimul moment aflăm că sinucigaşul dela Şosea se numeşte D. Demetrescu-Buzău, fost grefier la Inalta curte de casaţie şi justiţie, domiciliat în Bucureşti, strada Apolodor No. 13. La el s'au găsit mai multe scrisori în cari arată că-şi curmă firul vieţii din cauza unei paralizii ce-o căpătase de cîtva timp şi care îi transformase viaţa într'un adevărat chin.

Dimineaţa XX, 6126 (25 noemvrie 1925).

www.dacoromanica.ro

COPIII LUI COSTA-FORU

Nu sînt numai „Maria şi Olga", „Saşa şi Xenia" pe cari C. G. Costa-Foru îi recomandă sub pozele lor apărute în numărul 2 al Revistei Copiilor şi a Tinerimei. Mai sînt şi generaţiile cari între 1913-1916 erau copii. Printre ei mă socotesc.

Intîmplarea face să aflu vestea morţii acestui părinte, în liniştitul oraş din vîrful ţării unde în fiecare an mă chiamă nostalgia şi amintirile ca un abur dureros. Scriu aceste fraze într'o zi de sîmbătă, adică în ziua în care ani dearîndul alergam „într'un suflet" la librărie să-mi procur un număr nou din Revista Copiilor şi a Tinerimii. Peniţa tremură: sînt în aceiaş cameră, la aceiaş masă la care în mult aşteaptata după amiază de vacanţă săptămînală mă ascundeam pentru o oră de orice chemare, inoportună pînă terminam de înfulecat revista lui Costa-Foru. Cea mai iubită şi care m'a mulţămit mai din plin din toate sutele de reviste citite de atunci. Aici, în această cameră, pe etajera cu revistele şi cărţile copilăriei, stă în picioare, legată în şase volume, întreaga colecţie a revistei. Nicio pagină lipsă, niciun colţ îndoit.

Cînd, după război, a reapărut, se afla altcineva în casă care s'o iubiască şi s'o cumpere cu aceiaş sfinţenie. (Sfinţenie e cuvîntul potrivit.)

De astă dată bijuteria revistă va pleca la Bucureşti.

Moartea lui Costa-Foru am aflat-o lîngă paginile în care dorm pasionantele aventuri ale „Generalului Durackin", năzdrăvăniile lui „Sar şi

www.dacoromanica.ro

Ionel", lîngă fermecătorul „Zapis Impărat", lunga —şi rău mia pornit cînd s'a terminat — poveste a d-lui Visarion şi atîtea alte bucurii obţinute cu două treimi din leafa de 15 bani săptămînal. Pedeapsa cea mai aspră era interzicerea părinţilor de a mă duce „la Bercovici" să mi-o cumpăr. Dar după vreo două ore de grea mîhnire, plînset şi promisiuni de irevocabilă cuminţire, o găsiam (mi se spunea locul) unde era pitită de părinţi.

Sufăr că nu pot fi în ceasul acesta lîngă trupul acoperit de flori şi să le acopăr cu lacrimile celui care, asemeneori atîtora, în temelia edificiului său cultural are îngropat ca pe un pergament viu Revista şi amintirea fundatorului ei. Paginile ei nu sînt veştede ca ale altor publicaţii vechi şi miezul fiecărui număr acoperit cu 12 catrene sub tot atîtea desene au tăria să-mi învie puritătţi de copil şi să rîd deplin de gluma ce o iscă (sau poate este ecoul bucuriilor de acum peste două decenii).

Trebuie să fi murit îndurerat bătrînul şi ilustrul cetăţean—cum îndureraţi i-au fost şi anii dela sfîrşitul vieţii. Capul său pleşuv purta cicatricele loviturilor de ciomag căpătate din partea unor adolescenţi laşi.

Pentrucă dintre copiii lui, ajunşi la vîrsta universităţii, foarte puţini au ştiut să prefacă în fapte glasul tolerantului Costa-Foru şi legendele cu eroi virtuoşi şi generoşi cari stăruiau în paginile Revistei. Dar ceilalţi poate n'au fost copiii săi, n'au citit Revista, n'au citit nimic.

Dorohoi, 17 august 1935

www.dacoromanica.ro

EXERCIŢIILE LUI COSTIN(*)

O carte de inteligenţă, adresîndu-se astfel unei anumite categorii de cititori. Am silabisit odată, de două ori *abecedarul* — ne-a plăcut mai mult — e acolo un umor care amuză cu claritate, serios. Dar şi şarja e pe alocuri prezentă. E un abecedar realizat artisticeşte, deşi numai această calitate ar fi suficientă ca întreaga carte să ne repugne ca tot ce e realizare, ca tot ce e izbutire. Am urcat şi coborît *diez şi becar.* Echivocul imagist e adesea căutat şi prins în pagină cu acul din insectare, cu îndeletnicire de tehnician. Am memorizat, precum se cuvine cu Istoria, *de virus ilustribus* şi pentru urmaşi am păstrat să înveţe *fabulele regretatului Lafontaine cu moralitatea restabilită.*

Le-am degustat cu un rîs discret aşa cum desigur şi prietenul Costin cînd le-a scris sau cînd le scotea, să le revadă, din casa Fichet. Jacques G. Costin descinde fără să coboare, treptele răsturnate ale logicei lui Urmuz, ale absurdului. Iar o clasare a celor din şcoala lui Urmuz : a celor cari au suferit contagiul cunoscîndu-l şi l'au auzit citind prin 1916 la Capşa pe *Gayk* sau *Plecarea în străinătate* (J G. Costin), a celor cari pe lîngă asemănarea cu Urmuz conţin şi o dîră personală (Moldov) şi a imitatorilor cinici (Ionathan X. Uranus, etc.) porniţi dela pastişa din farsă, va fi făcută la timpul cuvenit în Unu.

(*) Jacques G. Costin, EXERCIŢII PENTRU MÎNA DREAPTĂ ŞI DON QUICHOTTE. Editura „Naţionala" S. Ciornei, 1931.

www.dacoromanica.ro

Fraza *Execiţiilor* **e lapidară; definiţii de intelectual. Trenul** *are totuşi o voinţă FIER. Cînd se înapoiază merge tot înainte. Şi o ideie fixă: să nu iasă din linie. La curbă face morală — se apleacă înăuntru.* **Coşarul** *e şeful unei bande negre tolerată de autorităţi.* **Pianul** *e o rămăşiţă preistorică din specia Mastodont. Şi-a păstrat coada şi trei picioare. Poartă dantura falşă perfect armonică.* **Sau, cerul de pămînt** *de fapt nu e tocmai departe : O rază de soare.* **Calamburul cu aparenţe paralologice:** *mai bine cu un măgar la munte, decît cu un deştept.*

Pentru reîntinerirea fabulelor, Lafontaine e urcat elegant într'un pom şi apoi după morala unui anume popor, scuturat: prin cădere condamnîndu-se singur la transformarea în friptură pentru urmaşi. Ambiţia broaştei e morală, greierul trebuie numai să cînte; furnica-i egoistă, deci imorală.

Peste tot străluce lobul inventiv al autorului, care în ultimele 36 de pagini se hotărăşte pentru stilul şi spiritul lui Cervantes şi porneşte de pe soclul gloriei oficiale, statua ecvestră a lui Don Quichotte spre noi aventuri. Dar fără Pança. Deci fără umbră. Interpretările absurde ale eroului lui Cervantes trebuiau să-şi găsiască contingenţe în spiritul lui Jacques G. Costin, care e mai mult proiectarea acestui spirit pe lac. Deaceia d-sa va putea oricît face acrobaţii pe cap fără să sufere vertigii. La prima lectură a lui Don Quichotte, ne-a plăcut umorul din stilul personajului; la a doua, umorul din situaţia cuvintelor.

Din abecedar, *Boul* **a obţinut nota 10 şi dreptul de afişare în Unu.**

Se ocupă cu introspecţiunea.

De fapt speculează mai mult ideile furajere.

Face şi pe distratul: ţi se uită în ochi şi gîndeşte aiurea.

Din timiditate rumegă mereu un răspuns întîrziat.

www.dacoromanica.ro

Mai rumegă și un plan pentru recolta viitoare.

Totuși destul de resemnat: suportă cu tărie propriul lui nume.

E tăiat din cauza pericolului pe care-l prezintă coarnele.

In societate servește ca exemplu și ca talpă.

Intreține relații foarte întinse: a avut o chestiune personală cu broasca umflată. A primit să stea în intimitatea oului de furat. Mecena național: pozează pentru grigorești.

Agricultor în orele libere, îngrașă pământul. In raport cu taurul, e pur și simplu o vacă. Iar după mamă e supus elvețian.

Pisicile D-nei Milița Pătrașcu le mîngîiem. Sînt poate cele trei grații. Dar sînt și *lipsite de caracter, după ce fură se spală pe mîini.* **Portretul și cele cinci desene ale lui Marcel Iancu, ale plinului de inspirație Marcel Iancu, EMOȚIONEAZĂ. Fiecare desen adaugă o nouă virtute plasticei dumisale.**

1931

www.dacoromanica.ro

GLOSĂ

„Urlă valurile vieții,
Lume nouă-i orice undă,
Cui ce-i pasă de se înalță,
Ce te temi de se cufundă?
Azi ți-e teamă că mulțimea
Pe alesul ți-l înghite,
Mîine crezi că sfarmă insul
Milioane răzvrătite.
Azi știința, poezia,
Vine mîine să te cheme.
Vrei să'ncercui lumi de valuri
In îngustele sisteme?
Truda veșnic îți rămîne
Fără rost și'nfiripare,
Și cu murmur lung de ape
Rîde neînvinsa mare
Lasă-i valul! Viața însăși
Are legi îngrăditoare.
Toate'n lupta ei eternă
Sînt pe veci dăinuitoare.
Toate-s vechi și nouă toate
In vrăjita ei cîntare!"

Poemul acesta atît de vecin glosei lui Eminescu prin conținut și haină, e începutul celui de al XI-lea tablou din celebrul poem dramatic al lui Emeric Madách — care a trăit între 1823—1864—și apărut în traducerea lui Octavian Goga (1).

(1) TRAGEDIA OMULUI, Editura Fundației pentru literatură și artă Regele Carol II, 1934.

www.dacoromanica.ro

A cunoscut Eminescu, poate în timpul studiilor urmate la Viena, opera lui Madách? Să răspundă şobolanii criticii ştiinţifice.

Cert e însă că Roger-Gilbert Lecomte n'a cunoscut dinti pagină mai veche (1) a mea fraza

„Cine n'ar dori să moară visînd că moare?"

deşi în poema Supposition mortelle (2) am cetit cîţiva ani mai tîrziu

„S'endormir
Se rêver mort
Ne plus jamais se réveiller"

1934

(1) *Inima de pică* în UNU, anul IV, nr. 34, martie 1931 şi în ECHINOX ARBITRAR (Editura Unu, 1931), pag. 40.

(2) LA VIE, L'AMOUR, LA MORT, LE VID ET LE VENT, (Ed. Cahiers libres, 1933).

www.dacoromanica.ro

POEZIA LUI BACOVIA

In lirica romînească poezia lui Bacovia face opinie separată. Nu numai poezia ; şi omul.

Un fapt relatat într'un număr de acum cîţiva ani în Gîndirea. (Il însemnez din memorie.) Societatea scriitorilor romîni era într'un turneu de şezători literare. Careva din grupul scriitorilor (Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu şi alţii) amintindu-şi că se află în tîrgul lui Bacovia, anunţă pe ceilalţi, le propune şi se hotărăşte într'o spontană unanimitate să-l invite, spre a le cinsti cu prezenţa-i şi cu lectură, şezătoarea. Multă lume a fost întrebată de adresa poetului, dar băcăuanii nici nu bănuiau această existenţă printre dînşii. Şi totuşi, pînă atunci, Bacovia colaborase la vreo 16 reviste, îi apăruse prin grija lui Ion Pillat (singur nu şi-ar fi adunat poemele niciodată) „Plumb" şi redactase *chiar la Bacău* revista Orion.

Modest, timid, cu frică parcă de propria-i umbră, el îşi măcina nervii, suferia cutropit de tristeţi într'o căsuţă străjuită de doi vişini, undeva la mahala. Cu greu l-au găsit, dar şi mai greu l-au hotărît să urce treptele estradei din sala de şezătoare. Ochii cutreieraţi de nelinişti dădeau figurii de ceară terminată cu o barbă de abanos scurt retezată, o alură stranie. Pentru concetăţenii cari l-au văzut şi ascultat, Bacovia a fost surpriza, chipul şi faima celorlalţi scriitori fiindu-le vechi cunoştinţe din revistele de literatură şi din cărţile în ediţiile *decent* prezentate.

www.dacoromanica.ro

Din cel mai pur filon al autenticității. Puterea de a sugera, magia de creare a unei ambianțe pustiite de mîhniri a atins la Bacovia culmile. Bacovia e un anotimp. Versurile sale sînt o sită prin care se cerne o toamnă fără liman cu ploi și cu dureri. Nu toamna unei romantici stereotipe, superficiale, facile. In dreptunghiul unei strofe e toată jalea unei mahalale oropsite dintr'un oarecare orășel din Moldova. Amurgurile sumbre atîrnă platoșe de plumb pe umerii străvezii ai locuitorilor, plumb de sufletele lor chinuite de o iremediabilă tristeță. Pe fata care a murit (de ftizie ?)

au dus-o pe ploaie și-au îngropat-o

și întreg pămîntul pare poetului un mormînt.

In Bacovia, chiar peisagiile înflorite și generatoare de viață ale primăverii sînt melancolice, ciuruite de ploi și străbătute de fantomele suferinzilor cari înroșesc batiste.

Iarna, poetul cu nervii-fierăstraie ne poartă în acelaș peisaj dezolant sub tireziile de plumb ale neliniștii. Iată-l cum trece, mereu singur, pe poduri de fier solitare și așteaptă în zăpadă. Așteaptă fără să știe anume ce!

Dar vara? In poeziile lui, uncropul verii descompune cadavrele, descompune viața: El spune simplu, cu dureroasă resemnare

E miros de cadavru, iubito,
Și azi chiar sînul tău e mai lăsat

Parcă s'ar întinde pecingenea unei universale cangrene.

Toamna, va chema iubita să-i arate cum

„plouă frunzișul în tîrgul ploios"

Revenit acasă, se va închide acolo „ca într'un sicriu".

www.dacoromanica.ro

Partitura Bacovia e scrisă sub cheia de toamnă. O antologie în miniatură de poemele dictate de acest anotimp care destramă în gemete pe neurastenizatul poet.

Oriunde s'ar desăvîrşi poemul, aceiaşi covîrşitoare dezolare irumpe prin toate fibrele. In grădina publică frunzele „gonesc grăbite", „grădina oraşului plînge, e vînt, e pustiu".

E toamnă, metalic s'aud
Gorniştii, în fund la cazarmă

Cîtă putere sugestivă în minimum de cuvinte. De cuvinte simple, alăturate simplu şi magic.

Neurastenia anotimpului cu „surprize pentru ftizici" ferestruieşte oasele, nervii. O dezorganizare a voinţii, o descompunere fizică. Şi poetul reuşeşte să-ţi acopere umerii cu giulgiul tristeţei— hrana lui de toate zilele — ştie să-ţi infuzeze ritmul ploii, toate sfîşierile şi viziunile deprimate cari îl cutreieră. Din monotonia unei caterinci sgîriind timpanul sau din gîndul morţii cu care Bacovia adoarme, se trezeşte şi la braţul căreia trece palid, învins, o dîră obsedantă a însemnat pe hîrtie vîrful plumbului: turburătoare fără pereche şi poem pînă la obsesie. Imbinare de dureroase muzicalităţi, *poezie* a lentei distrugeri cu nimicirea instinctului de conservare. Şi din lectură treci în stradă cu umerii apăsaţi de nevăzute cobilite.

Versul lui Bacovia închide o atmosferă care şi-a înscris brevetul: *bacoviană*. Superlativ elogiu.

Bacovia îşi are din viaţă locul inamovibil la starea civilă a unei şcoli literare. Cînd nu creiază, poeţii (şi numai acei cari merg fără aparate ortopedice) ilustrează o mişcare. Prin muzicalitatea versului, a unui vers ignorînd raţiunea, prin repetirile generatoare de obsesii, prin desnădejdile şi dorinţele vagi, prin sufletul dezagregat Bacovia se „repartizează" la simbolişti, adică şcoalei

www.dacoromanica.ro

care a triumfat asupra romantismului şi din care s'a născut—după insurecţia Dada—literatura nouă. Dar cîtă deosebire între poeţii aceleiaşi şcoli. In literatura romînă sînt simbolişti şi cîntăreţul Romanţelor pentru mai tîrziu şi poetul Inscripţiilor, N. Davidescu şi poetesa Şoaptelor din umbră, Elena Farago şi—să nu-l uităm—Ştefan Petică, poetul Fecioarei în alb. Totuşi la care altul găsim asemenea economie verbală şi noutăţi mai pe măsură pentru crearea atmosferei de surghiun şi moină sufletească cum la poetul Plumbului ?

G. Şt. Cazacu, unul nu din cei mulţi poeţi doar influienţaţi de Plumb, dar de o sinceră şi mărturisită sensibilitate bacoviană, are în Clipe de Toamnă versurile

Ritmic şi sonor—cu plîns bacovian
Rar, picură din zarea 'ncremenită.

iar în poema Octomvrie

Şi nu ştiu dece'n cetatea cenuşie
Nu plînge 'nfrînt Bacovia pe stradă !

Bacovia, bacovian îmbogăţind astfel dicţionarul limbii cu noţiuni noi.

Aceste gînduri mi-au fost împrospătate la apariţia în editura Fundaţiei Regele Carol II a volumului Poezii. Dar dece Poezii şi nu Plumb, cînd niciodată numele lui Bacovia nu se va dezlipi de plumbul toamnei ? Şi mai trebuie stigmatizată lipsa de bun simţ poetic a întocmitorului acestei ediţii cu poezii ciuntite şi altele lipsă. Dintre ultimele, una a apărut pe vremuri într'un cotidian de teatru şi a fost retipărită în 1929 în revista Unu, pentru frumuseţa ei de înaltă tensiune. Am întîlnit acolo imaginea turburătoare şi proaspătă a unei albine „care plîngînd soarta poetului se va lovi în oglindă." Poema se numeşte *Acum :*

www.dacoromanica.ro

Te voiu aştepta într'o zi sau într'o noapte oarecare
Pentru ca să văd dacă mai pot să am o preocupare
Voiu trece iar pe lîngă ape şi 'n unda lor voiu apărea
Voiu sta lîngă vreo ruină, va plînge iar o cucuvea,
Pe urmă nu va mai fi timp... Voiu fi uitatul muncitor,
Va fi şi pentru mine lumea în fenomen întîmplător.
Despre iubire cîteodată poate într'o carte voiu găsi,
Poate 'n oglindă vreo albină plîngîndu-mă se va lovi.
Plîngînd în zori cu faţa 'n soare mă voiu simţi
fără de rost,
Va plînge 'n mine toată jalea poeţilor care au fost...
Un corb va trece peste casă şi iarna mă va îngheţa.
Sau toamna goală va dansa cu plete de grîu şi de vin,
Aşa fel că nu vor putea să ne 'ntreacă cei cari vin...
Şi adormind odată'n pace toţi cei de azi şi eu şi tu,
Veni-vor alţii să viseze dacă totul e falş sau nu...

1934

NOTĂ. Cîteva luni după ce scrisesem aceste pagini, am văzut pe Bacovia, în faţa unei mesuţe, în librăria Alcalay. Era în „săptămîna poeziei". Bacovia nu a avut să dea niciun autograf; aştepta nemişcat, gura încleştată, absent. In acea zi, am văzut pentru întîia oară un poet al cărui chip se identifica atmosferei din poeziile sale. Poetul s'ar fi putut foarte bine chema Plumb, pentrucă poezia sa este Bacovia.

www.dacoromanica.ro

ŞTEFAN PETICĂ (*)

Un poet despre care nu s'a scris nimic în timpul vieţii, scurtei lui vieţi de 27 de ani, şi asupra căruia tăcerea, ca în baza legii fizice a inerţiei, a aşternut linţoliu alte două decenii. Abia acum zece ani, „Adevărul literar şi artistic" (din ce în ce mai puţin) i-a consacrat o iluminată pagină semnată de poetul N. Davidescu şi a scos astfel de sub colţul uitării poezia acestui inspirat. Tot în toamna lui 1924, S. S. R., ca urmare invitaţiei Academiei Bîrlădene, a comemorat pe poet la mormîntul acestuia din satul Bucești (judeţul Tutova) unde s'a născut şi unde a venit să-şi îngroape trupul diafanizat de ftizie. Iniţiativa revenea d-lui G. Tutoveanu. Anul exhumării din uitare; deşi eleganta plachetă a d-lui Al. T. Stamatiad, „Doi dispăruţi: Iuliu Săvescu-Ştefan Petică„ apăruse în editura Flacăra încă în 1915.
Dar atunci spiritele din ţară erau atente la bubuiturile de tun dela vecini, în hora cărora trebuia curînd să intrăm. Era timpul cînd muzele amuţesc. Acum cîţiva ani, Biblioteca Dimineaţa i-a adunat *Poemele* într'o cărţulie la îndemîna oricui prin ieftinătatea ei. Pe lîngă ciclurile Serenade Demonice şi Cîntecul toamnei publicate mai demult de Gr. Tăbăcaru şi epuizate înainte să fi putut aduce la ţărm pe nedreptăţitul poet eşuat în uitare, în această cărţulie găsim şi ciclurile *Fecioara în alb*, *Cînd vioarele tăcură* şi *Moartea Visurilor*.

(*) Conferinţă rostită la postul de radio Bucureşti, la 19 octomvrie 1934.

www.dacoromanica.ro

Cînd s'au împlinit 25 de ani dela moartea lui Petică, „Universul literar" îl trecea printre *ctitori* şi sub semnătura Gabriel Drăgan era schiţată viaţa şi prezentată opera acestui oropsit premergător al unei poezii de mai multă muzicalitate, al unei poezii refuzată de contemporani.

Viaţa lui Ştefan Petică se desfăşoară scurtă, dela 5 octomvrie 1877 pînă la 20 octomvrie 1904, dar prea plină de tragismul lipsurilor materiale şi de lipsa umilei satisfacţii sufleteşti de a se şti citit şi discutat, dacă nu acceptat. A cunoscut indiferenţa, foamea şi ironiile. Era etichetat în sensul pejorativ *decadent.* Atunci poetul replica: „Dacă e vorba de decadent în înţelesul vulgar, ţiu să declar că aşa ceva n'am fost nici odată. Dacă însă se înţelege prin aceasta o cugetare mai subtilă, o psihologie mai adevărată, o formă mai corectă, atunci astfel de decadent am fost totdeauna".

Să însemnăm cîteva jaloane biografice (puţin elocvente, faţă de intensitatea în frămîntări şi creaţii a acestei existenţe de fulger: A urmat şcoala primară în satul Lieşti, la 2 km. de casa părintească. Gimnaziul, la Tecuci şi studiile liceale la Brăila. In 1896 îşi susţine, la Bucureşti, bacalaureatul şi în anul următor îşi îndeplineşte stagiul militar. Intre anii 1898—1904 urmează filozofia şi matematicile la Universitatea din Bucureşti. Viaţa lui e o neîntreruptă luptă pentru existenţă. Chinuindu-se în cîteva redacţii pentru a-şi încropi banii necesari pentru cărţi, reviste şi o mîncare liliputană. Nu din întîmplare am spus întîi cărţi şi la urmă dejunul: era — precum declară cei cari l'au cunoscut — poate „unul din cei mai culţi literaţi ai vremii" (Gr. Tăbăcaru), dar nu iera şi unul din cei mai sătuli!

O imagine a poetului din timpul cînd era licean a publicat într'un foileton din Adevărul de acum 10 ani (19 octomvrie 1924) un coleg de şcoală care se întîmplă să fie şi tatăl celui care

www.dacoromanica.ro

scrie aceste pagini. Iată cîteva fragmente: „Era un băiat slab, uscăţiv, veşnic suferind. Un tip numit în medicină „veneţian". Oamenii de tip veneţian sunt predispuşi la tuberculoză. Purta un barbişon din cîteva fire de păr. Foarte prost îmbrăcat, sărăcăcios, dar şi neglijent. Dealtfel, nu dădea nicio importanţă îmbrăcămintei. Parcă-l văd: cu nasturii totdeauna în neregulă încheiaţi, cu ghetele... o! ghetele lui Petică, rupturi în tocurile scîlciate şi resturi de talpă (1). Unii colegi îşi băteau joc de el tocmai din cauza neglijenţei la îmbrăcăminte. Petică, veşnic bun, nu se supăra oricîte neplăceri îi făceau aceşti colegi".

Din acelaş foileton aflăm cum într'una din zile au venit la Brăila Ioan Nădejde, şeful de atunci al socialiştilor şi alţi fruntaşi ai mişcării proletare şi au ţinut o întrunire a partidului urmată de o procesiune pe străzi. In frunte mergea Nădejde avînd la dreapta pe şcolarul Petică Ştefan. A doua zi, la şcoală, au urmat represaliile. „Totdeauna buzunarele îi erau depozit de cărţi, reviste, ziare mai ales socialiste". Dintre profesori îl aprecia numai cel de istorie, D-l Leonte Moldovanu. Petică ştia „mai multe decît în manual şi interpreta probleme de sociologie după diverşi autori ce-i citise şi de multe ori avea explicări şi raţionamente personale ce plăceau mult profesorului Leonte Moldovanu." Petică nu vroia să scrie decît fonetic, dar profesorul de limba romînă era adept al şcoalei vechi. Deunde certuri, după discuţii înverşunate pro şi contra „derivaţiei". Şi din acelaş foileton al camaradului de şcoală: „Cu multă plăcere notez aici *orele lui Petică*. Erau orele cînd absenta vre-un profesor dela curs. Ştefan Petică se urca la catedră şi ne citia. Şi cît de frumos citia! Il văd în *O noapte furtunoasă* imitînd pe Jupîn Dumitrache Titircă Inimă Rea şi aud replicele lui Nae Ipingescu. Aud discursul

(1) Eu am imaginea ghetelor lui Charlie Chaplin.

www.dacoromanica.ro

lui Caţavencu şi toastul lui Agamiţă Dandanache din *O scrisoare pierdută*. Trecea ora într'o adevărată desfătare."

OPERA poetului e voluminoasă dacă ne gîndim la broşurile de sociologie *Morfologia socială*, *Sociologia veche* şi *Sociologia nouă*, *Robia legală* şi la sutele de articole critice, polemice şi note privitoare la mişcarea filozofică, plastică şi literară, la articole politice şi de filologie toate răspîndite şi îmormîntate în numeroase ziare şi reviste ale epocei. Ele aşteaptă, cine ştie poate un editor să le învie. Dar am uitat în acest pomelnic poemele în proză, nuvelele rămase în manuscris la prieteni, unele neterminate altele ajunse la forma definitivă (precum Povestea rozei din Alhambra). A mai scris Ştefan Petică şi patru piese de teatru : Cîntecul singurătăţii—tragedie în 5 acte, comedia Prietenii poporului, o dramă—Fraţii şi o feerie în versuri a cărei montare ar fi şi azi o medalie de merit la numele teatrului care ne o va anunţa. Revăzută de un dramaturg—poet şi *Solii păcii* feerie neoxidată de ani, poate încă transmite spectatorilor sbuciumul lăuntric şi tragismul împletit într'un miraj de simboluri. O epopeie, un basm plin de versuri romantice şi decoruri fastuoase aşa cum numai basmele pot fi.

E mică opera lui Petică dacă ne oprim numai la *Poeziile* sale, dar abia prin acestea umbra poetului creşte mai covîrşitoare. In poeme dibuie Petică un drum nou pentru această domniţă de fum şi visare. Un drum altul decît al poeţilor din acea epocă (St. O Iosif, Anghel, Tutoveanu, D. Nanu, A. Naum, Coşbuc) şi al căror cot nu vroia (nu putea) să simtă cînd înşira mărgelele versului.

Acum, indiferenţa şi patimile personale inerent legate de *acel pumn de pămînt* cît timp îşi

www.dacoromanica.ro

purta destinul printre semeni, s'au potolit. Potolită turburarea apelor, a căzut la fund şi neînţelegerea contimporanilor. Mintea poate străbate uşor pînă în fundul apei liniştite şi să pipăie cu antenele sufletului toate frumuseţile inefabile cari altor generaţii au trecut printre degete. Aşa e destinul înoitorilor: să fie slăviţi şi opera lor să fie înţeleasă şi iubită cînd a ajuns veche. Să numim la noi numai pe Eminescu, în Franţa, Rimbaud, Lautréamont. Cîtă cerneală consumă azi comentarea lor şi cîte ediţii se aliniază în vitrine! Lumina fulgerului şi tunetul pornesc odată; dar cu cît mai departe sînt norii aducători de furtună, mai tîrziu cu atît, vom auzi strigarea lor. Isprava lor însă, cine se oboseşte pînă undeva departe, o găseşte şi imediat.

Scrise între 1898—1904, poemele lui Ştefan Petică sînt martore unei epoce de mare dezorientare în literatură (asemeni celei de azi). Ele s'au dovedit pline de fiorul unei creaţii personale — cu toate influenţele din poeţii străini Mallarmé, Verlaine, şi din cei autohtoni: Eminescu (contrariul ar fi fost atunci o imposibilitate) şi minorul Traian Demetrescu. Dar poetul a murit înainte să fi încrustat în slove toată magia unei poezii pe care, cu bună dreptate putem azi spune, a luat-o cu dînsul. Am rămas mai săraci cu o taină nemărturisită. Dar nu scrie Petică în *Solii păcii*

Cîntarea care n'a fost spusă
E mai frumoasă ca oricare

E în poezia lui un cîntec, un fluid care vrăjeşte. O frumuseţă reflectată în oglindă, o frumuseţă de visare şi prin care şerpuie destinul implacabil cu toate treptele lui fortuite. E o poezie

www.dacoromanica.ro

de atmosferă, o ambianță ce se creiază mai mult mintal și durerile se simt cu o uscăciune în gîtlej.

Poemele din *Fecioara în alb* au apărut cînd autorul trăia. Celelalte cicluri sînt postume.

La întîmplare, oricare strofă e o bijuterie de emoție cizelată prin filtrul poeziei. Cu toată sonoritatea maiestoasă a ritmului, o inefabilă tristeță. N'aşi putea nici odată diseca o poemă şi să-i cercetez măruntaiele. De ce aş face-o cu strofele lui Petică. Citiți-le. In oricare veți găsi stări sufletești sugerate printr'o imagine, fiorii unor nelămurite dureri, neliniștea plecărilor, a depărtării de ce iubești mai mult.

In ciclurile *Cîntecul toamnei* şi *Serenade demonice* poetul a schimbat păpădia metaforelor de vis şi cuvintele petale în expresii pure dar îndrăznet de tari pentru anul de debut al acestui veac. Ritmul a încetat să fie numai muzical. Astfel în bătaia razelor unui soare de toamnă, oraşul

...mîndru de podoaba de raze sclipitoare
A sculelor regale, norocul îl îmbată
Şi gloria-l împeşte. El rîde către soare :
Un rîs de poftitoare femeie-îndestulată.

In *Viorile tăcură*, în *Moartea visurilor*, lirismul lui Petică luptă cu influențele şi reuşeşte să aducă proprii rezonanțe. Poetul nu sucește acorduri de flaşnetă. Poeții de mai tîrziu — să le spunem epigoni deşi au depăşit pe clar văzătorul unei alte poezii?—vor utiliza şi perfecta acele armonice repetiri (1), creatoare de atmosferă deosebită, pe cari le găsim pentru prima oară în Fecioara în alb

Seri triste coborîră pe visu-mi vechi şi sfînt,
Seri triste ca un flaut ce plînge'n depărtare

Noutatea poeziei lui Petică tocmai în acea putere de sugerare stă, în a găsi cuvîntul just

(1) Bacovia, Stamatiad, Minulescu.

www.dacoromanica.ro

care reliefează un gînd. Prin simboluri cari au semnificaţia momentului sufletesc, el reuşeşte să ne contamineze acea stare de vis, de nelinişte sau tristeţă. Totuşi prin aierul de prestanţă ce versul său radiază cetitorul parcă e ţinut cu eleganţă distant de aparițiile miraculoase din poeme.

Desigur, mai puţin „pipăibile" de cît poeziile ce se scriau şi le citia generaţia lui Petică, poemele acestuia, ţesătură de realitate şi visare pe canavaua inspiraţiei şi nedumeririlor poetului, ele cereau o anume cultură sufletească şi un efort cerebral: simbolurile, sugestiile nu sînt mură în gura lectorului. Aceşti leneşi în mestecatul unei poezii (cum există alţii în lectura unei liste de bucate) au primit pe Ştefan Petică cu zeflemeaua refrenului decadent... stigmatizîndu-se astfel perfecţi ignoranţi. Dar poetul are permis liber să treacă toate hotarele fanteziei. Numai ei pot fi şi profeţi. (E un simplu hazard apropierea fonetică poet-profet?) Poeţii mor, dar cuvîntul lor rămîne pentru a se adeveri. Petică şi-a dat seama că e un inaccesibil. Urcase într'un tren care nu se opreşte la halte şi la peron a sosit prea curînd. Nu-l aştepta nimeni. A suferit cu demnitate această primire care semăna mai mult a dare afară, cum demn a fost şi în sărăcia lui, necerşind cuiva vre-un ajutor. Ne sînt de mărturie vorbele celor cari l'au cunoscut. Şi mai trăiesc destui. Petică să fi putut trăi şi azi ar fi împlinit 57 de ani şi ar fi tipărit cărţi alături de Cocea, Galaction, Arghezi.

www.dacoromanica.ro

VLADIMIR MAIACOVSKI

In una din dupăamiezile sfîrşitului de aprilie 1930, ca şi în toate dupăamiezile din anii cînd redactam Unu, colaboratorii erau lîngă mesuţele cu marmora jegoasă, lîngă mesuţele pe cari acel care oficia în lăptărie îşi scria poemele şi pasionantele scurt circuite şi pe cari făceam corectura şi punerea în pagină a revistei. Fiecare zi îşi avea obiectivele cari se cereau scrutate, cărţile şi oamenii cari erau răsturnaţi cu un calambur de pe soclu, ucişi cu o glumă plină de adevăr prusic. Cineva, cred ca de obiceiu bineinformatul Stephan Roll, a comunicat sinuciderea lui Maiacovski şi a urmat o pauză în respiraţii. Patru ani după sinuciderea mojicului poet Esenin şi circumstanţiala observaţie „parcă eri!".

De mulţi ani, de vreo cinsprezece, Maiacovski nu mai era poetul, poetul unui *Nor în pantaloni*. In această poemă, din pieptul armat de noutate, belşugul de poezie a fost un sfredel robust a cărui cale odată terminată a creiat pîrtie pentru imitatori şi chiar celelalte ale sale opere poetice n'au fost decît întoarceri fără elan şi repetarea unui drum cunoscut. Un fior împiedicat între nodurile unei chingi.

Stăruie în memorie paginile consacrate cu şapte ani în urmă de L. Trotsky în *Literatură şi revoluţie*, poate cele mai juste, mai complecte, mai luminos scrise dintre toate cari întocmesc literatura de comentarii iscată de poetul care a inoculat dinamism cuvintelor vechi decînd graiul (şi aceasta chiar dela prima culegere de poeme „Simplu ca un urlet"). Maiacovski nu şi-a re-

www.dacoromanica.ro

venit—cum îi dorise talentatul exilat—din criza poetică în care au fost scrise „Misterele casnice" (*Ploşniţa, Baia* au coborît repede şi iremediabil scena) şi „150000000", epopeia revoluţiei din octomvrie. Poetul n'a cunoscut noi culmi, nu şi-a putut bate propriul record al robustului „Nor în pantaloni" unde desfidea pe delicaţii şi brutele amorului să-şi întoarcă pielea ca şi dînsul

astfel încît să nu existe decît buze continue

Atunci se cerea glorificat pentrucă nu-i la fel cu cei mari. Vermină privită din pisc, sevă nimicitoare

pe tot ce există
scriu NIMIC

Această autoglorificare pînă la delir l-a încîntat dela primele dibuiri ale grifelului. Poate alături de componenţa sufletească, veghea influenţa celui care i-a fost în tinereţe idol literar: Marinetti, maşina bombastică şi debitul depe estrada circului din bîlci. In titlul multor opere, numele său era prezent, bănuindu-l din lavă incandescentă. Era deci necesar şi suficient zîngănitul de armură al copertelor vestind că „Maiacovski zîmbeşte" sau deabinelea „Maiacovski rîde". Alteori titlul însuma numărul paginilor în cari s'au aliniat de atac grăunţele muiate în apa regală din călimară: „225 de pagini ale lui Maiacovski". Un poem dramatic scris puţin înaintea poemului de rezistenţă şi în care ca'ntr'un recipient sub presiune tiradele se ciocnesc nu buchete de flacări ci băşici de spumă poetică, se numeşte numai „Vladimir Maiacovski".

Acest gust pentru reclamă l-a întrebuinţat cîţiva ani mai tîrziu construind panouri de propagandă regimului.

www.dacoromanica.ro

Maiacovski e răzvrătitul liric şi orgoliosul care anunţă că-şi va pune în orbită soarele drept monoclu. Creator de imagini cari vor depăşi multe decenii, poate secole şi adeveri presentimentul poetului

...Un cui din cizma mea
e mai tragic decît fantezia lui Goethe

Temperament exploziv, viziunile sale sînt hiperbolice. Fiecare vers e răzvrătire şi fitil. In albia poeziei sale, cuvintele sînt bolovani încărcaţi de puteri torenţiale. Poetul e tînăr, verb şi sînge, iar condiţia primă a existenţei e lupta pentru o viaţă altfel

nici cel mai mic păr cărunt
nu creşte în sufletul meu

Se simte *al treisprezecelea apostol al celei mai vulgare evanghelii* şi vrea inima să-şi calce în picioare şi s'o dăruiască semenilor ca pe un stindard sîngerînd.

Impotriva poeziei ermetice şi pentru o literatură de imagini vii, călite, Maiacovski a dus în 1913 o luptă care n'a fost numai din redacţia revistei „Arta comunei". Creiase o societate literară, Frontul de stînga, unde alături de poeţii generaţiei în frunte cu Chlebnicov şi Burluck (a cărui moarte i-a condus mîna spre acel fragment din poemul „Norului în pantaloni" a cărui traducere a publicat-o în Unu (1) Mihail Dan). Aceşti poeţi, originari din popor, porniau vijelioşi pe străzi după întrunirile unde discuţiile se transformau în vacarm şi bătăi. Poeţii agitatori coborau în stradă şi individualistul Vladimir Maia-

(1) *Apusul lui Burluck* în „Unu" anul V, nr. 44 din Aprilie 1932 şi în SENS UNIC, Ed. Cultura Poporului, 1935.

www.dacoromanica.ro

covski, se amesteca mulțimii. Mujicul devorat de revolte se amalgama masei fără să trișeze. Talia lui ca o paleie de pod de doi metrii, susținea un obraz explodînd de sănătate și tăiat în linii aspre la care se adaugă o barbă răvășită care n'a cunoscut firul cărunt. Pornite din cîrma umerilor, brațele voinice țineau în mînă condeiul și totuși făcute erau pentru cazma, iar glasul marelui liric nu cunoștea gama cu modulații minore. Cuvintele isbucniau masive în ritmul și impetuozitatea ordinelor comandanților (1) apropiindu-se și prin aceasta de maniera marinettistă a recitării poemelor. Manifestele futuriștilor ruși erau la fel pline de cuvinte sonore — și goale de multe ori — ca și ale lui Marinetti.

Noua artă poetică e înscrisă în „O palmă peste gustul public", cartea anului 1913. Palmă și pumni peste maxilarele becisnicilor epigoni simboliști, servili imitatori ai unor Mallarmé, Samain și peste al lipsiților de talent scriitori realiști de meserie fotografi literari. Mai era flagelat gustul pentru o literatură care consta exclusiv din traducerea scriitorilor francezi și germani cari oricît de glorioși (Baudelaire, Rilke), erau anahronici epocii de prefacere care clocotia fundul vulcanului Rusia. Trebuiau poeți cari să se joace cu flăcările și mîinile lor să fie biele încinse. La gunoi estetica cu breton și critica unsă cu briliantină. Manifestațiile grupului Maiacovski au cucerit strada și poetul *eului* s'a trezit, poate prin acea contiguitate a extremelor, în colectiv. „Individualismul revoluționar al lui Maiacovski s'a alăturat cu entuziasm la revoluția proletariatului. dar nu s'a identificat ei. Felul său de a percepe orașul, natura, universul întreg nu este în rădăcina lui inconștientă muncitoresc, ci boem" (L. Trotsky). Ridicînd strada a interesat mulțimea la luptele literare. Operei de tîrnăcop

(1) Ca și aceștia, dădea „Ordonanțe către armatele artei".

www.dacoromanica.ro

a urmat crearea unei literaturi şi arte pentru aceleaşi mulţimi cu care bătălia a fost cîştigată. Manifestele Frontului de stînga n'au rămas simple procese verbale de demagogie literară.

De ce poemul iubirii neîmpărtăşite — în care stăruie obsedant numele Mariei care îl minţise că va veni la ora patru şi poetul a aşteptat-o pînă la *opt nouă zece*, pînă ce candelabrele nechezau în casele din cari seara plecase dela ferestre — este cel mai izbutit? Corect: singurul izbutit. Dece din toată opera (bogată numeric) poetului rămîne piatră de maximă duritate „*Norul în pantaloni*" şi restul, chiar — şi mai ales — poemele şi piesele scrise după revoluţie, în anii de triumf ai proletariatului sînt sărace de globulele roşii ale bunei sănătăţi? Cuvintele nu mai sînt bătute roşii pe nicovală, frazele nu mai desprind stînci şi prin poeme treci fără fiorul ameninţător dintre Scylla şi Carybda.

E în toată această producţie inutilitatea unei sticle de apă oxigenată uitată fără dop, repetarea astmatică a unui drum din tinereţă. Se epuizase vulcanul? Ori acea pasăre neagră care-i umbria pasul peniţei era reflexul unei stări de nemulţămire faţă de regimul la care erau *supuşi* scriitorii în U. R. S. S. ? Aceasta este explicaţia lui Benjamin Goriély: „Abia spre sfîrşitul vieţii s'a apropiat Maiacovski de concepţia proletariană a literaturii" (1). După Averbach (citat de Goriély) Maiacovski a ajuns la gloanţele de revolver pentrucă nu i-a fost posibilă o zmulgere deplină (intimă) de capitalism; pentrucă provenia din mica burghezie."

(1) Benjamin Goriély: Les poètes dans la révolution russe (Ed. N. R. F. 1934).

www.dacoromanica.ro

Pentru comentatorul din „Literatură și Revoluție", zdrențuirea inspirației e încă un argument de individualismul poetului. Ea s'a petrecut în anii cînd Maiacovski „a ieșit din orbita individuală și a căutat „să întîlnească" revoluția". Conformarea unei necesități din afară nu s'a putut îndeplini fără uciderea autenticului din poet. Refluxul orbitoarei mareie. Izbutirea e funcție de sinceritatea diapazonului, iar *compozițiile* după formule ad-hoc poartă în tălpi plumbul înfrîngerii.

Infrîngere care a ajuns la potou cincisprezece ani după triumful unui „Nor în pantaloni", deși chiar în acești ultimi ani poemele sale erau răspîndite oficial în biblioteci, în manualele de școală, deși era favoritul regimului care — pe lîngă popularitatea singur dobîndită — i-a oferit posibilitatea unei vieți luxuoase. Cîrma umerilor voinici a cedat și a naufragiat printr'un glonte de revolver barca acelui care strigase

Bătuți în cuie de cuvintele mele
rămîneți muți!

și ascultătorii tăcuseră cuceriți de expresiile proaspete, cuceriți de ura imensă în care cuprindea toată organizația în care omul era omului exploatator, uimiți de camaradul care știe atît de minunat să lege în cuvinte un gînd care era și al lor. Vladimir Maiacovski arsese în inimă floarea de seară a gingășiei, zvîrlise cuvintele înmănușate le gunoi cu virulența unui scuipat între sprîncene și mulțimile îl credeau cînd le anunța că vede

...cum merge printre munții timpului
acel pe care nimeni nu-l vede.

1935

www.dacoromanica.ro

INDEX ALFABETIC

www.dacoromanica.ro

Abély (Paul) 183, 187
Adamescu (Gheorghe) 11, 227
Adler 68
Albu (Al.) 192
Alexandre (Maxime) 116
Alexandrescu (Matei) *201—208*
Anghel (Dimitrie) 264
Apollinaire (Guillaume) 12, 21, 33, 56, 59, 60, 105, 115, 126, 142, 226
Aragon (Louis) 109, 111, 112, 115, 125, 126, 131, 133—136, 155, 157
Arensberg (W. C.) 112
Arghezi (T.) 20, 45, 185, 267
Aristofan 19
Arp (Hans) 60, 101, 103, 105, 106, 111, 112, 140
Artaud (Antonin) 115, 126, 135
Asch (Schalom) 148
Averbach (Leon) 273

Bacovia *255—259*, 266
Bader 111
Ball (Hugo) 99, 101—103
Banville (Théodore de) 39
Barbusse (Henry) 135, 148
Baron (Jacques) 131
Baudelaire (Charles) 33, 37, 118, 119, 199, 211, 227, 272
Baumann (Fritz) 101
Bazilescu (N.) 201
Bădărău (Alex.) 203
Beargeld 112
Bercovici (David) 177, 178, 180
Billy (André) 12
Birot (Pierre-Albert) 105
Black (Frank) 89, 91
Blanche (J.-L.) 113
Blok (Alexandru) 148, 161
Bogza (G.) 52, 80, 123
Boiffard (J.-A.) 65, 115, 131
Bouvier (Emile) 11, 110
Braque (Georges) 245
Brauner (Victor) 65, 123, 140, 176, 186
Brâncuşi (C.) 123, 186, 233
Brătescu-Voineşti (I.-Al.) 201
Brémond (Abatele Henri) 131
Breton (André) 21, 27—29, 33, 39, 55, 56, 59—61, 67—69, 103, 108, 109, 111, 112, 115—117, 119—126, 130—135, 137—143, 156, 157, 159, 161, 166, 168, 169, 183, 186, 206, 226, 231—233, 237
Bronk 141
Brunea-Fox (F.) 97
Budry (Jean) 106
Buffet (Marg.) 112
Buffet (Seb.) 112
Bukharin 171
Bunuel (Luis) 140
Burluck 271

Cahun (Claude) 140
Caillois (Roger) 141
Cantarelli (G.) 112
Caragiale (I. L.) 239
Carré (Jean-Marie) 38
Carrive (Jean) 131
Cassou (Jean) 118, 142
Cazacu (G. Şt.) 258
Calugăru (Ion) 203
Cîrjă *239—240*
Cendrars (Blaise) 102
Cervantès 10, 51, 250
Chaplin (Charlie) 52, 140, 263

www.dacoromanica.ro

Char (René) 129, 141
Chaveé (Achille) 141
Chirico (Giorgio de) 111, 115
Chlebnikov (Velemir) 161, 271
Cioculescu (Şerban) 123
Ciprian (G.) 46
Claude (Henri) 183
Claudel (Paul) 31, 33, 34, 118
Cocea (N. D.) 267
Cocteau (Jean) 15, 21, 33, 111
Çonstantinescu (Emilian) Emilian (Const. I.)
Con...linescu (Pompiliu) 122, *199—200*
Coppée (François) 31, 39
Cornea (Aureliu) 241
Cosma (Mihail) 61, 133
Costa Foru (C. G.) *247—248*
Costin (Jacques G.) *249—251*
Coşbuc (G.) 264
Crevan (Arthur) *95*
Crevel (René) 115, 131, 140
Creangă (Horia) 228
Crotti 112
Cros (Charles) 19, 39
Cuza (A. C.) 201

Dali (Salvador) 65, 137, 138 140, 168
Dan (Mihail) 271
Dante (Aligheri) 10
Davidescu (N.) 258, 261
Delage 67
Delteil (Joseph) 115, 126, 131
Demetrescu-Buzău (Demetru) v. Urmuz
Demetrescu (Traian) 265
Desnos (Robert) 115, 120, 126, 131, 132, 135, 164, 169
Dinu (Gheorghe) v. Stephan Roll
Disney (Walt) 88
Döblin (Alfred) 148
Dostoevski 113, 199
Doumic (René) 11
Dragomirescu (Mihail) 184, 191
Drăgan (Gabriel) 262
Ducasse (Isidore) v. Comte de Lautréamont
Duchamp (Marcel) 61, 98, 109-112
Duchamp (Suz.) 112
Duhamel (Georges) 35

Eggeling (Wiking) 105
Ehrenburg (Ilya) 126, 140
Ehrlich 148
Einstein 147, 148, 150
Eisenstein (S.-M.) 87
Ellis (Havelock) 68, 69
Eluard (Paul) 65, 112, 115, 117, 123, 125, 127, 128, 131, 132, 134, 135, 139, 163—170, 226
Emilian (Const. I.) 184, 190, 193
Eminescu (Mihai) 31, 169, 201, 254, 265
Ernst (Max) 27, 28, 65, 112, 115, 117, 124
Esenin (Serghei) 160, 269
Evola (Jean) 112

Farago (Elena) 185, 258
Fargue (Léon-Paul) 124, 126, 130, 164, 166, 169, 215, 221
Fechner 69
Feuchtwangler 148
Feuerbach 69
Flacke (Otto) 105
Fleisher (David) 88
Fleisher (Max) 88

www.dacoromanica.ro

Fleurel (Fernand) 12
Foë (Daniel de) 10
Fort (Paul) 12, 15
Fouchardière (G. dela) 20
Fraenkel (T.) 55
France (Anatole) 148
Freud (Sigmund) 66-68, 120, 121, 133, 186, 217

Galaction (Gala) 211, 255, 267
Gémier 15
Gerard 131
Giacometti (Alberto) 140
Giacometti (Augusto) 105
Gide (Andre) 56, 112, 118, 148, 171, 199, 200
Glaeser (Ernst) 148
Gleen (Wilfred) 89
Goethe (Wolfgang) 147, 271
Goga (Octavian) 253
Goll (Ivan) 148
Gorescu (Col. Dr. Const.) 205
Goriély (Benjamin) 159, 273
Gourmont (Remy de) 31, 232
Grandea (Gr'gore) 201
Graur (Const) 202
Guéguen (Pierre) 126, 168, 169
Guyler (Harry) 80, 81

Haffner 67, 69
Hamsun (Knut) 215
Hauser (Max) 105
Hausmann 111
Havrenne (Marcel) 142
Hajdău (B. P.) 31
Hegel 134, 138
Heine (Heinrich) 148, 150
Heine (Maurice) 141
Hennings (Emmy) 99, 102
Henry (Maurice) 141
Herold (Jack) 140
Hildebrandt 68
Honzl 141
Huelsenbeck (Richard) 60, 102, 111, 112
Hérédia (José-Maria de) 33, 39
Hugo (Valentine) 140
Hugo (Victor) 31—33
Hugnet (George 141
Hume 134
Hussong 147

Iancu (Marcel) 98, 99, 102, 105, 123, 186, 228, 251
Ibanez (Blasco) 148
Ilovici (Mihail) 200
Ionescu-Buzău (Dr. Demetru) 46
Ionescu (Dr. Toma) 217
Iorga (N.) 31, 202
Iosif (St. O.) 264
Isac (Emil) 98
Iwerks (Ub.) 86—88

Jacob (Max) 126
Jammes (Francis) 33, 89, 215
Jannet Pierre) 183
Jarry (Alfred) *11—21*, 51, 59, 215
Jean (Marcel) 140
Jezek 141
Jung 68

Kapralik 85, 86
Karnabatt (Dimitrie) 193
Karnabatt (Lucreția) 193
Keaton (Buster) 52

www.dacoromanica.ro

Klee (Paul) 111
Koch (Robert) 20

Laforgue (Jules) 118
Lapie (P. O.) 116
Lautréamont (Comte de) *23—29*, 33, 45, 114, 117, 125, 130, 136, 138, 170, 211, 216, 227, 265
Lăzăreanu (Barbu) 212
Lecomte (Rogert-Gilbert 254
Lenin 135
Lewis (C. Day) 157
Lewis (James) 89
Lewis Sinclair 148
Limbour (Georges) 126, 131
Liszt (Franiz) 90
Lindbergh (Charles) 91
London (Jack) 148
Lorent (André) 141
Lovinescu (E) 185
Ludwig (Emil) 148
Lüthy (Oskar) 105

Madách (Emerich) 253, 254
Magritte (René) 140, 142
Maiacovski (Vladimir) 134, 159, 160, *269—274*
Maiorescu (Titu) 169
Mallarme (Stephan) 33, 118, 265, 272
Malkine 131
Malraux (André) 160,
Makovsky 141
Mangeot (Guy) 125
Maniu (Adrian) 98
Mann (Heinrich) 148
Mann (Klaus) 148
Mann (Thomas) 148
Manoliu (Petru) *231-233*
Marinescu (Badea) *216-218*
Marinetti (F. T.) 272
Marx (Karl) 134, 135, 157
Masson (André) 126
Maxy (M. H.) 123, 186, 228
Mayo (Dida de) 126
Meyoux (Jehan) 28
Mănescu (Teodor) 239
Mărculescu (Grigore) 46, 49
Melton (James) 89
Mengoni (Ștefan) 201
Menelik 32, 41
Mesens (E. L. T.) 142
Michăilescu (Corneliu) 187
Minulescu (Ion) 255, 266
Miro (Joan) 245
Moldov 123, 154, 204, 249
Moldovanu (Leonte) 263
Molière 21
Montaureanu (Virgil) *197—198*, 231
Morise(Max) 115, 129, 131
Moro (César) 141
Muşoiu (Panait) 203, 240

Nanu (D.) 264
Naum (A.) 264
Naville (Pierre) 131, 135
Nădejde (Ioan) 263
Năsturaş (Volbură Poiană) 229
Nezval (Vitezlav) 141
N. (C.) 188, 90
Nicolai (G. Friedrich) 101
Nietzche (Friedrich) 67, 149
Noll (Marcel) 115, 131
Nougé (Paul) 142

Omer 10
Oppenheim (Max) 102
Orlan (Pierre Mac) 89, 90

www.dacoromanica.ro

Pană (Saşa) 117, 203, 206—208, 210, 216
Pansaers (C.) 112
Pasternak (Boris) 159, 160
Pătraşcu (Miliţa) 123, 186, 251
Paulian (Dr. Demetru) 184, 188, 190
Pavelescu (Cincinat) 192, 255
Pelletan (Camille) 39
Perahim (S.) 47
Péret (Benjamin) 112, 115, 131, 168
Perpessicius 202
Petică (Ştefan) 258, *261—267*
Picabia (Francis) 109, 111, 112
Picasso (Pablo) 13, 102, 105, 115, 186, 245
Picon 131
Pillat (Ion) 202, 255
Poppescu-Poetul (Petre) 192
Pop (Vasile) 31
Prevert (Jean) 126
Proust (Marcel) 74, 75, 76, 128

Quint (Léon-Pierre) 24

Rabelais 19
Racine (Jean) 131
Radiguet (Raymond) 111
Radu (Preot V.) 211
Rathenau (Walter) 148
Rădulescu-Motru (C.) 98
Rădulescu-Niger 31
Ray (Man) 25, 112
Raymond (Marcel) 118, 133, 199
Rees (O. Van) 102
Rebreanu (Liviu) 255
Remarque (Erich Maria) 148
Reverdy (Pierre) 105, 119, 125, 126, 169, 170, 237
Ribemont-Dessaignes (G.) 111, 112, 126, 135
Rigaut (Jean) 112
Rilke (Rainer Maria) 272
Rimbaud (Jean-Arthur) 19, *31—43*, 59, 102, 118, 119, 135, 227, 265
Rimbaud (Isabelle) 43
Rivière (Jacques) 31, 113, 118
Roll (Stephan) 51, 88, 105, 123, 176, 269
Roman (Ronetti) 239
Rosey (Guy) 125, 141
Roşu (Neculae) 122
Rousseau (Henri) 21
Rouvèyre (André) 12
Royère (Jean) 118

Sade (Marchizul de) 28
Sadoul (Georges) 135
Saltas (Jean) 21, *16, 19*
Salmon (André) 12, 59
Samain (Albert-Victor) 272
Săbăreanu 172
Săvescu (Iuliu) 261
Scarlat (Teodor) 237
Schnitzler (A.) 148
Schubert 90
Scrob (Carol) 201
Segal (Arthur) 102
Sernet (Claude) 61, 133, 176
Shakespeare 10, 19, 31
Shaw (Elliot) 89
Sinclair (Upton) 148
Smara 201
Solacolu 98
Soubeyran (A.) 112

www.dacoromanica.ro

Soupault (Philippe) 16, 21, 23, 111—113, 115, 121, 126, 131
Spendler (Stephen) 158
Stamatiad (Al. Teodor) 229, 261, 266
Stancu (Zaharia) 202
Stekel 67
Stirsky 141
Strawinsky (Igor) 91
Suarès (Carlo) 66, 163
Swift (Ionathan) 10, 79

Şerban (Mihail) 218

Tanguy (Yves) 65, 140
Tauber (Sophie) 102
Tăbăcaru (Grigore) 261, 262
Teige (Karel) 141
Tolstoi (Lew) 158
Toyen 141
Trotsky (Leo) 136, 160, 269, 272
Tutoveanu (G.) 261, 264
Tzara (Tristan) 60, 98, 99, 101—107, 108—114, 116, 117, 125, 126, 157, 184, 199, 200, 204, 221

Uranus (Ionathan X.) 249
Urmuz *45—53*, 161, 177, 204, 242 246, 249

Vaché (Jacques) 11, *55—61*, 97, 109, 119
Valéry (Paul) 112, 118, 131, 199, 200, 215
Vandeputte (Henri) 173
Vandervelde 148
Varèse (E.) 112
Vautel (Clément) 20
Verhaeren 33
Verlaine (Paul) 19, 32, 33
Vinea (Ion) 98, 101
Visarion (Ion) 248
Vitrac (Roger) 65, 115, 125 126, 129, 131, 135
Vlahuță (Al.) 231
Vollard (Amb.) 15
Voronca (Ilarie) 123

Wassermann (Iacob) 148
Whitman (Walt) 153
Wigman (Mary) 105
Wilde (Oscar) 16

Zaremba (A.) 35, 154, 204, 205, 241, 243
Zarifopol (Paul) 172
Zlotky (H.) 102
Zola (Emile) 148
Zweig (Stefan) 148

Ygrec (Dr.) 149
Yoyotte (Pierre) 141

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII

www.dacoromanica.ro

VIAȚA DE DUPĂ MOARTE

	pag.
Prefață	9
Alfred Jarry	11
Lautréamont	23
Rimbaud, geniul; Rimbaud pribeagul	31
Urmuz	45
Jacques Vaché (Un dadaist dinainte de dada)	55

REPORTAJ

In subconștient	65
Motociclistul morții	79
Șoricelul Mickey	85
The Revellers	89

TREI PREZENTĂRI

Pagină omagiu	95
Insurecția dela Zürich	97
Suprarealismul	115

CUVINTE FĂRĂ FARD

Berlin, 10 Mai 1933	147
Denunț	153
Pagini de jurnal	155
Poetul	163
Secretul profesional	175
„Un aspect al psihozei literare moderne"	183

www.dacoromanica.ro

SCRISORI DE RĂSPUNS

Domnului Virgil Montaureanu 197
Domnului Pompiliu Constantinescu 199
Domnului Matei Alexandrescu 201
La o anchetă 209
La altă anchetă 215
Domnului B. M. 216
Unui prieten vechi 219
Unui anonim 225
Domnului Petru Manoliu 231

EXTEMPORALE

Antologie de imagini din poezia nouă 237
Cîrjă la ospiciul Pantelimon 239
Comemorări 241
Copiii lui Costa-Foru 247
Exerciţiile lui Costin 249
Glosă 253
Poezia lui Bacovia 255
Ştefan Petică 261
Vladimir Maiacovski 269

INDEX ALFABETIC 275
TABLA DE MATERII 283
TABLA DE ILUSTRAŢII 287

www.dacoromanica.ro

TABLA DE ILUSTRAŢII

	pag.
Picasso	**13**
Alfred Jarry	**17**
Man Ray	**25**
S. Perahim	**47**
Jacques Vaché	**57**
Kapralik	**86**
Marcel Iancu	**99**
Facsimilul unei invitaţii	**104**
Victor Brauner	**afară din text**
Un afiş al revistei	**179**
„Opinia" literară şi artistică	**207**
S. Perahim	**241**

Unele din desene sînt reproduse după reviste străine *(La révolution surréaliste, Minotaure)* cu circulaţie foarte redusă sau deloc, în Romînia.

www.dacoromanica.ro

S'A TERMINAT DE CULES PENTRU EDITURA UNU IN DOUĂZECIȘICINCI MARTIE UNA MIE NOUĂ SUTE TREIZECIȘIȘASE IN STUDIO GRAFIC „STEAUA ARTEI" CALEA MOȘILOR Nr. 170 BUCUREȘTI (4).

IN DEPOZIT LA LIBRĂRIA „CULTURA POPORULUI" BULEVARDUL ACADEMIEI NR. 2 BUCUREȘTI (1).

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro